

Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2022 dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Owocowy Szlak”

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka LGD	2
Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR	12
Rozdział III Diagnoza – opis obszaru i ludności	19
Rozdział IV Analiza SWOT	36
Rozdział V Cele i wskaźniki.....	42
Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanowienia kryteriów wyboru.....	83
Rozdział VII Plan działania	85
Rozdział VIII Budżet LSR	86
Rozdział IX Plan komunikacji.....	87
Rozdział X Zintegrowanie	88
Rozdział XI Monitoring i ewaluacja.....	96
Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	98
Załącznik nr 1 Procedura aktualizacji LSR na lata 2016-2022	99
Załącznik nr 2 Procedura monitoringu i ewaluacji.....	100
Załącznik nr 3 Plan działania.....	104
Załącznik nr 4 Budżet LSR	113
Załącznik nr 5 Plan komunikacji	114

1. Forma prawna i nazwa Stowarzyszenie

Nazwa Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak”

Forma prawna stowarzyszenie specjalne - działa na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2015 poz. 1393 z późn. zm.), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2015 r., poz. 349), Ustawy z dnia 10 września 2015 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (Dz. U. 2015 r. poz. 1358), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. 2015 r., poz. 378).

2. Obszar

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” obejmuje swoim zasięgiem siedem gmin powiatu opolskiego - gminy miejsko – wiejskie: Opole Lubelskie i Poniatowa oraz gminy wiejskie: Chodel, Józefów nad Wisłą, Karczmiska, Łaziska, Wilków. Obszar LGD położony jest w zachodniej części województwa lubelskiego. Od północy graniczy z powiatem puławskim, od wschodu z powiatem lubelskim, od południa z powiatem kraśnickim. Zachodnią granicę stanowi Wisła, oddzielająca obszar działania LGD, a jednocześnie powiat opolski, od gmin województw mazowieckiego i świętokrzyskiego. Łączna powierzchnia obszaru LGD wynosi 810 km², co stanowi 3,2% powierzchni województwa lubelskiego i 0,26 % powierzchni Polski.

Na koniec 2013 roku na obszarze działania LGD „Owocowy Szlak” zamieszkiwało 61 803 osoby, co stanowiło 2,87 % mieszkańców Lubelszczyzny (2156150 osób). Kobiety stanowiły 51,03% (31540 osób), a ludność wiejska 70,06% (43297 osób) wszystkich mieszkańców.

Region LGD stanowi spójną przestrzeń pod względem geograficznym. Gminy należące do LGD pozostają ze sobą w bezpośrednim sąsiedztwie, tworząc tym samym zwarty obszar. Przez trzy gminy przepływa Wisła, a jej dopływy Chodelka, Wyżnica i Wrzelowianka łączą pozostałe gminy w spójną całość.

Morfologicznie teren objęty LSR obejmuje dwa makroregiony – Wyżynę Lubelską oraz Małopolski Przełom Wisły, przy czym ten drugi obejmuje stosunkowo niewielką część obszaru. Cechą charakterystyczną jest bardzo urozmaicona rzeźba, sprzyjająca rozwojowi turystyki aktywnej. Zdecydowanym elementem spajającym jest sieć obszarów chronionych, ciągnących się od północy (Kazimierski Park Krajobrazowy) przez środkową część obszaru (Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu) po krańce południowe (Wrzelowiecki Park Krajobrazowy, Kraśnicki Obszar Chronionego Krajobrazu). Obszary te łączą się z wyznaczonym w dolinie Wisły obszarem NATURA 2000 – Małopolskim Przełomem Wisły.

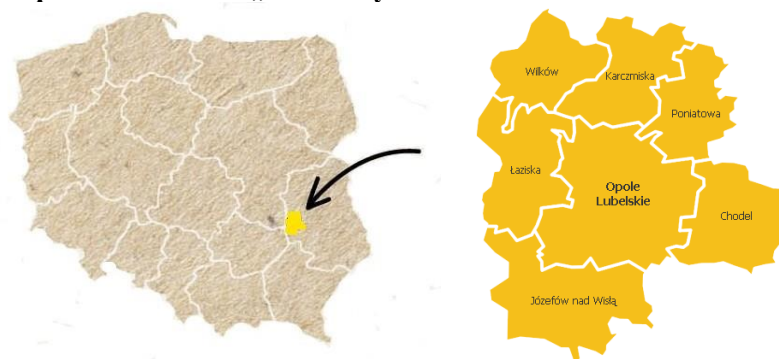
Tabela 1. Obszar LGD „Owocowy Szlak”

Szczegółowe dane dotyczące powierzchni gmin tworzących obszar LGD oraz liczby ich mieszkańców

Nazwa Gminy	Powierzchnia ogółem (km ²)	Liczba mieszkańców ogółem 2013 r. (osoba)
Chodel	108	6801
Józefów nad Wisłą	142	6860
Karczmiska	95	5764
Łaziska	109	5074
Opole Lubelskie	193	17814
Poniatowa	85	14832
Wilków	78	4658

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Rysunek 1. Mapa obszaru LGD „Owocowy Szlak”

Źródło: Opracowanie własne.

LSR będzie realizowana z dwóch funduszy: Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR). Realizacja operacji w ramach każdego z funduszy będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR. Wykorzystanie środków z EFMR będzie jednak intensywniejsze na terenie gmin, gdzie oszacowano wysoki wskaźnik rybackości (tzn. dane o wielkości całkowitej rocznej produkcji/połowów ryb; wysokości zatrudnienia w sektorze rybackim). Głównym

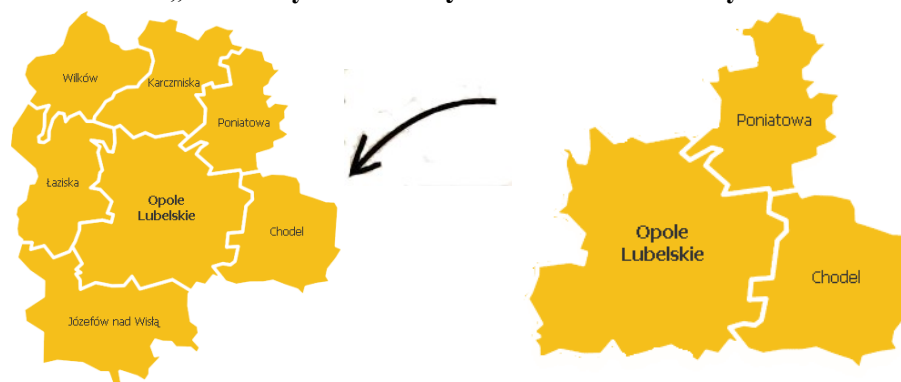
beneficjentem tych środków będą rybacy, którzy prowadzą gospodarstwa rybackie na terenie gmin: Opole Lubelskie, Poniatowa i Chodel. Znajduje się tutaj ponad 916 ha stawów ziemnych (źródło: Program Gospodarki Wodnej Województwa Lubelskiego). Funkcjonujące gospodarstwa rybackie mają w przeważającej liczbie charakter rodzinny. Największym producentem ryb jest Gospodarstwo Rybackie Opole Lubelskie „PUSTELNIA” Sp. z o.o., które gospodaruje na obszarze 450 ha stawów karpionych i jest jednocześnie największym pracodawcą w tej branży. Część gospodarstw prowadzi hodowlę na małą skalę, jednak wszystkie podlegają nadzorowi weterynaryjnemu i posiadają pozwolenie wodnoprawne.

Tabela 2. Wykaz gospodarstw rybackich na terenie LGD „Owocowy Szlak”

Lp.	Nazwa gospodarstwa produkcyjnego obszaru rybackiego	Lokalizacja gospodarstwa (Gmina)
1.	Gospodarstwo Rybackie Opole Lubelskie „Pustelnia”	Opole Lubelskie
2.	Gospodarstwo Rybackie „Pstrąg Pustelnia” Anna Pyć	Opole Lubelskie
3.	Gospodarstwo Rybackie Sagan Mieczysław	Poniatowa
4.	Kwietniewski Kazimierz	Chodel
5.	Kwietniewski Piotr	Chodel
6.	Gospodarstwo Rybackie Jung Włodzimierz	Poniatowa
7.	Pietroń Zygmunt	Chodel
8.	Piłat Henryk	Chodel
9.	Łakomy Henryk	Opole Lubelskie
10.	Miotła Grzegorz	Opole Lubelskie
11.	Kowalski Jan	Opole Lubelskie
12.	Sędzikowski Marian	Opole Lubelskie
13.	Fijołek Michał	Opole Lubelskie
14.	Furga Ilona	Opole Lubelskie
15.	Piórecki Andrzej	Opole Lubelskie
16.	Polski Związek Wędkarski Okręg Lubelski	Opole Lubelskie
17.	Nowak Jerzy	Poniatowa
18.	Gospodarstwo Wasiak Józef	Poniatowa
19.	Gospodarstwo Białek Zdzisław	Opole Lubelskie
20.	Zielińska Marianna	Chodel
21.	Sola Adam	Chodel
22.	Mazurkiewicz Agnieszka	Chodel
23.	Mazurkiewicz Beata	Chodel
24.	Mazurkiewicz Włodzimierz	Chodel

Źródło: Opracowanie własne.

Rysunek 2. Gminy obszaru LGD „Owocowy Szlak” z wysokim wskaźnikiem rybackości

Źródło: Opracowanie własne.

3. Potencjał LGD

3.1. Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” powołana została w celu działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz wzmacniania aktywności ludności wiejskiej w kierunku rozwijania przedsiębiorczości wykorzystującej lokalne zasoby, rozwoju turystyki i rekreacji, promocji aktywnego stylu życia oraz wspierania dbałości o dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru. Z inicjatywy samorządu miasta Opole Lubelskie przystąpiono do I Schematu „Pilotażowego programu Leader+” w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”. Projekt pod nazwą „Inicjowanie współpracy lokalnych środowisk na rzecz rozwoju obszarów wiejskich gminy Opole Lubelskie” miał na celu doprowadzenie do powstania Lokalnej Grupy Działania. 19.12.2005r. w siedzibie Urzędu Miejskiego w

Opolu Lubelskim odbyło się pierwsze spotkanie, na które zaproszeni zostali sołtysi, przedstawiciele przedsiębiorców oraz instytucji pracujących na rzecz obszarów wiejskich na terenie gminy. W okresie od 28.12.2005r. do 09.03.2006r. odbyły się 4 spotkania informacyjne z mieszkańcami, 3 spotkania informacyjno-szkoleniowe, dwudniowe seminarium „Nasza szansa na rozwój”, 4 spotkania informacyjne, 4 spotkania dla kobiet. W wydarzeniach w sumie uczestniczyło ponad 300 mieszkańców gminy. W efekcie przeprowadzonych działań wykrystalizowała się grupa osób zainteresowanych aktywnym uczestnictwem w strukturach LGD. Powstał również „Bank pomysłów” wskazujący zamiary społeczności lokalnych mających na celu podniesienie jakości życia na terenie gminy.

W dniu 13.02.2006r. w Opolu Lubelskim przeprowadzono zadanie „Wsparcie procesu tworzenia LGD i opracowania ZSRW”, w którym udział wzięło 15 osób. O realizacji zadania zostali poinformowani sołtysi sołectw gminy Opole Lubelskie, przedstawiciele samorządu, społeczności wiejskiej ze szczególnym uwzględnieniem kobiet, młodzieży i pokolenia seniorów, instytucji pracujących na rzecz obszarów wiejskich na terenie gminy. 03.03.2006r. w Opolu Lubelskim sfinalizowano proces założenia LGD. Na spotkaniu ukonstytuowała się grupa Komitetu Założycielskiego Lokalnej Grupy Działania, przygotowano dokumenty rejestracyjne, wybrano członków zarządu oraz komisji rewizyjnej. Spotkanie stało się okazją do przeprowadzenia konsultacji społecznych projektu ZSRW.

Tabela 3. Komitet Założycielski Stowarzyszenia Rozwoju Ziemi Opolskiej – Lokalna Grupa Działania

Lp.	Imię i nazwisko	Reprezentowany sektor
1.	Joanna Materek	społeczny
2.	Jan Schodowski	gospodarczy
3.	Anna Dziechciarz	społeczny
4.	Krystyna Małogłowska	społeczny
5.	Halina Wójtowicz	gospodarczy
6.	Stanisław Madejek	społeczny
7.	Stanisław Szczucki	społeczny
8.	Witold Maciąg	gospodarczy
9.	Iwona Misiakiewicz-Babska	społeczny
10.	Dorota Sikorska	społeczny
11.	Józef Stochmal	społeczny
12.	Krystyna Nowomiejska	społeczny
13.	Dariusz Wróbel	publiczny
14.	Piotr Niezgoda	społeczny
15.	Marian Dziechciarz	gospodarczy

Źródło: Opracowanie własne.

W wyniku realizacji projektu w ramach Schematu I *Pilotażowego programu Leader+* powstało *Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Opolskiej Lokalna Grupa Działania* wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego w dniu **11.05.2006r. pod numerem 0000256648**. Stowarzyszenie zrzeszało następujących partnerów: sektor publiczny: jednostka samorządu terytorialnego – gmina Opole Lubelskie, sektor społeczny: Liga Obrony Kraju w Opolu Lubelskim, Towarzystwo Przyjaciół Miasta Opole Lubelskie, OSP w Pusznie Godowskim, OSP w Trzebiesz, Rada Sołecka wsi Trzebiesz, Rada Sołecka wsi Wrzelowiec, sektor gospodarczy: Związek Zawodowy Pracowników Spółdzielczości „SCH” w Opolu Lubelskim.

Równoległe z działaniami kształtującymi LGD jako organizację toczył się proces opracowania „Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich”. Jesienią 2007r. przeprowadzona została kampania konsultacyjna polegająca na zbieraniu informacji o potrzebach poszczególnych miejscowości położonych na terenie LGD. Wnioski te zostały wykorzystane do opracowania „Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich”.

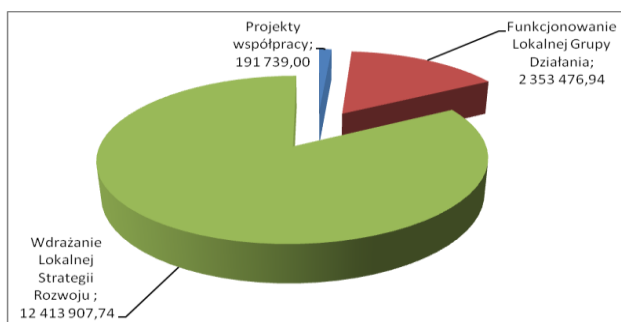
04.12.2007r. odbyło się spotkanie przedstawicieli wszystkich samorządów gminnych z terenu powiatu opolskiego poświęcone inicjatywie Leader. Wójtowie i burmistrzowie zadeklarowali chęć poszerzenia działającej LGD tak, by obejmowała ona obszar całego powiatu. 04.01.2008r. przedstawiciele gmin: Poniatowa, Chodel, Łaziska, Józefów n/Wisłą, Karczmiska, Wilków przy udziale przedstawiciela gminy Opole Lubelskie, pełniącego funkcję członka Zarządu Stowarzyszenia, podpisały ze Stowarzyszeniem Rozwoju Ziemi Opolskiej – Lokalną Grupą Działania reprezentowanym przez Prezesa Stowarzyszenia, deklarację rozszerzenia o obszar działania obejmujący teren wymienionych gmin. W deklaracji zawarto chęć współpracy w zakresie opracowywania Lokalnej Strategii Rozwoju. Opracowano harmonogram działania określając liczbę oraz częstotliwość organizacji spotkań z mieszkańcami obszarów wiejskich gmin w celu przeprowadzenia konsultacji społecznych i budowania Lokalnej Strategii Rozwoju. W dniu 10.06.2008r. Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia przyjęło nazwę Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak”.

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2009-2015

Dzięki wspólnemu wysiłkowi i zaangażowaniu przedstawicieli z trzech sektorów (publiczny, społeczny, gospodarczy) została opracowana Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009-2015. W maju 2009r. została podpisana umowa o sposobie i realizacji LSR z Samorządem Województwa Lubelskiego i LGD rozpoczęła wdrażanie założeń zawartych w niniejszym dokumencie. Budżet na realizację zaplanowanych działań wyniósł 14 959 123,68 zł, w tym

12 413 907,74 zł (82,99%) przeznaczono na konkursy ogłaszane w ramach wdrażania LSR. W tym w ramach dodatkowego naboru w roku 2011 LGD pozyskała 5 500 000,00 zł.

Wykres 1. Budżet w ramach LSR

Źródło: Opracowanie własne.

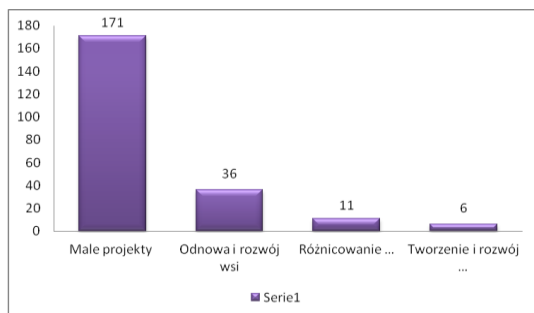
Podczas wdrażania LSR ogłoszono 29 konkursów z czterech działań w ramach PROW na lata 2007-2013: „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, „Odnowa i rozwój wsi”, „Małe projekty”. W odpowiedzi na nie wpłynęły 444 wnioski, z czego do dofinansowania Rada LGD wybrała 328. Beneficjenci zrealizowali projekty na kwotę 11 302 689,65 zł, co dało ponad 91% realizacji budżetu LSR. Wskaźniki założone w strategii zostały osiągnięte w blisko 100%.

Tabela 4. Ilość wniosków złożonych przez Wnioskodawców oraz wybranych do dofinansowania przez Radę LGD w ramach poszczególnych działań

Nazwa działania	Ilość konkursów	Ilość wniosków złożonych do LGD	Ilość wniosków wybranych do dofinansowania przez Radę LGD
Małe projekty	10	340	248
Odnowa i rozwój wsi	7	54	50
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	6	33	20
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	6	17	10

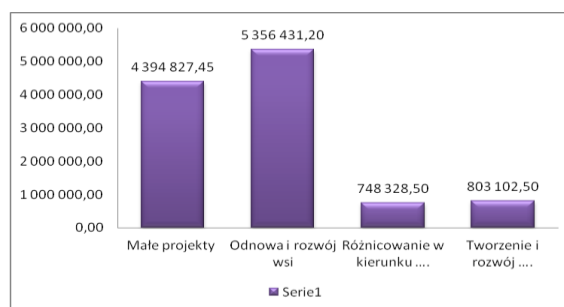
Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 2. Liczba podpisanych umów w ramach wdrażania LSR

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 3. Wykorzystanie środków w ramach wdrażania LSR

Źródło: Opracowanie własne.

W ramach LSR zrealizowano 3 projekty współpracy na kwotę 190 277,12 zł przyczyniające się do promocji, kultywowania oraz ochrony dziedzictwa kulturowego. Poziom wykorzystanych środków wynosi 99,24 %.

Tabela 5. Wykaz projektów współpracy realizowanych przez LGD „Owocowy Szlak”

Lp.	Tytuł projektu	Zasięg projektu współpracy	Liczba partnerów
1.	Dziedzictwo Naszą Atrakcją, o akronimie DNA	ogólnopolski	7
2.	Ekomuzeum Lubelszczyzny Żywa Tradycja, o akronimie ELŻT	wojewódzki	3
3.	Akademia Umiejętności Regionalnych Artystów Lokalnych Grup Działania, o akronimie AURA LGD	wojewódzki	2

Źródło: Opracowanie własne.

W ramach działania „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” LGD zrealizowała szereg działań promocyjnych i aktywizacyjnych skierowanych do społeczności lokalnej, m. in. szkolenia, warsztaty, spotkania informacyjne, konkursy, wydarzenia kulturalne związane z kultywowaniem dziedzictwa lokalnego, wydarzenia sportowe. Dodatkowo w ramach działań promocyjnych wydano wiele publikacji

oraz nakręcono 3 filmy o regionie. Poprzez w/w działania LGD wypracowała kontakty ze społecznością lokalną i umocniła swoje znaczenie w regionie.

Doświadczenie LGD

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” oraz jej członkowie posiadają duże doświadczenie w realizacji projektów finansowanych ze środków unijnych i krajowych.

- Na początku istnienia LGD realizowała projekt w ramach Schematu I *Pilotażowego programu Leader+* w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”. Projekt pod nazwą „Inicjowanie współpracy lokalnych środowisk na rzecz rozwoju obszarów wiejskich gminy Opole Lubelskie” miał na celu doprowadzenie do powstania Lokalnej Grupy Działania.
- W latach 2009-2015 LGD wdrażała Lokalną Strategię Rozwoju ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 z budżetem 14 959 123,68 zł.
- W roku 2009 LGD realizowała projekt „Poznajemy życie dzieci w krajach rozwijających się” ze środków Fundacji dla Demokracji na kwotę 7 998,00 zł.
- W roku 2010 LGD realizowała projekt „Ognisko przedszkolne w Słotwinach” ze środków Fundacji im. Jana Kantego Steczkowskiego na kwotę 8 810,00 zł.
- W roku 2010 LGD realizowała projekt „Nasza przygoda z dziennikarstwem” ze środków Fundacji Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej 7407,00 zł.
- W roku 2011 LGD realizowała projekt „Akademia Przedszkolaka” w Skokowie ze środków Fundacji im. Jana Kantego Steczkowskiego na kwotę 9 926,00 zł.
- W latach 2010 – 2011 Stowarzyszenie było realizatorem projektu w ramach POKL z zakresu Priorytetu VII Promocja integracji społecznej, Działania 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałania 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym pt. „Młodzieżowy Klub Integracji Społecznej – Przyszań” z budżetem 245 542,90 zł.
- W roku 2012 LGD zrealizowała projekt „Szlakiem naszych przodków” z zadań publicznych województwa lubelskiego na kwotę 4 700,00 zł.
- W roku 2013 LGD zrealizowała projekt „Serce w plecaku” z zadań publicznych województwa lubelskiego na kwotę 3 100,00 zł.
- W roku 2015 LGD zrealizowała projekt „Klub Gier Fantasy HEX” z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich na kwotę 4 600,00 zł.

Doświadczenie w realizacji projektów posiadają także członkowie Stowarzyszenia LGD „Owocowy Szlak”. Zdobyli je przy wdrażaniu projektów w ramach: działania EFS, ZPORR, SAPARD oraz EFROW i innych.

Największe doświadczenie w realizacji dużych projektów inwestycyjnych dofinansowywanych w ramach podejścia LEADER posiada sektor publiczny (gminy). Zrealizowane projekty obejmowały swoim zakresem budowę i przebudowę obiektów rekreacyjnych (21), świetlic wiejskich (34). Dostosowano przestrzeń publiczną do potrzeb lokalnej społeczności poprzez zagospodarowanie jej oraz wyposażenie w elementy małej architektury rekreacyjnej (21). Zostały również zrealizowane projekty z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego wykorzystujące zasoby historyczne i przyrodnicze (6).

Tabela 6. Zestawienie najważniejszych projektów realizowanych przez członków LGD „Owocowy Szlak”

Lp.	Członek LGD	Zakres tematyczny operacji	Fundusz
1.	Gmina Józefów nad Wisłą	Przebudowa Zespołu Sportowego w Józefowie nad Wisłą	Odnowa i rozwój wsi LEADER; PROW 2007-2013
2.	Gmina Opole Lubelskie	Utworzenie otwartej strefy rekreacyjnej w Wandalinie	Odnowa i rozwój wsi LEADER; PROW 2007-2013
3.	Gmina Poniatowa	Utworzenie Centrum Kultury w miejscowości Kowała Pierwsza	Odnowa i rozwój wsi LEADER; PROW 2007-2013
4.	Gmina Chodel	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb ludności, w tym zabytkowej części miejsc. Chodel	Odnowa i rozwój wsi LEADER; PROW 2007-2013
5.	Gmina Karczmiska	Odnowa centrum wsi Karczmiska Pierwsze wraz z rewitalizacją parku - etap II	Odnowa i rozwój wsi LEADER; PROW 2007-2013
6.	Gmina Wilków	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w Wólce Polanowskiej	Odnowa i rozwój wsi LEADER; PROW 2007-2013
7.	Gmina Łaziska	Budowa placu zabaw w Piotrawinie	Małe projekty LEADER; PROW 2007-2013
8.	Gmina Poniatowa	Remont świetlicy wiejskiej w Poniatowej Wsi	Małe projekty LEADER; PROW 2007-2013
9.	Gmina Opole Lubelskie	Utworzenie strefy turystyczno-rekreacyjnej w Kluczkowicach-Ekopunkt "Na rowerowym szlaku"	Małe projekty LEADER; PROW 2007-2013
10.	Gmina Józefów	Modernizacja budynku świetlicy wiejskiej w	Małe projekty

	nad Wisłą	Chruślinie	LEADER; PROW 2007-2013
11.	Stowarzyszenie "Nasza Historia"	Odtworzenie umundurowania i uzbrojenia 16 Pułku Piechoty Liniiowej Województwa Lubelskiego z okresu Powstania Listopadowego	Małe projekty LEADER; PROW 2007-2013
12.	OSP w Wolicy	Altana-miejsce spotkań integracyjnych.	Małe projekty LEADER; PROW 2007-2013
13.	Sędzikowska Grażyna	Utworzenie gospodarstwa agroturystycznego w miejscowości Kazimierzów	Małe projekty LEADER; PROW 2007-2013
14.	Drąg/ Bar Gastronomiczny	Zakup melekxa w celu organizacji wycieczek dla mieszkańców i turystów	Małe projekty LEADER; PROW 2007-2013
15.	Gmina Karczmiska	Rozbudowa z nadbudową budynku OSP Wolica Kolonia z przeznaczeniem na świetlicę wiejską	Odnowa i rozwój wsi Oś III; PROW 2007-2013
16.	Gmina Opole Lubelskie	Kompleksowa przebudowa świetlic na terenie Gminy Opole Lubelskie:Trzebieszka,Rozalin, Elżbieta	Odnowa i rozwój wsi Oś III; PROW 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne.

Członkowie LGD - osoby fizyczne i organizacje pozarządowe (36 podmiotów) posiadają doświadczenie w realizacji różnego rodzaju projektów. Zrealizowali oni wiele projektów inwestycyjnych oraz „miękkich” w ramach wdrażania LSR, których zakres obejmował między innymi: podnoszenie jakości życia społeczności lokalnej na obszarze objętym LSR poprzez organizację imprez kulturalnych, promocyjnych, rekreacyjnych i sportowych związanych z promocją lokalnych walorów, remont połączony z modernizacją lub wyposażenie istniejących świetlic wiejskich oraz innych obiektów, pełniących ich funkcję, rozwijanie turystyki lub rekreacji, tworzenie gospodarstw agroturystycznych i ich kompleksowe wyposażenie, zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w celu poprawienia warunków prowadzenia działalności gospodarczej, w tym polegającej na wynajmie pokoi w gospodarstwie rolnym, z wyłączeniem działalności rolniczej.

Warto podkreślić, iż doświadczenie w realizacji projektów posiadają także pracownicy instytucji (w tym gmin), którzy brali aktywny udział we wdrażaniu strategii w ramach etatowego zatrudnienia u wnioskodawców. Dużą aktywnością i zaangażowaniem w działania na obszarze objętym LSR wyróżniają się także dyrektorzy szkół oraz nauczyciele, którzy opracowali i zrealizowali wiele projektów skierowanych do mieszkańców obszarów wiejskich.

Dzięki środkom pozyskanym za pośrednictwem LGD Beneficjenci z naszego terenu zrealizowali projekty, które pozwoliły na rozpoczęcie lub rozwinięcie działalności gospodarczej. Zmodernizowano i wyposażono wiele świetlic wiejskich, w których mieszkańcy organizują szkolenia i warsztaty tematyczne, imprezy integracyjne, spotkania wiejskie. Odnowiono centra miejscowości przebudowując chodniki, miejsca parkingowe, stawiając elementy małej architektury, tj. ławki, kosze na śmieci, tablice informacyjne, utworzono strefy turystyczno – rekreacyjne dla mieszkańców wsi, rozbudowano infrastrukturę sportowo-rekreacyjną, zorganizowano liczne imprezy kultywujące tradycje regionu i promujące dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze i historyczne.

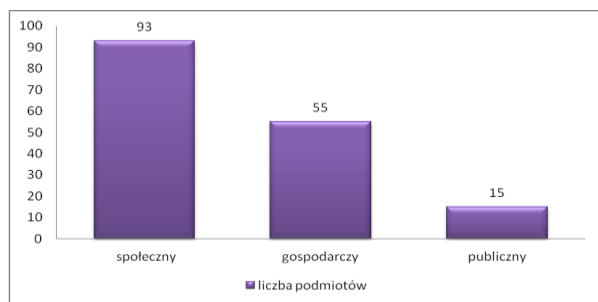
LGD realizując Lokalną Strategię Rozwoju, wpłynęła w znacznym stopniu na rozwój turystyki, przedsiębiorczości, zachowania dziedzictwa kulturowego, a także na aktywizację mieszkańców. Wszystkie działania zaplanowane w LSR przyniosły wymierne korzyści i przyczyniły się do wykreowania aktywnego społeczeństwa, dając mu realną szansę działania. Jednocześnie spowodowały wzmocnienie kapitału społecznego w społecznościach wiejskich, a także skłoniły mieszkańców do stosowania nowych i innowacyjnych rozwiązań w zakresie rozwoju danego obszaru. Obecnie opracowywana Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2022 będzie dwufunduszowa. Oprócz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich zostanie włączony Europejski Fundusz Morski i Rybacki. Nowy dokument będzie kontynuacją działań podejmowanych wcześniej, które miały przyczynić się do dalszego wzrostu zaangażowania społeczności lokalnej, dbającej o zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz do podniesienia atrakcyjności gospodarczej, w tym rabackiej oraz turystycznej regionu. Mieszkańcy świadomi potencjału obszaru, dostępnych zasobów oraz posiadający pasję będą mogli dzięki działaniom założonym w strategii rozwinąć przedsiębiorczość opartą o te właśnie atuty. Cele osiągnięte dzięki wdrażaniu LSR na lata 2009-2015 dały solidne podstawy w postaci aktywnego i zdeterminowanego społeczeństwa do rozwoju działalności gospodarczej. Nowością w tym okresie programowania będzie rozwój ogromnego potencjału obszaru jakim jest rybactwo oraz wykorzystanie zasobów wodnych do rozwoju turystyki i rekreacji. Ponadto nowa strategia zakłada wsparcie grup defaworyzowanych, które dzięki większej opiece i trosce łatwiej wejdą na rynek pracy lub poprawią swoją sytuację życiową.

3.2 Reprezentatywność LGD

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” zgodnie z zasadą trójsektorowości jest partnerstwem skupiającym sektor gospodarczy, publiczny, społeczny i mieszkańców. Dzięki podejmowanym działaniom i zaangażowaniu poszczególnych jednostek organizacyjnych w ramach LGD nastąpiło stopniowe włączenie nowych grup, środowisk społecznych i zawodowych. Proces ten doprowadził do zwiększenia liczby członków. Obecnie liczba członków LGD wynosi 163 podmioty. Sektor publiczny reprezentują gminy (7) oraz jednostki organizacyjne (8), sektor gospodarczy to przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą (55), w tym 12 rybaków, społeczny to osoby fizyczne, organizacje pozarządowe i inne organizacje sektora społecznego (93).

Wykres 5. Struktura partnerów LGD.

Źródło: Opracowanie własne.

Skład członkowski jest reprezentatywny dla całej społeczności obszaru LGD z uwagi na zróżnicowany i liczny charakter członków. Podmioty gospodarcze wchodzące w skład LGD to przede wszystkim mikroprzedsiębiorstwa działające w branży przetwórczej i usługowej. Członkami LGD są również właściciele agroturystyki oraz innych obiektów turystycznych. Liczną grupę stanowią mieszkańcy oraz organizacje pozarządowe, zajmujące się kultywowaniem dziedzictwa lokalnego, rozwijaniem zainteresowań i aktywizowaniem społeczności. Trzecim reprezentowanym sektorem są przedstawiciele władzy publicznej, zarówno burmistrzowie i wójtowie z obszaru, a także pracownicy urzędów gmin i jednostek podległych oraz instytucji kultury. LGD jest stowarzyszeniem otwartym na przyjmowanie nowych członków, a członkostwo jest nieograniczone. Po przeanalizowaniu składu członkowskiego LGD wyłania się wniosek, iż nie posiadamy przeważających grup interesów członków, a sektor publiczny nie stanowi liczebnej dominacji nad pozostałymi sektorami.

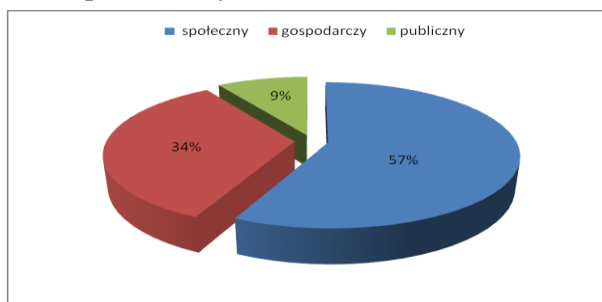
LSR na lata 2016-2022 będzie realizowała działania zgodne z zakresem instrumentu RLKS w ramach dwóch funduszy Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR). Będą to działania na rzecz poprawy zatrudnienia i tworzenia i utrzymania miejsc pracy, przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu poszczególnych grup defaworyzowanych, rewitalizację fizyczną, gospodarczą i społeczną ubogich społeczności na obszarach wiejskich i wiejsko - miejskich. W LSR zaplanowano zadania, których celem jest zminimalizowanie skutków wykluczenia tworzenie miejsc pracy oraz rozwój przedsiębiorczości. Dzięki instrumentowi RLKS możliwa będzie realizacja operacji, służąca rozwojowi społeczno-gospodarczemu obszarów wiejskich, miejsko-wiejskich, rybackich oraz obszarów akwakultury. Rozwój ten dokona się zarówno przez tworzenie lub utrzymanie miejsc pracy oraz tworzenie alternatywnych źródeł dochodu dla lokalnej społeczności (zakładanie działalności gospodarczych) szczególnie na terenach o wysokim stopniu bezrobocia i niskim poziomie rozwoju gospodarczego. Przeprowadzone konsultacje i analiza SWOT pozwoliła na określenie grup defaworyzowanych na obszarze LGD. Są to: młodzież, bezrobotne kobiety w wieku 30+, mieszkańcy wsi oraz seniorzy (szczegółowy opis grup znajduje się w diagnozie).

Zastosowanie celów RLKS na obszarze LGD wychodzi naprzeciw oczekiwaniom młodych ludzi, którzy zdiagnozowani są na poziomie obszaru jako grupa defaworyzowana, by pobudzić w nich przedsiębiorczość oraz zachęcić do stworzenia własnych miejsc zatrudnienia. Takie wsparcie przyczyni się do zmniejszenia migracji osób młodych z obszarów wiejskich i rybackich. LSR przyczyni się również do zwiększenia mobilności zawodowej w procesie nabywania nowych umiejętności i podejmowania działalności gospodarczej. Wykorzystanie potencjału społeczności lokalnych oraz istniejącej infrastruktury zwłaszcza ma wsiach w szczególny sposób będzie służyło osobom, które z przyczyn od nich niezależnych są wykluczone z życia kulturalnego czy społecznego (mieszkańcy miejscowości oddalonych od centrum powiatu). Dla tej grupy przewidziano działania, które odmienią ich sytuację dzięki lepszemu wykorzystaniu np. świetlic wiejskich. LGD obejmie szczególnym wsparciem grupy defaworyzowane poprzez dostosowanie metod komunikacji (szczegółowo metody określono w planie komunikacji), zaplanowanie działań dedykowanych tym grupom oraz pomoc na każdym etapie realizacji projektów i innych przedsięwzięć. Strategia zakłada również rozwój sektora rybackiego oraz akwakultury w kierunku poprawy prowadzenia działalności gospodarczej oraz rozwój sektora turystycznego wykorzystującego wodny potencjał obszaru. Ważnym czynnikiem będzie powierzenie społecznościom rybackim ważniejszej roli w rozwoju lokalnym.

3.3 Poziom decyzyjny – rada

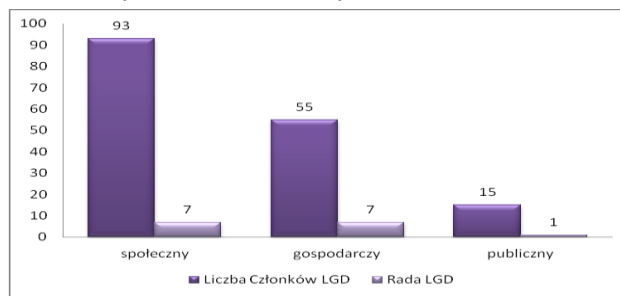
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” posiada w swych strukturach Radę, czyli organ odpowiedzialny za dokonywanie oceny i wybór wniosków do dofinansowania w ramach ogłaszanych i przeprowadzanych naborów przez LGD oraz ustalenie kwoty wsparcia. Rada pracuje w oparciu o Regulamin Działania Rady uchwalany przez Walne Zebranie Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak”. Na potrzeby nowego okresu programowania LGD wybrało nowych członków Rady, uchwaliło nowy Regulamin Rady i przyjęło procedury odnoszące się do wyboru operacji w ramach wdrażania LSR. Szczegółowe zapisy odnoszące się do funkcjonowania Rady zawarte zostały w Regulaminie Działania Rady oraz Procedurach wyboru i oceny operacji. Członkowie Rady wybierani są przez Walne Zebranie Członków, spośród wszystkich Członków LGD, bezwzględną większością głosów przy obecności co najmniej połowy składu, na okres 5 lat. Decyzja o powołaniu lub odwołaniu Członków Rady podejmowana jest uchwałą Walnego Zebrania Członków.

Wykres 6. Struktura partnerów LGD według sektorów – udział procentowy.

Źródło: Opracowanie własne

Wykres 7. Reprezentatywność Rady LGD „Owocowy Szlak”

Źródło. Opracowanie własne.

Wybrana Rada składa się z 15 członków, którzy reprezentują: sektor publiczny stanowi 6,66%, sektor społeczny stanowi 46,66%, sektor gospodarczy stanowi 46,66% składu Rady. W sektorze gospodarczym mamy 6 przedstawicieli sektora rybackiego co stanowi 40 % składu Rady. Mieszkańcy stanowią 93,33 % składu Rady. Dwie osoby reprezentujące sektor społeczny związane są stosunkiem służbowym z sektorem publicznym i jedna osoba z sektora gospodarczego jest powiązana z sektorem publicznym, jednak i w takim układzie sektor publiczny stanowi mniejszość, czyli 26,66 %. W składzie organu decyzyjnego znajduje się 10 kobiet w tym trzy osoby mają mniej niż 35 lat. Członkowie Rady nie mogą być zatrudnieni w Biurze LGD. Nie mogą również piastować funkcji w Zarządzie oraz Komisji Rewizyjnej.

Skład członkowski został tak dobrany, aby zagwarantować uczciwą i merytoryczną ocenę i wybór wniosków do dofinansowania, reprezentatywność każdego sektora, z zachowaniem zasady, że ani władza publiczna, ani żadna pojedyncza grupa interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji. Ten parytet musi być zachowany każdorazowo na etapie głosowania nad wyborem konkretnej operacji. Nie dopuszcza się upoważniania osób trzecich do udziału w podejmowaniu decyzji. Funkcje członka organu decyzyjnego muszą być pełnione osobiście, tj. w przypadku osób fizycznych wybranych do Rady – przez te osoby, zaś w przypadku osób prawnych – przez osoby, które na podstawie dokumentów statutowych lub uchwał właściwych organów są uprawnione do reprezentowania tych osób prawnych.

Dodatkowo każdorazowo przed przystąpieniem do oceny w danym naborze wniosków członek Rady będzie zobligowany do wypełnienia deklaracji bezstronności i poufności, dzięki której wyeliminowane zostanie ryzyko stronniczości. Dodatkowo będzie prowadzony rejestr interesów członków organu decyzyjnego zapewniający wybór operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu w organie decyzyjnym i unikania konfliktu interesów. Rejestr interesów będzie umożliwiał identyfikację charakteru powiązań członków organu decyzyjnego z wnioskodawcami lub poszczególnymi projektami. Dla zapewnienia prawidłowości wyborów Członkowie Rady, którzy zgłoszą swoje wykluczenia będą opuszczali sale obrad na czas oceny wniosku, w sprawie którego się wykluczyli.

Przy ocenie operacji członkowie Rady kierować się będą przyjętymi kryteriami wyboru, które udostępnione są do publicznej wiadomości. Protokoły z posiedzeń będą również publikowane na stronie LGD.

Zamierza się dyscyplinować członków Rady, którzy systematycznie nie biorą udziału w posiedzeniach Rady lub też podczas dokonywania oceny wniosków nie stosują zatwierdzonych kryteriów czy nie przestrzegają zasady poufności i bezstronności poprzez odwołanie członka Rady. Podstawę do odwołania Członka Rady stanowią:

- 1) trzy nieusprawiedliwione nieobecności na posiedzeniu Rady;
- 2) rażące naruszenie Regulaminu Rady, w tym naruszenie zasady poufności i bezstronności;
- 3) skazanie prawomocnym wyrokiem sądowym.

W celu profesjonalnej realizacji zadań powierzonych Radzie, Członkowie Rady przejdą szkolenie, które zapozna ich z nowymi wytycznymi i uregulowaniami prawnymi dotyczącymi oceny i wyboru operacji. Szkolenia takie będą przeprowadzane systematycznie, by podnosić wiedzę i kompetencje członków organu decyzyjnego (szczegółowy plan szkoleń stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR). Raz w roku członkowie będą zdawali test wiedzy w zakresie zapisów LSR, procedur i kryteriów.

Nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru oraz poprawnością dokumentacji i zgodności formalnej będzie czuwał Przewodniczący Rady.

W przypadku ocen rozbieżnych organem rozstrzygającym będzie Komisja Rady, w skład której powoływani będą corocznie członkowie Rady na podstawie wyników zdanych testów wiedzy. Do Komisji Rady powołane zostaną 3 osoby – przedstawiciele każdego z sektorów, które osiągną najlepszy wynik z testów. Szczegółowo procedura powołania oraz zasady funkcjonowania opisane zostały w Regulaminie Działania Rady.

3.4. Zasady funkcjonowania LGD.

Strukturę organów LGD „Owocowy Szlak” tworzą: Walne Zebranie Członków, Komisja Rewizyjna, Rada, Zarząd. Bieżącą obsługę działalności Stowarzyszenia prowadzi Biuro LGD.

Walne Zebranie Członków: stanowi najwyższą władzę Stowarzyszenia. Odpowiedzialne jest przede wszystkim za uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia, podejmowanie uchwał w sprawie zatwierdzenia i aktualizacji LSR, powoływanie i odwoływanie członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej oraz podejmowanie pozostałych decyzji przewidzianych w statucie. WZC składa się z przedstawicieli 3 sektorów (publiczny, gospodarczy i społeczny w tym mieszkańcy).

Zarząd LGD „Owocowy Szlak”: składa się z 9 członków w tym Prezesa, Wiceprezesa, Skarbnika, Sekretarza oraz 5 członków Zarządu wybieranych przez WZC na okres 5 letni. W składzie znajduje się przedstawiciel sektora rybackiego. Zarząd działa w imieniu Stowarzyszenia, realizując cele statutowe, kierując całokształtem działalności oraz reprezentuje Stowarzyszenie i kieruje jego bieżącą działalnością. Zarząd aktualizuje Strategię Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność w zakresie planu komunikacji, monitoringu i ewaluacji oraz rocznych przesunięć w planie działania.

Rada LGD „Owocowy Szlak”: organ decyzyjny Stowarzyszenia, którego zadaniem jest: dokonywanie oceny i wyboru operacji oraz ustalenie kwoty wsparcia. Szczegółowy opis Rady znajduje się w punkcie 3.3 rozdziału.

Komisja Rewizyjna: składa się z 3 osób w tym z przewodniczącego i dwóch członków wybieranych przez WZC na okres 5 letni. Do jej podstawowych kompetencji należy kontrolowanie działalności Stowarzyszenia, ze szczególnym uwzględnieniem działalności finansowej, a także dokonywanie oceny pracy Zarządu.

Biuro LGD „Owocowy Szlak”: jest jednostką administracyjną Stowarzyszenia, która wykonuje prace organizacyjne i przygotowawcze. Prowadzi sprawy LGD, między innymi poprzez pełną obsługę w zakresie spraw administracyjnych, finansowych i organizacyjnych. Pracownicy biura zajmują się również animowaniem oraz inspirowaniem społeczności lokalnej do podejmowania działań na rzecz rozwoju Stowarzyszenia oraz świadczeniem usług doradczych wnioskodawcom na każdym etapie realizacji operacji. Opisy zadań pracowników biura, wymagania na poszczególnych stanowiskach oraz opis pomiaru jakości udzielonego doradztwa są zawarte w Regulaminie Organizacyjnym Biura. W biurze zatrudnionych jest 4 pracowników: kierownik biura, główna księgowa oraz dwóch specjalistów ds. projektów. Pracami biura kieruje kierownik, który podlega służbowo Zarządowi Stowarzyszenia.

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” określiła zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy oraz metody ich pomiaru. Główne zadania to animowanie mieszkańców w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów, podnoszenie kompetencji liderów lokalnych oraz powierzenie im ról animatorów społecznych, współpraca ze społecznością w zakresie organizacji przedsięwzięć mających na celu kultywowanie dziedzictwa, organizowanie szkoleń, warsztatów, spotkań, organizacja wydarzeń sportowych i kulturalnych. Będą one monitorowane za pomocą ankiet oceniających na zakończenie działań. Z ankiet będą przygotowywane raporty. W przypadku wystąpienia problemów zostaną wprowadzone środki naprawcze.

Pracownicy biura są zobowiązani do świadczenia usług doradczych dla wnioskodawców i beneficjentów na każdym etapie realizacji projektów. Dodatkowo przed każdym naborem organizowane będą spotkania informacyjne i szkoleniowe dla potencjalnych beneficjentów. Doradztwo będzie mierzone pod kątem ilości osób, którym udzielono usługi oraz jakości tej usługi poprzez prowadzenie ewidencji usług doradczych oraz bazy beneficjentów w celu monitorowania procesu pozyskania dofinansowania i realizacji projektów. Bazy beneficjentów w zakresie pomiaru efektywności doradztwa będą gromadzone i analizowane na trzech etapach po udzielonym doradztwie: na etapie złożonych wniosków, na etapie wybranych do dofinansowania wniosków przez Radę LGD oraz na etapie podpisania umowy o dofinansowanie operacji. Po każdym naborze będzie dokonywana analiza udzielonego doradztwa pod kątem jego jakości.

Doradztwo będzie świadczone zgodnie z zasadami:

- poufności (osoby zaangażowane w prace są zobowiązane do zachowania tajemnicy w zakresie udzielonej pomocy). Zasada poufności rozumiana jest, jako: zachowanie w tajemnicy samego pobytu klienta w biurze oraz zachowanie w tajemnicy wszystkich informacji i okoliczności przekazanych przez klienta (nie dotyczy to sytuacji określonych prawem);
- bezpłatności (wszystkie porady oraz udzielane informacje w biurze mają charakter bezpłatny);
- bezstronności (doradca udzielając porady jest zobowiązany do zachowania bezstronności oraz obiektywizmu);
- niezależności (osoby zaangażowane w prace biura udzielają porad w interesie klienta, nie zaś kierując się interesami osób trzecich);
- samodzielności klienta (doradca daje klientowi swobodę w podejmowaniu decyzji, nie może on podejmować decyzji za klienta);
- otwartości (każda osoba może być klientem biura);
- aktualności i rzetelność informacji (doradcy dokładają wszelkich starań, aby udzielane informacje i porady były zgodne z obowiązującymi przepisami).

Funkcjonowanie LGD „Owocowy Szlak” opiera się na podstawowych dokumentach wewnętrznych regulujących zasady działania stowarzyszenia oraz tryb pracy poszczególnych organów działających w strukturach LGD „Owocowy Szlak”.

Tabela 7. Podstawowe dokumenty wewnętrzne regulujące zasady działania LGD „Owocowy Szlak”

Lp.	Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie
1.	Statut LGD Uchwalany przez WZC LGD „Owocowy Szlak”	Statut reguluje kwestie przewidziane w Ustawie z dn. 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, nazwę stowarzyszenia, teren działania i siedzibę stowarzyszenia, cele i sposoby ich realizacji, sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków stowarzyszenia, wskazuje władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełnienia i odwołania oraz

		kompetencje poszczególnych organów, sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, sposób ustalania składek członkowskich, zasady dokonywania zmian statutu oraz sposób rozwiązania stowarzyszenia. Określa również organ nadzoru jakim jest Marszałek Województwa Lubelskiego, a także określa organ LGD kompetentny w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji oraz kryteriów wyboru operacji. Ponadto określa uregulowania dotyczące zachowania bezstronności członków organu decyzyjnego w wyborze operacji (w tym przesłanki wyłączenia z oceny operacji) oraz dodatkowy organ jakim jest Rada LGD odpowiedzialna za wybór operacji oraz szczegółowo określa jej kompetencje i zasady reprezentatywności.
2.	Regulamin Walnego Zebrania Członków LGD Uchwalany przez WZC LGD „Owocowy Szlak”	Regulamin Walnego Zebrania Członków reguluje zagadnienia związane z organizacją i trybem pracy WZC LGD. Regulamin określa: szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń WZC (sposób informowania członków o posiedzeniach, itp.), szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie powoływania organów LGD (sposób zgłaszania kandydatów, oddawania głosów, ograniczenia dotyczące możliwości łączenia różnych funkcji w LGD, zasady protokołowania posiedzeń WZC. Dodatkowo dla uregulowania kwestii głosowania powołało Regulamin głosowania, który określa szczegółowo sposób postępowania przy powołaniu lub odwołaniu władz Stowarzyszenia w tym Członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej.
3.	Regulamin działania Zarządu LGD Uchwalany przez WZC LGD „Owocowy Szlak”	Regulamin Działania Zarządu określa podział zadań pomiędzy jego członków, zadania i kompetencje członków zarządu, opisuje szczegółowo posiedzenia zarządu oraz sprawy wymagające podejmowania uchwał. Dodatkowo do kompetencji Zarządu określono zasady aktualizacji Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność w zakresie planu komunikacji, monitoringu i ewaluacji oraz rocznych przesunięć w planie działania.
4.	Regulamin działania Rady LGD Uchwalany przez WZC LGD „Owocowy Szlak”	Regulamin Działania Rady LGD określa szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach), szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny), szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (ocena wniosków, zasady dokumentowania oceny), szczegółowe zasady procedury odwoławczej, zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego. Dodatkowo regulamin określa sposób postępowania w przypadku rozbieżnej oceny członków Rady. Regulamin składa się z dokumentu głównego oraz załączników w postaci deklaracji poufności i bezstronności, wzoru protokołu z posiedzenia Rady oraz procedur wyboru operacji wraz z załącznikami.
5.	Regulamin działania Komisji Rewizyjnej LGD Uchwalany przez WZC LGD „Owocowy Szlak”	Regulamin Działania Komisji Rewizyjnej LGD określa szczegółowe kompetencje organu, szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, podział zadań i prac, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania posiedzeń.
6.	Regulamin organizacyjny Biura LGD Uchwalany przez Zarząd LGD „Owocowy Szlak”	Regulamin Organizacyjny Biura LGD określa wewnętrzną strukturę organizacyjną biura, zakres działania oraz szczegółowe kompetencje, zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia kierownika biura, zasady naboru oraz wymagane na danym stanowisku kwalifikacje, zakres obowiązków, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzanych danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa oraz metody pomiaru animacji lokalnej i współpracy.

Źródło. Opracowanie własne.

Oprócz podstawowych dokumentów wewnętrznych, funkcjonowanie LGD regulują także:

- **Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu**, zawierająca opis i metody oceny wdrażania LSR
- **Plan komunikacji** – który określa metody i sposoby komunikacji ze społecznością lokalną
- **Polityka bezpieczeństwa** - określa zasady przechowywania, udostępniania i archiwizowania danych
- **Polityka rachunkowości** – która określa zasady prowadzenie księgowości i rachunkowości

3.5 Potencjał ludzki LGD a regulaminy organu decyzyjnego /zarządu/biura itd.

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” posiada duże doświadczenie związane z realizacją działań skierowywanych do społeczności lokalnej, gdyż istnieje od samego początku wdrażania działania LEADER.

Znaczna część członków stowarzyszenia to liderzy lokalni, którzy posiadają duże doświadczenie w działalności na rzecz społeczności lokalnej.

Pracownicy biura LGD posiadają odpowiednie kompetencje, doświadczenie i zasoby do tworzenia i zarządzania procesami rozwoju na poziomie lokalnym i jest to potwierdzone odpowiednimi zaświadczeniami i certyfikatami. Wszyscy pracownicy biura posiadają doświadczenie we wdrażaniu LSR na lata 2009-2015r. Biuro LGD zatrudnia 4 pracowników, których staż pracy w LGD wynosi ponad 5 lat. Przez cały okres zatrudnienia personelu, który związany był z realizacją poprzedniej strategii pracownicy uczestniczyli w szeregu szkoleń, konferencjach, warsztatach, wyjazdach studyjno – szkoleniowych organizowanych przez podmioty zewnętrzne, dzięki czemu mogli podnieść swoją wiedzę i kwalifikacje zawodowe. Ponadto na podstawie posiadanej i zdobytej wiedzy pracownicy biura byli odpowiedzialni za prowadzenie szkoleń i spotkań z mieszkańcami, które dotyczyły zapoznawania ich z problematyką LEADER oraz aplikowaniem o środki finansowe za pośrednictwem LGD. Pracownicy biura dysponują niezbędnymi wymaganiami, które musiały przez nich zostać spełnione przy ubieganiu się o stanowisko pracy zgodnie z kartą opisu stanowiska. Szczegółowe informacje odnośnie obecnych stanowisk pracy w LGD zawiera Opis stanowisk, który został zaktualizowany i stanowi załącznik do LSR. Dokument ten określa wymagania dotyczące doświadczenia i kwalifikacji oraz zakresy obowiązków na poszczególnych stanowiskach, jak też reguluje metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników doradztwa. Dokument gwarantuje również, że w przypadku zatrudnienia na którekolwiek ze stanowisk, nie zostanie zatrudniona osoba o niższych kwalifikacjach, kompetencjach i doświadczeniu. Pracownicy zatrudnieni w Biurze LGD posiadają również odpowiednie doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym i lokalnym, która jest potwierdzona odpowiednimi zaświadczeniami i certyfikatami.

Pracownicy Biura posiadają wiedzę i doświadczenie w realizacji również projektów finansowanych z innych funduszy, zarówno unijnych jak i krajowych. Kierownik Biura posiada doświadczenie w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie i rozliczanie w ramach PO Ryby 2007-2013 oś priorytetowa 2 obejmująca akwakulturę, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury. W ramach środka 2.1 - Inwestycje w chów i hodowlę ryb Gospodarstwo Rybackie Pstrąg Pustelnia wykonało modernizację obiektu chowu i hodowli, zakupiono wyposażenie i sprzęt oraz środki transportu, a w ramach środka 2.2 Działania wodno-środowiskowe, otrzymało ono rekompensaty finansowe za stosowanie tradycyjnych metod produkcji.

LGD „Owocowy Szlak” samodzielnie przygotowuje Strategię Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2022. Pracownicy biura są ściśle zaangażowani w opracowywanie niniejszej strategii, znajoma jest im wiedza z zakresu nowego programowania i PROW 2014-2020 oraz PO RYBY 2014-2020, co z pewnością przełoży się na efektywne zarządzanie i wdrażanie niniejszego dokumentu w kolejnych latach.

W celu zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego podejmowanych decyzji do **Rady LGD** wybierani są ci członkowie Stowarzyszenia, którzy posiadają odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie. W skład Rady wchodzi osoby działające w różnych obszarach tematycznych ważnych dla rozwoju wsi, m.in. gospodarka, rozwój lokalny, rolnictwo, rybactwo, prowadzenie działalności gospodarczej, zarządzanie projektami. Cztery osoby posiadają doświadczenie z zakresu oceny i wyboru operacji z poprzedniego okresu programowania, gdyż pracowały w Radzie podczas wdrażania LSR na lata 2009-2015. Członkowie Rady spełniają wymogi określone w rozporządzeniach wykonawczych (sektorowość, parytet).

W składzie **Zarządu** znajdują się osoby, które posiadają duże doświadczenie w zarządzaniu Lokalną Grupą Działania, w tym procesem wdrażania strategii. Nowym członkiem Zarządu jest przedstawiciel sektora rybackiego, który posiada doświadczenie zarówno w zarządzaniu organizacją, jak również pozyskiwaniu środków zewnętrznych. Członkowie Zarządu pełnią swoją funkcję społecznie, uczestnicząc w licznych posiedzeniach i podejmując decyzje dotyczące bieżących spraw i rozwoju Stowarzyszenia.

Członkowie organów LGD oraz pracownicy biura zostaną objęci planem szkoleń wewnętrznych i zewnętrznych, który stanowi załącznik do wniosku. Szkolenia obejmują m.in. znajomość LSR, stosowanych procedur i kryteriów wyboru, jak i innych zagadnień związanych z procesem wdrażania LSR. Tematyka szkoleń została dostosowana do zagadnień, które są istotne w procesie wdrażania LSR, co zapewni efektywny i prawidłowy proces wdrażania LSR, a także zrównoważony poziom wiedzy oraz współdziałania wszystkich organów zaangażowanych w realizację LSR.

Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR

Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność została przygotowana z aktywnym udziałem lokalnej społeczności samodzielnie przez LGD. Na pięciu kluczowych etapach zostały przeprowadzone konsultacje społeczne odpowiednio dobranymi metodami partycypacyjnymi, co pozwoliło na osiągnięcie najwyższego poziomu udziału społeczności lokalnej w podejmowaniu decyzji w sprawie zawartości strategii. Współdziałanie, którym charakteryzował się cały proces tworzenia LSR uznawane jest za najwyższy poziom na drabinie określającej stopień partycypacji społecznej.

Cały proces partycypacji miał charakter otwarty. Plan włączenia i zaangażowania społeczności w pracę nad strategią został zaplanowany i dostosowany do oczekiwań mieszkańców w taki sposób, aby jak największa liczba osób mogła uczestniczyć w pracach nad tworzeniem LSR. Część działań była prowadzona w Internecie z myślą o aktywnych i zapracowanych, często pracujących z dala od swoich rodzinnych miejscowości osób, część odbywała się na spotkaniach ze społecznością lokalną. Duży nacisk kładziony był na to, by spotkania nie były wykluczające poprzez dostosowanie godzin, a także dni tygodnia. W miarę możliwości spotkania prowadzone były w miejscach

dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Udział społeczności lokalnej w opracowywaniu strategii przełożył się na zaplanowanie działań adekwatnych do potrzeb i wykorzystania szans rozwoju, co w konsekwencji przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców.

Wnioski z badań własnych

Na spotkaniach ze społecznością lokalną, które odbywały się na etapie podsumowywania wdrażania LSR na lata 2009-2015 prowadzone były badania własne w postaci wywiadów indywidualnych i grupowych mające na celu zdiagnozowanie potrzeb społeczności pod kątem nowego okresu programowania. Z badań własnych i doświadczenia LGD wynika, że:

- należy powtórzyć działania zorientowane na zwiększenie aktywności sektora społecznego, jednak ich treść należy dostosować do profili i specyfiki lokalnej gospodarki,
- należy wykorzystać istniejącą infrastrukturę społeczną i kulturową w celu rozwoju i nauki samoorganizacji społeczności lokalnej,
- należy nadal rozwijać wspierać różne formy życia kulturowego i społecznego na poziomie lokalnym poprzez organizację przedsięwzięć dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego,
- należy rozwijać i promować postawy liderские w społecznościach lokalnych zmierzających do utworzenia sieci lokalnego przywództwa i ogniw aktywizacji lokalnej,
- należy wesprzeć działania sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości opartej o lokalne zasoby,
- należy podnieść wizerunek przedsiębiorcy jako człowieka zaangażowanego w rozwój lokalny i społeczny,
- należy w proces aktywizacji włączyć przedsiębiorców i młodzież
- należy powtórzyć i rozszerzyć działania w kierunku rozwoju turystyki wiejskiej w tym stworzenie oferty sieciowej obszaru wykorzystującej dziedzictwo lokalne.

Wnioski zostały wykorzystane przy sporządzaniu diagnozy, określenia celów, zasad monitorowania i ewaluacji oraz planu komunikacji.

Wyniki badania ewaluacyjnego

Zostało przeprowadzone badanie ewaluacyjne, które koncentrowało się na oczekiwaniach mieszkańców oraz innych aspektach ważnych w procesie wdrażania LSR: skuteczność działań podejmowanych przez LGD, identyfikacja potencjału i ocena funkcjonowania LGD oraz analiza wizerunku LGD. Z przeprowadzonego badania wynika że:

- należy podtrzymać wysoką rozpoznawalność i ugruntowanie pozytywnego wizerunku LGD poprzez organizowanie przedsięwzięć lokalnych i regionalnych skierowanych do społeczności lokalnej;
- należy zorganizować większą liczbę szkoleń, warsztatów, spotkań zwłaszcza w czasie naborów wniosków,
- należy kontynuować działania na dotychczasowym, wysokim poziomie,
- należy utrzymać pozytywny wpływ LGD na życie lokalnej społeczności poprzez kontynuowanie działań w zakresie wdrażania LSR na dotychczasowym poziomie,
- należy rozważyć wprowadzenie podziału szkoleń na grupy pod kątem zaawansowania i rodzaju beneficjenta co jeszcze zwiększy efektywność.

Dane z badania ewaluacyjnego oraz rekomendacje wykorzystano do diagnozy, określenia celów, określenia zasad monitorowania i ewaluacji oraz planu komunikacji.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenie, obserwacje i badania własne, wyniki badań ewaluacyjnych oraz dostępnych danych przeprowadzono analizę i wyłoniono główne grupy zainteresowane wsparciem w ramach wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność. Są to przedsiębiorcy, rybacy, osoby bezrobotne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, oferenci usług w branży gastronomicznej i turystycznej, rolnicy poszukujący dodatkowych źródeł dochodu, parafie, seniorzy, młodzież oraz organizacje nieformalne funkcjonujące na obszarze LGD. Przeprowadzono również analizę pokazującą, które grupy aktywnie uczestniczą w życiu społeczności lokalnej, a które są niezauważalne i z jakiegoś powodu nie udzielają się, co powoduje, że w pewnym stopniu są wykluczone z życia społecznego. Biorąc pod uwagę wyłonione grupy odpowiednio dobrano metody współpracy i komunikacji w celu osiągnięcia jak najlepszych efektów. Nie poprzestano jednak na informowaniu poprzez standardowe metody takie jak Internet czy przekazywanie informacji na spotkaniach. W trakcie wielu lat pracy ze społecznością lokalną wypracowano także inne metody: kontakt osobisty z liderami lokalnymi (m.in. nauczyciele, sołtysi, przedstawiciele organizacji pozarządowych). Dodatkowo, na każdym etapie mieszkańcy zapraszani byli do włączenia się w proces przygotowania strategii poprzez dołączenie do grupy roboczej. Wskazywano, że zaangażowanie się mieszkańców na każdym etapie pracy pozwoli stworzyć dokument najlepiej odwzorowujący rzeczywistość. Po każdym ze spotkań prowadzono również nieformalne rozmowy dotyczące pomysłów i sposobów ich realizacji.

Tabela 8. Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR

Etap I	Diagnoza i analiza SWOT Wyzwania stojące przed społecznością lokalną zidentyfikowane były poprzez analizę danych statystyki publicznej oraz wykorzystanie 5 metod partycypacyjnych:
Metoda 1	Badanie ankietowe on line (ankieta elektroniczna CAWI) – ankiety dostępne były na stronie internetowej LGD oraz rozsyłano linki do ankiet drogą mailową. Dodatkowo, informację o badaniu ankietowym rozdawano na spotkaniach konsultacyjnych. Zainteresowani mieszkańcy, całego obszaru

	<p>LGD – 7 gmin, mogli wypełnić ankietę i przesłać ją na platformę. Na tym etapie przygotowania strategii powstały trzy ankiety skierowane do różnych grup społecznych w tym do mieszkańców, młodzieży oraz Ośrodków Pomocy Społecznej i Powiatowego Urzędu Pracy. Ważnym elementem każdej z ankiet były pytania otwarte, co pozwoliło na swobodne i anonimowe wypowiedzenie swoich opinii i wyrażenia swoich potrzeb. Dane z ankiet zostały wykorzystane do definiowania potrzeb i głównych problemów społeczności lokalnej oraz na etapie identyfikacji grup docelowych. Ankiety wypełniło łącznie 679 osób. (zał.: ankiet 3 rodzaje). Termin zbierania ankiet 08.2015 .102015. Mieszkańcy zidentyfikowali słabe i mocne strony swojego otoczenia oraz potencjał i szanse na rozwój i możliwe kierunki działań.</p>
<p>Metoda 2</p>	<p><u>Zogniskowany wywiad grupowy (fokus)</u> - odbyły się dwa spotkania wg ustalonego wcześniej scenariusza. Pierwszy wywiad odbył się 28.09.2015r., zostali na niego zaproszeni przedstawiciele OPS oraz PUP – 8 osób, w drugim udział wzięli rybacy z terenu LGD – 12 osób. Moderatorem w obydwu przypadkach był przedstawiciel LGD. Celem pierwszego spotkania było przedstawienie wyników ankiet on-line dotyczących grup zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wspólne wypracowanie, które z tych grup, należy objąć wsparciem. Sporządzono profil osobowy każdej grupy, omówiono skuteczność procesu pomocowego instytucji oraz określono charakter pomocy udzielanej poszczególnym grupom. Dane ze spotkania wykorzystano do etapu definiowania potrzeb i problemów grup defaworyzowanych, etapu poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii oraz etapu identyfikacji grup docelowych. (zał.: lista obecności, dokumentacja zdjęciowa, ogłoszenie). Drugie spotkanie odbyło się 9.09.2015 r. Jego celem było zbadanie potrzeb, oczekiwań i możliwości rybaków w zakresie rozwoju ich działalności. W wywiadzie uczestniczyło 12 osób. Na podstawie zadawanych pytań uczestnicy udzielali odpowiedzi, które były spisywane na kartce papieru. Efektem spotkania było zebranie mocnych stron obszaru pod kątem rybackości oraz problemów z tym związanych i szans na ich rozwiązanie. Dane zostały wykorzystane na etapie definiowania potrzeb i problemów oraz etapie określenia celów i ustalenia ich hierarchii. (zał.: lista obecności, ogłoszenie).</p>
<p>Metoda 3</p>	<p><u>Warsztaty dialogu społecznego</u> – odbyło się siedem spotkań, po jednym w każdej gminie należącej do LGD. Aby zapewnić możliwość udziału jak najszerzej liczbie osób, spotkania były prowadzone w różnych godzinach i dniach tygodnia, tak by w wyjątkowych sytuacjach, można było uczestniczyć w spotkaniu w innej gminie niż gmina zamieszkania. Informacja o spotkaniach zamieszczona była na stronie internetowej LGD oraz gmin, a także na portalu społecznościowym facebook. Rozesłano również informację e-mailem do członków LGD, byłych beneficjentów, organizacji pozarządowych oraz osób, które zostawiały w biurze LGD swoje dane w celu przesłania informacji o spotkaniach. By dotrzeć do osób nieaktywnych w Internecie informacja została zamieszczona również na tablicach i słupach ogłoszeniowych. Poinformowano także telefonicznie lokalnych liderów, którzy przekazali informację mieszkańcom w swoich miejscowościach. Terminy warsztatów: 18.08.2015r. – Karczmiska, 20.08.2015r. Józefów nad Wisłą, 23.08.2015r. Chodel, 26.08.2015 r. Wilków, 27.08.2015r. Poniatowa, 3.09.2015r. Opole Lubelskie, 4.09.2015r. Łaziska. Warsztaty zostały poprzedzone wstępną diagnozą lokalną odrębnie dla każdej gminy, dzięki której zebrano informacje, które grupy będą zainteresowane konsultacjami. Spotkania odbyły się w centrum gmin (by ułatwić dojazd osobom niezmotywowanym) w miejscach dostępnych i mieszczących dużą liczbę osób, takich jak sale konferencyjne, świetlice. W miarę możliwości miejsca te były dostępne dla osób z niepełnosprawnością. Łącznie w warsztatach udział wzięło 136 osób. Byli to mieszkańcy, przedsiębiorcy, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedstawiciele jednostek jst, członkowie LGD, bezrobotni, seniorzy, przedstawiciele organizacji działających na obszarze LGD. Uczestnicy podzieleni byli na grupy, które zajmowały się tematami: przedsiębiorczość, inwestycje, kultura, dziedzictwo czy turystyka. Zadaniem każdej grupy było wskazanie, jakie potrzeby w danej dziedzinie są najważniejsze, jakie dana gmina ma mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Praca odbywała się metodą „burzy mózgów”. Po wykonaniu zadania wymieniano się propozycjami w celu uzupełnienia brakujących elementów w każdej branży. Na zakończenie zaprezentowano swoją listę z podkreśleniem i uargumentowaniem tych potrzeb, które są najistotniejsze. Każda osoba otrzymała informację o ankietowaniu oraz złożyła swoje propozycje projektów, które należy uwzględnić w nowej strategii. Przedstawiciel LGD podsumował spotkanie i przedstawił plan pracy nad strategią oraz poinformował, na których etapach będą prowadzone konsultacje. Ponadto zachęcono do włączenia się w prace poprzez dołączenie do grupy roboczej. Celem warsztatów było sporządzenie diagnozy potrzeb społecznych oraz możliwości ich zaspokojenia. Wyniki zostały wykorzystane na etapie definiowania potrzeb i problemów oraz etapie określania celów i ustalenia ich hierarchii, a także na etapie identyfikacji grup docelowych. (zał. ogłoszenie, listy obecności).</p>
<p>Metoda 4</p>	<p><u>Kawiarenka obywatelska</u> – odbyły się dwa spotkania: z przedsiębiorcami i osobami zainteresowanymi rozpoczęciem działalności oraz z osobami z grup defaworyzowanych. Informacja została zamieszczona na stronie internetowej LGD oraz portalu społecznościowym facebook.</p>

	<p>Dodatkowo zaproszono telefonicznie potencjalnych zainteresowanych (z prośbą o przekazanie informacji osobom potencjalnie zainteresowanym). Grupa defaworyzowana została poinformowana także przez OPS i UP poprzez ogłoszenia znajdujące się w widocznych miejscach w tych podmiotach oraz ustne przekazywanie informacji osobom potencjalnie zainteresowanym. W spotkaniach udział wzięło 36 osób. Spotkanie z przedsiębiorcami odbyło się 7.10.2015r., spotkanie z osobami defaworyzowanymi odbyło się 12.10.2015r. Uczestnicy zostali podzieleni na grupy pracujące „w podstolikach”. Każda z grup wyznaczyła swojego gospodarza i wybrała temat do dyskusji, po czym przesiadano się do kolejnych stolików i rozmawiano o innych problemach. Gospodarze pozostawali przy stolikach i streszczali nowym osobom przebieg dotychczasowej dyskusji. W końcowym etapie omówiono wyniki dyskusji każdej z grupy. Taka forma konsultacji pozwoliła na wyłonienie pomysłów, które przyczynią się do rozwiązania problemów i spełnią oczekiwania poszczególnych grup, a wykorzystanie pracy w małych grupach ułatwiło wyrażenie swoich uwag i opinii osobom, które niechętnie wypowiadają się w większym gremium. Metoda została wykorzystana do definiowania potrzeb i problemów, do określenia celów i ustalenia ich hierarchii, do poszukiwania rozwiązań i formułowania wskaźników. (zał: listy ob., ogłoszenia).</p>
<p>Metoda 5</p>	<p>Warsztaty przyszłościowe – odbyły się trzy spotkania z młodzieżą (szkoły gimnazjalne, średnie) w dniach: 14.09.2015r. w Opolu Lub., 15.09.2015r. w Poniatowej i 16.09.2015r. w Józefowie nad Wisłą. Łącznie w spotkaniach udział wzięło 118 osób. O spotkaniach młodzież została poinformowana poprzez szkoły, do których uczęszcza oraz poprzez zamieszczenie informacji na stronie internetowej LGD. Spotkania zorganizowano w szkołach i salach konferencyjnych. Moderatorem warsztatów był pracownik LGD. Program został podzielony na 3 etapy: fazę krytyki, fazę utopii i fazę działania. Celem spotkań było stworzenie wspólnej wizji dotyczącej obszaru LGD a w szczególności gmin i miejscowości z których pochodzili uczestnicy. Scenariusz każdego spotkania był inny ponieważ zależał od samych uczestników i metod pracy, jakie wybrali. Każda z grup rozpoczęła od fazy krytyki, w której zostały omówione negatywne aspekty, słabe strony, problemy i błędy dotyczące życia i funkcjonowania w społeczności lokalnej uczestników. Na koniec tej fazy podsumowano efekty pracy i omówiono najważniejsze problemy, które w wymagają poprawienia. W kolejnej fazie – utopii uczestnicy pracowali nad stworzeniem idealnej wizji swojej okolicy, gminy, powiatu. W tym procesie uczestnicy opierali się na zdiagnozowanych wcześniej problemach. Pracowano metodą „burzy mózgów” nanosząc informacje na mapę obszaru. Na zakończenie fazy utopii przedstawiono wyniki pracy. W fazie realizacji młodzież ustaliła katalog działań, które powinny zostać podjęte w celu osiągnięcia idealnej wizji. Dodatkowo wskazano dostępne zasoby i środki oraz instytucje, które mogą takie działania wykonać. Warsztaty miały na celu nie tylko zbadanie potrzeb i oczekiwań młodzieży, ale również aktywizację wokół podejmowania działań integracyjnych w swoich miejscowościach.</p>
<p>II Etap</p>	<p>Określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania - Budowa celów, wskaźników oraz planu działania oparto o 4 metody partycypacyjne:</p>
<p>1 Metoda</p>	<p>Diagnoza lokalna – odbyło się jedno spotkanie 20.11.2015r. w Opolu Lubelskim, w którym udział wzięli liderzy z terenu LGD, są to głównie osoby od lat współpracujące z LGD, zostały one zaproszone na spotkanie telefonicznie i mailowo. Zastosowano metodę diagnozy lokalnej polegającej na zebraniu informacji od mieszkańców w sprawie celów ogólnych, celów szczegółowych oraz przedsięwzięć i wskaźników. Przedstawiciel LGD przedstawił wyniki analizy SWOT i diagnozy oraz omówił matrycę logiczną celów przygotowywanej strategii. Następnie w oparciu o przedstawione wcześniej wnioski wspólnie stworzono cele ogólne i szczegółowe strategii. Użyto do tego metody „burza mózgów”. Użyto także techniki przekształcenia drzewa problemów w drzewo celów oraz technikę hierarchizacji celów. Po warsztatowym wypracowaniu wspólnej wersji zaplanowano przedsięwzięcia. Uczestnicy spisali swoje propozycje na czystych matrycach. Wyniki zostały zebrane i omówione. Podczas diagnozy wykorzystano metodę warsztatu grupowego. W spotkaniu udział wzięło 24 osób. (zał.: lista obecności).</p>
<p>2 Metoda</p>	<p>Wywiady indywidualne – informacja o prowadzeniu badania została zamieszczona na stronie internetowej LGD, rozesłana e-mailem do gmin oraz partnerów Stowarzyszenia. Dodatkowo osoby uczestniczące w wywiadzie indywidualnym proszono o przekazywanie informacji o takiej możliwości. Wywiady prowadzono z zainteresowanymi osobami w biurze LGD na podstawie przygotowanego scenariusza. Każda osoba, po krótkim wprowadzeniu merytorycznym przez pracownika LGD, otrzymała matrycę logiczną celów, przedsięwzięć i wskaźników. Po zapoznaniu się z materiałem przedstawiciel LGD udzielił dodatkowych wyjaśnień i odpowiedział na zadane pytania. W kolejnym etapie przeprowadzono wywiad indywidualny. Z zaproponowanej formy konsultacji skorzystało 32 mieszkańców obszaru LGD. Wywiady odbywały się od 21.11.do 2.12.2015r. Z przeprowadzonych wywiadów sporządzono notatkę, w której zawarto wnioski przeanalizowane przez grupę roboczą i uwzględnione w przypadku, gdy były poprawne metodologicznie lub możliwe do zrealizowania i zgodne z programami. Wnioski przyjęte ujęto w celach i wskaźnikach zawartych z</p>

	<p>strategii. Wnioski dotyczyły głównie przedsięwzięć. Wynikało to z podejścia osoby udzielającej wywiadu, która starała się wnieść swoje pomysły do realizacji w ramach poszczególnych celów. Przyjęto wnioski, które poszerzały cele o konkretne działania nie ujęte wcześniej. (zał. lista obecności uczestników).</p>
3 Metoda	<p>Partycypacyjne wypracowanie budżetu – odbyło się jedno spotkanie z członkami LGD w dniu 25.11.2015r. W spotkaniu udział wzięło 39 członków reprezentujących sektor publiczny, gospodarczy w tym rybacki i społeczny. Przedstawiciel LGD zaprezentował wypracowane cele ogólne, szczegółowe, przedsięwzięcia i wskaźniki, które mają znaleźć się w nowej strategii. Członkowie w dyskusji wnieśli swoje uwagi i wnioski do zaprezentowanej części. Uczestnicy mieli możliwość zwrócenia z się z pytaniami dotyczącymi wyjaśnienia niezrozumiałych kwestii. Po uwzględnieniu uwag rozdano uczestnikom uzupełnione matryce z celami i przedsięwzięciami w celu złożenia propozycji kwot przeznaczonych na poszczególne przedsięwzięcia. Każda osoba mogła podać swoje propozycje na matrycy. Role ekspertów pełnili przedstawiciele LGD, którzy wyjaśniali niejasności i nadzorowali formalną prawidłowość podziału budżetu. Końcowym efektem było ustalenie budżetu strategii podczas wspólnej debaty. Na spotkanie zaproszono również grupę roboczą, która na bieżąco przyjmowała i odrzucała wnioski. Odrzucono wnioski, które naruszały w sposób nieproporcjonalny podział środków oraz powodowały zagrożenie niezrealizowania celów ogólnych i szczegółowych. (zał. lista obecności).</p>
4 Metoda	<p>Okragły stół na raty – w ostatnim etapie konsultowania celów i wskaźników na spotkanie zaproszono 2 przedstawicieli Rady LGD, 2 byłych beneficjentów, 2 przedstawicieli gmin, 2 rybaków, 2 przedsiębiorców, 2 osoby reprezentujące grupy defaworyzowane oraz grupę roboczą – 10 osób. Były to osoby, które brały udział we wcześniejszych konsultacjach i posiadały wiedzę oraz wstępne materiały. W spotkaniu dodatkowo udział wzięł przedstawiciel LGD, który pełnił rolę moderatora i udzielał odpowiedzi na pytania dotyczące celów, przedsięwzięć i wskaźników. Przedstawione zostały wszystkie dotychczasowe wnioski z tego etapu. Dodatkowo przeanalizowano matrycę logiczną celów LSR. Uwagi uczestników dotyczyły zmian i uproszczeń, jakie należy wprowadzić w zapisach, by były bardziej zrozumiałe i przejrzyste. Następnie przeanalizowano budżet i przypisano wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania. Uczestnicy prezentowali swój punkt widzenia i oczekiwania dotyczące przyjętych rozwiązań. W końcowym etapie odbyła się dyskusja, podczas której przedstawiono i omówiono uzupełnione matryce w wersji elektronicznej i zatwierdzono ostateczną wersję. (lista obecności).</p>
Etap III	<p>Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalenia kryteriów wyboru Poszukiwanie rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii odbyło się poprzez zastosowanie 4 metod partycypacyjnych:</p>
1 Metoda	<p>Planowanie partycypacyjne – w terminie od 23.11.do 27.11.2015r. grupa robocza (2 członków Zarządu, 2 członków Rady, 2 członków LGD i 4 pracowników biura LGD), przygotowała tabele zawierające katalogi kryteriów oraz stworzyła procedury wyboru operacji uwzględniające wszystkie etapy przeprowadzenia naboru i oceny. Kolejnym etapem było zaproszenie mieszkańców w celu przeprowadzenia analizy zebranych danych. Do pracy wykorzystano narzędzia tabelaryczne, które wypełniali uczestnicy spotkań. Uzyskano w ten sposób opinię zarówno jednostek (myślenie indywidualne) jak i grupy beneficjentów (myślenie zbiorowe) pod kątem oceny poszczególnych operacji. W przypadku planowania procedur uczestnicy zapoznawali się z zapisami i wyrażali swoją opinię na temat trudności, zrozumienia i możliwości realizacji. Wnoszone uwagi analizowane były na bieżąco pod kątem zgodności z przepisami prawa i odrzucane w przypadku ich niezgodności. Spotkania odbywały się w biurze LGD do 9.12.2015r. Uczestnicy przychodzili grupami lub indywidualnie. Tabele wypełniło 23 uczestników. Po przeanalizowaniu wszystkich dokumentów naniesiono uwagi na wstępne projekty. (zał. lista obecności).</p>
2 Metoda	<p>Wywiad grupowy – zostało zorganizowane spotkanie 10.12.2015r. z przedstawicielami LGD (członkowie Zarządu, Rady i członkowie LGD – łącznie 8 osób). Celem spotkania było przeanalizowanie wstępnych zapisów procedur oraz kryteriów w podziale na działania. W pierwszym etapie pracowano nad procedurami oceny operacji LGD. Przeanalizowano zgodność procedur z wytycznymi i przepisami prawa (Ustawa o RLKS oraz Ustawa o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020). Kolejnym etapem było przeanalizowanie projektów kryteriów wyboru operacji pod kątem osiągania wskaźników. Efektem końcowym spotkania było uszczegółowienie procedur, doprecyzowanie kryteriów oraz dopisanie do katalogu nowych propozycji. Dokumenty kierowano do dalszego etapu konsultacji. (zał. lista obecności).</p>
3 Metoda	<p>Kawiarenka obywatelska – 11.12.2015r. odbyło się spotkanie członków Rady LGD, członków LGD oraz przedstawicieli rybaków w celu weryfikacji procedur i kryteriów. W spotkaniu udział wzięło 15 osób. Uczestnicy zostali podzieleni na dwie grupy, które analizowały kryteria pod kątem wyboru konkretnych operacji. Równocześnie, każda grupa otrzymała inne tematy. Sprawdzano, czy</p>

	zaproponowane kryteria pozwolą na wybranie operacji, które będą pozwalały na realizację wskaźników oraz celów i przedsięwzięć. Stworzono też definicje kryteriów. Następnie grupy zmieniły miejsca i gospodarz stolika przedstawił zakres wypracowany przez poprzednią grupę. Uczestnicy drugiej grupy nanieśli swoje uwagi. W kolejnym etapie przeanalizowano zapisy procedur. W efekcie końcowym powstały kryteria wyboru operacji oraz procedur, które zostały skierowane do dalszego etapu konsultacji. (zał. lista obecności).
4 Metoda	Panel ekspertów – zostało zorganizowane spotkanie, na które zaproszono grupę roboczą, prawnika, który miał głos doradczy oraz zainteresowane osoby, które deklarowały chęć współpracy przy ustaleniu zasad wyboru operacji (byli to między innymi byli beneficjenci, których obecność pozwoliła na przeprowadzenie konstrukcyjnej dyskusji na temat wad i zalet oraz stopnia trudności kryteriów w minionym okresie programowania). Spotkanie odbyło się 15.12.2015 r., udział w nim wzięło 15 osób. Uczestnicy zapoznali się z dotychczasowymi rozwiązaniami oraz nowymi wymaganiami w sprawie wyboru operacji i wnieśli uwagi w celu usprawnienia procesu i kryteriów. Dyskutowano nad nowymi rozwiązaniami i szukano rozwiązań dla skutecznego wdrażania LSR. Przeanalizowano wypracowane w poprzednich etapach zapisy dokumentów. Efektem pracy było zaakceptowanie kryteriów oraz procedur. (zał. lista obecności).
Etap IV	Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji Zasady czuwania nad prawidłowością wdrażania strategii określono poprzez zastosowanie 4 metod partycypacyjnych:
1 Metoda	Badanie ankietowe – na stronie internetowej LGD została zamieszczona ankieta dotycząca monitoringu i ewaluacji. Dodatkowo link do ankiety został rozesłany pocztą mailową do gmin, członków LGD, byłych beneficjentów oraz osób zainteresowanych, które pozostawiły w biurze swoje adresy mailowe. Ankietę badała opinię mieszkańców na temat metod monitoringu i ewaluacji oraz częstotliwości ich przeprowadzania. Ankietę wypełniło 48 osób. Ankietą dostępna była na stronie od 16.11. do 27.11.2015r. Na podstawie wyników ankiet sporządzono zestawienie wniosków i zaplanowano w wersji tabel monitoring i ewaluację. (zał. podsumowanie ankiety).
2 Metoda	Wywiady indywidualne - w biurze LGD prowadzone były wywiady indywidualne, które miały na celu doprecyzowanie wstępnej wersji monitoringu i ewaluacji. Wywiady przeprowadzał przedstawiciel LGD z zainteresowanymi mieszkańcami. Prace trwały od 1 grudnia do 8.12.2015r. Wywiadu udzieliło 20 osób, które wносиły uwagi dotyczące uproszczenia procesu i przeprowadzenia go w miarę możliwości przez pracowników biura. Większość osób mająca doświadczenie z poprzedniego okresu wdrażania LSR sugerowała, żeby wyniki badań ewaluacyjnych przedstawiać na konferencjach i publikować na stronach internetowych. Odrzucano pomysł drukowania raportów uzasadniając to oszczędnością. Najlepszą formą dla mieszkańców jest ankietą elektroniczną oraz wywiady prowadzone przez telefon. Na zakończenie wszystkie wnioski zostały zebrane i wraz ze wstępną wersją skierowane do dalszego etapu prac. (zał. ankietą)
3 Metoda	Zogniskowany wywiad grupowy (fokus) – odbyło się spotkanie, na które zostały zaproszone osoby zajmujące się w swojej pracy między innymi monitoringiem i ewaluacją lub odpowiadają za poprawną realizację projektów. Spotkanie odbyło się 10.12.2015r. Wzięło w nim udział 11 osób. Na początku moderator rozdał wstępną wersję zasad monitoringu i ewaluacji. Uczestnicy po zapoznaniu się z materiałem omawiali szczegółowo każdy etap pod kątem oceny, czy jest możliwy do realizacji i przez jaki podmiot powinien zostać przeprowadzony. Po przeanalizowaniu wniesiono uwagi w celu uproszczenia procesu i ułatwienia jego przyszłej realizacji. Zasugerowano również, aby wyniki poszczególnych etapów były raportowane do Zarządu LGD i społeczności lokalnej w możliwie prosty i zrozumiały sposób. Spotkanie zakończyło się wypracowaniem szczegółowego planu monitoringu i ewaluacji. (zał. lista obecności)
4 Metoda	Panel ekspertów – zostało zorganizowane spotkanie zespołu roboczego, w którym udział wzięło 10 osób. Spotkanie odbyło się 11.12.2015r. Zespół przeanalizował wstępną koncepcję prowadzenia monitoringu i ewaluacji oraz wniesione w trakcie wywiadów wnioski. Większość została przyjęta i zaakceptowana. Odrzucono tylko pojedyncze wnioski, które dotyczyły zlecenia całości zadania firmom zewnętrznym, które powinny czuwać nad całym procesem wdrażania LSR. Wnioski odrzucono ze względów finansowych. Uznano, że takie rozwiązanie ma swoje zalety, jednak budżet LGD nie pozwala na jego zastosowanie. Monitoring powinien być prowadzony przez pracowników biura w ramach wykonywanych obowiązków, a efekty raportowane do Zarządu LGD, natomiast ewaluacja przeprowadzona zostanie w połowie i na koniec wdrażania przez firmę zewnętrzną. Efektem pracy było utworzenie planu monitoringu i ewaluacji. (zał. lista obecności)
Etap V	Przygotowanie planu komunikacyjnego o odniesieniu do realizacji LSR Zasady i sposoby komunikacji LGD – społeczność lokalna ustalono poprzez zastosowanie 4 metod partycypacyjnych
1 Metoda	Badanie ankietowe – na stronie internetowej LGD została zamieszczona ankietą dotycząca sposobów komunikacji. Dodatkowo link do ankiety został rozesłany pocztą mailową do gmin,

	członków LGD, byłych beneficjentów oraz osób zainteresowanych, które pozostawiły w biurze swoje adresy mailowe. Ankieta badała opinię mieszkańców na temat metod komunikacji ze społecznością lokalną. Ankieta wypełniła 48 osób. Ankieta dostępna była na stronie od 16.11 do 27.11.2015r. Na podstawie wyników ankiet sporządzono zestawienie wniosków i sporządzono wstępny plan komunikacji.
2 Metoda	Sonda uliczna – pracownicy biura LGD przeprowadzili jednodniową sondę uliczną na temat metod komunikowania się ze społecznością lokalną. Sonda odbyła się 30.11.2015 r. w Opolu Lubelskim na Targowisku Miejskim. Celowo wybrano to miejsce ponieważ jest ono strategicznym punktem handlu lokalnej społeczności i chętnie z niego korzystają celem zrobienia zakupów czy sprzedaży swoich produktów rolnych. Pytania o metody komunikacji i temat przekazów zadawano przechodniom i sprzedawcom. Pytano również o godziny pracy biura i jak mieszkańcy chcą informować LGD o swoich potrzebach. Łącznie o opinię zapytano 123 osoby. Wszystkie wnioski zostały spisane i przedstawione do dalszego etapu prac nad przygotowaniem planu komunikacji. (zał. lista obecności)
3 Metoda	Wywiad grupowy – 2.12.2015r. odbyło się spotkanie z przedstawicielami LGD (członkowie Zarządu, Rady i członkowie LGD – łącznie 10 osób). Celem spotkania było przeprowadzenie rozmowy na temat planu komunikacyjnego. Spotkanie miało charakter ekspercki jednak udział w nim wzięli również mieszkańcy. Na początku przedstawiono wstępną wersję planu komunikacji, wraz z celami i działaniami oraz wnioski, które wpłynęły od mieszkańców. Zatwierdzono ostateczną wersję celów planu oraz podejmowanych działań i zaplanowano wstępny budżet. Większość wniosków została uwzględniona. Uwagi odrzucone skierowano do dalszego etapu pracy w celu znalezienia rozwiązania dla pomysłów złożonych przez mieszkańców. Efektem końcowym było zatwierdzenie dopracowanej wersji planu komunikacji i budżetu. Dokument został skierowany do dalszego etapu konsultacji. (zał. lista obecności).
4 Metoda	Panel ekspertów - zostało zorganizowane spotkanie zespołu roboczego, w którym udział wzięło 10 osób. Spotkanie odbyło się 3.12.2015r. Zespół przeanalizował wstępny plan komunikacji oraz wszystkie wnioski, które zostały zgłoszone w ramach konsultacji. Większość wniosków została przyjęta. Odrzucono wnioski niemożliwe z przyczyn technicznych do zrealizowania (np.: nie ma możliwości wysłania wiadomości sms do całej społeczności lokalnej). Dla wniosków odrzuconych wprowadzono alternatywne rozwiązania np. kontakty osób, które zgłosiły tą propozycję zostaną dodane bo bazy z telefonami i adresami email i informacja będzie do nich rozsyłana. Zatwierdzono cele planu komunikacyjnego oraz metody komunikacji i grupy odbiorców. Określono również zagrożenia i środki zaradcze oraz uwzględniono w całym procesie grupy defaworyzowane. Ustalono, że plan powinien podlegać monitoringowi w celu sprawdzania, czy proces wdrażania przebiega prawidłowo. Ważnym elementem było uwzględnienie działań sprzyjających włączeniu się społeczności lokalnej w proces wdrażania LSR. W związku z tym zaplanowano metody uspołecznienia LSR na całym etapie jej wdrażania. Efektem końcowym było stworzenie planu komunikacji zawierającego wszystkie niezbędne elementy. (zał. lista obecności)

Ponadto przez cały okres przygotowywania strategii czynny był punkt konsultacyjny w biurze LGD. Dzięki temu, każdy zainteresowany mieszkaniec mógł uzyskać informacje o planowanych spotkaniach, etapie prac oraz mógł się zapoznać z dokumentami, które już powstały. W dowolnym momencie każdy mógł się włączyć w proces tworzenia LSR. Dodatkowo mieszkańcy kontaktowali się telefonicznie, za pośrednictwem poczty elektronicznej lub komunikatora czat na portalu społecznościowym.

Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

Grupa robocza na każdym etapie dokonywała decyzji, co zostanie uwzględnione w LSR, a co zostanie odrzucone. Po każdym etapie konsultacji przygotowywano zestawienie uwag i wniosków zawierające: treść wniosku, zgłaszającego lub grupę zgłaszających, decyzję LGD (przyjęto, odrzucono, do rozważenia w przyszłości) oraz uzasadnienie w przypadku odrzucenia lub odroczenia. Zespół przyjmował wnioski: zgodne z programami, w ramach których przygotowywana była strategia, powiązane z wypracowanymi elementami LSR, racjonalne i uzasadnione przez zgłaszającego. Wnioski przyjęte uwzględniono w poszczególnych rozdziałach strategii. Przyjmowano wnioski zgłaszane przez większe grupy osób jako potencjalnych beneficjentów. Wnioski do rozważenia w przyszłości nie mieściły się w zakresie przewidzianym przez programy lub kwoty potrzebne do ich zrealizowania oraz nie były adekwatne do budżetu LSR. Zgłoszenia będą brane pod uwagę pod kątem pozyskania środków z innych funduszy. Odrzucono wnioski, które były niezgodne z programami, były niezasadne lub zgłoszone bez uzasadnienia, co budziło wątpliwość, czy pomysł zostanie w przyszłości zrealizowany. W sposób szczególnie uważny podchodzono do wniosków składanych przez osoby reprezentujące grupy defaworyzowane. W sytuacji, kiedy wniosku nie można było przyjąć szukano takiego rozwiązania problemu, aby osoba składająca wniosek nie została odsunięta od możliwości pozyskania dofinansowania lub z uczestnictwa we wdrażaniu LSR.

Dane z konsultacji społecznych, które wykorzystano do przygotowania LSR

Dane, które pozyskano na etapie procesu konsultacji społecznych prowadzonych na obszarze LGD zostały wykorzystane do opracowywania strategii. Skutki i wyniki zastosowanych metod opisano w poszczególnych rozdziałach LSR.

Animacja społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR

Zaangażowanie społeczności lokalnej w budowanie i realizację Strategii jest ważnym procesem służącym uspołecznieniu zaplanowanych działań tak, aby jak największa liczba osób mogła skorzystać ze wsparcia. Lokalna społeczność powinna mieć możliwość włączenia się w realizację wdrażania LSR nie tylko w roli wnioskodawców czy beneficjentów, ale również współdecydujących o kierunkach rozwoju, zmianach w dokumentach strategicznych (np. kryteria, procedury, strategia) oraz ocenie wdrażania i funkcjonowania LGD. Przez cały okres realizacji strategii będą prowadzone działania animacyjne i informacyjne dla społeczności lokalnej w celu zachowania pełnej mobilizacji mieszkańców na całym etapie wdrażania. Działania zostały zaplanowane i szczegółowo opisane w planie komunikacyjnym. Zaplanowano udział wszystkich sektorów partnerstwa, w tym mieszkańców. Szczególną opieką zostaną objęte grupy słabsze określone w LSR, którym poświęcone zostanie więcej uwagi ze strony doradców. Dodatkowo, w celu wyciągnięcia wniosków, aby móc w pełni wykorzystać wiedzę i sugestie mieszkańców w realizacji LSR jednym z elementów monitoringu będzie przyrost partycypacji.

Rozdział III Diagnoza – opis obszaru i ludności

CZĘŚĆ 1 DIAGNOZY

1. Grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup.

Na koniec 2013 roku na obszarze działania LGD „Owocowy Szlak” zamieszkiwało 61.803 osoby, co stanowiło 2,87% mieszkańców Lubelszczyzny (2.156.150 osób). Kobiety stanowiły 51,03% mieszkańców obszaru (31.540 osób), a ludność wiejska stanowi aż 70,06% (43.297 osób) wszystkich mieszkańców, pozostała część mieszkańców żyje w miastach do 20 tys. mieszkańców, tj. w Opolu Lubelskim i Poniatowej.

Gminy zrzeszone w LGD charakteryzują się słabym zaludnieniem. Średnia gęstość zaludnienia na koniec 2013 r. wyniosła 76 osób na 1 km², podczas gdy średnia wojewódzka (jedna z najniższych w kraju) to 86 osób na 1 km². W liczbie ludności notowany jest stały spadek. Jest to zjawisko powszechne w kraju i regionie. Na liczbę ludności wpływa niski przyrost naturalny, który od dłuższego czasu jest ujemny i w latach 2010 – 2013 wahał się w granicach (-62) – (-217). O liczbie ludności decyduje także saldo migracji. Od wielu lat na terenie działania LGD obserwowana jest większa liczba wymeldowań na pobyt stały nad liczbą zameldowań – w 2013 roku liczba wymeldowań przekroczyła dwukrotnie liczbę zameldowań. Jest to trend zgodny z obserwowanym w województwie, który może świadczyć o niskiej atrakcyjności obszaru LGD do zamieszkania. Dużą część emigrantów stanowią ludzie młodzi, którzy nie widzą możliwości realizowania swoich aspiracji, szczególnie zawodowych, na terenie LGD. Problem pogłębia niedostosowana do lokalnego rynku zatrudnienia oferta szkół ponadgimnazjalnych i zajęć rozwijających postawy przedsiębiorcze młodzieży i umiejętność poruszania się na rynku pracy. W strukturze wiekowej ludności zdecydowanie dominuje grupa osób w wieku produkcyjnym, stanowiąc 62,57% ogółu mieszkańców. Od 2010 r. udział tej grupy nieznacznie wzrósł o 104 osoby. W tym samym okresie zwiększył się natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym o 582 osoby, natomiast ciągle spada liczba dzieci i młodzieży. Udział tej grupy wiekowej spadł od 2010 r. o 696 osób. Wskaźnik obciążenia demograficznego, mierzony liczbą ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, wyniósł w roku 2013 59,8%.

Wykształcenie

Poziom wykształcenia mieszkańców jest stosunkowo niski. Wg danych Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzanego w 2011 roku odsetek osób z wykształceniem wyższym wynosił 9,23%, podczas gdy w województwie ten wskaźnik osiąga wartość 14,19%. Wykształceniem podstawowym legitymuje się 22,45% ludności, zaś największy odsetek stanowią osoby z wykształceniem średnim (ogólnokształcącym i zawodowym) – 27,86%. Najkorzystniejsza struktura wykształcenia jest w grupach wiekowych 25 – 29 lat, w której znajduje się najwięcej osób z wykształceniem wyższym (1509 osób). Poziom wykształcenia przekłada się również na niskie kwalifikacje zawodowe lokalnych kadr, w tym cenione na rynku umiejętności praktyczne i władania językami obcymi. Problem niskiego wykształcenia oraz jego niedostosowania do rynku pracy dotyka najbardziej kobiety. Z badań fokusowych przeprowadzonych z przedstawicielami instytucji opieki społecznej i rynku pracy wynika jednoznacznie, że zmagają się z nim szczególnie kobiety młode, w wieku 30+, zarejestrowane jako bezrobotne i pragnące powrócić na rynek zatrudnienia, np. po dłuższej przerwie związanej z macierzyństwem.

Przedstawiając grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR oraz ich problemy warto przytoczyć wnioski z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych. Na etapie przeprowadzania diagnozy odbyło się ich aż 14, z czego: 7 spotkań miało charakter ogólny (byli to zainteresowani i aktywni mieszkańcy z obszaru LGD), 3 spotkania były skierowane do młodzieży z terenu LGD, 2 spotkania poświęcone zostały przedsiębiorcom, z czego jedno poświęcone zostało rybakom, 1 spotkanie skupione w obszarach związanych z zagrożeniem ubóstwem i grupach defaworyzowanych skupiało pracowników Ośrodków Pomocy Społecznej, a 1 spotkanie skierowane zostało wprost do osób wskazanych w diagnozie statystycznej i uprzednich konsultacjach, jako zagrożone wykluczeniem społecznym (czyli było to spotkanie dla grup defaworyzowanych). We wszystkich spotkaniach konsultacyjnych wzięło udział ponad 300 osób, w tym 118 osobowa grupa młodzieży i 10 osobowa grupa rybaków. Uczestnicy spotkań brali czynny udział w prowadzonej dyskusji oraz w przeprowadzeniu diagnozy w zakresie mocnych i słabych stron obszaru jak również szans i zagrożeń, a także definiowaniu grup defaworyzowanych oraz kierunków rozwoju obszaru LGD, w tym obszarów rybackich. W toku konsultacji zostały wyznaczone problemy oraz

propozycje ich rozwiązania. Pozwoliło to na określenie kierunków rozwoju i wyznaczenie obszarów wsparcia w lokalnej strategii rozwoju.

Poza spotkaniami konsultacyjnymi z mieszkańcami przeprowadzono badania ankietowe. Ankiety były skierowane do wszystkich mieszkańców obszaru działania LGD, a także do poszczególnych grup - młodzieży oraz przedstawicieli Ośrodków Pomocy Społecznej. W badaniach ankietowych wzięło udział łącznie 688 osób, w tym 276 osób z grupy młodzieży. Łącznie w procesie konsultacji wykorzystano następujące metody partycypacji: badania ankietowe, zogniskowany wywiad grupowy (fokus), warsztaty dialogu społecznego, kawiarenka obywatelska warsztaty przyszłościowe.

Elementem diagnozy obszaru dokonanej poprzez zaangażowanie mieszkańców są wnioski wskazujące grupy osób szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji strategii, które należy objąć intensywniejszym wsparciem ze względu na ich niekorzystną sytuację. Do **grup defaworyzowanych** zostały zaliczone następujące osoby:

- 1) **Młodzież** – osoby w wieku 13-19 lat uczące się w szkołach gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych (licea, technika, szkoły zawodowe), które nie uczestniczą czynnie w życiu społecznym ze względu na utrudniony dostęp do miejsc integracyjnych, infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz brak pozaszkolnej oferty kulturalnej i edukacyjnej, co powoduje zagrożenie wykluczeniem społecznym. Są to osoby zagubione, nieukierunkowane co do wyboru przyszłej drogi życiowej, wyboru szkoły średniej czy kierunku studiów, o niskim uczestnictwie w życiu społeczno-kulturalnym obszaru, wykazujące się stosunkowo niskim poczuciem lokalnej tożsamości. Grupa ta jest kluczową, wymagającą wsparcia, w związku z niekorzystnymi trendami demograficznymi i pogłębiającymi je trendami o charakterze społeczno – gospodarczym. Te ostatnie to przede wszystkim: brak perspektyw zawodowych dla młodzieży przyspieszający decyzję o emigracji, niedostateczna i nieatrakcyjna oferta zajęć pozaszkolnych dla młodzieży w wieku 15+, która pozwoliłaby na spędzanie wolnego czasu w miejscu zamieszkania i wpływałaby na budowanie więzi społecznych, wiązanie się z miejscem zamieszkania i wzmacnianiem lokalnego patriotyzmu. Dotychczas, przy zaangażowaniu władz samorządowych gmin podjęto działania mające na celu odwrócenie niekorzystnych tendencji. Do najważniejszych należy tutaj troska o jakość nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjalnych, która jest zadowalająca, rozwój bazy dydaktycznej i sportowej tych szkół oraz korzystanie z programów rządowych i finansowanych ze środków EFS na pakiety zajęć pozalekcyjnych. Problem nie został rozwiązany, a nawet pogłębia się na poziomie szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Niska jakość nauczania na poziomie ponadgimnazjalnym oraz oferta niedostosowana do rynku pracy oraz aspiracji młodzieży powoduje, iż młodzież decyduje się na wczesną emigrację edukacyjną, a w praktyce, nie wraca do miejsca zamieszkania. Nieliczna młodzież zostająca na obszarze LGD nie wykazuje samodzielnej inicjatywy, jest słabo zintegrowana i zmotywowana do działań i aktywności społecznej, kulturalnej a następnie przedsiębiorczej. Trendy te wpływają niekorzystnie i pogłębiają problemy demograficzne obszaru, w szczególności proces starzenia się społeczeństwa. Istotnym z punktu widzenia wdrażania LSR jest zwrócenie uwagi i skupienie interwencji na młodzieży, poczynając od wieku gimnazjalnego. Odpowiednio dobrane działania dla tej grupy docelowej winny koncentrować się na wzmocnieniu bazy społecznej i kulturalnej w małych miejscowościach czy rozwoju programów kulturalnych i edukacyjnych skupionych na lokalnym dziedzictwie i wzmacnianiu kompetencji i wiedzy o przedsiębiorczości opartej na zasobach.
- 2) **Bezrobotne kobiety w wieku 30+** - kobiety powyżej 30 roku życia, w tym szczególnie młode matki wychowujące dzieci w wieku przedszkolnym, które nigdy nie podjęły zatrudnienia, pracowały sezonowo lub mają doświadczenie niedostosowane do rynku pracy chętne do wejścia/powrotu na rynek pracy, dla których jednak barierą w powrocie na rynek pracy stanowi konieczność opieki nad dzieckiem oraz brak odpowiednich kwalifikacji i doświadczenia lub zbyt krótkotrwałe doświadczenie. Młode kobiety są najczęściej poszkodowane na lokalnym rynku pracy. Często mają zbyt niskie kwalifikacje i niezgodne z potrzebami rynku, by znaleźć pracę stabilną i wyspecjalizowaną, pozwalającą na godzenie życia zawodowego rodzinnym. Dodatkowo lokalny rynek pracy jest związany z rolnictwem i charakteryzuje go sezonowość. Kobiety, młode matki, spotykają się z barierami w postaci nienormowanego czasu pracy, konieczności pracy fizycznej, często zbyt obciążającej oraz braku możliwości pozostawienia dziecka na czas dłuższy (często ponad 8 godz.) lub opieki nad dzieckiem w czasie pracy. Niska aktywność zawodowa kobiet powoduje, iż stają się podopiecznymi ośrodków pomocy społecznej, wyłączają się z aktywności społecznej i kulturalnej, stają się częściej niż inne ofiarami przemocy w rodzinie. Działaniem ograniczającym ten niekorzystny trend były programy szkoleniowe organizowane przez Powiatowy Urząd Pracy. Programy te nie rozwiązały jednak problemu. Brak możliwości dofinansowania inicjatyw przedsiębiorczych powstałych po otrzymanym wsparciu szkoleniowym powodował, iż często po takim wsparciu następował dodatkowy spadek motywacji i problem wykluczenia się pogłębiał. Młode kobiety, w wieku 30+, szczególnie posiadające małe dzieci są w ocenie pracowników opieki społecznej grupą, której wykluczenie społeczne może być dziedziczone, tzn. w negatywne nawyki i postawy zostaną wyposażone ich dzieci. W wyniku konsultacji grupa ta wskazana została jako kluczowa do wsparcia poprzez aktywizację gospodarczą (dedykowanie premii tzw. start-up), przekwalifikowanie dzięki szkoleniom branżowym związanym z podejmowaną działalnością gospodarczą. Dodatkowo, w LSR rekomendowane będą działania mające na celu zapewnienie opieki nad dziećmi matek wchodzących/powracających na rynek pracy (np. organizowanie klubików w świetlicach wiejskich, w których dzieci znajdowały będą się pod opieką pełniących dyżury matek animatorów).

- 3) **Seniorzy** - osoby starsze w wieku emerytalnym, które są bierne społecznie ze względu na brak aktywności zawodowej, samotność, zły stan zdrowia, brak dostępności do miejsc, w których mogliby się integrować z osobami w podobnym przedziale wiekowym. Mając na względzie pogłębiający się trend starzenia społeczeństwa seniorzy to grupa, dla której problem wykluczenia społecznego wiąże się często z elementami infrastrukturalno - przestrzennymi oraz ekonomicznymi. Te pierwsze to przede wszystkim brak odpowiednich miejsc spotkań, dostosowanych do wymagań grupy (budynki, pomieszczenia powinny być dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, co ułatwia poruszanie osobom starszym), to także komunikacja publiczna. Ekonomiczne, mają związek z uposażeniem seniorów w kraju i w znacznym stopniu problem ubóstwa tej grupy. Niskie świadczenie emerytalno-rentowe przy rosnących kosztach życia (żywność i media) i opieki zdrowotnej powodują, iż grupa ta często nie korzysta z oferty kulturalnej i nie uczestniczy w życiu społecznym. Działaniami mającymi hamować niekorzystny trend jest praca instytucji opieki społecznej. W praktyce wypłacane świadczenia służą zabezpieczeniu codziennych potrzeb bytowych a nie rozwiązują problemu wykluczenia społeczno-kulturalnego, któremu towarzyszy samotność. Wsparcie dla tej grupy defaworyzowanej winno koncentrować się na aktywizacji i integracji seniorów, ich włączeniu społecznemu również poprzez wykorzystanie ich wiedzy i doświadczenia w zakresie lokalnego dziedzictwa kulturowego (tradycji, produktów lokalnych, gwary). W ramach podejmowanej działalności gospodarczej punktowane będą przedsięwzięcia sprzyjające opiece, integracji i zorganizowaniu czasu wolnego seniorom (np. domy pobytu dziennego, klub dla seniora, bar mleczny).
- 4) **Mieszkańcy wsi** – osoby zamieszkujące tereny wiejskie, szczególnie młodzież i matki z dziećmi oraz osoby starsze (często osoby niezmotywowane), którzy zamieszkują miejscowości oddalone od centrum powiatu, pozbawione komunikacji publicznej, mające utrudniony dostęp do infrastruktury i oferty kulturalnej. Wsparcie dla mieszkańców wsi będzie obejmowało działania polegające na dostosowaniu istniejącej infrastruktury społecznej w celu utworzenia np. klubików kultury na wsiach, co ułatwi uzyskanie dostępu do oferty kulturalnej i edukacyjnej szerszej grupie mieszkańców obszaru LGD. Dostosowanie obiektów oraz odpowiednia edukacja mieszkańców pozwolą im wziąć sprawy w swoje ręce i pomimo znacznych utrudnień wynikających ze słabego dostępu do centrum powiatu lub też niekorzystnej sytuacji materialnej rodzin zorganizować w swoich miejscowościach miejsca, gdzie będą czuli się bezpiecznie i zapewnią sobie i swoim rodzinom możliwość aktywnego włączenia się w życie społeczne.

2. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości i branż z potencjałem rozwojowym.

Powiat opolski, tożsamy z obszarem działania LGD to obszar typowo rolniczy o rozwiniętym przetwórstwie i przemyśle rolno – spożywczym oraz usługach i handlu. Posiada dogodne warunki dla rozwoju przedsiębiorczości wykorzystującej lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe, w szczególności: gleby, ukształtowanie terenu, cieków wodne, nasłonecznienie, rzemiosła. Unikalne zestawienie zasobów wpłynęło na charakter lokalnej gospodarki - poza rolnictwem rozwinęło się rybactwo, a na ich bazie przetwórstwo.

Do najważniejszych zakładów zajmujących się przetwórstwem owoców i warzyw oraz skupem i przetwórstwem chmielu należą: „Appol” Sp. z o.o. w Opolu Lubelskim, Kazimierz Kołodziejczyk „Kabako-Gruppe” w Opolu Lubelskim, „Pol-Owoc” Sp. z o.o. w Opolu Lubelskim, SVZ Zakład w Opolu Lubelskim, Jaak Sp. z o.o. w Zadolu, Fruktosad w Ratoszynie, OwocMix w Granicach, Sokpol Koncentraty Sp. z o.o. w Zagłobie, Import Export J.A.Szałas w Karczmiskach, RAUCH Polska Sp. z o.o. w Kluczkowicach oraz grupa producencka FRUVITALAD Sp. z o.o. w Piotrawinie. W branży rolno-spożywczej na uwagę zasługują: OSM Opole Lubelskie, GEOMAX Misztal Stateczny Sp. j. zajmujący się wyrobem krówek, liczne piekarnie np. SZiZ „SCH” w Opolu Lubelskim, Piekarnia Rzemieślnicza T. Zubrzycki w Kraczewicach, Smaga Sp.j. w Opolu Lubelskim. Wspomniane zakłady przyczyniają się do sezonowego zmniejszenia liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych w powiecie opolskim, szczególnie w okresie letnio – jesiennym. Pozostała działalność – pozarolnicza, jest słabo rozwinięta. Związane jest to z brakiem umiejętności pozyskiwania zewnętrznych funduszy. Na terenie powiatu opolskiego działalność produkcyjną, poza rolnictwem, prowadzi tylko ok. 1% ogółu działających podmiotów. Najwięcej zlokalizowanych jest na terenie gminy Poniatowa, na bazie infrastruktury byłego zakładu elektromechanicznego EDA. Są to: Polifolia Sp. z o.o., Wentworth Tech Sp. z o.o., Metalton, Brass Polska Sp z o.o., Stella Pack w Poniatowej, Art. Plast, Orzeł SA. Spółki te zajmują się produkcją opakowań z tworzyw sztucznych, folii, okuć metalowych, szafek narzędziowych, produkcją form na butelki, produkcją granulatu ze zużytych opon. Najwięcej pracowników zatrudnia Polifolia - 222 osoby, w pozostałych spółkach zatrudnienie kształtuje się w przedziale od 50 do 140 pracowników.

Branże z potencjałem rozwojowym:

Kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru ma niewątpliwie branża związana z turystyką oraz przetwórstwo oparte o lokalne zasoby – owoce i warzywa oraz hodowane ryby, co zostało potwierdzone podczas przeprowadzanych z mieszkańcami obszaru konsultacji społecznych. Niewątpliwie nie bez znaczenia jest także zmiana przepisów dotyczących sprzedaży bezpośredniej.

Obszar działania LGD charakteryzują bardzo dobre warunki do wypoczynku. Zdiagnozowano istnienie dogodnych warunków do rozwoju turystyki „Blisko Natury”, zwłaszcza weekendowej, tj.: czyste i cenne przyrodniczo środowisko naturalne z bogactwem obszarów chronionych i czystych wód stanowiących idealne miejsce rekreacji, walory kulturowe i historyczne, ścieżki rowerowe i edukacyjne, funkcjonowanie na obszarze LGD kilku

gospodarstw tematycznych będących dobrą praktyką dla innych mieszkańców i cieszących się zainteresowaniem turystów. Cennym zasobem jest potencjał ludzki. Z przeprowadzonych badań wynika, iż mieszkańcy mają świadomość potencjału turystycznego regionu oraz wiedzę na temat zalet międzysektorowej współpracy na rzecz tworzenia sieciowych produktów turystycznych. Słabością jest fakt, iż ten duży potencjał ludzki pozostaje bez wsparcia. Na terenie LGD nie funkcjonuje bowiem instytucja otoczenia biznesu, oferująca pomoc osobom chcącym założyć działalność gospodarczą. Słabość otoczenia biznesu oraz wsparcia przedsiębiorczości powoduje również to, iż na omawianym obszarze, nie wykształciły się powiązania łączące przedsiębiorców między sobą, czy przedsiębiorców z nauką, organizacjami pozarządowymi. Mimo świadomości o korzyściach, brak jest nawyków współpracy międzysektorowej, szczególnie między podmiotami na linii producent - dystrybutor - odbiorca.

Potencjał turystyczny obszaru ma szansę na wykorzystanie dzięki panującej modzie na aktywny i zdrowy styl życia oraz ekologiczną żywność, a także na zainteresowanie dziedzictwem kulturowym. Magnelem dla potencjalnych turystów są również rozpoznawalne w regionie cykliczne imprezy plenerowe, których motywem przewodnim są lokalne zasoby, wielowiekowe dziedzictwo kulturowe i historyczne oraz tradycyjne produkty, rękodzieło, kuchnia regionalna. W trakcie wydarzeń kulturalnych prezentują się działające na obszarze LGD zespoły i grupy kultywujące tradycje ludowe i historyczne. Trend ekologicznego stylu życia i „powrotu do korzeni” ma zwolenników wśród turystów pochodzących przede wszystkim z dużych ośrodków miejskich. Faktem jest jednak i to, iż równoległe społeczeństwo polskie dotyka problem ubóstwa, a produkty i usługi ekologiczne postrzegane są często jako droższe. Tak jest w sklepach sieciowych, gdzie dodatkowym zagrożeniem jest rosnący import niepełnowartościowych produktów spożywczych oraz niska jakość towarów. W tym przypadku cena takiego towaru będzie znacznie niższa. Ekologia nie musi kosztować znacznie drożej.

Odpowiedzią na ten problem jest promocja produktów rolnych i produktów lokalnych mało przetworzonych, prostych, o krótkiej przydatności do spożycia oraz co najważniejsze – kupowanych prostu od producenta lub przy maksymalnie skróconym łańcuchu dystrybucji. Wówczas nakłady na proces technologiczny przygotowania i odróbki produktów proporcjonalnie spadają. Duże znaczenie ma również edukacja przyszłych odbiorców usług, w zakresie zmian nawyków żywieniowych i form spędzania czasu wolnego.

Mocną stroną obszaru LGD ważną dla rozwoju turystyki jest dobre połączenie komunikacyjne z centrum województwa – Lublinem i z Mazowszem - centrum Polski poprzez zmodernizowaną drogę nr 747 oraz nowo wybudowany most na Wiśle w miejscowości Kamień. Nowe połączenie komunikacyjne wyeliminowało najważniejszą barierę rozwojową regionu oraz jest czynnikiem pozytywnie oddziałującym na wykorzystanie endogennych potencjałów rozwojowych. Komunikacja ma istotne znaczenie nie tylko dla rozwoju turystyki weekendowej, a również dla przetwórstwa. Mając na względzie potrzebę promocji lokalnej marki i produktów oraz skrócenia łańcucha dostaw dobra komunikacja z sąsiadującymi centrami rozwoju (Lublin, Sandomierz, Radom, Warszawa) jest kluczowa i buduje przewagę konkurencyjną.

Podjęcie dzięki interwencji LGD działań związanych z rozbudową infrastruktury noclegowej, gastronomicznej i rekreacyjnej jak również rozbudowanie oferty turystycznej wraz z jej sieciowaniem uwzględniającym w pakiecie sprzedaż produktów lokalnych, ma szansę przełożyć się na zwiększenie ruchu turystycznego oraz dochodów mieszkańców.

Sprawdzonym już sposobem na zwiększenie dochodów gospodarstw rolnych jest różnicowanie ich działalności, w tym tworzenie gospodarstw tematycznych posiadających charakterystyczną i unikalną ofertę. W minionym okresie programowania wsparcie otrzymało kilka takich gospodarstw, jednak wciąż jest niska świadomość mieszkańców w zakresie wykorzystania turystyki i zasobów lokalnych jako dodatkowego źródła dochodu. Gospodarstwa te prosperują bardzo dobrze i nie są w stanie samodzielnie obsłużyć ruchu turystycznego. Dobry start w budowaniu wizerunku regionu turystycznego zahamować może niedostateczna ilość usług turystycznych, w formie gastronomiczno – noclegowej czy usług specjalistycznych wykorzystujących zasoby przyrodnicze, rolnictwo i produkty lokalne. Obecnie popyt na tego typu ofertę znacznie przewyższa podaż.

Potencjał dla rozwoju obszaru stanowi także rozwój działalności przetwórczej opartej o lokalne zasoby, w tym przetwórstwo rybne. Sprzyjać temu będzie niewątpliwie: brak rozwiniętego przemysłu powodującego zagrożenie zanieczyszczenia środowiska, dobrze rozwinięte rolnictwo wytwarzające wysokiej jakości produkty od lat specjalizujące się w uprawie owoców i warzyw, czyste środowisko naturalne sprzyjające produkcji wysokiej jakości żywności, duża liczba zbiorników wodnych wykorzystywanych do naturalnej hodowli różnorodnych gatunków ryb w oparciu o wieloletnie tradycje rybackie, a także dogodne warunki do rozwoju przedsiębiorczości (tereny inwestycyjne) oraz duże zasoby siły roboczej, posiadającej wiedzę i umiejętności pracy w przetwórstwie.

Rybactwo boryka się jednak z problemami niedoinwestowania i małej ilości punktów sprzedaży produktów. Ograniczeniem w tym zakresie są często przepisy i konieczność sprostania rygorystycznym wymogom przetwarzania i sprzedaży żywności. Problemem jest także konkurencja ze strony sklepów wielkopowierzchniowych oraz ze strony podmiotów zajmujących się rybactwem w innych województwach.

Podobnie z rynkiem przetwórstwa. Z jednej strony zasoby środowiskowe, ludzkie oraz wieloletnie tradycje wpływają korzystnie na rozwój tej branży. Z drugiej jednak wysokie wymagania formalno –prawne sprawiają, iż znacznie podrażają się koszty prowadzonej działalności (przy i tak dużych obciążeniach powszechnych w postaci kosztów ZUS i US). Obecna tendencja pokazuje, iż większe szanse na rynku mają producenci zrzeszeni. Powstanie grup producenckich na terenie LGD to nie tylko efekt dostępności środków zewnętrznych na ten cel, lecz również krajowy trend promujący i wpierający budowanie lokalnych wspólnot gospodarczych. Szansą na przyszłość jest

rozwój współpracy i to nie tylko w zakresie skupu i przetwarzania produktów. Prawdziwą szansą dla lokalnej przedsiębiorczości jest rozwój sieci połączeń od producenta do konsumenta produktów i usług i wspólny marketing gospodarczy nowej marki lokalnej. Niezagospodarowanym obszarem działalności związanej z przetwórstwem jest produkt lokalny. Wieloletnie tradycje przetwórstwa w domach, tradycyjne przepisy i receptury na przetwory owocowe i warzywne to pomysł na zwiększenie konkurencyjności lokalnej oferty i powiązanie przetwórstwa z turystyką.

Rozwój przetwórstwa owocowo-warzywnego oraz rybnego przełoży się na zwiększenie ilości miejsc pracy w branżach wykorzystujących lokalne zasoby oraz dochodów lokalnej społeczności- miejscowych rolników, plantatorów oraz rybaków.

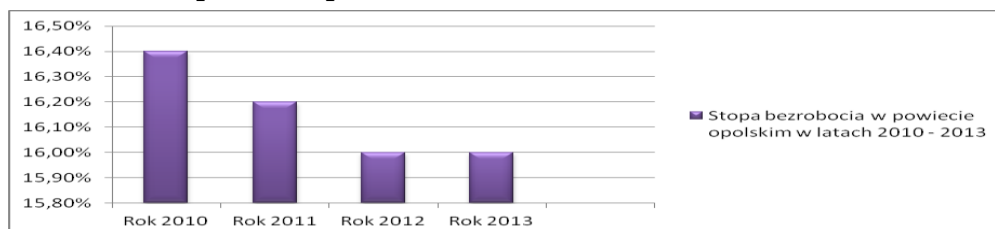
3. Opis rynku pracy.

Rynek pracy

W 2013 roku na obszarze LGD zatrudnionych było 20 425 osób. Struktura zatrudnienia według poszczególnych sektorów ekonomicznych przedstawiała się następująco: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 14 236 osób, przemysł i budownictwo – 1995 osób, handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia oraz informacja i komunikacja – 926 osób, działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości – 210 osób, pozostałe usługi – 3 058 osób.

W 2010 r. w Powiatowym Urzędzie Pracy w Opolu Lubelskim zarejestrowanych było 4462 bezrobotnych, co przełożyło się na 16,4% stopę bezrobocia. Obserwuje się tendencję spadkową, należy jednak pamiętać, że w rolniczych regionach liczba osób faktycznie pozostających bez pracy jest powiększana przez tzw. bezrobocie ukryte. Pod koniec 2013 roku zarejestrowanych było 4390 bezrobotnych, co przełożyło się na 16,0% stopę bezrobocia, przekraczając tym samym średnią wojewódzką, która pod koniec roku 2013 wyniosła 14,4%.

Wykres 8. Stopa bezrobocia w powiecie opolskim w latach 2010-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Wśród bezrobotnych większość stanowią mężczyźni (52,78%). Wyjątek stanowi grupa do 24 roku życia oraz w przedziale 25-34 lata, gdzie przeważają bezrobotne kobiety. Niemal 1/3 bezrobotnych to osoby pozostające bez pracy dłużej niż 24 miesiące, przy czym w tej grupie przeważają kobiety. Niepokojący jest fakt, że 32,4% bezrobotnych to osoby bez jakiegokolwiek stażu pracy. Wśród nich również przeważają kobiety. Największą grupę bezrobotnych tworzą osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz policealnym i średnim zawodowym, najmniejszą z wykształceniem wyższym.

Liczba osób w wieku produkcyjnym w powiecie opolskim na koniec 2013 roku wyniosła 38 668 osób, natomiast w województwie lubelskim 1 352 470 osób.

Stosunek bezrobotnych zarejestrowanych do osób w wieku produkcyjnym w 2013 roku w powiecie opolskim wyniósł 11,4%, natomiast w województwie lubelskim 9,9%. Z powyższych danych wynika, że liczba osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LSR, przekracza liczbę osób bezrobotnych w relacji do liczby osób w wieku produkcyjnym w województwie.

Poniższa tabela przedstawia liczbę ludności w powiecie opolskim na koniec 2013 roku z podziałem na osoby w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym oraz wskazaniem liczby osób bezrobotnych– w tym w poszczególnych gminach należących do obszaru LGD „Owocowy Szlak”.

Tabela 9. Liczba ludności w poszczególnych gminach powiatu opolskiego – stan na koniec 2013r.

Obszar	Ludność ogółem	w wieku			Ludność w wieku nie produkcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Bezrobotni ogółem
		Przedprodukcyjny m	Produkcyjny m	Poprodukcyjny m		
Powiat opolski	61803	11160	38668	11975	59,8	4390
Gminy miejsko-wiejskie:						
Opole Lubelskie	17814	3239	11217	3358	58,8	1208
Poniatowa	14832	2522	9459	2851	56,8	1219
Gminy wiejskie:						
Chodel	6801	1473	4102	1226	65,8	390
Józefów nad Wisłą	6860	1210	4204	1446	63,2	539

Karczmiska	5764	991	3640	1133	59,8	429
Łaziska	5074	915	3175	984	59,8	306
Wilków	4658	810	2871	977	62,2	299

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Tabela 10. Bezrobotni wg wykształcenia w powiecie opolskim w latach 2010-2014

Wykształcenie	Liczba bezrobotnych w powiecie opolskim wg stanu na:				
	31.12.2010r.	31.12.2011r.	31.12.2012r.	31.12.2013r.	31.12.2014r.
Wyższe	443	491	531	505	424
Policealne i średnie zawodowe	1099	1152	1149	1177	1042
Średnie ogólnokształcące	618	558	517	487	400
Zasadnicze zawodowe	1295	1266	1231	1215	1080
Gimnazjalne i poniżej	1007	994	1022	1006	907

Źródło: dane statystyczne PUP w Opolu Lubelskim za lata: 2010-2014., opracowanie własne.

Dochód podatkowy gminy na jednego mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na 2015 rok na obszarze LSR (obliczany jako średnia z gmin tworzących obszar LSR) jest niższy niż średni obliczany dla województwa i wynosi 722,01 zł, natomiast dla województwa lubelskiego 934,32 zł.

Jak wykazano powyżej, wsparcia na rynku pracy wymagają przede wszystkim młode kobiety w wieku 30+. Problem kobiet pogłębia warunek godzenia życia rodzinnego z życiem zawodowym, utrudniony znacznie przez sezonowość zatrudnienia oraz niedostateczną liczbę miejsc w żłobkach i przedszkolach. Kobietom trudniej jest powrócić na rynek również przez sezonowy napływ taniej siły roboczej z zagranicy (szczególnie z Ukrainy), co ma wpływ na godzinową stawkę zatrudnienia.

Niekorzystne tendencje na rynku pracy wsparte zostały na poziomie poszczególnych gmin wzrostem nakładów na infrastrukturę społeczną, tj. punkty przedszkolne, świetlice wiejskie. Problem nie został rozwiązany, bowiem ze względów budżetowych samorządy zmuszone do szukania oszczędności, nie inwestowały w czynnik społeczny. Brakuje kadry organizującej świetlice i środków finansowych na ten cel. Same bezrobotne kobiety również potrzebują wsparcia. Powrót na rynek pracy po dłuższej przerwie często jest utrudniony ze względu na deficyty o charakterze psycho-społecznym, w postaci: lęku, braku pewności siebie i przekonaniu o swojej niskiej wartości i niedostatecznych kwalifikacjach. Oferowane wsparcie, ukierunkowane na prowadzenie działalności opartej na zasobach ma szansę na powodzenie, bowiem w praktyce czerpać będzie z powszechnej wiedzy i doświadczenia osoby objętej wsparciem, jako mieszkańca tego obszaru.

Brak perspektyw na pracę dla wykształconej młodzieży powoduje narastający odpływ jest z obszaru działania LGD. Widoczne jest to we wskaźnikach migracji. Wpływa to niekorzystnie na kolejne zjawisko demograficzne – pogłębiający się proces starzenia społeczności obszaru. Obecnie, na omawianym terenie, nie prowadzono celowej polityki społecznej mającej na celu przeciwdziałanie tym negatywnym zjawiskom. Reakcją na niekorzystne tendencje będzie objęcie wsparciem młodzieży działaniami mającymi na celu wzrost jej zaangażowania w życie lokalnej społeczności, zwiększenie poczucia tożsamości oraz wzmocnienie postaw przedsiębiorczych.

4. Przedstawienie działalności sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Na obszarze działania LGD zauważalna jest duża aktywność mieszkańców, którzy świadomie działają na rzecz wspólnego dobra i solidarności społecznej. Zaangażowanie lokalnej społeczności w sprawy publiczne przejawia się między innymi w działalności organizacji pozarządowych, zaangażowaniu w proces konsultacji społecznych dotyczących ważnych dla danej grupy społecznej kwestii oraz aktywnym uczestnictwie w wydarzeniach kulturalnych i edukacyjnych na obszarze LGD.

Chęć do współpracy przekłada się na rozwój społeczeństwa obywatelskiego na obszarze LGD, obejmującego obywatelską aktywność grupową, w której ludzie dobrowolnie współdziałają ze sobą na rzecz realizacji wspólnych interesów.

Aktywność mieszkańców na obszarze działania LGD przejawia się przede wszystkim w umiejętności samoorganizacji mieszkańców w grupy formalne - organizacje pozarządowe i zaangażowanie w sprawy lokalne, wspólnot lokalnych i samorządowych, a także w nieformalne grupy i ruchy społeczne. Jest to zgodne z ogólnokrajowym trendem promującym i wspierającym budowanie więzi lokalnych i wspólnot. Na terenie LGD, głównie dzięki wsparciu w ramach aktywizacji mieszkańców wyodrębnili się lokalni liderzy, osoby z charyzmą, potencjałem oddziaływania na innych oraz umiejętnością budowania lokalnych partnerstw. Osoby te charakteryzują się indywidualną aktywnością obywatelską – obejmującą postawy i świadomość obywatelską. Lokalnym liderom brakuje jednak wiedzy na temat organizowania życia społecznego w swoich miejscowościach.

Na terenie gmin wchodzących w skład LGD „Owocowy Szlak” działają liczne organizacje (159), w formie stowarzyszeń, towarzystw, fundacji, związków, spółek, klubów i kół. Są to organizacje działające na rzecz rozwoju

danej miejscowości, gminy czy powiatu, zdrowia i osób niepełnosprawnych, kultury, edukacji i gospodarki. Działalność społeczną prowadzi również 79 oddziałów Ochotniczej Straży Pożarnej.

Oprócz Stowarzyszeń zarejestrowanych w KRS na obszarze LGD prężnie działają liczne grupy nieformalne. Są to przede wszystkim organizacje skupiające kobiety zamieszkujące tereny wiejskie, które są mocno zaangażowane w życie, rozwój i promocję swoich miejscowości. Promują je na zewnątrz poprzez uczestnictwo w imprezach kulturalnych na terenie powiatu oraz województwa. Sprzyja to integracji mieszkańców. Członkowie organizacji pozarządowych istniejących na obszarze LGD w minionym okresie programowania PROW 2007-2013 czynnie uczestniczyli w wydarzeniach, imprezach oraz szkoleniach organizowanych przez LGD. Na terenie LGD działają także grupy kultywujące lokalne dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru LGD. Taką grupą jest Stowarzyszenie „Nasza Historia”, skupiające miłośników historii tworzących grupy rekonstrukcyjne z różnych epok historycznych. Analizując społeczność lokalną pod kątem dwóch zmiennych: integracja a struktura wieku należy stwierdzić, iż deficyt tej kompetencji występuje szczególnie u młodzieży.

Niewiele jest inicjatyw własnych podejmowanych przez młodzież. Wynika to z wielu czynników. Zasadniczą przyczyną jest rozwój społeczeństwa informacyjnego i przeniesienie komunikacji na poziom cyfrowy. Dodatkowo, jest bez wątpienia częste nastawienie na konsumpcję młodego pokolenia oraz nastawienie na bierne uczestnictwo w masowej rozrywce. Następuje liberalizacja obyczajów i osłabienie tożsamości lokalnej młodzieży.

Również na poziomie lokalnym kompetencje młodzieży nie są wzmacniane. Niski poziom szkolnictwa ponadgimnazjalnego, brak zorganizowanych zajęć pozaszkolnych ukierunkowanych na rozwój umiejętności społecznych, edukację regionalną czy przedsiębiorczość, to główne zdiagnozowane przyczyny lokalne problemu marazmu młodzieży. Przekłada się to na przyjęcie przez młodzież biernej postawy. Na problem składa się również ograniczony dostęp do wyposażonych pod kątem dzieci i młodzieży miejsc (świetlic wiejskich), co nie sprzyja tworzeniu warunków do integracji. Na terenie małych miejscowości nie ma oferty kulturalnej skierowanej do młodzieży. Poza centrum – Opolem Lubelskim, inne ośrodki kultury działające na obszarze mają niedostosowany do oczekiwań potrzeb ludzi młodych program zajęć. Efektem tej niekorzystnej tendencji jest rozluźnienie więzi rodzinnych i rówieśniczych oraz brak przywiązania do miejsca zamieszkania. Młodzież decyduje się na wybór szkoły na poziomie ponadgimnazjalnym poza miejscem zamieszkania. Skutek braku naboru uwidacznia się w problemach w szkołach ponadgimnazjalnych w miejscowościach: Chodel, Poniatowa, Józefów, a także Opole Lubelskie.

Migracje młodzieży potęgują problem starzenia się społeczeństwa. Wpływa to na profil usług społecznych, oferty kulturalnej oraz lokalny rynek pracy.

5. Wskazanie problemów społecznych.

Powiat opolski jest jednym z najbiedniejszych powiatów województwa lubelskiego, w którym bezrobocie jest dość wysokie. Stopa bezrobocia na koniec 2013 roku wyniosła 16%, przekraczając tym samym stopę bezrobocia dla województwa lubelskiego, która wyniosła 14,4%. Spowodowane jest to między innymi brakiem przemysłu oraz przeważającą na obszarze działalnością rolniczą. Poza pasem Powiśla, obejmującym gminy Wilków, Łaziska, Józefów, część Opola Lubelskiego, gdzie dominują uprawy sadownicze, pozostała część obszaru to obecnie nieużytki, o niskiej klasie gleb. Na omawianym obszarze znaczny procent stanowi tzw. bezrobocie ukryte, nie rejestrowane w dostępnych statystykach. To wszystko przekłada się na ubóstwo znacznej części lokalnej społeczności.

Pod opieką Ośrodków Pomocy Społecznej na terenie powiatu opolskiego na koniec 2013 roku znajdowało się 5.816 osób (osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej), co stanowi 9,41% ogółu ludności zamieszkującej teren LGD „Owocowy Szlak”. Obszary o wysokim odsetku mieszkańców korzystających z pomocy społecznej pokrywają się z rozkładem rejestrowanego bezrobocia oraz z trudną sytuacją dochodową budżetów gmin. Problem ubóstwa powoduje kolejne negatywne zjawisko społeczne, jakim jest wykluczenie. Osoby, rodziny objęte ubóstwem, borykają się nie tylko z barierami ekonomicznymi, lecz również wyłączeniem społecznym i brakiem uczestnictwa w kulturze. Dzieci z rodzin dotkniętych ubóstwem wykazują małe zaangażowanie społeczne, mają ograniczone możliwości kształcenia, a docelowo pozyskiwania wysokich kwalifikacji zawodowych. W takich rodzinach niejednokrotnie pojawiają się różne dysfunkcje i patologie: rozkład więzi rodzinnych, alkoholizm, narkomania. Wykluczenie społeczne tych osób potęgowane jest poprzez ich negatywne postrzeganie przez społeczność i stygmatyzację, szczególnie w środowiskach szkolnych, jako odbiorców pomocy społecznej. Powoduje to brak podejmowania inicjatyw przez młodzież i osłabienie integracji.

Kolejnym problemem społecznym występującym na terenie LGD „Owocowy Szlak”, który znalazł odzwierciedlenie w odpowiedziach udzielanych przez mieszkańców w trakcie spotkań konsultacyjnych oraz w badaniach ankietowych jest nierzadko zła sytuacja seniorów. Osoby te częstokroć są bierne społecznie. Brak aktywności zawodowej nie sprzyja przełamywaniu samotności, a często zły stan zdrowia nie pozwala na uczestniczenie w aktywnościach wymagających dojazdu. Dodatkowo, osoby starsze zazwyczaj nie dysponują środkami transportu i są zmuszone do korzystania z transportu publicznego (niewystarczającego w małych wsiach) lub z proszenia o pomoc w tym zakresie. W związku z powyższym brak dostępności do miejsc położonych blisko od miejsc zamieszkania, w których mogliby się integrować i być nadal aktywnymi sprzyja społecznemu wycofaniu tych osób.

Podczas spotkań konsultacyjnych prowadzonych z miejscową społecznością oraz w badaniu ankietowym wykazano problem dotyczący wszystkich grup społecznych, związany z dostępnością do infrastruktury sportowej oraz

kulturalnej, problem jakości dróg lokalnych i skomunikowania małych miejscowości z miastem, co stanowi bariery dla niezmotoryzowanych z dotarciem do miasta i podjęciem pracy i problem z dostępem do oferty kulturalnej. Zauważono potrzebę wzmocnienia współpracy i podjęcia sieciowych działań przez podmioty zaangażowane w pomoc osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym na obszarze LGD.

6. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR.

Spójność obszaru

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy stanu obszaru LGD „Owocowy Szlak”, zawierającej informacje o uwarunkowaniach przestrzennych, ekologicznych i kulturowych można stwierdzić, że tereny objęte LSR cechuje wysoki stopień spójności rozpatrywanej w ujęciu geograficzno - przyrodniczym i historyczno - kulturowym.

Spójność geograficzna i przyrodnicza

Morfologicznie obszar objęty LSR obejmuje dwa makroregiony – Wyżynę Lubelską oraz Małopolski Przełom Wisły, przy czym ten ostatni obejmuje stosunkowo niewielką część obszaru. Cały obszar charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą, sprzyjającą rozwojowi turystyki. Zdecydowanym elementem spajającym obszar jest sieć obszarów chronionych, ciągnących się od północy (Kazimierski Park Krajobrazowy) przez środkową część obszaru (Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu) po krańce południowe (Wrzelowiecki Park Krajobrazowy, Kraśnicki Obszar Chronionego Krajobrazu). Obszary te łączą się z wyznaczonym w dolinie Wisły obszarem NATURA 2000 – Małopolskim Przełomem Wisły.

Na spójność przyrodniczą obszaru wpływa ułożenie głównych rzek: Wisły, łączącej trzy położone nad nią gminy (Józefów nad Wisłą, Łaziska i Wilków) oraz Chodelki i Wyźnicy, przebiegających równoleżnikowo przez obszar LGD.

Spójność historyczna i kulturowa

Od początków osadnictwa, aż po dzień dzisiejszy dominującą formą gospodarowania w analizowanym obszarze jest rolnictwo. Są to tereny, na których nie rozwinął się duży przemysł, wokół którego budowany byłby potencjał gospodarczy obszaru. Specyfikę natomiast stanowi rozwinięte na dużym obszarze LGD sadownictwo oraz przetwórstwo owocowo - warzywne.

Spójność historyczną stanowią odniesienia do budowy układu osadniczego na tym terenie. Dominującą rolę w tym zakresie odgrywało kiedyś (i jest tak obecnie) miasto Opole Lubelskie – jedno z najstarszych miast Lubelszczyzny. Silny ośrodek miejski, będący siedzibą kolejnych rodów magnackich: Słupeckich, Tarłów, Lubomirskich wpływał na rozwój kolejnych centrów urbanistycznych, np. Chodla, Karczmisk i Józefowa. Tradycje magnackie oraz relikty z przeszłości w postaci budowli i obiektów zabytkowych o różnych funkcjach, pozostały do dziś. Działalność rodów magnackich przyniosła rozwój gospodarczy obszaru: prowadzono szkołę rzemiosł, wybudowano kolej wąskotorową spajającą obszar, browary, gorzelnie, cukrownię, rozwijano rolnictwo ceniąc handel jego towarami.

Obszar LGD to także teren wielu wydarzeń historycznych związanych z walkami wyzwoleniczymi. Wiele miejsc i pomników upamiętnia walki powstania styczniowego, listopadowego oraz bitew rosyjsko - austriackich podczas I wojny światowej. Mieszkańcy obszaru uczestniczyli również czynnie w działaniach partyzanckich podczas II wojny światowej.

Jednolitość kulturowa terenów LGD przejawia się także w kultywowaniu podobnych tradycji, zwyczajów oraz obrzędów podczas licznie organizowanych imprez kulturalnych i ludowych, takich jak dożynki, odpusty i festyny. Spójność kulturowa obecna jest ciągle w gwarze, tradycyjnej kuchni oraz zwyczajach, szczególnie towarzyszących świętom religijnym. Działają tu ludowe zespoły taneczne i wokalne dzieci i dorosłych. Mieszkańcy obszaru wykazują szczególną dbałość o zachowanie tradycji i wartości kulturowych regionu poprzez uczestnictwo i organizację wielu imprez, podczas których prezentowane są lokalne potrawy i rzemiosło. W ostatnich latach sztandarową imprezą na obszarze LGD jest Święto Produktu Lokalnego, w czasie którego promowane jest lokalne dziedzictwo kulturowe, w tym kulinarne oraz rzemiosło.

Spójność rybacka

Obszar LGD szczególnie trzech sąsiadujących ze sobą gmin: Opole Lubelskie, Poniatowa i Chodel stanowi spójny teren pod względem geograficznym, gospodarczym i społecznym, na którym znajduje się szereg rodzinnych gospodarstw rybackich wzmacniających lokalną strukturę gospodarczą. Na obszarze tych gmin oszacowano wysoki wskaźnik rybackości, na który składają się dane na temat wielkości całkowitej rocznej produkcji/połowu ryb i wysokości zatrudnienia w sektorze rybackim. Obszar LGD charakteryzują liczne ciekły wodne, które ze względu na swój charakter sprzyjają hodowli przede wszystkim karpia. Łączna powierzchnia tradycyjnych stawów ziemnych typu karpiego na terenie LGD wynosi ponad 916 ha.

7. Charakterystyka rybactwa i rynku rybnego.

Rybactwo na terenie gmin Opole Lubelskie, Poniatowa, Chodel

Zasoby wodne

Województwo Lubelskie plasuje się w czołówce, jeśli chodzi o powierzchnię stawów rybnych (ponad 10 tysięcy ha), z których produkcja jest najwyższa spośród wszystkich województw. Sprzyjają temu warunki hydrologiczne, jak również klimat pozwalający na rozwój hodowli ryb. Obszar gmin Opole Lubelskie, Chodel i Poniatowa stanowi spójny teren, na którym znajduje się szereg rodzinnych gospodarstw rybackich wzmacniających lokalną strukturę gospodarczą. Na terenie gminy Opole Lubelskie znajdują się cztery rzeki: Chodelka, Jankówka, Poniatówka,

Wrzelowianka o łącznej długości 38,1 km. Gminę Chodel obejmuje bieg rzek: Chodelka, Chodlik, Kożuchówka o długości 28,4 km. W gminie Poniatowa znajdują się cieki: Wronów, Kowalanka, Kraczewianka i Poniatówka o łącznej długości 23,4 km (źródło: WZMiUW Lublin). Głównym ciekim, na którym opiera się rybactwo tego terenu jest rzeka Chodelka, której dopływami są m.in. Chodlik, Poniatówka i Jankówka. Rzeka Chodelka stanowi prawobrzeżny dopływ Wisły.

Z jednej strony gospodarstwa rybackie czerpią z zasobów nieskażonego obecnością przemysłu środowiska naturalnego. Z drugiej nie są odpowiednio przygotowane na nowe zagrożenia, w postaci: niekorzystnych zmian klimatycznych i poniesionym ryzykiem wystąpienia klęsk żywiołowych (szczególnie susze i powodzie) oraz nasilającą się negatywną działalnością człowieka (zabezpieczenia przed kłusownictwem) oraz zwierząt (głównie bobrów). Zagrożenie dla rybactwa na obszarze LGD stanowią także konsekwencje polityki ekologicznej.

Chów i hodowla ryb

Produkcję rybacką na terenie gmin Opole Lubelskie, Poniatowa i Chodel podzielić można na dwie zasadnicze części: hodowla karpia wraz z produkcją ryb dodatkowych, hodowla intensywna, w tym produkcja pstrąga tęczowego i jesiotra.

Ze względu na charakter cieków (warunki temperaturowe wód w ciekach, ich parametry jakościowe), gro produkcji ryb na tym terenie stanowi chów i hodowla karpia. Prowadzona jest ona w tradycyjnych stawach ziemnych typu karpiego. Na tym obszarze znajduje się ponad 916 ha stawów ziemnych (źródło: Program Gospodarki Wodnej Województwa Lubelskiego).

Produkcja karpia odbywa się w większości gospodarstw w cyklu trzyletnim, co stanowi od wieków tradycyjny sposób prowadzenia tej hodowli. W pierwszym roku hoduje się narybek, w drugim kroczek, natomiast dopiero w trzecim roku karpia. Wraz z karpem w stawach produkowane są dodatkowe gatunki ryb: sum europejski, szczupak, sandacz, amur, tołpyga, karaś pospolity, lin.

Gatunki dodatkowe stanowią mniejszą masę produkcji w porównaniu z karpem, jednak posiadają większą wartość rynkową.

Oprócz dominującej na opisywanym obszarze produkcji karpia, znajdują się tu trzy obiekty chowu i hodowli pstrąga tęczowego. Hodowla ta jest bardziej wymagająca pod kątem technologicznym ze względu na wysokie wymagania środowiskowe pstrąga. W jednym z gospodarstw na tym terenie prowadzony jest także chów jesiotra.

Poza hodowlą karpia handlowego, dwa gospodarstwa specjalizują się w produkcji materiału zarybieniowego (narybek i kroczek karpia oraz innych gatunków ryb). Jedno z gospodarstw – Gospodarstwo Rybackie „PSTRĄG PUSTELNIA” Anna Pyć prowadzi zakład przetwórstwa ryb. Gospodarstwo to ma zarejestrowane dwa produkty na Liście Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi: szyneczkę z karpia z Pustelni i wędzone dzwonka z karpia z Pustelni. Opłacalność hodowli i sprzedaży ryb wrażliwa jest na trendy i mody, np. związane z negatywną kampanią dotyczącą sprzedaży żywego karpia.

Struktura gospodarstw

Na omawianym obszarze funkcjonuje 24 gospodarstwa rybackie, które mają w przeważającej liczbie charakter rodzinny. Osoby prowadzące gospodarstwa są to osoby z wieloletnim doświadczeniem. Pracownicy gospodarstw rybackich są to przede wszystkim pracownicy fizyczni, którzy przeszli odpowiednie szkolenie do pracy w rybactwie. Ogólnie w sektorze rybackim na terenie LGD „Owocowy Szlak” zatrudnione są 76 osób. Problemem jest niestety często podeszły wiek zarówno osób prowadzących gospodarstwa rybackie, jak i w nich pracujących.

Forma prowadzonej działalności i jej silne powiązania z tradycją powoduje, iż w środowisku rybaków występuje deficyt wiedzy i kompetencji pozwalających na wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań w hodowli ryb, czy modernizacji gospodarstw, w większości posiadających przestarzałą infrastrukturę.

Największym tutejszym producentem ryb jest Gospodarstwo Rybackie Opole Lubelskie „PUSTELNIA” Sp. z o.o., które gospodaruje na obszarze 450 ha stawów karpiowych i jest jednocześnie największym pracodawcą w tej branży na terenie gmin Opole Lubelskie, Poniatowa i Chodel. Część gospodarstw prowadzi hodowlę na małą skalę, jednak wszystkie podlegają nadzorowi weterynaryjnemu.

Rybactwo nie jest branżą gospodarki utożsamianą przez większość mieszkańców obszaru z branżą z potencjałem. Obecność stawów hodowlanych częściej kojarzona jest z wartościami krajobrazowymi obszaru niż z szansą na dodatkowy rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Jest to spowodowane polityką prowadzenia działalności przez lokalne gospodarstwa. Produkty z terenu LGD sprzedawane są głównie poza jego obszarem. Na lokalnym rynku brakuje miejsc sprzedaży ryb i przetworów rybnych. Gospodarstwa nie współpracują ze sobą na rzecz promocji ryb i produktów rybnych, co jest potencjałem do tworzenia lokalnej marki. Lokalne produkty to nie tylko wysoka jakość samych ryb, to produkty rybne przetworzone i certyfikowane, to obecność ryb w szeregu lokalnych potraw tradycyjnych. Branża rybactwa posiada duży potencjał rozwojowy i jest szansą dla innych około rybackich form działalności gospodarczej.

Na bazie rybactwa i obszarów akwakultury mogą rozwijać się usługi turystyczne i rekreacyjne. Powiązanie rybactwa z tą branżą działalności gospodarczej, wpłynie na większe zaangażowanie rybaków w lokalne problemy i budowanie lokalnego łańcucha gospodarczego.

Interesujące są nie tylko liczne zbiorniki wodne. Miejsca o unikalnych walorach przyrodniczych, bogate we florę i faunę, stanowiące idealne warunki do wycieczek pieszych i rowerowych. Chodelka – rzeka spajająca obszar LGD posiada walory potoku górskiego. Jest atrakcyjnym, choć nie wykorzystanym jeszcze miejscem do rozwoju różnych form rekreacji wodnej, w szczególności kajakarstwa oraz wędkowania. Brakuje też profesjonalnych kąpielisk,

miejsc wyposażonych w sprzęt wodny tj. łódki, żaglówki. Obszary akwakultury stanowią idealne warunki do rozwoju bazy gastronomiczno - noclegowej. Obecność ryb w wielu regionalnych potrawach ma szansę uczynić te miejsca wyjątkowymi.

CZĘŚĆ 2 DIAGNOZY

1. Opis zagospodarowania przestrzennego/układu osadniczego oraz stanu infrastruktury.

Obszar LGD tożsamy jest z granicami powiatu opolskiego. Zrzeszonych w LGD siedem gmin prowadzi w ramach swoich granic administracyjnych politykę przestrzenną zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Samorządy gmin dysponują studiami zagospodarowania przestrzennego, jednak nie każda posiada plan zagospodarowania przestrzennego pokrywający 100% powierzchni gminy. Liderem w tym zakresie jest gmina miejsko – wiejska Opole Lubelskie. Samorząd dysponuje dokumentami planistycznymi obejmującymi oddzielnie obszary miejski i wiejski. Pozostałe samorządy dysponują planami obejmującymi wyselekcjonowane obszary. Układ osadniczy jest dość korzystny, z dwoma ośrodkami miejskimi w środkowej i wschodniej części obszaru. Urbanizacja koncentruje się na przede wszystkim na terenach miejskich powiatu: Opole Lubelskie i Poniatowa. Pozostałe centra to miejscowości: Chodel, Józefów n/Wisłą, Łaziska, Karczmiska, Wilków. Opole Lubelskie stanowi centrum aktywności gospodarczej, społecznej i kulturalnej obszaru. Dysponuje dodatkowo zasobami o charakterze wartości historycznych i kulturowych. Poniatowa zaliczana jest do kategorii miast o lokalnym oddziaływaniu. W układzie przestrzennym występują zarówno zwarte jak i rozproszone formy osadnictwa. Dominuje zabudowa wiejska jednorodzinna. Rozwój sieci osadniczej był pochodną rolniczego zagospodarowania terenu, wynikającego z naturalnych warunków środowiska. Niektóre miejscowości, będące niegdyś miasteczkami (np. Józefów n/Wisłą) posiadają wyodrębnione centra miejscowości o charakterze rynku, wokół którego zlokalizowane są obiekty sakralne i handlowo – usługowe. Poza obszarami zabudowy na układ osadniczy składają się użytki rolne, sady i lasy. Charakterystyczną cechą obszaru jest występowanie obiektów wód powierzchniowych śródlądowych i cieków wodnych. Ograniczeniami w sposobie użytkowania przestrzeni bywają liczne obszary chronione. Następstwa możliwości zagospodarowania przestrzeni wpływają przede wszystkim na profil lokalnej gospodarki obszaru, nie rozwinął się tutaj przemysł, a dominującą branżą gospodarki jest przetwórstwo rolno – spożywcze wykorzystujące zasoby wyspecjalizowanego rolnictwa. Obszary chronione stanowią dzisiaj podstawę do rozwoju różnych form turystyki aktywnej i ekoturystyki. Podstawowym atutem obszaru LGD jest nowe połączenie komunikacyjne z województwem mazowieckim oraz pozostałą częścią Lubelszczyzny, za pośrednictwem przebudowanej drogi wojewódzkiej nr 747 wraz z nowym mostem na rzece Wiśle. Nowe połączenie przebiega przez gminy: Łaziska, Opole Lubelskie i Chodel, jednak jego skutki w zakresie wsparcia rozwoju gospodarczego obejmują cały obszar LGD.

Gospodarka wodno-kanalizacyjna

Długość sieci wodociągowej na obszarze LGD na koniec 2013 roku wynosiła 694,7 km. Korzystało z niej 50 819 mieszkańców, co stanowi 82,2% ogółu mieszkańców powiatu opolskiego. Pozytywną cechą w rozwoju sieci wodociągowej jest fakt, że od 2008 roku długość sieci wodociągowej stopniowo wzrasta, przez okres 6 lat sieć wodociągowa powiększyła się o 29,3 km. W tym samym okresie czasu ludność korzystająca z sieci zwiększyła się o 589 osób. Gminy obszaru LGD rokrocznie poprawiają jakość infrastruktury ochrony środowiska realizując projekty z zakresu gospodarki wodno-kanalizacyjnej, świadczy o tym wzrastająca długość sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. Od 2008 do 2014 roku długość czynnej sieci kanalizacyjnej zwiększyła się o 27 km. Infrastruktura na obszarze LGD mimo rozwoju, wymaga w dalszym ciągu dużego doinwestowania. Obecnie stopień zwodociągowania, a przede wszystkim stopień skanalizowania nie jest wystarczający. Objęcie siecią wodociągów i kanalizacji całego obszaru przyczyni się do poprawy stanu środowiska przyrodniczego oraz jakości życia mieszkańców. Należy tu zaznaczyć, że niedoinwestowanie w infrastrukturę wodno – ściekową jest czynnikiem negatywnie wpływającym nie tylko na jakość życia mieszkańców i atrakcyjność inwestycyjną. Wpływa także na rozwój turystyki i gospodarkę rybacką. W gospodarstwach domowych występują szamba o złym stanie technicznym. Niska jest również świadomość ekologiczna mieszkańców. To powoduje, iż niekorzystne zanieczyszczenia przedostają się wód (przez rowy i małe cieki wodne), stanowiąc zagrożenie dla funkcjonowania gospodarstw rybackich. Ważnym z tego punktu widzenia jest ukierunkowanie wsparcia na działania w obszarze rybactwa wykorzystania turystycznego obszarów akwakultury, przeciwdziałające negatywnych skutkom działalności człowieka.

Gazownictwo

Pod względem wskaźnika korzystających z instalacji gazowej w % ogółu mieszkańców powiat opolski wypada dość zadowalająco, zajmuje on 9 pozycję wśród 24 powiatów województwa lubelskiego. Wartość tego wskaźnika dla powiatu w 2013 roku wyniósł 41,8% przewyższając wartość średnią dla województwa – 40,1%. Największy dostęp do sieci gazowej mają mieszkańcy gmin miejsko-wiejskich powiatu opolskiego, czyli Poniatowa (84,2%) oraz Opole Lubelskie (49,6%). Natomiast sieci gazowej nie ma na terenie gminy Wilków, a w gminie Łaziska jedynie 0,1% ludności korzysta z sieci.

Gospodarka odpadami

Gospodarowanie odpadami na obszarze LGD polega na zbieraniu, transporcie, przetwarzaniu odpadów (wraz z nadzorem nad tymi działaniami), a także późniejszym postępowaniu z miejscami unieszkodliwiania odpadów oraz

działań wykonywanych w charakterze sprzedawcy odpadów lub pośrednika w obrocie odpadami. Dzięki regulacjom prawnym zawartym w nowelizacji Ustawy z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, gminy mają możliwość zarządzania odpadami komunalnymi, a także stworzyć system ich gospodarowania oparty na selektywnej zbiórce. Według danych GUS w 2013 roku na terenie powiatu opolskiego ilość wytworzonych odpadów w ciągu roku wynosiła 37,8 tys. ton.

Połączenia komunikacyjne

Przez obszar LGD nie przebiegają drogi krajowe. Rozwinięta jest sieć dróg wojewódzkich, najważniejsze to DW 824, DW 832, DW 833. Kluczową rolę odgrywa jednak nowe połączenie komunikacyjne, udostępnione w pełni mieszkańcom w 2015 r., a związane z przebudową DW 747 i budową nowego mostu na Wiśle w miejscowości Kamień. Trasa przebudowanej drogi przebiega przez trzy gminy: Chodel, Opole Lubelskie i Łaziska. Dzięki przebudowanej drodze obszar zyskał nie tylko łatwiejsze, szybsze i bezpieczniejsze połączenie z regionem i jego stolicą – miastem Lublin. Kluczowa w tej inwestycji była budowa nowego mostu w Kamieniu (gm. Łaziska) na Wiśle i połączenie z województwem mazowieckim. To zupełnie nowy ciąg komunikacyjny, będący nie tylko ułatwieniem dla mieszkańców, ale przede wszystkim stanowiący szansę dla lokalnych przedsiębiorców z zakresie ekspansji i transportu własnych produktów poza region. To również wyzwanie dla lokalnych samorządów, organizacji i miejscowych firm w zakresie budowania lokalnego partnerstwa na rzecz marki regionu opolskiego, by przyciągać mieszkańców województwa mazowieckiego.

Łącznie na terenie LGD długość dróg powiatowych wynosi 421 km, z czego zaledwie 23 km przebiega przez teren miast Opole Lubelskie i Poniatowa. Pozostałymi drogami zarządzają samorządy poszczególnych gmin. Stan infrastruktury dróg powiatowych i gminnych jest niezadowolający. Wiele z odcinków wymaga pilnej naprawy.

Komunikacją publiczną na terenie LGD zajmują się prywatni przedsiębiorcy. Przewoźnicy zrzeszeni w stowarzyszeniach kształtują politykę połączeń komunikacyjnych o charakterze lokalnym i regionalnym. Najbardziej popularne połączenia w stronę: Lublina, Puław, Kraśnika zapewniają dostęp mieszkańcom do większych ośrodków miejskich. Dużym problemem są jednak połączenia lokalne, na trasach mniej popularnych. W tym zakresie rysuje się niekorzystna tendencja słabego skomunikowania małych miejscowości, co w efekcie przyczynia się do wykluczenia społecznego i kulturowego mieszkańców tychże miejscowości. Najważniejsze w skali lokalnej są połączenia z miastami: Opole Lubelskie i Poniatowa. Dostępność środków zewnętrznych finansujących zadania skupione na ograniczeniu wykluczenia społecznego mieszkańców małych miejscowości wiejskich, oddalonych od centrów rozwoju i działaniach służących włączeniu społecznemu mogą ograniczyć to niekorzystne zjawisko.

2. Dziedzictwo kulturowe obszaru LGD „Owocowy Szlak”.

Na atrakcyjność obszaru LGD „Owocowy Szlak” wpływa bogate dziedzictwo kulturowe przejawiające się w licznie umiejscowionych tu zabytkach, miejscach pamięci, jak również w kultywowaniu tradycji przez prężnie działające w regionie organizacje oraz zespoły ludowe.

Dziedzictwo kultury materialnej

Zasoby zabytkowe z okresu nowożytnego obejmują przede wszystkim zabytki architektury rezydencjonalnej, folwarcznej, sakralnej, techniki i użyteczności publicznej oraz urbanistyki i ruralistyki. W rejestrze zabytków znajduje się wiele obiektów zlokalizowanych na terenie działania LGD: 12 kościołów, 24 kapliczki i 11 figur i krzyży, 6 pałaców, dwory w Kraczewicach, Karczmiskach i Ratoszynie, 6 młynów w dolinie rzeki Chodelki.

Na uwagę zasługuje zabytkowy układ urbanistyczny dawnego miasta Józefowa, lokowanego na prawie magdeburskim w 1687 r, które utraciło prawa miejskie po powstaniu styczniowym.

Do ciekawych układów urbanistycznych zalicza się również centrum Opola Lubelskiego (tzw. układ otwarty) oraz Chodla. Niezwykle interesującym i rzadko spotykanym elementem dziedzictwa kulturowego są stanowiska archeologiczne. Na terenie gminy Józefów zlokalizowano 120 stanowisk archeologicznych. Dowodem średniowiecznego osadnictwa na terenie gminy Karczmiska jest grodzisko położone w dolinie rzeki Chodelki, w rejonie wsi Chodlik. Ogromny ośrodek osadniczy w Chodliku, należący do plemienia Lędzian, istniał w VII i VIII wieku. Obecnie jest to drugie co do wielkości i najlepiej zachowane grodzisko w Polsce. Na terenie gminy Wilków w miejscowości Żmijowiska znajduje się grodzisko z IX-X wieku, na którym zostały odtworzone zabudowania o ziemiankowej konstrukcji wraz z wałem ziemnym z konstrukcją drewnianą.

Niestandardowym zabytkiem, wpisanym do rejestru zabytków województwa lubelskiego w 2001 r., jest Nadwiślańska Kolejka Wąskotorowa, która przez wiele lat była jednym z ważnych czynników kształtujących życie i świadomość społeczeństwa na tych terenach. Jej istnienie miało wpływ na lokalizację i przekształcenia wielu pobliskich inwestycji. Pod koniec lat 70 - tych XX w. kolejka zaczęła tracić swoje znaczenie. Dzięki zachowanej infrastrukturze technicznej stanowi atrakcję dla licznych grup i wycieczek, zwłaszcza w sezonie letnim. Kolejka wpisała się w krajobraz typowo polskiego regionu o wybitnych walorach widokowych. Na analizowanym terenie znajduje się wiele kapliczek przydrożnych i krzyży, nie tylko wiekowych, ale również współczesnych zasługujących na uwagę, upamiętniających m.in. tragiczne wydarzenia lub wznoszonych przez fundatorów zgodnie z miejscową tradycją. Stanowią one nie tylko przejaw kultu religijnego, ale również służą podtrzymaniu miejscowych tradycji i są elementem tożsamości wsi. Często są one jednak zaniedbane, gdyż nie jest podejmowana dostateczna ilość inicjatyw zmierzających do ochrony dziedzictwa, którego materialne elementy wymagają zinventaryzowania oraz renowacji.

Dziedzictwo kultury duchowej, tradycje

Na krajobraz kulturowy, oprócz obiektów materialnych, składa się również aktywność mieszkańców gminy. Na obszarze każdej z gmin funkcjonują aktywne jednostki kultury, posiadające bogatą ofertę kulturalną, których prace wspierają świetlice wiejskie będące miejscem spotkań, organizacji imprez kulturalnych i towarzyskich mieszkańców gminy. W ostatnich latach 59 obiektów, w tym w przeważającej ilości strażnic OSP zostało zmodernizowanych bądź wyposażonych i zaadaptowanych na miejsca spotkań dla lokalnej społeczności, jednak wciąż nie zaspokaja to potrzeb wszystkich mieszkańców obszaru. Dodatkowo, na obszarze LGD wciąż jest zbyt mało miejsc i przedsięwzięć sprzyjających integracji i aktywizacji, szczególnie dotyczącej seniorów, dzieci i młodzieży.

Na terenie gminy Opole Lubelskie przy ośrodku kultury działa wyremontowane w ostatnich latach kino „Opolanka”, które gromadzi widzów z całego powiatu. W obszarze funkcjonują również dwa muzea – Muzeum Multimedialne w Opolu Lubelskim oraz Muzeum Regionalne w Kluczkowicach.

Gorzej sytuacja wygląda w gminach wiejskich LGD i małych miejscowościach. Niedoinwestowana infrastruktura kulturalna i społeczna powoduje, iż nie ma dobrej bazy i warunków do rozwoju aktywności mieszkańców.

Ważne znaczenie w kultywowaniu i popularyzacji lokalnych tradycji mają działające w obszarze zespoły śpiewacze i taneczne. Na terenie LGD funkcjonują 52 zespoły artystyczne (skupiające 813 osób) oraz orkiestry dęte.

Szczególne rolę odgrywa zespół ludowo - obrzędowy „Kalina”, który działa w Pusznie Godowskim od blisko 90 lat. Członkowie zespołu kultywują autentyczne tradycje, zwyczaje i obrzędy puszniewskiej społeczności – „Dożynki”, „Herody”, „Gody Puszniewskie”, „Jasełka”. Na repertuar składają się także pieśni i przyspiewki ludowe. Organizowane są spotkania z dziećmi i młodzieżą połączone z pokazem zwyczajów Pusznian sprzed lat (produkcja nici lnianej, wyrabianie masła, dawne zabawy dla dzieci, pieśni towarzyszące zajęciom domowym) służą edukacji regionalnej młodych pokoleń. Wieloletnia praca owocuje efektami. Zespół brał udział w wielu festiwalach, konkursach i przeglądach otrzymując liczne nagrody. Swoją działalnością nie tylko popularyzuje tradycje i dorobek rodzinnej miejscowości, ale także chroni dorobek kulturalny wielu pokoleń zachowując go dla potomnych.

Folklor Lubelskiego Powiśla jest przekazywany przez zespół wokально-instrumentalny „Powiśle” z Łazisk, który pieczołowicie pielęgnuje i przekazuje młodemu pokoleniu dawne zwyczaje, tradycje i obrzędy. Zespół występuje na wielu festiwalach i uroczystościach ze swoim repertuarem, wydał także płytę z własnymi utworami.

Kolejną wizytówką terenu jest Dziecięcy Zespół Tańca Ludowego „Powiślaki” działający przy Zespole Szkół nr 2 w Opolu Lubelskim, uświetniający swoimi wydarzeniami lokalne wydarzenia. Zespół skupia dzieci i młodzież wokół tańca i ludowych obrzędów. Staje się on marką, na którą składają się: wysoki poziom artystyczny, piękno prostych ludowych melodii, czar wielobarwnych strojów z różnych regionów, muzyka i śpiew na żywo oraz profesjonalizm występów, które odbywają się w kraju i zagranicą. Także w sąsiadującej z gminą Opole Lubelskie gminie Poniatowa działa Dziecięca Kapela Ludowa skupiająca dzieci w wieku 4-11 lat wykonujące pieśni ludowe z naszego regionu. Kapela z sukcesami bierze udział w licznych konkursach i bierze udział we wszystkich uroczystościach na obszarze LGD. Ogromne znaczenie w kultywowaniu dziedzictwa kulturowego obszaru LGD ma działalność stowarzyszeń, w tym kół gospodyń wiejskich, których rola skupia się głównie na promocji kuchni regionalnej na różnych imprezach i festynach. Zgodnie z wykazem organizacji pozarządowych zarejestrowanych w KRS, na obszarze LGD działa 159 organizacji: gm. Chodel – 20 organizacji, gm. Józefów n/Wisłą – 25, gm. Karczmiska – 19, gm. Łaziska – 16, gm. Opole Lubelskie – 31, gm. Poniatowa – 33, gm. Wilków – 15.

Ochroną dziedzictwa historycznego na terenie gmin powiatu opolskiego zajmuje się Stowarzyszenie „Nasza Historia”, którego członkowie w zrekonstruowanym umundurowaniu i uzbrojeniu biorą udział w obchodach rocznic patriotycznych. Organizują także spotkania i zajęcia edukacyjne z dziećmi i młodzieżą mające na celu przybliżenie historii regionu.

Tradycyjne rzemiosło i działalność artystyczna

W Opolu Lubelskim od XIII w. funkcjonował zakon Pijarów, który założył pierwszą w Polsce szkołę rzemieślniczą. Miało to niewątpliwie wpływ na rozwój handlu i rzemiosła pobliskich terenów.

Tradycyjne rzemiosło, niestety zanika. Coraz mniej osób zajmuje się tym rodzajem działalności, choć cieszy fakt, że młodzi ludzie podejmują trud zachowania ginących zawodów, uczestnicząc w szkoleniach i warsztatach pokazujących sztukę ludową i rzemiosło.

Rzemiosło i rękodzielnicтво, reprezentowane jest na terenie LGD przez kowalstwo artystyczne, piekarstwo, haft, malarstwo, rzeźby, plecionkarstwo z rogożyny i wikliny, ciesiołkę, stolarstwo – również artystyczne, młynarstwo, pszczelarstwo, flisactwo.

Wielu przedstawicieli lokalnego rękodziela i sztuki ludowej skupia działające na terenie gmin Opole Lubelskie i Józefów nad Wisłą Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Twórczej (SWAT).

Podstawowym atutem obszaru są zatem wielowiekowe dziedzictwo kulturowe i historyczne, stanowiska archeologiczne, zabytki, architektura, tradycyjne produkty i kuchnia regionalna, tradycje rolnicze i rodzaje upraw, zespoły i grupy kultywujące tradycje ludowe i historyczne, rękodzieło. Pomimo niewątpliwie wielu sukcesów, ciągłego wsparcia wymaga podnoszenie poziomu wiedzy i wykorzystania doświadczenia lokalnych liderów na temat organizowania życia kulturalno -społecznego w małych miejscowościach. Dodatkowo, mimo ogromnego potencjału miejsca ograniczeniem jest ciągle niedoinwestowana infrastruktura kulturalna i społeczna poza ośrodkami miejskimi. Natomiast duża liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych nie przekłada się wprost na wysoką liczbę inicjatyw społecznych. Ich ilość jest nadal niedostateczna. Wsparcia wymagają szczególnie społeczności wiejskich miejscowości poprzez ukierunkowanie ich na ochronę dziedzictwa kulturowego, historycznego i

przyrodniczego. Działania aktywizujące w omawianym kierunku pomogą wzmocnić lokalną tożsamość oraz usamodzielną poszczególne społeczności. Efektem takich działań winno być wzmocnienie postaw przedsiębiorczych oraz społeczeństwa obywatelskiego. To również szansa na przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu.

Sprzymierzeńcem takiego wsparcia są dotychczasowe działania stowarzyszenia LGD mające na celu wzmocnienie zainteresowania mieszkańców obszaru LGD kultywowaniem dziedzictwa kulturowego i historycznego. Działania takie wpisują się ogólny trend zainteresowania lokalnych społeczności dziedzictwem swojego obszaru oraz edukacją regionalną.

3. Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie oraz wskazania potencjału dla rozwoju turystyki.

Obszar skupiający gminy powiatu opolskiego jest jednym z najciekawszych przyrodniczo i krajobrazowo zakątków Polski. Prawie cały obszar działania LGD leży w obrębie Wyżyny Lubelskiej. Wyróżnia się tu trzy subregiony: Równinę Bełżycką, Kotlinę Chodelską oraz Wzniesienia Urzędowskie oraz Małopolski Przełom Wisły rozciągający się wzdłuż królowej polskich rzek – Wisły.

Sieć wodna obszaru jest zróżnicowana. Południowa część, obejmująca dorzecze Wyżnicy, charakteryzuje się małą gęstością rzeczną, zaś centralna i północna, wchodzące w skład zlewni rzeki Chodelki, wyróżnia się najgęściejszą siecią rzeczną w obrębie całej Wyżyny Lubelskiej. Szerokość doliny Chodelki nie jest jednakowa, dochodzi nieraz do kilku kilometrów. W wielu miejscach na dnie doliny występują stawy pochodzenia antropogenicznego. Wisła, pomimo swego peryferyjnego położenia w stosunku do analizowanego obszaru, odgrywa największą rolę ze względu na swoje rozmiary i przepływ. Stanowi jednocześnie najważniejszy element sieci hydrograficznej integrując położone nad jej brzegami gminy oraz tworząc podstawę do budowania ciekawej oferty turystycznej.

Wody powierzchniowe uzupełniają stawy i zbiorniki wodne: zalew w Chodlu o powierzchni 7 ha, otoczony lasami sosnowymi, staw Młyński (kąpielisko) w Kluczkowicach (pow. 12 ha), staw Bartkowy Ług w Opolu Lubelskim (pow. 24 ha), kompleks sportowo - rekreacyjny w Poniatowej (kilka zbiorników wodnych o łącznej powierzchni ok. 14 ha).

Występujące licznie na obszarze LGD obszary akwakultury wpływają na unikalny krajobraz obszaru i jego duży potencjał turystyczny. Zbiorniki wodne oraz ciekie nie są odpowiednio zagospodarowane, zaniedbania przez lata miejscami spowodowały, iż wraz z przylegającymi obiektami (np. młyny wodne) są zdewastowane. Brakuje miejsc do rekreacji wodnej oraz infrastruktury umożliwiającej aktywne spędzanie czasu wolnego, np. uprawiania sportów i rekreacji wodnej, takich jak: kąpieliska, spływy kajakowe. Brakuje również miejsc postojowych na rowery, siłowni zewnętrznych, wiat postojowych. Obszar niewystarczająco wykorzystuje pod tym kątem atuty środowiska oraz dziedzictwa związanego z rybactwem i akwakulturą. Czyste środowisko przyrodnicze, z bogactwem obszarów chronionych i czystych wód sprzyja rozwojowi turystyki. Lokalna gospodarka, rozwinięta na obszarze LGD, czerpie z zasobów środowiska naturalnego. Fakt, iż nie rozwinął się tutaj przemysł powoduje, że środowisko przyrodnicze jest nieskażone, a atutem są warunki przyrodnicze, kulturowe i historyczne pozwalające na rozwój usług turystycznych „Blisko Natury”.

Obszary chronione

Obszary chronione zajmują 35 309,1 ha stanowiąc 43,5% terenu działania LGD. Jest to wskaźnik znacznie wyższy od średniej wojewódzkiej (23%) i krajowej (33%). Obszary te funkcjonują jako obszary chronionego krajobrazu, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody i użytki ekologiczne.

Wrzelowiecki Park Krajobrazowy – Położony jest na pograniczu trzech jednostek fizjograficznych: Doliny Wisły, Wzniesień Urzędowskich i Kotliny Chodelskiej. Położony w 100% na obszarze LGD rozciąga się na obszarze 50 km² (powierzchnia z otuliną to 186 km²) w środkowej i południowo - zachodniej części obszaru. Park posiada urozmaiconą rzeźbę terenu - stroma krawędź doliny Wisły, liczne wąwozy lessowe, suche doliny, zagłębienia bezodpływowe, pola wydumowe i równiny. Główne wąwozy mają po kilka kilometrów długości i dochodzącą do 25 m głębokości. Tworzą silnie rozgałęzione systemy dolin. Przyrodniczą i krajobrazową oś parku stanowi dolina Potoku Wrzelowieckiego, uchodząca do doliny Wisły. Jej zbocze na odcinku od Józefowa do Piotrawina stanowi fragment jednego z najpiękniejszych w Europie profili geologicznych, odsłaniających utwory górnej kredy. W ujściowym odcinku Potoku Wrzelowieckiego oraz w dolinie Wisły występują zespoły wydum osiągających 10 - 15 m wysokości. Towarzyszą im podmokłe, wypełnione torfem niecki o średnicy od 200 - 400 m. Na terenie parku rosną rzadkie gatunki roślin: wawrzynek wilczelyko, lilia złotogłów, parzydło leśne, bluszcz pospolity, barwinek pospolity, tojad mołdawski oraz tojad dziubkowaty.

Kazimierski Park Krajobrazowy – Obejmuje obszar o powierzchni 17 km² użytków rolnych, leśnych i małowniczych wąwozów położonych w północno - zachodniej części LGD. Występują tu różnorodne formy ukształtowania terenu, powstałe na skutek kolejnych zlodowaceń i procesów erozyjnych. Na terenie parku można spotkać: wisienkę karłowatą, wiciokrzew przewiercień, ligustr pospolity, wawrzynek wilczelyko, miłek wiosenny, ostnicę włosowatą, gorczyzkę krzyżową, węży mord stepowy, a także rzadkie turzyce, storczyki i paprocie. W 1992 r. utworzono tu Strefę Ochrony Źródłiskowej Rzeki Jaworzanki. To jedna z niewielu tego typu atrakcji istniejących w kraju. Na obszarze parku położone są dwa rezerваты: „Krowia Wyspa” i „Skarpa Dobrska”.

Rezerwat „Krowia Wyspa” jest rezerwatem częściowym typu faunistycznego. Obejmuje wyspę położoną w nurcie Wisły w granicach Małopolskiego Przełomu Wisły – obszar 0,62 km². Ochroną objęte są stanowiska lęgowe wielu

gatunków ptaków wodno - błotnych. Wyspa ujęta została na liście terenów o szczególnym znaczeniu dla ptaków wodnych i błotnych w Polsce.

Rezerwat "**Skarpa Dobrska**", położony w północno - zachodniej części LGD obejmuje 0,39 km² nieużytków rolnych i pastwisk. Rezerwat słynie z wąwozów, będących jednymi z najgłębszych tego typu form w Polsce. Ich głębokość dochodzi do 40 metrów. Ochroną objęte są naturalne odsłonięcia skał oraz ciepłolubne murawy kserotermiczne – stanowiące rzadkość nie tylko na Wyżynie Lubelskiej ale i w kraju - z rzadkimi gatunkami roślin.

Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu – Zajmuje powierzchnię 233 km² (z czego 217 km² położonych jest na terenie LGD), obejmuje głównie tereny równinne Kotliny Chodelskiej. Tutejszą przyrodę wyróżniają wilgotne tereny łąkowe i torfowiskowe ze stanowiskami rzadkich gatunków roślin, stawy rybne stanowiące ostoje ptaków, a także lasy ze stanowiskami niezwykle rzadkich ptaków - bielików i bocianów czarnych.

Fragment Kraśnickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu – Zajmuje powierzchnię 61 km² i obejmuje dolinę rzeki Wyźnicy na terenie gminy Józefów. Cechują go mało przeobrażone przez człowieka środowisko naturalne, malownicze wzniesienia i wąwozy, lasy grądowe oraz fragmenty muraw kserotermicznych z roślinnością stepową.

Małopolski Przełom Wisły – Włączony do obszarów NATURA 2000 obejmuje powierzchnię 6418,8 ha. Północna część ostoi położona jest w granicach Kazimierskiego Parku Krajobrazowego. Ostoja obejmuje fragment naturalnego koryta Wisły o długości około 36 km, z licznymi odnogami, wyspami i piaszczystymi łachami. Brzegi rzeki i trasę zalewową zajmują głównie zarośla wikliny, przekształcone łągi wierzbowo - topolowe, łąki kośne i pastwiska. Gniazdują tu m.in. płaskonos, tracz nurogęś, derkacz, batalion, rycyk, remiz i dziwonina.

Na obszarze LGD występują 23 pomniki przyrody. Najcenniejszym pomnikiem jest dąb "Władek z Zagrzęby" w Karczmiskach. Liczący ponad 670 lat, pamięta czasy Władysława Łokietka, dlatego otrzymał imię królewskie „Władysław”. Jego obwód wynosi 825 cm.

Kamieniołom „Piotrawin” w Kaliszanach Kolonii - nieczynny już, duży kamieniołom wapieni i opok kredowych, usytuowany na wysokim brzegu Wisły stanowi wspaniały punkt widokowy. Uznawany za jeden najpiękniejszych w Europie.

Użytek ekologiczny "Staw Młyński" w Kluczkowicach – zajmuje powierzchnię 54 ha i obejmuje zbiornik wodny wraz z otaczającymi go łąkami oraz różnorodnymi zbiorowiskami roślinnymi. Staw Młyński położony jest w pobliżu pięknego lasu i stanowi miejsce wypoczynku i rekreacji wraz z możliwością wypożyczenia sprzętu pływającego (kajaki, rowery wodne). Przy stawie jest molo, plaża, miejsce biwakowe, ośrodek wypoczynkowo-rekreacyjny z bazą noclegową.

Użytek ekologiczny „Emilcin” – ustanowiony w gminie Opole Lubelskie o powierzchni 9,62 ha obejmuje podmokłe łąki z licznymi zagłębieniami i oczkami wodnymi. Zróżnicowane biotopy są podstawą wykształcenia wielu zbiorowisk roślinnych: szuwarowych, wysokich turzyc, podmokłych łąk i pastwisk, bagiennych i wodnych. Na podmokłych łąkach występują rzadkie gatunki ptaków (m.in. dziwonina, podróżniczek, dudek).

Na terenie LGD szczególne wartości przyrodnicze związane są z dolinami rzecznyymi, stanowiącymi zasadnicze osie ekologiczne tworzonych lokalnych systemów ochrony. Części obszaru LGD zostały zaliczone do europejskich i krajowych systemów przyrodniczych (NATURA 2000, ECONET PL, CORINE, EECONET).

Atrakcyjne uwarunkowania geograficzne, położenie na obszarze parków krajobrazowych oraz unikatowe zabytki czynią okolicę atrakcyjnym celem wypraw turystycznych. Obszary te łączą się z wyznaczonym w dolinie Wisły obszarem NATURA 2000 – Małopolskim Przełomem Wisły. O walorach przyrodniczych terenu LGD „Owocowy Szlak” decyduje również występowanie dużych powierzchni leśnych (wg stanu na koniec 2013 roku 22,7% obszaru LGD stanowią grunty leśne), łąk oraz stawów i cieków wodnych, które dzięki małym przekształceniom sprzyjają występowaniu rzadkich gatunków fauny i flory.

Atrakcją turystyczną obszaru są również jary i wąwozy lessowe, które rozgałęziają się koło miejscowości Rogów w sieć zwaną „Ośmiornicą Rogowską”. Wśród malowniczych wąwozów i wzgórz pokrytych lasami znajduje się wiele szlaków turystycznych – pieszych i rowerowych umożliwiających poznanie walorów przyrodniczo – krajobrazowych i kulturowych. Wędrówki ścieżkami dydaktyczno – przyrodniczymi i historycznymi mogą posłużyć jako element edukacji dzieci i młodzieży w zakresie przyrody, geografii i historii. To wymarzona okolica do uprawiania czynnego wypoczynku, tj. wędrówek pieszych, rowerowych, konnych, a także wodnych.

Na turystów pasjonujących się historią i architekturą czekają dworki, pałace i obiekty sakralne kryjące niezwykle legendy, jak również liczne grodziska wczesnośredniowieczne świadczące o żyjących tu plemionach słowiańskich.

Unikatową atrakcją obszaru jest Nadwiślańska Kolejka Wąskotorowa, która przewozi turystów w sezonie letnim przez malownicze tereny powiatu opolskiego na trasie Karczmiska – Polanówka.

Niewątpliwie potencjałem dla rozwoju turystyki na obszarze powiatu opolskiego są zasoby przyrodnicze, mało przekształcone środowisko naturalne oraz liczne szlaki turystyczne, co sprzyja rozwojowi aktywnej turystyki „blisko natury” (pieszej, rowerowej, jeździeckiej).

Istniejące szlaki turystyczne nie są jednak wykorzystywane w optymalnym stopniu ze względu na znaczące braki w infrastrukturze noclegowej i gastronomicznej, a także infrastrukturze turystycznej i rekreacyjnej. Potencjał tkwi także w mieszkańcach – pasjonatach, właścicielach atrakcji turystycznych, którzy posiadają dużą wiedzę na temat tworzenia sieciowych produktów turystycznych i chęci do współpracy oraz wdrożenia swoich pomysłów w życie.

Na obszarze LGD działają obiekty noclegowe, tj. hotele (5), pensjonaty (5), schroniska młodzieżowe (1), inne obiekty turystyczne (8), dysponujące w sumie 186 miejscami noclegowymi, w tym 161 całorocznymi. W ostatnich

latach wzrosła liczba gospodarstw agroturystycznych i obecnie są to 43 obiekty agroturystyczne, przy czym kilka z nich to gospodarstwa tematyczne, posiadające rozbudowaną ofertę turystyczną.

W 2013 roku z noclegów w obiektach zlokalizowanych na terenie LGD, skorzystało 6394 turystów, w tym 110 zagranicznych. Wskaźnik Schneidera, wyliczany jako stosunek osób korzystających z noclegu do liczby stałych mieszkańców, ukazujący intensywność ruchu turystycznego w 2013 roku dla powiatu opolskiego wyniósł 103,13. Pobyty turystów są krótkie, statystyczny turysta korzysta z jednego noclegu, przy czym turyści zagraniczni pozostają przeważnie na 2 - 3 dni.

Fakt, iż obszar cechuje wysoka atrakcyjność turystyczna, nie czyni ruchu turystycznego. Potrzebna jest aktywność mieszkańców w zakresie budowania na bazie potencjału przyrodniczego, kulturowego czy historycznego aktywności gospodarczej skupionej na usługach turystycznych. Tym, którzy już działają potrzebna jest pomoc w zakresie działań marketingowych. Bliskość dużych ośrodków turystycznych Lubelszczyzny, jakimi są Kazimierz Dolny czy Nałęczów, sprawia, iż pozyskanie ruchu turystycznego jest trudniejsze. Brakuje operatora turystyki i spójnej sieciowej oferty turystycznej, promującej istniejące usługi turystyczne na terenie LGD. Dotychczasowe działania stowarzyszenia LGD w zakresie aktywizacji sprawiły, iż mieszkańcy dzięki organizowanym spotkaniom informacyjno-szkoleniowym posiadają wiedzę oraz interesują się współpracą i tworzeniem sieciowych usług i produktów turystycznych.

Sprzyjać temu będzie promowanie na poziomie kraju turystyki „Blisko Natury”, mody na zdrowy styl życia, bycie aktywnym i ekologicznym. Na bazie takiego zainteresowania mają szansę rozwijać się usługi turystyki aktywnej, weekendowej, w przypadku obszaru LGD wykorzystującej potencjał zasobów przyrodniczych, w szczególności zbiorników i cieków wodnych. To również szansa na rozwój produktów lokalnych i ekologicznych oraz gospodarstw oferujących tematyczne atrakcje dla rodzin z dziećmi.

4. Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych podkreślających specyfikę obszaru LGD.

Produkty lokalne

Na obszarze działania LGD „Owocowy Szlak” występują liczne produkty lokalne. Produkty te są charakterystyczne dla regionu powiatu opolskiego i są wytwarzane naturalnymi metodami produkcji zgodnie z wieloletnią tradycją często przekazywaną ustnie z pokolenia na pokolenie, w oparciu o lokalne zasoby, tj. lokalne uprawy, hodowlane zwierzęta (trzoda chlewna, bydło, drób, ryby). Ciekawym daniem regionalnym występującym na obszarze LGD jest tzw. buraczak (placek z buraka cukrowego), tradycją są również przetwory z lokalnych owoców i warzyw. W ostatnich latach wiele potraw charakterystycznych dla obszaru LGD uzyskało wpis na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Świadczy to o ich unikalności, gdyż

są na nią wpisywane produkty, których jakość lub wyjątkowe cechy i właściwości wynikają ze stosowania tradycyjnych metod produkcji, stanowiąc element dziedzictwa kulturowego regionu, w którym są wytwarzane, oraz będące elementem tożsamości społeczności lokalnej. Przy czym, za tradycyjne uważa się metody produkcji wykorzystywane od co najmniej 25 lat.

Produkty z obszaru LGD wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych MRiRW:

Karczmiskie pierogi z bobru (bobu) – pierogi z bobru (bobu) są sztandarową potrawą we wsi Karczmiska, gotowaną od lat w każdym gospodarstwie. Tradycja przyrządzania tej potrawy sięga kilku pokoleń i pomimo upływu czasu i zmiany przyzwyczajęń kulinarnych mieszkańców wsi nadal chętnie jest przygotowywana i spożywana.

Chodelskie gołąbki z kiszzonej kapusty - gołąbki z kiszzonej kapusty były jedną z reprezentacyjnych potraw ziemi chodelskiej. Przygotowanie ich na tych terenach było związane z dużą dostępnością kapusty, która rosła w niemal każdym przydomowym warzywniaku. Do przygotowania potrawy kapusta musi być zakiszona w całości w główkach. W związku z tym, że region ten jest typowo rolniczy, ludność była biedna i nie było jej stać na mięso, gołąbki nadziewano kaszą jaglaną. Kasza ta była bardzo popularna i łatwo dostępna. Gotowe gołąbki podaje się ze skwarkami lub olejem rzepakowym.

Masło z Opola Lubelskiego - tradycyjny sposób wyrobu masła do XVIII w. odbywał się głównie metodą domową. Masło ubijano w specjalnych maselnicach zwanych także maślniczkami. Produkcja masła z Opola Lubelskiego prowadzona jest do chwili obecnej z zachowaniem ponad 50-letniej tradycji procesu technologicznego. Wysokiej jakości mleko do produkcji masła pozyskiwane jest z terenów Lubelszczyzny. W latach osiemdziesiątych masło ze względu na swoją wysoką jakość uzyskało znak jakości Q, przyznawany przez Centralny Związek Spółdzielni Mleczarskich. Ponadto wysoka jakość oraz wieloletnia tradycja produktu zostały uhonorowane licznymi nagrodami. W 2015 roku podczas Międzynarodowych Targów Poznańskich masło z Opola Lubelskiego otrzymało statuetkę „Perły”, przyznaną za najlepsze produkty i potrawy regionalne.

Szarlotka józefowska – produkt pochodzący z gminy Józefów nad Wisłą, która jest zagłębiem produkcji sadowniczej słynącej szczególnie z doskonałych jabłek. Do przyrządzenia ciasta używane są wyłącznie stare odmiany jabłek, tj.: Boiken, Piękna z Boskoop, Szara Reneta. Odmiany te od lat rosną w józefowskich sadach, co potwierdza „Katalog drzewek owocowych” wydany w 1929 r. przez Gospodarstwo Sadowe R. Hr. Rostworowskiego. Te tradycyjne odmiany oprócz dużej trwałości przechowalniczej charakteryzują się wyjątkową winnością, dzięki czemu szarlotka józefowska ma charakterystyczny smak.

Kaczka grądziarska – nazwa produktu pochodzi od miejscowości Grądy (gm. Chodel), w której miejscowa ludność od pokoleń hodowała kaczki. Do przygotowania potrawy wykorzystywano kaczkę zwaną „Pekińską” lub „Pekiny”,

która była wystarczająco tłusta, aby po pieczeniu w piecu chlebowym nie uległa wysuszeniu, które miałyby wpływ na jakość potrawy. Kaczkę nadziewano „jabłkami krojonymi w ósemki z dodatkiem dużej ilości majeranku. Z jablek najczęściej była to szara reneta.”

Szyneczka z karpia z Pustelni - szyneczka z karpia wytwarzana jest w gospodarstwach rybackich w okolicy Opola Lubelskiego. Wielowiekową tradycją jest również wędzenie ryb, w tym karpia. Opisany produkt wytwarzany jest w sposób tradycyjny, nie zawiera żadnych dodatków chemicznych ani konserwantów. Jest ona wytwarzana z filetów z karpia odpowiednio ponacinanych, aby wyeliminować ości i poddanych solankowaniu. W skład solanki wchodzi wyłącznie woda i sól. Następnie filety są odpowiednio zwijane, aby nadać im kształt małej szyneczki i wędzone przy użyciu drewna olchowego.

Wędzone dzwonka karpia z Pustelni – wędzone dzwonka z karpia z Pustelni są produktem wytwarzanym w sposób tradycyjny w gospodarstwie rybackim na Pustelni (gm. Opole Lubelskie). Produkty używane do wytworzenia wędzonych dzwonek karpia nie zmieniły się od wieków. Używane są wyłącznie ryby, sól i woda, a wędzenie przebiega w tradycyjny sposób przy użyciu drewna. Z tego powodu dzwonka karpia mają zawsze ten sam naturalny zapach dymu z drewna. Również receptura solankowania, stężenie solanki, ani jej skład przez dziesiątki lat nie uległy zmianie. Wędzone dzwonka karpia z Pustelni wytwarzane są przez cały rok.

Karp w śmietanie po poniatowsku - W XIX wieku oraz na początku wieku XX (przed wybuchem II Wojny Światowej) ludność żydowska stanowiła połowę zamieszkującej te tereny ludności, a karp był stałym elementem codziennej kuchni żydowskiej. Dzięki wielowiekowej wspólnej historii, karp stopniowo pojawiał się w kuchni lokalnej społeczności. Karpia ze względu na specyficzny mulisty posmak przygotowywano z powszechnie uprawianą na tym obszarze cebulą, a sos często wzbogacano dodatkiem śmietany. W tej formie potrawa jest podawana w domach obecnie. W latach pięćdziesiątych karp wszedł powszechnie na polskie stoły wigilijne, a z czasem wpłótł się nierozzerwalnie w świąteczną tradycję kulinarną. Karp z cebulą w śmietanie, będąc najpopularniejszym daniem rybnym serwowanym w okolicach Poniatowej, podawany jest współcześnie zarówno jako dodatek do dania obiadowego oraz jako zimna przekąska.

Zupa z karpia - przepis na zupę z karpia przekazywany był z pokolenia na pokolenie w formie ustnej. Podstawą był zawsze karp pochodzący z regionalnych łowisk oraz warzywa z przydomowych ogródków. Cytując wywiad przeprowadzony z mieszkańcami Karczmisk: „Wcześniej zamarynowane filety z karpia (w soli, pieprzu i cebuli) kroimy w paski, należy oprószyć je mąką i usmażyć krótko na oleju. Do karpia dodajemy pokrojoną w kostkę cebulkę, a następnie zalewamy wszystko rosółem. Potem dodajemy warzywa (marchew, pietruszka, por, seler). Na koniec dodajemy przyprawy: paprykę ostrą i słodką, sól, pieprz, gałkę muszkatołową, świeży imbir, majeranek”. Zupę z karpia podaje się z podplomykami z mąki pszennej i żytniej z dodatkiem soli.

Do rejestracji są przygotowywane kolejne produkty, jak chociażby chmiel, którego uprawa ma wieloletnią tradycję na terenie gmin znajdujących się na obszarze LGD „Owocowy Szlak”, szczególnie w gminach Wilków, Łaziska i Karczmiska.

Oprócz produktów kulinarnych na obszarze LGD występują lokalne produkty rękodzielnicze. W okolicach Opola Lubelskiego istnieją tradycje plecionkarskie. We wsi Darowne (gm. Opole Lubelskie) kultywowane jest wytwarzanie produktów z rogożyny. Przedmioty, które kiedyś były wykorzystywane do codziennego użytku, dzisiaj stanowią ozdobę. Koszyki, kapelusze, podkładki na stół, a także buty oraz inne drobiazgi z rogożyny są wizytówką naszego obszaru w województwie oraz kraju. W Zagłobie wytwarzane są produkty z wikliny, co związane jest z tradycyjnym rzemiosłem w gminie Wilków, w której na terenach zalewowych Wisły znajdowały się plantacje wikliny.

Produkty tradycyjne będąc wizytówką obszaru LGD „Owocowy Szlak” są promowane na festynach o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym oraz na międzynarodowych targach turystycznych. Od 2013 roku organizowane jest rozpoznawalne w regionie Święto Produktu Lokalnego, będące festiwalem produktu lokalnego i rękodzieła z terenu LGD. Istnieje także możliwość posmakowania i nabycia produktów bezpośrednio u wytwórców lub w lokalnych sklepikach/galeriach oraz punktach gastronomicznych na obszarze działania LGD.

Bogactwo smaków i produktów obszaru LGD jest jednak niewystarczająco promowane i wykorzystywane w turystyce. Przedsiębiorcy świadczący usługi i handlujący lokalnymi produktami promują się indywidualnie, nie zawsze efektywnie. Brakuje promocji sieciowej, wspólnej, wzmacniającej zasięg komunikatu marketingowego. Dodatkowo brak lokalnej marki, spajającej dostępne produkty. Ma to ogromne znaczenie, szczególnie w odniesieniu do produktów, pochodzących z rolnictwa i rybactwa. Cała Lubelszczyzna promuje się rolnictwem, produktami lokalnymi i ekologicznymi. Promocja na poziomie krajowym również odwołuje się do jakości naszego rolnictwa oraz produktów rolno-spożywczych. Lokalna marka produktów z obszaru LGD, nawiązująca geograficznie do lokalności wzmocniłaby rynkowo już działających przedsiębiorców oraz zachęciła nowych do świadczenia i rozwoju usług turystycznych i produktu lokalnego na terenie LGD. Ważnym elementem jest również stały dostęp do produktów. Brakuje miejsc sprzedaży, szczególnie w ośrodkach miejskich, gdzie koncentruje się ruch mieszkańców i ruch turystyczny. Działanie to jest niezwykle ważne, bowiem mieszkańcy obszaru mają niską świadomość w zakresie możliwości wykorzystania produktów lokalnych i turystyki w przedsiębiorczości i podniesieniu poziomu dochodów swoich gospodarstw domowych.

5. Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego

Rolnictwo

Obszar objęty działaniem LGD jest terenem typowo rolniczym. W strukturze użytkowania gruntów przeważają użytki rolne choć od 2000 r. zauważa się systematyczne zwiększanie się powierzchni lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów kosztem użytków rolnych. Grunty orne zajmują powierzchnię 41 816 ha.

Ponad połowę użytków rolnych stanowią grunty orne, jednakże głównym kierunkiem produkcji rolniczej jest sadownictwo – zwłaszcza jabłonie. Powierzchnia sadów wynosi 18 tys. ha, przy czym największą powierzchnią sadów do powierzchni ogółem dysponują gminy położone nad Wisłą oraz gmina Opole Lubelskie.

Na obszarze LGD na dużą skalę uprawiane są również owoce jagodowe, zwłaszcza maliny – głównie jesienne, a także czarna porzeczka, truskawki, wiśnie. Uprawy owoców jagodowych zajmują ok. 9 tys. ha. Zauważa się także rozwój uprawy agrestu. Uprawiany jest również chmiel, zwłaszcza na terenie gminy Wilków (35% krajowej produkcji suszu chmielowego pochodzi z terenu gminy Wilków), a także gminy Łaziska oraz Karczmiska. Na terenie powiatu opolskiego uprawiane jest 870 ha chmielu. Dobrze rozwinięte na obszarze LGD rolnictwo specjalizujące się w uprawie owoców i warzyw wytwarza wysokiej jakości produkty. Produkty wytwarzane przez lokalnych rolników stanowią ważny element w skali produkcji żywności w województwie i kraju.

Poza specjalizacją w kierunku owoców rolnictwo LGD charakteryzują tradycyjne kierunki gospodarowania. Podstawą gospodarki rolnej są uprawy zbożowe (głównie mieszanki zbożowe i pszenica) oraz ziemniaki i warzywa gruntowe, choć w ostatnich latach zmalała liczba upraw ziemniaków. Zmniejszyła się w ostatnich latach hodowla bydła oraz trzody chlewnej - zauważalny jest spadek hodowli zwierząt z wyjątkiem kóz.

Nowym wyzwaniem dla gospodarstw rolniczych i rybackich są obserwowane zmiany klimatyczne i stałe narażenie na klęski żywiołowe. Niepokojące są wydłużające okresy bez opadów, w efekcie powodujące susze. Część obszaru LGD, znajduje się w strefie bezpośredniego zagrożenia powodzią i podtopieniami. W związku z powyższym wsparciem powinny zostać objęte działania zmniejszające ryzyko wystąpienia negatywnych następstw z powodów niezależnych od człowieka, szczególnie w gospodarstwach rybackich.

Jak wskazują dane ODR na koniec 2011 roku na terenie objętym działalnością LGD funkcjonowało 12 466 gospodarstw rolnych, w tym zdecydowaną większość stanowiły gospodarstwa indywidualne. Charakteryzują się one dużym rozdrobnieniem. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 4,64 ha i jest niższa niż średnia dla województwa lubelskiego (6,41 ha) i kraju (7,93 ha). Pozytywnym zjawiskiem jest coraz lepsze wyposażenie w zmechanizowany sprzęt rolniczy. Gospodarstwa indywidualne to w większości gospodarstwa rodzinne nie dające produkcji towarowej, a dochodowość ich jest niska. Znaczna część prowadzi działalność wyłącznie dla zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych domowników (z wyjątkiem wyspecjalizowanych gospodarstw sadowniczych). Poważnym problemem jest również wykształcenie osób prowadzących gospodarstwa. Większość gospodarstw prowadzonych jest przez osoby bez wykształcenia rolniczego, część właścicieli gospodarstw przeżyło kurs rolniczy, natomiast tylko nieliczni właściciele gospodarstw legitymują się wyższym wykształceniem rolniczym. Powiązania w łańcuchach producent – konsument są jeszcze słabe, chociaż w ostatnich latach widać spore zainteresowanie łączeniem się gospodarstw w grupy producenckie. W chwili obecnej na terenie działania LGD funkcjonuje 2 takie grupy – FruVitaLand Sp. z o.o. Grupa Producentów Owoców i Warzyw oraz Józefów Sad Sp. z o.o. Oprócz tego działają 3 organizacje chmielarskie.

Na bazie rolnictwa rozwija się sektor przetwórstwa owocowo - warzywnego i rolno – spożywczy, jako dominującą branżę gospodarki lokalnej o silnych tradycjach na obszarze. Charakterystyczną cechą obszaru jest duży potencjał kadr posiadających wiedzę i umiejętności pracy w przetwórstwie owocowo – warzywnym i usługach towarzyszących przetwórstwu (np. prowadzenie punktów skupu, logistyka i transport owoców).

W obszarze nadal tkwi potencjał do zwiększonego wykorzystywania zasobów rolnictwa i produktów lokalnych do osiągnięcia dochodów. Obszar działania LGD charakteryzują bardzo dobre warunki do wypoczynku i rekreacji. Dobrym sposobem na zwiększenie dochodów gospodarstw rolnych jest różnicowanie ich działalności, w tym prowadzenie agroturystyki. Bazą dla tego typu działalności są unikalne zasoby środowiskowe, kulturowe. Szczególny potencjał tkwi w unikatowości krajobrazu, szczególnie Małopolskiego Przełomu Wisły oraz obszarów akwakultury, połączonego z ciągle obecnym dziedzictwem lokalnym i lokalnymi produktami. Sprzyja temu trend związany z promocją polskiego rolnictwa i pochodzących z niego produktów tradycyjnych.

6. Energia odnawialna

Najbardziej popularnymi metodami pozyskiwania energii z promieniowania słonecznego są systemy fototermiczne, wykorzystujące tzw. kolektory słoneczne oraz fotowoltaikę, przetwarzające promieniowanie słoneczne bezpośrednio na energię elektryczną. W województwie lubelskim, w tym na obszarze LGD obserwuje się najlepsze warunki wykorzystania energii słonecznej. Według podziału klimatycznego województwa lubelskiego W. i A. Zinkiewiczów (1975) teren gmin wchodzących w obszar LGD „Owocowy Szlak”, znajduje się w strefie klimatu umiarkowanego o widocznych wpływach klimatu kontynentalnego. Tutejszy mikroklimat wyróżnia się na tle całej Lubelszczyzny najdłuższym okresem bez przymrozków (248 dni) i wyjątkowo długim okresem wegetacyjnym (220 dni).

Średnia roczna temperatura powietrza wynosi około 7,425°C, średnia temperatura miesiąca najzimniejszego -5,2°C, zaś najcieplejszego miesiąca (lipca) 18,5°C. Lato oraz zima trwa tu około 90 dni. Średnia roczna liczba godzin usłonecznienia wynosi około 1515-1520 godzin. Najbardziej pogodnymi miesiącami są sierpień i wrzesień, a pochmurnymi listopad i grudzień. Opady atmosferyczne są niewielkie i wynoszą średnio około 550-570 mm w skali

rocznej. Liczba dni z opadem powyżej 0,1 wynosi od 150 do 172 dni (maksymalne opady w lipcu, minimalne u schyłku zimy). Liczba dni z pokrywą śnieżną wynosi 88. Trwała pokrywa śnieżna pojawia się w połowie grudnia i utrzymuje się średnio od 80 dni.

Zużycie ciepła w województwie lubelskim w 2010 roku wyniosło ok. 26 387 TJ energii umownej, co stanowiło 5,8% zużycia krajowego (7 miejsce w kraju). W strukturze zużycia dominuje sektor przemysłu i budownictwa, który konsumuje blisko 66% (w kraju udział przemysłu w zużyciu globalnym wynosi 55%). Gospodarstwa domowe zużyły 8 300 TJ (31% wyprodukowanej energii cieplnej w województwie).

System ciepłowniczy gmin powiatu opolskiego, obok systemu centralnego, tworzą lokalne kotłownie i indywidualne źródła ciepła będące własnością użytkowników (odbiorców ciepła) rozproszone na terenie miast i obszarów wiejskich.

Zrównoważone i racjonalne gospodarowanie energią jest niezbędnym warunkiem do dynamicznego rozwoju gospodarczego, poprawy warunków życia, jest również szansą na wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

W odniesieniu do ekonomiki instalacji OZE, koszt energii w nich produkowanej jest niższy od energii konwencjonalnej. Wynika to z faktu, że odnawialne źródła energii są dobrami wolnymi, tzn. są powszechnie dostępne (słońce, wiatr, biomasa). Dlatego rozwój wykorzystania energetyki odnawialnej przyczynia się do uzyskania znaczących oszczędności w wydatkach na energię odbiorców końcowych. Oznacza to zatem stopniowe zmniejszanie udziału wydatków na energię w budżetach gospodarstw domowych, a co za tym idzie zwiększenie ich dobrobytu.

Energetyka odnawialna może również przynosić korzyści jednostkom samorządów terytorialnych. Wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców danego regionu przyczynia się bowiem do zwiększenia wpływów do budżetów lokalnych z racji podatków lokalnych.

Oprócz korzyści czysto ekonomicznych do zalet OZE należy zaliczyć również zmniejszenie niekorzystnego wpływu działalności człowieka na środowisko naturalne. Dotyczy to przede wszystkim likwidacji tzw. niskiej emisji z kotłów węglowych małej i średniej mocy, która jest niezwykle uciążliwa dla środowiska naturalnego. Odnawialne źródła energii mogą także zostać wykorzystane do stworzenia proekologicznego wizerunku regionu, gdyż nowatorski i innowacyjny wizerunek regionu jest cennym kapitałem, jako że może zostać wykorzystany do wzbudzenia zainteresowania regionem inwestorów z sektora energetyki odnawialnej.

Rolnictwo obszaru LGD to równoczesny potencjał to rozwoju innowacyjnych form pozyskiwania energii. Odpad produkcji rolnej (np. pestki, wycięte gałęzie czy pokos) oraz rozwój produkcji roślin energetycznych (np. wierzby energetycznej) to szansa dla mieszkańców obszarów wiejskich na dodatkowe miejsca pracy oraz przede wszystkim, niższe koszty pozyskiwania energii. Obszar LGD zlokalizowany jest w tej części Lubelszczyzny, która określona została jako dogodne miejsce do rozwoju przedsiębiorczości opartej na odnawialnych źródłach energii dzięki odpowiednim warunkom nasłonecznienia oraz obecnych ilościach biomasy.

Rozwój technologii wykorzystujących OZE to obecnie trend o skali europejskiej. Wsparcie działań wykorzystujących energię niekonwencjonalną (szczególnie słoneczną i biomasy) w rolnictwie, rybactwie, przetwórstwie czy turystyce może przyczynić się do obniżenia kosztów prowadzenia tejże działalności oraz utrzymania, mimo wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego terenu, walorów czystego i zdrowego środowiska naturalnego.

Obecnie na obszarze LGD niedostatecznie promuje się i w efekcie wykorzystuje nasłonecznienie regionu do tworzenia małych instalacji produkujących ciepło i prąd. Trzy gminy na terenie LGD realizowały projekty związane z wykorzystywaniem odnawialnych źródeł energii, są to gminy: Karczmiska, Opole Lubelskie i Poniatowa. Projekty skierowane były do indywidualnych gospodarstw domowych. Istnieje potrzeba wsparcia wykorzystania OZE przy prowadzonej działalności gospodarczej, z preferencją dla przetwórstwa i turystyki. Jest to możliwe do osiągnięcia dzięki dostępności zewnętrznych środków finansowych umożliwiających wykorzystanie technologii OZE.

Rozdział IV Analiza SWOT

Analiza SWOT to najpopularniejsza i najskuteczniejsza metoda analityczna identyfikacji słabych i silnych stron obszaru, oraz badania szans i zagrożeń, jakie stoją przed nimi. Określa ona cztery kategorie czynników:

- czynniki zależne (wewnętrzne) pozytywne – **mocne strony**, czyli atuty obszaru. Są to walory obszaru, które w pozytywny sposób wyróżniają go spośród konkurencji;
- czynniki zależne (wewnętrzne) negatywne – **słabe strony** obszaru. Wynikają z ograniczeń zasobów i niedostatecznych kwalifikacji. Mogą one dotyczyć całego obszaru, jak i jego części. Duża ilość słabych stron może spowodować brak możliwości kreowania rozwoju na danym obszarze;
- czynniki niezależne (zewnętrzne) pozytywne, czyli **szanse** – zjawiska i tendencje w otoczeniu zewnętrznym, które, jeśli je odpowiednio wykorzystamy, staną się impulsem rozwoju oraz osłabiają zagrożenia;
- czynniki niezależne (zewnętrzne) negatywne, czyli **zagrożenia** – wszystkie czynniki zewnętrzne, tendencje, które są postrzegane jako bariery. Hamują one rozwój obszaru mimo podejmowanych działań na rzecz jego rozwoju, nie pozwalając na pełne wykorzystanie szans i mocnych stron.

Ogólne wytyczne wynikające z analizy SWOT są bardzo proste, ale niestety trudne do realizacji: opierać się na mocnych stronach; niwelować słabe strony; unikać zagrożeń; wykorzystywać szanse. SWOT stanowi podstawę do rozważań nad przyszłością obszaru LGD. Pozwala wybrać najważniejsze determinanty wspierające rozwój oraz

zwrócić uwagę na pojawiające się zagrożenia. Efektem końcowym analizy SWOT winny być wnioski, będące odpowiedzią na następujące pytania: Które z mocnych stron obszaru mogą wspierać wykorzystanie pojawiającej się szansy? Która z mocnych stron niweluje pojawiające się zagrożenie? Która ze słabych stron ogranicza wykorzystanie pojawiającej się szansy? Która ze słabych stron wzmacnia ryzyko związane z danym zagrożeniem?

Mocne i słabe strony są czynnikami wewnętrznymi i stanowią zasoby obszaru, natomiast szanse i zagrożenia to czynniki zewnętrzne.

Merytoryczną podstawę analizy SWOT na obszarze działania LGD „Owocowy Szlak” stanowi diagnoza następujących obszarów: stanu środowiska przyrodniczego, kulturowego i gospodarczego oraz społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Analiza uwzględnia obszar LGD również pod kątem rybackości i potencjału tworzącej się grupy rybackiej. Określone na tej podstawie czynniki potwierdzone zostały w konsultacjach społecznych. Słabe i mocne strony tkwią nie tylko w analizowanych obszarach, lecz także w relacjach między nimi. Ich identyfikacja pozwala na sprecyzowanie zjawisk społeczno - gospodarczych i przyrodniczych, które utrzymują społeczeństwo i gospodarkę w stagnacji lub pogłębiają negatywne zjawiska. Między słabymi stronami mogą zachodzić relacje ograniczające zintegrowany rozwój. Słabe strony, szczególnie działające w układzie zespolonym, mogą przyczynić się do pojawienia się zagrożeń wynikających z otoczenia zewnętrznego oraz istotnie ograniczać mocne strony. Zasoby i zjawiska stanowiące mocne strony obszaru, są w istocie determinantami jego rozwoju. W warunkach stagnacji społeczno - gospodarczej, potencjały (szanse) niemal na pewno nie uruchomią się samoczynnie, lecz wymagać będą działań wspierających i aktywizujących (np. przedsięwzięć organizacyjnych i inwestycyjnych). Łączne, zintegrowane oddziaływanie na wiele potencjałów jednocześnie może przynosić efekty mnożnikowe - zwielokrotni możliwości pozytywnego wpływu potencjałów na całokształt życia społeczno - gospodarczego i środowiska naturalnego obszaru LGD „Owocowy Szlak”. Jako przykład tego typu możliwości można wskazać połączenie potencjału produkcyjnego gospodarstw rolnych z możliwościami obsługi i oferty agroturystycznej.

Podczas prac nad analizą SWOT obszaru LGD zaangażowani byli przedstawiciele wszystkich sektorów - sektora społecznego, publicznego, gospodarczego, oraz mieszkańcy. Wykorzystano pięć różnych metod partycypacyjnych w celu opracowania stanu obecnego obszaru LGD obrazującego jego silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. W przygotowanie włączyło się 871 osób poprzez wypełnienie ankiet lub udział w organizowanych przez LGD spotkaniach. Wyniki przeprowadzonej analizy SWOT przedstawia poniższa tabela, w której zamieszczono powiązanie analizy z diagnozą stanu obecnego obszaru LGD oraz wynikami konsultacji społecznych przeprowadzonych wśród społeczności lokalnej obszaru.

MOCNE STRONY	Odniesienie do diagnozy	SŁABE STRONY	Odniesienie do diagnozy
M1 Duża liczba rodzinnych gospodarstw rybackich profesjonalnie zajmujących się rybactwem, które wzmacniają lokalną strukturę gospodarczą	Rozdział 1.6 i 1.7 diagnozy	S1 Niska świadomość lokalna o potencjale rybackim obszaru LGD	Rozdział 1.7 diagnozy
M2 Duży potencjał przetwórstwa ryb i lokalnych produktów rybnych	Rozdział 1.7 i 2.4 diagnozy	S2 Niski stopień przetwarzania surowca rybnego oraz niewystarczająca ilość punktów sprzedaży ryb	Rozdział 1.2 i 1.7 diagnozy
M3 Duży potencjał do rozwoju działalności około rybackiej, w tym turystyki i rekreacji	Rozdział 1.2 i 2.3 diagnozy	S3 Przystarzała infrastruktura w gospodarstwach rybackich	Rozdział 1.2 i 1.7 diagnozy
M4 Duża liczba cieków i zbiorników wodnych oraz obszarów akwakultury o dużej atrakcyjności przyrodniczej i rekreacyjnej	Rozdział 1.7 i 2.3 diagnozy	S4 Niedostateczna wiedza i kompetencje osób związanych z branżą rybacką do wprowadzania innowacyjnych rozwiązań w hodowli ryb oraz prowadzenia działalności okołorybackiej	Rozdział 1.7 diagnozy
M5 Czyste cenne przyrodniczo środowisko naturalne z bogactwem obszarów chronionych i czystych wód sprzyjających rozwojowi turystyki oraz produkcji wysokiej jakości żywności	Rozdział 1.2 i 2.3 diagnozy	S5 Brak wspólnej marki i promocji produktów lokalnych pochodzących z rolnictwa i rybactwa	Rozdział 1.2, 1.7 i 2.4 diagnozy
M6 Brak zagrożeń dla czystego środowiska (brak przemysłu)	Rozdział 1.2, 1.7 i 2.3 diagnozy	S6 Słabe wykorzystanie atutów środowiska oraz dziedzictwa związanego z rybactwem pod kątem działalności około rybackiej oraz turystyki i rekreacji	Rozdział 1.7 i 2.3 diagnozy

M7 Sprzyjające warunki do rozwoju turystyki „Blisko Natury” wykorzystującej istniejące atrakcje i walory kulturowe, historyczne i przyrodnicze	Rozdział 2.3 diagnozy	S7 Uzależnienie od natury (zmiany klimatyczne, zwierzęta) oraz negatywnego zachowania człowieka (zanieczyszczenie środowiska, kłusownictwo)	Rozdział 1.7 diagnozy
M8 Wysoki poziom wiedzy i zainteresowania na temat tworzenia sieciowych produktów turystycznych	Rozdział 2.3 diagnozy	S8 Brak rozwiązań przeciwdziałających zmianom klimatycznym, klęskom żywiołowym (susze, powodzie) i szkodliwej działalności człowieka	Rozdział 1.7 diagnozy
M9 Dobre skomunikowanie z centrum województwa i centrum Polski poprzez drogę nr 747 i most na Wiśle	Rozdział 1.2 i 2.1 diagnozy	S9 Niewystarczająca współpraca pomiędzy podmiotami (producenci, dystrybutorzy, odbiorcy instytucjonalni, indywidualni)	Rozdział 1.2 diagnozy
M10 Dobre warunki do wykorzystania energii słonecznej i biomasy	Rozdział 2.6 diagnozy	S10 Niska świadomość mieszkańców w zakresie wykorzystania turystyki i produktów lokalnych jako dodatkowego źródła dochodu	Rozdział 1.2 i 2.4 diagnozy
M11 Duży potencjał kadr posiadających wiedzę i umiejętności pracy w przetwórstwie owocowo – warzywnym i usługach towarzyszących	Rozdział 1.4 i 2.5 diagnozy	S11 Niedostateczne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych pod kątem turystyki i rekreacji	Rozdział 2.3 diagnozy
M12 Dogodne warunki do rozwoju przedsiębiorczości przy wykorzystaniu lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych, w szczególności akwakultury, upraw, dziedzictwa lokalnego	Rozdział 1.2 i 2.5 diagnozy	S12 Niedostateczna baza noclegowa i gastronomiczna w miejscach posiadających walory przyrodnicze	Rozdział 1.2 diagnozy
M13 Dobrze rozwinięte rolnictwo wytwarzające wysokiej jakości produkty od lat specjalizujące się w uprawie owoców i warzyw	Rozdział 1.2 i 2.5 diagnozy	S13 Niewystarczająca promocja atrakcji turystycznych i brak sieciowania usług na obszarze LGD – brak organizatora turystyki	Rozdział 2.3 diagnozy
M14 Silne tradycje rozwoju przetwórstwa owocowo-warzywnego	Rozdział 1.2 i 2.5 diagnozy	S14 Niewystarczająca infrastruktura sportowo – rekreacyjna (miejsca postojowe, siłownie zewnętrzne, wiaty, niezagospodarowane zbiorniki i cieki wodne)	Rozdział 2.3 diagnozy
M15 Duża chęć i świadomość korzyści płynących ze współpracy międzysektorowej (między podmiotowej)	Rozdział 1.2 diagnozy	S15 Bliskość dużych ośrodków turystycznych – Nałęczów, Kazimierz Dolny – przejmujących główny ruch turystyczny	Rozdział 2.3 diagnozy
M16 Dobrze rozwinięta infrastruktura wodociągowa, telekomunikacyjna, energetyczna	Rozdział 2.1 diagnozy	S16 Słabo rozwinięta działalność pozarolnicza	Rozdział 1.2 diagnozy
M17 Duża liczba organizacji pozarządowych wykorzystujących infrastrukturę społeczną	Rozdział 1.4 i 2.2 diagnozy	S17 Zła sytuacja na rynku pracy (wysokie bezrobocie, w tym ukryte), sezonowość zatrudnienia (związana z rolnictwem)	Rozdział 1.3 diagnozy
M18 Aktywne, otwarte na zamiany i ludzi społeczeństwo z dużą liczbą lokalnych liderów i pasjonatów	Rozdział 1.4 diagnozy	S18 Utrudniony start kobiet w wieku 30+ chcących wejść na rynek pracy po urodzeniu dziecka lub kobiet niewykształconych albo posiadających wykształcenie niezgodne z potrzebami rynku	Rozdział 1.1 i 1.3 diagnozy
M19 Wysoki poziom szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego z dobrze rozwiniętą bazą edukacyjną i sportową oferującą szeroki pakiet zajęć pozalekcyjnych	Rozdział 1.1 diagnozy	S19 Niska kwalifikacja zawodowa lokalnych kadr (umiejętności praktyczne, języki obce)	Rozdział 1.1 diagnozy
M20 Bogata oferta kulturalna w centrum LGD (miasto powiatowe Opole Lubelskie).	Rozdział 2.2 diagnozy	S20 Niedostateczne wykorzystanie nasłonecznienia regionu do tworzenia małych instalacji produkujących	Rozdział 2.6 diagnozy

		prąd/ciepło	
M21 Wielowiekowe dziedzictwo kulturowe i historyczne, stanowiska archeologiczne, zabytki, architektura, tradycyjne produkty, tradycje rolnicze, kuchnia regionalna, zespoły i grupy kultywujące tradycje ludowe i historyczne, rękodzieło	Rozdział 2.2 i 2.4 diagnozy	S21 Niedostateczne wykorzystanie zasobów rolnictwa i produktów lokalnych do osiągnięcia dochodów	Rozdział 1.2 i 2.5 diagnozy
M22 Rozpoznawalne w regionie cykliczne imprezy plenerowe, których motywem przewodnim są lokalne zasoby	Rozdział 1.2 i 2.4 diagnozy	S22 Brak instytucji otoczenia biznesu	Rozdział 1.2 diagnozy
		S23 Brak marki produktu lokalnego	Rozdział 2.4 diagnozy
		S24 Niedostosowana do lokalnego rynku zatrudnienia oferta szkół ponadgimnazjalnych/brak zajęć w zakresie praktycznej przedsiębiorczości oraz zachowania	Rozdział 1.1 i 1.4 diagnozy
		S25 Brak dobrych praktyk ukazujących powiązania: nauka, praktyka, biznes	Rozdział 1.2 diagnozy
		S26 Niedoinwestowana infrastruktura kulturalna i społeczna zwłaszcza na terenie małych miejscowości	Rozdział 1.5 i 2.2 diagnozy
		S27 Niedostateczny poziom wiedzy i doświadczenia lokalnych liderów na temat organizowania życia społecznego w małych miejscowościach	Rozdział 1.4 diagnozy
		S28 Niedostateczna ilość miejsc i przedsięwzięć sprzyjających integracji i aktywizacji seniorów	Rozdział 1.1 i 1.5 diagnozy
		S29 Brak perspektyw zawodowych przyczyniający się do emigracji młodzieży	Rozdział 1.1 i 1.3 diagnozy
		S30 Brak zajęć i szkoleń dla młodzieży w zakresie praktycznej przedsiębiorczości oraz zachowania się na rynku pracy	Rozdział 1.1 diagnozy
		S31 Brak podejmowania inicjatyw własnych (oddolnych) przez młodzież przyczyniający się do słabej integracji	Rozdział 1.1 i 1.5 diagnozy
		S32 Niedostateczna oferta zajęć pozaszkolnych dla młodzieży w wieku 15+	Rozdział 1.1 diagnozy
		S33 Słabe skomunikowanie małych miejscowości pod względem ilości i jakości połączeń powodujące wykluczenie z życia społecznego i kulturowego ich mieszkańców	Rozdział 1.5 i 2.1 diagnozy
		S34 Brak oferty kulturalnej na terenie małych miejscowości	Rozdział 1.1 i 1.4 diagnozy
		S35 Brak współpracy i sieciowych działań zmierzających do ochrony zagrożonych wykluczeniem grup społecznych obszaru LGD	Rozdział 1.5 diagnozy
		S36 Niedostateczny marketing i brak dostępności produktów lokalnych dla mieszkańców i turystów	Rozdział 2.4 diagnozy

		S37 Niedostateczna ilość inicjatyw w kierunku ochrony i kultywowania dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego	Rozdział 2.2 diagnozy
		S38 Niski stopień związania z miejscem zamieszkania młodzieży prowadzący do zanikania patriotyzmu lokalnego oraz wiedzy na temat swojego regionu	Rozdział 1.1 diagnozy
		S39 Niedostatecznie zinwentaryzowane i zaniedbane dziedzictwo materialne (zabytki, pomniki i mogiły historyczne).	Rozdział 2.2 diagnozy
		S40 Starzenie się osób zajmujących się rybactwem	Rozdział 1.7 diagnozy
		S41 Niska świadomość ekologiczna mieszkańców	Rozdział 2.1 diagnozy
SZANSE	Odniesienie do diagnozy	ZAGROŻENIA	Odniesienie do diagnozy
SZ1 Moda na turystykę „Blisko Natury” oraz turystykę weekendową	Rozdział 1.2 i 2.3 diagnozy	Z1 Negatywne dla rybactwa konsekwencje polityki ekologicznej	Rozdział 1.7 diagnozy
SZ2 Zainteresowanie mieszkańców i turystów korzystaniem z infrastruktury sportowej i rekreacyjnej	Rozdział 1.2 i 2.3 diagnozy	Z2 Negatywna kampania dotycząca sprzedaży żywego karpia	Rozdział 1.7 diagnozy
SZ3 Rosnące zainteresowanie turystów obszarem LGD i poszukiwaniem oferty gospodarstw tematycznych	Rozdział 2.3 diagnozy	Z3 Wzrost negatywnych zachowań (m.in. kłusownictwo)	Rozdział 1.7 diagnozy
SZ4 Moda na zdrowy i ekologiczny styl życia	Rozdział 1.2 i 2.3 diagnozy	Z4 Degradacja zbiorników wodnych i obiektów z nimi związanych (młyny)	Rozdział 2.3 diagnozy
SZ5 Duża świadomość społeczeństwa dotycząca aktywnego stylu życia oraz zdrowej żywności (ECO)	Rozdział 1.2 diagnozy	Z5 Zanieczyszczanie środowiska naturalnego	Rozdział 1.7 diagnozy
SZ6 Współpraca podmiotów w zakresie budowania łańcucha dostaw od producenta do konsumenta	Rozdział 1.2 diagnozy	Z6 Klęski żywiołowe i zmiany klimatyczne	Rozdział 1.7 i 2.5 diagnozy
SZ7 Wykorzystanie zewnętrznych środków finansowych	Rozdział 2.1 diagnozy	Z7 Supermarkety wprowadzające towar niskiej jakości	Rozdział 1.2 diagnozy
SZ8 Dostępność środków finansowych umożliwiających wykorzystywanie technologii OZE	Rozdział 2.6 diagnozy	Z8 Rosnący import niepełnowartościowych produktów	Rozdział 1.2 diagnozy
SZ9 Promocja polskiego rolnictwa i produktów tradycyjnych	Rozdział 2.4 i 2.5 diagnozy	Z9 Konieczność sprostania rygorystycznym wymogom produkcji żywności i świadczenia usług gastronomicznych	Rozdział 1.2 diagnozy
SZ10 Trend krajowy promujący i wspierający budowanie więzi lokalnych i wspólnot	Rozdział 1.2 i 1.4 diagnozy	Z10 Niekorzystne i niestabilne przepisy prawne	Rozdział 1.2 diagnozy
SZ11 Zainteresowanie społeczeństwa edukacją regionalną	Rozdział 2.2 diagnozy	Z11 Brak umiejętności pozyskiwania funduszy z zewnątrz	Rozdział 1.2 diagnozy
SZ12 Rosnące zainteresowanie mieszkańców obszaru LGD kultywowaniem dziedzictwa kulturowego i historycznego	Rozdział 2.2 diagnozy	Z12 Wysokie koszty stałe prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne (ZUS, US) hamujące rozwój przedsiębiorczości	Rozdział 1.2 diagnozy

SZ 13 Zmiana przepisów o sprzedaży bezpośredniej.	Rozdział 1.2 diagnozy	Z13 Wysokie wymagania formalno – prawne związane z prowadzeniem działalności gospodarczej związane z sektorem przetwórstwa i rybactwa	Rozdział 1.2 diagnozy
SZ 14 Rosnące w Polsce zainteresowanie wykorzystywaniem swoich atutów i zasobów regionu w rozwoju gospodarczym.	Rozdział 1.2 diagnozy	Z14 Napływ taniej siły roboczej z zagranicy	Rozdział 1.3 diagnozy
SZ15 Coraz większa świadomość na terenie kraju, że warto kupować „prosto od rolnika” i unikać wielu pośredników	Rozdział 1.2 diagnozy	Z15 Emigracja młodzieży – starzenie się społeczeństwa	Rozdział 1.3 i 1.4 diagnozy
SZ 16 Zainteresowanie osób z zewnątrz naszym dziedzictwem kulinarnym	Rozdział 1.2 i 2.2 diagnozy	Z16 Zubożenie społeczeństwa i uzależnienie od pomocy zewnętrznej	Rozdział 1.5 diagnozy
SZ 17 Coraz więcej osób poszukuje swoich korzeni i interesuje się dziedzictwem swoich „małych ojczyzn”	Rozdział 1.2 diagnozy	Z17 Rozluźnienie się więzi rodzinnych i brak przywiązania do miejsca zamieszkania	Rozdział 1.4 diagnozy
		Z18 Negatywne zjawiska społeczne – patologie, negatywne skutki długotrwałego bezrobocia, roszczeniowa i bierna postawa społeczeństwa	Rozdział 1.5 diagnozy
		Z19 Liberalizacja obyczajów i osłabienie tożsamości lokalnej wśród młodzieży	Rozdział 1.4 diagnozy
		Z20 Konkurencja ze strony podmiotów zajmujących się rybactwem z innych województw	Rozdział 1.2 diagnozy

Wnioski z Analizy SWOT

Przeprowadzona analiza SWOT pozwoliła na zidentyfikowanie obszarów problemowych istniejących na terenie LGD „Owocowy Szlak” oraz wskazanie potencjału do rozwoju terenu.

Kluczowym potencjałem obszaru LGD jest rozwinięte rolnictwo wytwarzające wysokiej jakości produkty - owoce i warzywa. Jakość gleb, nasłonecznienie, wieloletnie tradycje przekładające się na wiedzę i umiejętności kadr lokalnej gospodarki sprawiają, iż region ten słynie z upraw malin i jabłek. Wymienione czynniki są podstawą do rozwoju specjalizacji w kierunku produkcji i przetwórstwa owoców i warzyw. W obszarze tym istnieją deficyty w postaci: niedostatecznej współpracy producentów i dystrybutorów czy marketingu produktów, niskiej świadomości mieszkańców na temat wpływu lokalnej produkcji na rozwój gospodarki lokalnej obszaru LGD oraz wysokiego bezrobocia połączonego z wysoką sezonowością zatrudnienia. Ukierunkowanie produkcji gospodarstw pozwoli na zwiększenie ich wydajności i efektywności. Kluczowe są jednak inicjatywy rozwijające sferę usług na rzecz rolnictwa i mieszkańców, rozwijające sieci połączeń w obszarze produkcji i dystrybucji, wzmacniające działania marketingowe regionu na rzecz budowy lokalnej marki. Wysokiej jakości produkty rolne mogą być wykorzystywane w ofercie turystycznej regionu. Potrzeba interwencji w tworzenie lokalnej przedsiębiorczości opartej na potencjale rolnictwa i ukierunkowanej na: przetwórstwo produktów rolnych, produkty lokalne, turystykę edukacyjną i ekoturystykę. Ważną kwestią jest podnoszenie i kształtowanie kompetencji przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszaru LGD, już od wieku gimnazjalnego poprzez grupy zagrożone wykluczeniem społecznym. Istotne jest również inspirowanie mieszkańców obszaru do podejmowania działań w kierunku wykorzystania potencjału i zasobów obszaru, a także własnych pasji i zainteresowań do rozwoju przedsiębiorczości.

Drugą sferą, która może wpłynąć na zmianę struktury gospodarowania, jest właśnie turystyka. Słabą stroną w tej dziedzinie są kwestie wykorzystania posiadanych walorów naturalnych. Widoczne są braki dotyczące infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej zarówno jakościowe jak i ilościowe. Odnosi się to do infrastruktury publicznej, ogólnodostępnej jak również będącej w posiadaniu podmiotów gospodarczych. Powoduje to, że obszar charakteryzuje się ubogą ofertą turystyczną w stosunku do posiadanego potencjału i zasobów. Zasoby przyrodnicze oraz kulturowe stanowią bardzo dobrą podstawę do rozwijania produktu turystycznego. Turystyka jest obszarem, mogącym jednocześnie wykorzystywać potencjał rolnictwa i rybactwa. Mocne strony świadczące o potencjale turystycznym, tj. wielowiekowe dziedzictwo kulturowe i historyczne, stanowiska archeologiczne, zabytki, architektura, tradycyjne produkty, tradycje rolnicze, kuchnia regionalna, zespoły i grupy kultywujące tradycje ludowe i historyczne, rękodzieło, istniejąca sieć szlaków rowerowych mogą zostać dodatkowo wzmocnione pojawiającą się szansą w postaci mody na: turystykę „Blisko Natury”, poszukiwanie odpoczynku w gospodarstwach tematycznych, ekologiczny styl życia, ekoprodukty i poszukiwanie korzeni. Ważnym dla rozwoju turystyki jest dziedzictwo rybackie oraz atrakcyjne przyrodniczo lecz niestety niezagospodarowane obszary akwakultury. Interwencja winna zostać ukierunkowana na wsparcie usług turystycznych wykorzystujących zdiagnozowane potencjały. Interwencja ta przyczyni się do rozwiązania problemów społecznych związanych z bezrobociem i

wykluczeniem społecznym. Wzmocni wykorzystanie zasobów rolnictwa i produktów lokalnych do osiągnięcia dochodów, rozwój lokalnej marki oraz zwiększy ilość inicjatyw ukierunkowanych na ochronę i kultywowanie dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego.

Obszar LGD to również istniejące równoległe wieloletnie tradycje rybackie. Warunki przyrodnicze: obecność rzek oraz rzeźba terenu pozwoliły na rozwój licznych gospodarstw rybackich, które koegzystując z rolnictwem stały się kolejną specjalizacją obszaru. Gospodarstwa rybackie to przede wszystkim potencjał produktów rybnych, wiedzy i kwalifikacji kadr oraz warunków przyrodniczych. Gospodarstwa, w większości rodzinne, są niedoinwestowane, a przy współcześnie zachodzących niekorzystnych zmianach klimatu rosnąco narażone na klęski żywiołowe oraz negatywne następstwa działalności człowieka czy zwierząt. Zachodzi potrzeba ograniczenia zdiagnozowania słabych stron oraz wykorzystania potencjału rybactwa nie tylko na rzecz rozwoju samej branży rybackiej jako elementu lokalnej gospodarki lecz również usług turystycznych. Wsparcie winno obejmować samych rybaków poprzez umożliwienie im inwestycji w gospodarstwach rybackich, podnoszenie kwalifikacji na rzecz wykorzystywania innowacyjnych rozwiązań, wzmocnienie oferty produktowej i sprzedażowej (deficyt punktów sprzedaży) czy rozwoju usług towarzyszących rybactwu. Wsparciem winny zostać objęte obszary akwakultury, zbiorniki wodne i ciek, by dzięki interwencji mogły być w pełni wykorzystywane na rzecz usług rekreacyjno-turystycznych. Zmiany wymaga również niska świadomość lokalna o potencjale rybackim obszarze LGD. Obszary akwakultury, lokalne dziedzictwo rybackie czy produkty rybne mogą istotnie wesprzeć rozwój usług turystycznych obszaru oraz pozytywnie uzupełniać rolnictwo i przetwórstwo owocowo – warzywne.

Oprócz zagadnień związanych ze zmianą gospodarki należy zwrócić uwagę na zagadnienia społeczne. Z analizy wynika, że na odpływ mieszkańców wpływają zarówno warunki ekonomiczne jak i niedostatki infrastruktury społecznej. Z tego względu należy zwiększyć dostępność obiektów spełniających funkcje integracyjne, kulturalne i edukacyjne, szczególnie dla grup zdiagnozowanych jako wykluczone społecznie. Kolejnym tematem, na który należy zwrócić uwagę jest rosnąca aktywność mieszkańców, powstawanie organizacji pozarządowych, zainteresowanie turystyką jako formą dochodu, podejmowanie dużej ilości inicjatyw oddolnych w zakresie integracji i promocji swojego miejsca zamieszkania. Potencjałem jest również duży poziom wiedzy i zainteresowania mieszkańców na temat tworzenia sieciowych produktów turystycznych. Wzrosła również świadomość ekologiczna mieszkańców. Dużo osób podejmuje działania na rzecz zdrowego trybu życia (gospodarka odpadami, żywność, styl życia ECO). Mieszkańcy wykazują również postawę otwartości na turystę, są zadowoleni ze spędzania czasu w swoim gronie, chętnie przyjmują gości i włączają się w duże przedsięwzięcia lokalne. Wszystkie stowarzyszenia i firmy wytwarzające żywność dostrzegają potrzebę produkcji zdrowej żywności metodami tradycyjnymi. Należy zatem skierować działania na wzmocnienie sektora pozarządowego, rolniczego oraz przedsiębiorczego, który deklaruje świadczenie usług dla turystów w tym usług edukacyjnych oraz produkcję i promocję zdrowej żywności. Przy tak dużym potencjale istnieją jednak deficyty skutecznie osłabiające diagnozowane mocne strony. Podkreślenia wymaga fakt niskiej świadomości współpracy na rzecz spójnego wykorzystania i promowania istniejących ofert, usług i produktów. Mimo bogatego dziedzictwa niewiele jest produktów zarejestrowanych jako tradycyjne, a podejmowane działania promocyjne mają obecnie charakter przypadkowy – produkty nie są kojarzone z regionem i w efekcie działania nie przynoszą oczekiwanych rezultatów. Problemem jest słaba dostępność tych produktów na rynku. Interwencja w wykreowanie wspólnej marki produktu lokalnego pozwoli na skuteczną promocję i stworzenie oferty identyfikującej z regionem. Wsparcie winno zostać ukierunkowane na sieciowanie usług i produktów, podniesienie świadomości usługodawców i producentów w zakresie korzyści ekonomicznych wynikających z współpracy i wspólnych działań marketingowych. Jest to niezwykle ważne w kontekście zagrożeń zidentyfikowanych w SWOT szczególnie w zakresie konkurowania z sąsiednimi dużymi i silnymi ośrodkami turystycznymi. Wzmocnienie spójności społecznej, zintegrowanie i aktywizacja mieszkańców spowoduje większe zaangażowanie się we własne sprawy oraz podniesienie odpowiedzialności za swoją „małą ojczyznę”, w tym środowisko przyrodnicze i dziedzictwo.

Rozdział V Cele i wskaźniki

1. Specyfikacja i opis celów, przedsięwzięć i wskaźników oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.

W wyniku przeprowadzonej analizy SWOT oraz diagnozy społecznej obszaru LGD wskazane zostały potencjalne kierunki interwencji w ramach LSR. Wynikają one również z możliwości realizacji zadań w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Programu Operacyjnego Rybactwo i Morze na lata 2014-2020. Cały proces formułowania celów i przedsięwzięć uwzględniał wyniki konsultacji społecznych i odbywał się w następujących etapach:

- przeprowadzenie ewaluacji wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju potencjału funkcjonowania oraz wizerunku LGD „Owocowy Szlak”;
- przeprowadzenie konsultacji na etapie definiowania problemów i potrzeb (badania własne w postaci wywiadów indywidualnych i grupowych) mające na celu zdiagnozowanie potrzeb społeczności pod kątem nowego okresu programowania oraz przeprowadzenie badania ewaluacyjnego, koncentrującego się na oczekiwaniach mieszkańców w zakresie problemów. (tzw. partycypacyjna diagnoza);
- zebranie danych statystycznych i innych dotyczących obszaru;

- zestawienie dotychczasowego doświadczenia, obserwacji i badań własnych, wyników ewaluacji wdrażania poprzedniej strategii oraz dostępnych danych, przeprowadzenie analizy i wyłonienie głównych grup zainteresowanych wsparciem w ramach wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego;
- wykonanie Diagnozy i SWOT obszaru w oparciu o metody partycypacyjne (badanie ankietowe on line, zogniskowany wywiad grupowy - fokus, warsztaty dialogu społecznego, kawiarenka obywatelska, warsztaty przyszłościowe);
- uporządkowanie i pogrupowanie wypracowanej partycypacyjnie analizy SWOT;
- opracowanie ostatecznej wersji Diagnozy obszaru w oparciu o dane statystyczne i wnioski z ewaluacji innych wdrażanych programów oraz informacje wypracowane przez interesariuszy w trakcie partycypacji;
- analiza powiązań między Diagnozą a SWOT, zwrócenie szczególnej uwagi na obszary problemów i potrzeb, które pojawiły się na etapie konsultacji;
- odrzucenie problemów marginalnych ze SWOT (częściowo na podstawie Diagnozy);
- odrzucenie propozycji krańcowych i niereprezentatywnych ze SWOT;
- identyfikacja negatywnych następstw istnienia problemów określonych w SWOT;
- partycypacyjne określenie celów i ich hierarchii oraz wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania (zastosowane metody: diagnoza lokalna, wywiady indywidualne, partycypacyjne wypracowanie budżetu, okrągły stół na raty);
- zebranie uwag z konsultacji i ich uporządkowanie;
- sformułowanie celów ogólnych, celów szczegółowych jako odpowiedzi na negatywne następstwa istnienia problemów w oparciu o cele wypracowane ze społecznością lokalną;
- określenie, czy cele są zgodne z kryteriami SMART;
- określenie zgodności z celów z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 i Programem Operacyjnym Rybactwo i Morze 2014-2020;
- opracowanie ostatecznej wersji celów ogólnych, celów szczegółowych, z uwzględnieniem uwag z konsultacji oraz ich zgodności z PROW 2014 – 2020, PO RYBY i kryteriami SMART;
- ustalenie hierarchii celów na podstawie konsultacji;
- ostateczne opracowanie przedsięwzięć oraz wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania oraz określenie grup docelowych strategii z uwzględnieniem uwag z konsultacji;

LSR przewiduje 4 cele ogólne, w ramach których określono 17 celów szczegółowych. Cele realizowane będą przez 35 przedsięwzięcia, co przedstawiają matryce celów i przedsięwzięć. Przy formułowaniu celów uwzględniono wnioski z konsultacji społecznych (4 metody partycypacyjne). Szczegółowe opisy celów pod matrycami uzasadniają ich sformułowanie. Cele zostały zaprezentowane z podziałem na źródła finansowania. Realizacja założonych celów oraz przedsięwzięć określana będzie przy pomocy wskaźników. Dla wszystkich opracowano jednostki miary w postaci sztuk, osób lub procentów. W matrycy przedstawiono również źródła danych na podstawie, których dokonywany będzie pomiar wskaźników. Dodatkowo podano wartość początkową wskaźnika według stanu na rok 2014, który jest rokiem zamkniętym poprzedzającym realizację strategii. W przypadku wskaźników oddziaływania w większości pochodzą one ze źródeł statystyki publicznej, co pozwoliło na określenie dla nich stanu początkowego (dane statystyczne GUS). Z kolei wskaźniki rezultatu i produktu będą w większości mierzone za pomocą sprawozdań beneficjentów oraz danych własnych LGD i wartość początkowa wynosi dla nich 0. Wskaźniki będą mierzone przez Biuro LGD na bieżąco zgodnie planem monitoringu i ewaluacji. Okres końcowego pomiaru w przypadku wskaźników produktu i rezultatu to rok 2022, ponieważ beneficjenci będą do tego czasu realizowali operacje. Wskaźniki oddziaływania mają zostać osiągnięte w roku 2023. Jest to logiczna konsekwencja zrealizowanych przedsięwzięć, które przyczynią się do ich osiągnięcia.

Źródłem finansowania operacji realizowanych w ramach LSR będą środki finansowe z PROW 2014-2020, PO RYBY 2014-2020 oraz wkład własny wnioskodawców i LGD (projekty własne, projekt współpracy w przypadku funduszu rybackiego) o intensywności zależnej od danego typu operacji.

W LSR wyodrębniono wskaźniki kluczowe, które są ważne z punktu widzenia wymogów wynikających z RLKS. Wszystkie wskaźniki są ważne dla wdrażania strategii i uzupełniają się wzajemnie. Potwierdzają to również wyniki z konsultacji społecznych, które skupiły się na najważniejszych problemach. Jednak jako kluczowe zostały uznane wskaźniki dotyczące utworzenia i utrzymania miejsc pracy oraz wskaźniki osiągane dzięki wsparciu grup defaworyzowanych. Osiągnięcie tych wskaźników przyczyni się w bezpośredni sposób do rozwoju gospodarczego obszaru oraz pozwoli na włączenie w ten rozwój grup defaworyzowanych.

2. Wskazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR.

Strategia Rozwoju Lokalnego będzie dwufunduszowa i będzie realizowana przez PROW 2014-2020 oraz PO RYBY 2014-2020. Zarówno cele jak i przedsięwzięcia zgodne są z Programami:

- PROW priorytet 6 – promowanie włączenia społecznego, zmniejszenie ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich oraz z celami przekrojowymi : innowacyjność, ochrona środowiska i łagodzenie zmian klimatu poprzez stworzenie celów skupionych na tworzeniu miejsc pracy poprzez rozwój rybactwa, przetwórstwa i turystyki oraz wspieraniu inicjatyw oddolnych mieszkańców. Cele przekrojowe PROW

odzwierciedlone są w zastosowaniu nowych i ulepszonych usług, produktów oraz rozwiązań przyjaznych dla środowiska.

- PO RYBY priorytet 4 - zwiększenie zatrudnienia i spójności terytorialnej oraz z 5 celami przekrojowymi, w których mowa w art. 63 ust. 1 rozporządzenia PE i R (UE) nr 508/2014 w sprawie Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego poprzez stworzenie celów skupionych na tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w sektorze rybackim oraz wykorzystującym wodny potencjał obszaru rybackiego. Cele przekrojowe odzwierciedlone są w zastosowaniu rozwiązań sprzyjających podnoszeniu wartości produktów w sektorze rybołówstwa i akwakultury, wspieraniu różnicowania działalności w ramach przetwórstwa ryb, wykorzystanie atutów środowiska na obszarach rybackich oraz realizację przedsięwzięć sprzyjających łagodzeniu zmian klimatu. Zaplanowano również przedsięwzięcia dotyczące dziedzictwa kulturowego rybołówstwa oraz aktywizację sektora rybackiego pod kątem zaangażowania się w życie społeczne i rozwój lokalny.

Środki finansowe z programów uzupełniają się wzajemnie, tworząc spójny produkt zarówno w branży rybackiej, jak również przetwórczej czy turystycznej oraz łącząc społeczność lokalną w działaniach aktywizacji i promocji obszaru i jego atutów. Szczegółowe powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru znajduje się w macyry logicznej.

W ramach realizacji LSR zaplanowano 3 projekty współpracy: jeden skierowany do sektora rybackiego, dotyczący promocji zasobów rybactwa z LGR z naszego województwa, drugi dotyczący promocji produktów lokalnych oraz dziedzictwa kulturowego z LGD „Korona Północnego Krakowa” i trzeci dotyczący przedsiębiorczości dla młodzieży gimnazjalnej z 19 LGD z kraju oraz partnerem zagranicznym ze Słowacji. W projekcie zostanie wykorzystana metoda innowacyjnego nauczania przedsiębiorczości opracowana przez Fundację OIC Poland w Lublinie. Produkt składa się z elementów: Test edukacja zawod, Firma symulacyjna – symulacyjna gra decyzyjna, Program nauczania Przedsiębiorczości.

3. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.

1.0	CEL OGÓLNY 1	Konkurencyjny i innowacyjny obszar rybacki i akwakultury				
1.1	CELE SZCZEGÓLNE	Wsparcie działań dostosowawczych i naprawczych środowiska wodnego wynikających z klęsk żywiołowych, szkodliwej działalności człowieka i zwierząt oraz łagodzących zmiany klimatu				
1.2		Podnoszenie wartości produktów rybackich oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność gospodarczą wykorzystującą potencjał obszaru rybackiego				
1.3		Promowanie obszaru rybackiego i wytwarzanych w jego obrębie produktów oraz włączenie społeczności rybackich w rozwój lokalny				
1.4		Wzmocnienie potencjału i kompetencji osób związanych z sektorem rybackim				
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2014 r.	plan 2023 r.	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
w1.0	Wzrost wartości całkowitej produkcji produktów rybackich		PLN	3 677 626,40	4 000 000	sprawozdania RRW
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2014 r.	plan 2022 r.	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
w1.1	Liczba podmiotów korzystających z obiektów środowiska wodnego ochronionych przed negatywnym wpływem przyrody i człowieka		szt.	0	2	ankieta od Beneficjentów korzystających ze wsparcia
	Liczba gospodarstw korzystająca z rozwiązań sprzyjających ograniczeniu emisji substancji powodujących zmiany klimatu		szt.	0	6	ankieta od Beneficjentów korzystających ze wsparcia
w1.2	Liczba utworzonych miejsc pracy w rybactwie i poza rybactwem		szt.	0	6	ankieta od Beneficjentów korzystających ze wsparcia
	Liczba utrzymanych miejsc pracy w rybactwie		szt.	12	12	sprawozdania RRW
w1.3	Liczba osób biorących udział w wydarzeniach promujących obszar rybacki i obszar akwakultury		os.	0	3000	ankieta od Beneficjentów korzystających ze wsparcia, ewaluacja, monitoring
	Liczba projektów skierowanych do rybaków		szt.	0	1	dane własne LGD, umowa dot. realizacji projektu współpracy
w1.4	Liczba osób uczestniczących w wyjeździe szkoleniowo - studyjnym		os.	0	20	dane własne LGD

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp..)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2014 rok	końcowa 2022 rok	
1.1.1	Wspieranie działalności mającej na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom	rybacy, straż rybacka,	PO RYBY konkurs 300 000,00	Liczba operacji obejmujących działania mające na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom	szt.	0	2	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
1.1.2	Wspieranie działań mających na celu ograniczenie emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne	rybacy, gminy, jst	PO RYBY konkurs 600 000,00	Liczba operacji obejmujących działania mające na celu ograniczenie emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne	szt.	0	10	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
1.1.3	Zabezpieczenie i odtworzenie właściwego stanu środowiska wodnego	gminy, jst	PO RYBY konkurs 400 000,00	Liczba operacji obejmujących zabezpieczenie i odtworzenie właściwego stanu środowiska wodnego	szt.	0	2	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
1.2.1	Budowa, przebudowa, rozbudowa i/lub adaptacja oraz wyposażenie w sprzęt, urządzenia i/lub innowacyjną technologię obiektów, służących zrównoważonej gospodarce rybackiej oraz do chowu i hodowli ryb	rybacy	PO RYBY konkurs 1 200 000,00	Liczba nowych lub zmodernizowanych lub wyposażonych w urządzenia obiektów gospodarki rybackiej	szt.	0	6	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
1.2.2	Wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb	rybacy,	PO RYBY konkurs 800 000,00	Liczba operacji obejmujących wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb	szt.	0	3	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD

1.2.3	Wspieranie zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką	rybacy, domownicy rybaków, osoby zatrudnione w rybactwie	PO RYBY konkurs 800 000,00	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką	szt.	0	6	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
1.3.1	Wsparcie promocji obszaru rybackiego i jego produktów oraz obszaru akwakultury	rybacy, organizacje pozarządowe, gminy, jst	PO RYBY projekt grantowy 200 000,00	Liczba operacji obejmujących promocję obszaru rybackiego i jego produktów oraz obszaru akwakultury	szt.	0	5	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
1.3.2	Regionalny projekt współpracy	rybacy, mieszkańcy obszaru LGD	PO RYBY projekt współpracy 100 000,00	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	0	1	umowa na wsparcie krajowego projektu współpracy, dane własne LGD
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	0	2	umowa na wsparcie krajowego projektu współpracy, dane własne LGD
1.4.1	Dobre praktyki w sektorze rybackim	rybacy, osoby utrzymujące się z rybactwa	PROW aktywizacja 10 000,00	Liczba wyjazdów szkoleniowo - studyjnych	szt.	0	1	dane własne LGD
SUMA				4 410 000,00				

Cel ogólny 1. Konkurencyjny i innowacyjny obszar rybacki i akwakultury

Na obszarze LGD „Owocowy Szlak” znajdują się dogodne warunki naturalne, duża liczba cieków i zbiorników wodnych oraz obszarów akwakultury o wysokiej atrakcyjności przyrodniczej i rekreacyjnej sprzyjające rozwojowi rybactwa oraz działalności około rybackiej, w tym turystyki i rekreacji. Dzięki czystemu środowisku z bogactwem wód istnieje duża liczba rodzinnych gospodarstw rybackich profesjonalnie zajmujących się rybactwem, które wzmacniają lokalną strukturę gospodarczą. Ze względu na znaczący potencjał przetwórstwa ryb i lokalnych produktów rybackich należy przewidzieć działania przyczyniające się do wsparcia tej dziedziny działalności. Cel ten będzie możliwy do osiągnięcia poprzez wielokierunkowe działania poprawiające warunki funkcjonowania tego sektora i zwiększające dodatkowo jego rangę gospodarczą nie tylko na obszarze LGD, ale również w skali ogólnopolskiej. Rozwój rybołówstwa na akwenach wodnych znajdujących się na tym obszarze wymaga działań uwzględniających zachowanie oraz odtworzenie właściwego stanu środowiska, a także wspieranie działań mających na celu przeciwdziałanie zmianom klimatycznym. Ważnym czynnikiem warunkującym rozwój działalności rybackich jest również fakt, że na terenie LSR istnieje wiele obszarów chronionych ze względu na cenną i bogatą faunę i florę. Obserwuje się w tym zakresie wiele zagrożeń m.in. szeroko rozwinięte kłusownictwo w zakresie odławiania ryb, ale także przepisy prawne związane z ochroną przyrody, które chronią gatunki zagrożające hodowli ryb np. czaple i bobry.

Ważnym elementem, który może mieć znaczący wpływ na rozwój działalności rybackich jest moda na zdrowy i ekologiczny styl życia oraz na naturalną żywność, tj. jak najmniej przetworzoną i pochodzącą z czystego środowiska. Stwarza to duże możliwości w zakresie rozwoju przedsiębiorstw gastronomicznych serwujących potrawy ze świeżych ryb oraz przetwórnictwa przetwarzających wyprodukowane ryby, pochodzące z czystych wód z obszaru LGD.

Podstawowym działaniem mieszkańców obszaru działania LGD powinna być dbałość o lokalne zasoby przyrodnicze, w tym wodne, które ulegają degradacji oraz eutrofizacji. Dotyczy to zarówno zachowania różnorodności biologicznej gatunków flory i fauny, w tym cennych z punktu widzenia rybołówstwa i organizmów wodnych, jak również zgodnego i zrównoważonego korzystania z dziedzictwa przyrodniczego. Działania te będą miały charakter zarówno inwestycyjny, jak i edukacyjno-promocyjny. Istnieje konieczność zwrócenia uwagi mieszkańców na elementy ich otoczenia, których nie dostrzegają na co dzień, a które powinny być doceniane i szanowane.

Bardzo ważne jest wspieranie różnych form aktywności gospodarczej i innowacyjnej mieszkańców, w tym głównie związanych z sektorem rybackim, tworzenie przez nich sieci współpracy, promocja i wspieranie inicjatyw społecznych i edukacyjnych na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru LGD.

Cel szczegółowy 1. 1 Wsparcie działań dostosowawczych i naprawczych środowiska wodnego wynikających z klęsk żywiołowych i szkodliwej działalności człowieka i zwierząt

Czystość środowiska, w tym jego ochrona oraz przeciwdziałanie zmianom klimatycznym i klęskom żywiołowym to istotny czynnik wpływający na jakość życia mieszkańców oraz atrakcyjność obszaru. Dlatego tak ważne jest wsparcie działań, które przyczyniają się do ochrony środowiska. Realizacja tego celu szczegółowego będzie mieć także wpływ na zachowanie i wzmocnienie sektora rybackiego na obszarze LGD np. poprzez zachowanie różnorodności biologicznej i chronionych gatunków ryb lub innych organizmów wodnych. Czyste środowisko i piękne krajobrazy stanowią ważne zasoby LGD, które w sposób racjonalny i zrównoważony powinny być wykorzystywane przez mieszkańców.

Warunkiem utrzymania sektora rybackiego na obszarze objętym strategią jest zapewnienie producentom odpowiednich warunków środowiskowo-wodnych. Obecnie zdarza się, zwłaszcza w suchych latach, że mają oni problemy związane z brakiem wody lub jej jakością. Poważnym problemem są również powodzie oraz stany powodziowe, które prowadzą do zwiększenia poziomu zanieczyszczonej wody w dopływach Wisły, które bezpośrednio zasilają akweny wodne wykorzystywane do hodowli ryb. Z uwagi, na to w ramach przyjętego celu szczegółowego, będą wspierane inwestycje przyczyniające się do poprawy gospodarki wodnej w taki sposób, by spełnić potrzeby sektora rybackiego dotyczące ilości i jakości wody.

Cel szczegółowy 1.2 Podnoszenie wartości produktów rybackich oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność gospodarczą wykorzystującą potencjał obszaru rybackiego

Region charakteryzuje się niską przedsiębiorczością wśród sektora rybactwa z uwagi na rozdrobnienie gospodarstw rybackich, a co za tym idzie ich małą dochodowość. Przeprowadzona analiza SWOT wskazuje na wiele słabych stron tej branży gospodarczej w tym, na niewystarczającą ilość punktów sprzedaży ryb, niską świadomość lokalną o potencjale rybackim obszaru LGD, niski stopień przetworzenia surowca rybnego, przestarzałą infrastrukturę w gospodarstwach rybackich oraz brak wspólnej marki rybackiej. Czynniki te wyraźnie wskazują na potrzebę wspierania przedsiębiorczości z uwagi na niewykorzystany potencjał rybacki. Ważnym czynnikiem przyczyniającym się do stworzenia odpowiednich warunków dla rozwoju branży rybackiej jest wsparcie działań polegających na budowie, rozbudowie, adaptacji oraz wyposażeniu w innowacyjny pod względem technologicznym sprzęt/urządzenia istniejących podmiotów rybackich, działania na rzecz usprawniania sprzedaży ryb oraz

podnoszenie wartości lokalnych produktów rybactwa, wspieranie ich w dążeniach do poprawy jakości produktu, ale także do podejmowania dodatkowych działań poza sektorem lub w jego otoczeniu, w szczególności dotyczy to małych, rodzinnych oraz nisko dochodowych gospodarstw rybackich. W istniejącej sytuacji rynkowej i ze względu na ich niewielki potencjał produkcyjny nie mogą one zapewnić satysfakcjonujących dochodów osobom w nich pracującym. Aby złagodzić ten problem w ramach LSR przewiduje się wsparcie dla osób i podmiotów z sektora rybackiego podejmujących lub rozwijających działalność gospodarczą poza sektorem rybackim, dzięki czemu uzyskają one uzupełniające źródło dochodów i będą tworzyć miejsca pracy dla siebie i innych mieszkańców obszaru.

Cel szczegółowy 1.3 Promowanie obszaru rybackiego i wytwarzanych w jego obrębie produktów oraz włączenie społeczności rybackich w rozwój lokalny

Sektor rybacki na obszarze LGD „Owocowy Szlak” jest słabo rozpoznawalny przez lokalną społeczność, a co za tym idzie ma ona niską wiedzę na temat potencjału rybackiego. Brak jest również wspólnej marki i promocji produktów pochodzących z rybactwa, dlatego ważne będzie wspieranie działań mających na celu zwiększenie identyfikowalności oraz pozycji na rynku zbytu. Wysoka konkurencja na rynku ryb, pogłębiona importem tanich ryb, dostępnych w sklepach wielko powierzchniowych stwarza bardzo trudne warunki dla producentów z naszego obszaru i jest w wielu przypadkach powodem ograniczania lub zaniechania produkcji rybackiej. Aby temu przeciwdziałać, w ramach LSR będą wspierane operacje pomagające producentom uzyskiwać lepszą pozycję na rynku, zdobywać nowe rynki zbytu lub podejmować nowe, bardziej efektywne formy sprzedaży. Ważne jest również włączenie społeczności rybackich w rozwój lokalny co zaprocentuje zwiększeniem ich zaangażowania i zdobycia kompetencji wiedzy i doświadczenia. W związku z tym zaplanowano wspieranie działań edukacyjnych m.in. wizyty studyjne, których wymiernym efektem będzie poznanie specyfiki hodowli i produkcji ryb na innym obszarze oraz nawiązanie kontaktów z przedstawicielami sektora rybackiego z innych obszarów Polski. Dzięki tym działaniom będzie możliwe zdobycie nowych doświadczeń, wymiana poglądów i podejmowanie współpracy z innymi podmiotami. Działania te będą również miały na celu ułatwienie nawiązywania kontaktów pomiędzy partnerami i innymi podmiotami, a instytucjami branżowymi spoza obszaru LGD.

W procesie wdrażania LSR istotnym elementem będą również działania aktywizujące lokalną społeczność rybacką obejmujące różnego rodzaju imprezy mające na celu informowanie, promowanie produktów rybackich oraz dotarcie z informacją o nich do jak największej liczby osób, nie tylko z obszaru LSR. Istotne będzie pokazanie, że działalność rybacka na obszarze działania LGD „Owocowy Szlak” to ważna gałąź gospodarki lokalnej, w której tkwi olbrzymi potencjał do rozwoju regionu.

Cel szczegółowy 1.4 Wzmocnienie potencjału i kompetencji osób związanych z sektorem rybackim

Znaczna część osób zajmujących się rybactwem oraz zatrudnionych w tym sektorze ma albo niskie kwalifikacje zawodowe (ew. specjalistyczne) lub ze względu na długoletnie zatrudnienie w gospodarstwach rybackich nie dysponuje odpowiednią wiedzą na temat innowacyjnych technologii/rozwiązań proekologicznych, które znacznie mogłyby usprawnić pracę oraz przyczynić się do zwiększenia jakości hodowlanej ryb oraz produktów rybackich. W związku z powyższym należy wspierać działania przyczyniające się do podnoszenia i wzmacniania konkurencyjności poszczególnych gospodarstw rybackich oraz dostosowania ich do wymagań potencjalnych klientów. Osoby z sektora rybackiego pomimo chęci rozwoju mają znacząco utrudniony dostęp do dobrych praktyk i rozwiązań z tego zakresu.

2.0	CEL OGÓLNY 2	Obszar LGD atrakcyjny turystycznie z rozwiniętymi specjalistycznymi i innowacyjnymi usługami wykorzystującymi dziedzictwo, zasoby lokalne, środowisko i kapitał społeczny				
2.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Rozwój branży turystycznej wykorzystującej w sposób zrównoważony lokalne zasoby i dziedzictwo oraz pasje mieszkańców				
2.2		Rozwój infrastruktury uzupełniającej ofertę turystyczną LGD				
2.3		Wsparcie działalności gospodarczej uzupełniającej ofertę turystyczną obszaru LGD				
2.4		Tworzenie i promocja sieciowych usług turystycznych				
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2014 r.</i>	<i>plan 2023 r.</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
w2.0	Wzrost liczby turystów korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców		osoba	113,26	116	dane GUS, dane własne LGD
	Wzrost liczby osób uznających obszar LGD jako atrakcyjny turystycznie		%	40	60	ankiety, dane własne LGD, badanie ewaluacyjne
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2014 r.</i>	<i>plan 2022 r.</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
w2.1	Wzrost liczby osób korzystających z tematycznych obiektów turystycznych		osoba	0	5000	dane własne LGD, sprawozdania beneficjentów, ankieta monitorująca
	Liczba osób, które skorzystały z miejsc noclegowych w ciągu roku		osoba	0	100	dane GUS, dane własne LGD
	Liczba utrzymanych miejsc pracy		osoba	0	3	dane własne LGD, sprawozdania beneficjentów, ankieta monitorująca
	Liczba utworzonych miejsc pracy		osoba	0	6	dane własne LGD, sprawozdania beneficjentów, ankieta monitorująca
w2.2	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej		osoba	0	5000	dane własne LGD, sprawozdania beneficjentów, ankieta monitorująca
w2.3	Liczba utworzonych miejsc pracy		osoba	0	7	oświadczenia od beneficjentów korzystających ze wsparcia
w2.4	Liczba osób, które skorzystały z więcej niż jednej usługi turystycznej objętej siecią, która otrzymała wsparcie w ramach realizacji LSR		osoba	0	1000	dane własne LGD, sprawozdania beneficjentów, ankieta monitorująca
	Liczba osób przeszkolonych w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej		osoba	0	50	sprawozdanie beneficjenta lub dane własne LGD

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp..)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka a miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2014 rok	końcowa 2022 rok	
2.1.1	Tworzenie i rozwój tematycznych obiektów turystycznych	osoby prowadzące gospodarstwa agroturystyczne, przedsiębiorcy, mieszkańcy	PROW projekt grantowy 300.000 konkurs na rozpoczęcie dział. 400.000,00 konkurs na rozwój dział. 600.000	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów tematycznej infrastruktury turystycznej	szt.	0	12	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
2.1.2	Tworzenie i rozwój obiektów noclegowych i rekreacyjnych na terenach wykorzystujących walory wodne i rybackie	osoby prowadzące działalność związaną z usługami turystycznymi, przedsiębiorcy, mieszkańcy	PO RYBY konkurs 500 000	Liczba nowych lub zmodernizowanych miejsc noclegowych i rekreacyjnych na terenach wykorzystujących walory wodne i rybackie	szt.	0	3	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
2.2.1	Budowa małej architektury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej	organizacje pozarządowe, samorządy gmin, samorządowe instytucje kultury	PROW projekt grantowy 300 000 konkurs 300 000	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	0	8	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
2.2.2	Zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych oraz terenów przyległych na funkcje turystyczne lub/i rekreacyjne lub/i edukacyjne	przedsiębiorcy, osoby prowadzące działalność w sektorze rybactwa, gminy, jst	PO RYBY Konkurs 1 600 000	Liczba zagospodarowanych zbiorników i cieków wodnych na funkcje turystyczne lub/i rekreacyjne lub/i edukacyjne	szt.	0	5	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
2.3.1	Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny	przedsiębiorcy, mieszkańcy, grupy defaworyzowane	PROW Konkurs na rozpoczęcie dział. 500 000 Konkurs na rozwój dział. 400 000	Liczba podmiotów działających w sektorze usług turystycznych i wspierających turystykę, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	0	7	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD

2.3.2	Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego	przedsiębiorcy, mieszkańcy, grupy defaworyzowane	PO RYBY Konkurs 700 000	Liczba podmiotów wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	0	4	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD
2.4.1	Promocja sieciowego produktu turystycznego	mieszkańcy, turyści	PROW aktywizacja 10 000	Liczba sieci w zakresie usług turystycznych, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	0	2	dane własne LGD
2.4.2	Podniesienie wiedzy i kompetencji osób świadczących usługi turystyczne w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej	osoby fizyczne, osoby prawne, osoby świadczące usługi turystyczne, LGD	PROW konkurs/ projekt własny 50 000	Liczba szkoleń i przedsięwzięć dla osób świadczących usługi turystyczne w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej	szt.	0	5	sprawozdanie beneficjentów/podpisane umowy na wsparcie w ramach realizacji LSR
SUMA				5 660 000,00				

Cel ogólny 2. Obszar LGD atrakcyjny turystycznie z rozwiniętymi specjalistycznymi i innowacyjnymi usługami wykorzystującymi dziedzictwo, zasoby lokalne, środowisko i kapitał społeczny

Największym zasobem obszaru LSR są walory krajobrazowe, przyrodnicze i kulturowe (lasy i jeziora, czyste środowisko, bioróżnorodność fauny i flory, tradycje rybackie) oraz zasoby dziedzictwa kulturowego. Zasoby te są bardziej dostrzegane przez lokalną społeczność jako cenne dziedzictwo, które jest podstawą do rozwoju ważnej dla regionu gałęzi gospodarki tj. turystyki. Na podstawie wniosków płynących z działań partycypacyjnych i analizy SWOT obszaru LGD mieszkańcy wskazali, że najważniejszą mocną stroną obszaru jest czyste, cenne przyrodniczo środowisko z bogactwem obszarów chronionych i czystych wód sprzyjających rozwojowi turystyki oraz produkcji wysokiej jakości żywności. Zwrócono również uwagę na sprzyjające warunki do rozwoju turystyki „Blisko natury” wykorzystującej istniejące atrakcje i walory kulturowe, historyczne i przyrodnicze. Istotnym aspektem, który sprzyja rozwojowi turystyki jest wielowiekowe dziedzictwo kulturowe i historyczne, stanowiska archeologiczne, zabytki, a także tradycyjne produkty, kuchnia regionalna i rękodzieło. Zrównoważone wykorzystanie tych zasobów, na które zwrócono szczególną uwagę w analizie SWOT i Diagnozie jest mocną stroną obszaru i należy o nie zadbać, ponieważ jak wykazano w wypracowanych partycypacyjnie zagrożeniach, mogą ulec zdegradowaniu.

Turystyka na terenach wiejskich, w przeciwieństwie do turystyki masowej oferowanej przez przemysł turystyczny, stwarza możliwość bliskiego kontaktu z przyrodą, poznania lokalnej kultury i zwyczajów, korzystania ze zdrowej żywności o znanym pochodzeniu, itp. W tym znaczeniu praktycznie realizowana turystyka zrównoważona powinna zaspokoić bieżące potrzeby zarówno turystów, jak i osób zamieszkujących te regiony, zapewniając przy tym przyszłe możliwości rozwoju. Turystyka zrównoważona jest ogromną szansą rozwoju polegającą na zintegrowaniu lokalnego środowiska i przyczynia się do umocnienia więzi kulturowych, tradycji oraz integracji środowisk lokalnych. Narzędziami realizującymi ten cel będą: tworzenie tematycznych obiektów turystycznych, powstawanie i rozwój miejsc noclegowych i gastronomicznych wykorzystujących walory wodne i rybackie, kształtowanie przestrzeni publicznej oraz wspieranie działalności około turystycznych uzupełniających tę branżę. Nieodłącznym elementem funkcjonowania i tworzenie zrównoważonej turystyki obszaru LSR będzie wspólny marketing i budowa jednolitej marki promującej sieciowy produkt turystyczny. Stwarza to szanse na wzmocnienie wizerunku regionu i jego wyróżnienie spośród innych, szczególnie sąsiadujących silnych marek turystycznych oraz identyfikację z obszarem geograficznym i dana społecznością. W ostatnim czasie obserwuje się na wsi wśród lokalnej społeczności i organizacji działających na obszarach wiejskich potrzebę wzajemnej współpracy w zakresie przygotowania zintegrowanej oferty turystycznej zarówno na szczeblu lokalnym, regionalnym, jak i centralnym, która będzie rozwiązywała problem braku kompleksowej oferty turystycznej. Przykładem jest chociażby gęsto uformowana sieć ścieżek rowerowych i przyrodniczych, która wymaga uzupełnienia o małą infrastrukturę towarzyszącą i usługi turystyczne (np. wypożyczalnia rowerów, kajaków, miejsca noclegowe, punkty sprzedaży ryb i produktów rybackich, punkty sprzedaży produktów lokalnych).

Dużą szansą rozwoju i wzbogacenia oferty turystycznej obszaru LGD jest zastosowanie innowacyjnych pomysłów wykorzystujących w sposób zintegrowany zasoby lokalne. Na obszarze LGD dotychczas powstała duża ilość punktów indywidualnych, jak i zintegrowanych w ramach projektu współpracy „Ekomuzeum Lubelszczyzny Żywa Tradycja”, które charakteryzuje się wyjątkową i atrakcyjną ofertą spędzania wolnego czasu. Innowacyjnym przedsięwzięciem na tym obszarze będzie stworzenie pakietów turystycznych, np. „Trzy dni na lubelskiej wsi”. W ramach tego produktu turystycznego podmioty oferowałyby usługi powstałe na bazie lokalnych tradycji, np. nauki garniarstwa, wikliniarstwa, rzeźby w drewnie, piekarstwa czy tradycji rybackich. Aby stworzyć kompleksowy, innowacyjny i markowy produkt potrzebne jest zgodne zaangażowanie wielu podmiotów prywatnych i samorządowych. Jak pokazuje doświadczenie, jest to trudne zadanie dla społeczności lokalnych i wymaga stworzenia odpowiedniej strategii działania, konsekwentnej jej realizacji oraz poniesienia często relatywnie dużych kosztów.

Duże znaczenie na współczesnym rynku ma innowacyjne podejście do marketingu miejsc. Aby zainteresować potencjalnego odbiorcę należy włożyć wiele wysiłku i pracy nie tylko w przygotowanie koncepcji, ale i samo zaplanowanie działań oraz ich późniejszą realizację. Chcąc dotrzeć ze swoim przekazem warto zaciekawić, zaintrygować, zainspirować. W nieszablonowy sposób przebić się do świadomości i wyobraźni adresatów przy stosowaniu różnych narzędzi komunikacji. Z każdym rokiem uczymy się wykorzystywać w większym zakresie nowoczesne technologie. Social media, questing, aplikacje mobilne coraz częściej obecne w marketingu są odpowiedzią na zmieniający się świat i co za tym idzie, na zmieniające się potrzeby konsumentów.

Cel szczegółowy 2.1 Rozwój branży turystycznej wykorzystującej w sposób zrównoważony lokalne zasoby i dziedzictwo oraz pasje mieszkańców

Turystyka jest dynamicznie rozwijającą się dziedziną gospodarki w Polsce i na obszarze LGD „Owocowy Szlak” ma duże szanse na stanie się jedną z głównych gałęzi gospodarki lokalnej. Aby było to możliwe należy dostrzec słabo wykorzystane walory przyrodnicze, kulturowe i wykorzystać ich potencjał w sposób zrównoważony, nie zagrażający środowisku. Realizowanie idei turystyki zrównoważonej stanowi próbę odpowiedzi na zjawiska niepożądane. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zrównoważony rozwój turystyki pozytywnie wpływa na aktywizację społeczno-gospodarczą regionów, stanowi szansę na redukcję bezrobocia, a także pozytywnie wpływa na jakość życia

lokalnych społeczności. Z tych powodów powinien być przedmiotem zainteresowania zarówno ze strony samorządów, mieszkańców, jak również przedsiębiorców.

Zrównoważony rozwój w branży turystycznej wychodzi naprzeciw obecnym potrzebom turystów i goszczących ich regionów, chroniąc i zwiększając przyszłe możliwości. Współcześni turyści preferując wypoczynek czynny, szukają możliwości uprawiania turystyki aktywnej takiej jak kajakerstwo, wycieczki rowerowe i piesze, jazda konna. Ważne stają się te miejsca, które oferują spokój polskiej wsi, życzliwość właścicieli i niecodzienne atrakcje, a także miejsca, gdzie można spotkać pasjonatów różnych dziedzin, specjalistów dawnych rzemiosł, artystów, miłośników zwierząt i dobrej lokalnej kuchni. Dużym zainteresowaniem cieszą się te punkty, które posiadają w swojej ofercie ciekawe warsztaty począwszy od rzeźbienia, garncarstwa, plecionkarstwa, po pieczenie chleba i gotowanie tradycyjnych potraw. Tacy turyści na ogół przykładają mniejszą wagę do standardu zamieszkania, mają za to bardzo wysokie wymagania dotyczące estetyki otoczenia w jakim przebywają i atrakcji jakie stwarza im miejsce pobytu. Podstawowym motywem przyjazdu jest dla nich chęć wzbogacenia swojej wiedzy o świecie, przeżycie czegoś nowego, kontakt z przyrodą oraz ciekawość dziedzictwa kulturowo-historycznego regionu.

Cel szczegółowy 2.2 Rozwój infrastruktury uzupełniającej ofertę turystyczną LGD

Kluczową mocną stroną obszaru LGD jest bogactwo walorów przyrodniczo-krajobrazowych duża liczba cieków i zbiorników wodnych oraz obszarów akwakultury o wysokiej atrakcyjności turystycznej. Równocześnie jedną ze słabych stron jest niewystarczająca infrastruktura turystyczna, sportowo-rekreacyjna (miejsca postojowe, siłownie, zewnętrzne wiaty, niezagospodarowane zbiorniki i ciekły wodne), która w pewnym stopniu hamuje rozwój branży turystycznej. Z uwagi na powyżej wskazane bariery należy wspierać te działania, które będą się przyczyniały do budowy/rozbudowy i tworzenia infrastruktury turystycznej. Inwestycji w obszarze infrastruktury wymaga również przestrzeń publiczna usytuowana w okolicach cieków wodnych oraz terenów im przyległych. Rewitalizacja istniejącej infrastruktury turystycznej wzbogaci jej walory estetyczne, a co za tym idzie będzie impulsem do dalszego rozwoju i kształtowania przestrzeni publicznej pod kątem turystycznym.

Realizacja projektów z zakresu rozwoju infrastruktury turystycznej będzie pozytywnie oddziaływać na środowisko przyrodnicze, nastąpi eliminacja zbędnego mienia, uporządkowane zostaną tereny bezpośrednio przylegające do zasobów przyrodniczych, poprawi się ład i wizerunek przestrzeni publicznej. W ramach przedsięwzięć tworzone będą także powierzchnie zielone i obiekty użyteczności publicznej, co przyczyni się do poprawy zdrowia mieszkańców. Ze względu na swój charakter, rodzaj i skalę możliwego oddziaływania powyższe operacje nie wpłyną negatywnie na stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których zostały wyznaczone lub są projektowane obszary sieci NATURA 2000. Zaplanowane działania nie należą do przedsięwzięć mogących pogorszyć stan środowiska i nie będą miały negatywnego wpływu na środowisko. Zachowane zostaną wszystkie wymagane warunki dotyczące działań ochronnych i minimalizujących oddziaływanie na środowisko.

Cel szczegółowy 2.3 Wsparcie działalności gospodarczej uzupełniającej ofertę turystyczną obszaru LGD

Jak wynika z analizy SWOT jednym z czynników hamujących rozwój turystyki na obszarze LGD jest niedostateczna baza noclegowa i gastronomiczna. Ponadto rozwój ten hamuje niska świadomość lokalnej społeczności w zakresie wykorzystania walorów turystyczno - rekreacyjnych obszaru. Brak jest również zintegrowanego produktu turystycznego, który w sposób kompleksowy spełniłby oczekiwania turysty. Dużym bogactwem jest potencjał przyrodniczo-kulturowy obszaru, którego udostępnienie turystom w sposób przemyślany i kontrolowany może przyczynić się do wzrostu gospodarczego obszaru oraz podniesienia świadomości ekologicznej zarówno turystów, jak i lokalnej społeczności. Dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa kultury, w tym produktów lokalnych i walorów przyrodniczych możliwe będzie wprowadzanie na rynek konkurencyjnych i unikatowych produktów turystycznych.

Mając na uwadze powyższe czynniki preferowane będą przedsięwzięcia, które swoim zakresem będą wspierać przedsiębiorstwa uzupełniające ofertę turystyczną obszaru LGD.

Cel szczegółowy 2.4 Tworzenie i promocja sieciowych usług turystycznych

Sieciowe usługi turystyczne to jedna z innowacyjnych form, które stwarzają dogodne warunki do tworzenia kompleksowej, zintegrowanej oferty turystycznej. Może się ona wzajemnie uzupełniać i wpływać na podnoszenie atrakcyjności danego obszaru. Turysta oczekuje usługi kompleksowej, a to oczekiwanie spełnia w największym stopniu produkt zintegrowany, gdyż łączy w sobie różnorodne usługi, rzeczy i wartości. To z jednej strony oferta najbardziej atrakcyjna, a z drugiej – nie wymaga trudu poszukiwania wszystkich elementów w różnych punktach. Atutem dla podmiotów zintegrowanych w sieci jest wzajemna współpraca, dodatkowo staje się ona gwarantem nie tylko profesjonalnej promocji oferty, ale również daje możliwość podnoszenia wiedzy i kwalifikacji, co jest niezwykle ważne z punktu widzenia wzmocnienia potencjału kapitału ludzkiego i społecznego.

3.0	CEL OGÓLNY 3	Obszar LGD konkurencyjny gospodarczo z przedsiębiorczymi mieszkańcami świadomymi atutów swojego otoczenia						
3.1	CELE SZCZEGÓLWE	Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno - spożywczym, produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa						
3.2		Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczenie ubóstwa poprzez wsparcie zakładania i rozwijania innowacyjnej działalności gospodarczej w sektorze usług						
3.3		Wzmocnienie mieszkańców w zakresie praktycznej przedsiębiorczości oraz świadomości i aktywności do wykorzystywania dostępnych zasobów						
3.4		Poprawa konkurencyjności producentów i przetwórców rolnych poprzez animację współpracy oraz podniesienie wiedzy i kompetencji w zakresie tworzenia sieci sprzedaży w ramach krótkich łańcuchów dostaw						
3.5		Promocja produktów lokalnych						
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2014 r.</i>	<i>plan 2023 r.</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
w3.0	Liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym		iloraz	10,1	9,5	dane GUS		
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2014 r.</i>	<i>plan 2022 r.</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
w3.1	Liczba utworzonych miejsc pracy sektorze rolno spożywczym w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne		szt.	0	18	sprawozdania beneficjentów		
w3.2	Liczba utworzonych miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne w tym przez grupy defaworyzowane		szt.	0	12	sprawozdania beneficjentów		
w3.3	Liczba osób defaworyzowanych objętych wsparciem, które podniosły swoje kompetencje i wiedzę z zakresu przedsiębiorczości		os.	0	350	dane własne LGD		
w3.4	Liczba podmiotów przeszkolonych w zakresie budowania sieci sprzedaży w ramach krótkich łańcuchów dostaw oraz animacji współpracy		szt.	0	100	dane własne LGD		
w3.5	Liczba produktów lokalnych objętych nowo powstałą marką na obszarze LGD		szt.	0	10	sprawozdanie beneficjentów, dane własne LGD		
	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach promujących produkty lokalne obszaru LGD		os.	0	1000	dane własne LGD		
			Wskaźniki produktu					
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp..)	nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2014rok	końcowa 2022 rok	
3.1.1	Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno - spożywczym	przedsiębiorcy, mieszkańcy	PROW Konkurs na rozpoczęcie dział. 700 000 Konkurs na rozwój dział. 700 000	Liczba operacji obejmujących wsparcie działalności związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym	szt.	0	10	sprawozdania beneficjentów,

3.1.2	Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw	przedsiębiorcy, mieszkańcy	PROW Konkurs na rozpoczęcie dział. 200 000 Konkurs na rozwój dział. 700 000	Liczba działalności, które otrzymały wsparcie na wprowadzenie na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw	szt.	0	5	sprawozdania beneficjentów,
3.1.3	Wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa	przedsiębiorcy, mieszkańcy	PROW Konkurs na rozpoczęcie dział. 180 000 Konkurs na rozwijanie dział. 200 000	Liczba operacji obejmujących wsparcie działalności wykorzystujących potencjał rolnictwa	szt.	0	3	sprawozdania beneficjentów,
3.2.1	Wsparcie innowacyjnej działalności w sektorze usług	grupa defaworyzowana, mieszkańcy	PROW Konkurs na rozpoczęcie dział. 600 000 Konkurs na rozwijanie dział. 500 000	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	szt.	0	12	sprawozdania beneficjentów,
3.3.1	Kreator przedsiębiorczości	młodzież gimnazjalna,	PROW projekt współpracy 110 000	Liczba przygotowanych projektów współpracy promujących przedsiębiorczość na obszarze LGD	szt.	0	1	umowa dot. międzynarodowego projektu współpracy, dane własne LGD
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	0	19	
3.4.1	Podniesienie kompetencji mieszkańców w zakresie tworzenia sieci sprzedaży oraz nawiązywania współpracy	mieszkańcy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy	PROW Aktywizacja 10 000	Liczba szkoleń i przedsięwzięć w zakresie tworzenia sieci sprzedaży oraz nawiązywania współpracy	szt.	0	5	dane własne LGD
3.5.1	Budowa i promocja marki produktu lokalnego obszaru LGD	mieszkańcy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy	PROW Konkurs/projekt własny 50 000	Liczba operacji obejmujących budowanie i promocję marki produktu lokalnego	szt.	0	1	sprawozdanie beneficjenta lub dane własne LGD
3.5.2	Ponadregionalny projekt współpracy	mieszkańcy, przedsiębiorcy	PROW projekt współpracy 50 000	Liczba projektów współpracy promujących produkty lokalne obszaru LGD	szt.	0	1	umowa na wsparcie krajowego projektu współpracy, dane własne LGD
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	0	2	
SUMA				4 000 000,00				

Cel ogólny 3. Obszar LGD konkurencyjny gospodarzo z przedsiębiorczymi mieszkańcami świadomymi atutów swojego otoczenia

Niemal cały obszar LGD „Owocowy Szlak” zdominowany jest przez funkcję rolną. Nie dotyczy to jedynie dwóch ośrodków miejskich – Opola Lubelskiego i Poniatowej. Liczba oraz wielkość funkcjonujących przedsiębiorstw nie stanowi alternatywy dla osób, które chciałyby porzucić niewydajne gospodarstwa rolne. Ważne jest więc, aby wykorzystać potencjał, jakim na obszarze jest działalność rolnicza. Duże szanse na dynamiczny rozwój ma przede wszystkim przetwórstwo rolno – spożywcze oparte o wysokiej jakości produkty, pochodzące z dobrze rozwiniętego rolnictwa, specjalizującego się od lat w uprawie owoców i warzyw. Służyć temu będzie również czyste środowisko naturalne sprzyjające produkcji wysokiej jakości żywności, a także potencjał tkwiący w ludziach, posiadających dużą wiedzę i umiejętności związane z przetwórstwem rolno – spożywczym. Wykorzystanie tych zasobów pozwoli na powstawanie małych zakładów przetwórczych, przyczyniających się do poprawy konkurencyjności rolnictwa na obszarze LGD. Pochodzące z nich produkty lokalne będą wprowadzane na rynek, by mogły dotrzeć do jak najszerzej liczby odbiorców – sprawdzi się to dzięki podjęciu działań mających na celu wprowadzenie lokalnych produktów pochodzących z rolnictwa do już istniejących punktów sprzedaży.

Wykorzystanie lokalnych zasobów obszaru stanowi także szansę dla grup pozostających poza rynkiem pracy, dla których została przewidziana możliwość podejmowania działalności opartej na świadczeniu innowacyjnych usług.

Obserwuje się również wiele zagrożeń dla rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD. Są to przede wszystkim niestabilne i niekorzystne przepisy prawne oraz wysokie koszty prowadzenia działalności, a także wysokie wymagania formalno-prawne związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Czynniki te zniechęcają młode osoby, które chciałyby rozpocząć działalność gospodarczą po dłuższej nieobecności na rynku pracy w celu poprawy swojej sytuacji dochodowej. Dlatego też poza dofinansowaniem rozpoczęcia lub rozwijania działalności, niezbędne jest umożliwienie dostępu do szkoleń, informacji i doradztwa, by zachęcić mieszkańców do podejmowania nowych wyzwań i ryzyka.

Ważnym czynnikiem warunkującym rozwój przedsiębiorczości na obszarze LGD jest rosnąca świadomość społeczeństwa o korzyściach płynących ze współpracy między poszczególnymi sektorami i podmiotami. Mieszkańcy zdają sobie sprawę, iż wzajemne zaufanie przekłada się na wspólne inicjatywy gospodarcze (tworzenie grup producenckich), które ułatwiają funkcjonowanie na rynku, co z kolei przekłada się na wspólną sprzedaż produktów i podniesienie dochodów rolników poprzez redukcję kosztów. Współpraca między poszczególnymi podmiotami pozwala także na podjęcie działań mających na celu wprowadzenie na rynek produktów w ramach krótkich łańcuchów dostaw i tym samym zmniejszenie liczby pośredników niezbędnych do dostarczenia konsumentom produktu końcowego.

W celu wzmocnienia nawiązywania współpracy oraz tworzenia sieci sprzedaży służących rozwojowi przedsiębiorczości w regionie, ważne jest prowadzenie działań edukacyjnych wśród lokalnej społeczności. Dotyczy to szczególnie młodzieży, którą należy wspierać w nauce praktycznej przedsiębiorczości oraz zachowaniu się na rynku pracy, by wychowywać obywateli świadomych atutów swojego otoczenia, potrafiących wykorzystać je dla rozwoju gospodarczego regionu LGD.

Elementem poprawy funkcjonowania gospodarstw rolnych oraz warunków prowadzenia działalności gospodarczej na obszarach wiejskich jest wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych i lokalnych zasobów naturalnych. Jednym z takich zasobów są środowiskowe uwarunkowania terenu, w tym wykorzystanie naturalnych surowców energetycznych (biomasa, energia słoneczna) celem obniżenia kosztów funkcjonowania działalności oraz podniesienia jakości usług i produktów.

Ważnym elementem wspierającym rozwój gospodarczy obszaru jest promocja produktów lokalnych poprzez budowę i promocję marki produktu lokalnego obszaru LGD. Stwarza to szanse na wzmocnienie wizerunku regionu i jego wyróżnienie spośród innych, szczególnie sąsiednich silnych marek turystycznych oraz identyfikację z obszarem geograficznym i daną społecznością. Wykreowanie jednej marki kojarzonej z regionem i wzmocnienie wspólnej promocji również przełoży się na rozwój gospodarczy i jego konkurencyjność.

Cel szczegółowy 3.1. Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno - spożywczym, produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa

Monofunkcyjność obszarów wiejskich oraz niska opłacalność produkcji rolnej powoduje, że wielu mieszkańców tych terenów utrzymujących się w głównej mierze z rolnictwa boryka się z problemami finansowymi. Wynika to również z niedostatecznego wykorzystania zasobów rolnictwa, specjalizującego się od lat w uprawie owoców i warzyw.

Dużą szansą dla rozwoju przedsiębiorczości, a tym samym zwiększenia dochodowości osób związanych z sektorem rolno - spożywczym na obszarze LGD, jest wykorzystanie silnie zakorzenionych tradycji przetwórstwa owocowo – warzywnego w regionie, co sprzyja podejmowaniu działalności przetwórczej opartej o lokalne zasoby pochodzące z rolnictwa. Tego typu działalności sprzyja promocja polskiego rolnictwa i produktów tradycyjnych oraz świadomość społeczeństwa dotycząca zdrowej żywności. Dlatego tak istotne jest wspieranie w ramach LSR działań przyczyniających się do wprowadzania na rynek produktów lokalnych pochodzących z rolnictwa, które przy wykorzystaniu odpowiednich mechanizmów promocyjnych, mogą znaleźć dla siebie znaczącą niszę na rynku. Służyć temu będą działania oparte na współpracy podmiotów w zakresie budowania łańcuchów dostaw od producenta do konsumenta.

Potencjał do rozwoju przedsiębiorczości na obszarze stanowią również produkty uboczne pochodzące z przetwórstwa owocowo – warzywnego, które stanowią szczególnie rodzaj biomasy i mogą być wykorzystywane jako eko paliwo.

Cel szczegółowy 3.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczenie ubóstwa poprzez wsparcie zakładania i rozwijania innowacyjnej działalności gospodarczej w sektorze usług

Niekorzystna sytuacja na rynku pracy oraz sezonowość zatrudnienia związana z przeważającą na obszarze LGD działalnością rolniczą wpływają w negatywny sposób na sytuację finansową osób zamieszkujących obszar LGD. Problem ten dotyczy przede wszystkim kobiet po 30 – tym roku życia, które pozostają bezrobotne w związku z wychowywaniem małoletniego dziecka lub brakiem odpowiedniego wykształcenia i kwalifikacji pożądaných na rynku pracy. Problem bezrobocia i związana z nim trudna sytuacja dochodowa powodują wycofanie z życia społecznego, co pogłębia bierną postawę wobec zatrudnienia. Aby przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu, w ramach realizacji LSR zostały przewidziane działania zmierzające do wprowadzenia tych osób na rynek pracy, poprzez wspieranie działalności z zakresu innowacyjnych usług, którymi lokalny rynek ciągle nie jest nasycony. Podejmowanie działalności usługowej dzięki wykorzystaniu zewnętrznych środków finansowych przez osoby zagrożone wykluczeniem społecznym pozwoli im na zdobycie nowych kwalifikacji poprzez możliwość odbycia szkoleń branżowych o profilu powiązanim z podejmowaną działalnością gospodarczą. Przełoży się to na zwiększenie ich dochodów oraz poprawę sytuacji społecznej.

Cel szczegółowy 3.3. Wzmocnienie mieszkańców w zakresie praktycznej przedsiębiorczości oraz świadomości i aktywności do wykorzystywania dostępnych zasobów

Na przestrzeni ostatnich lat zauważalny jest znaczny spadek poziomu nauczania na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, których oferta edukacyjna jest niedostosowana do lokalnego rynku zatrudnienia. Z przeprowadzonej analizy SWOT obszaru wynika, że brak jest w ofercie szkół ponadgimnazjalnych zajęć z zakresu praktycznej przedsiębiorczości oraz zachowania się na rynku pracy, co rzutuje na trudności z wyborem przyszłej drogi życiowej. Niezwykle istotne jest podjęcie działań zmierzających do wzrostu świadomości wśród mieszkańców obszaru, w tym szczególnie wśród młodzieży na temat wykorzystania zasobów swojego obszaru, co w przyszłości przełoży się na ich zaangażowanie w rozwój gospodarczy obszaru LGD.

Cel szczegółowy 3.4. Poprawa konkurencyjności producentów i przetwórców rolnych poprzez animację współpracy oraz podniesienie wiedzy i kompetencji w zakresie tworzenia sieci sprzedaży w ramach krótkich łańcuchów dostaw

Na obszarze LGD zdominowanym przez rolnictwo funkcjonują liczni producenci i przetwórcy rolni. Wysoka konkurencja na rynku rolnym powoduje, iż indywidualnym producentom trudno jest przebić się ze swoimi produktami. Znaczna większość z nich ma świadomość korzyści płynących z wzajemnej współpracy. Producenci i przetwórcy rolni zdają sobie sprawę, że wspólne inicjatywy gospodarcze ułatwiają funkcjonowanie na rynku, wpływają na sprzedaż produktów oraz zwiększenie dochodów. Mimo rosnącej świadomości korzyści płynących z współpracy między poszczególnymi podmiotami i sektorami brakuje praktycznej wiedzy i kompetencji w tym zakresie, co skutkuje tym, że współpraca ta jest niewystarczająca. Szczególnie istotne jest podjęcie działań mających na celu podnoszenie wiedzy i umiejętności osób związanych z branżą przetwórstwa rolnego w zakresie tworzenia sieci sprzedaży w ramach krótkich łańcuchów dostaw, co pozwoli na zmniejszenie liczby pośredników koniecznych do dostarczenia produktu końcowego ostatecznemu konsumentowi. Stwarza to szanse na zdobycie nowych rynków zbytu oraz rozpowszechnienie produktów lokalnych pochodzących z rolnictwa wśród szerszego grona odbiorców.

Cel szczegółowy 3.5. Promocja produktów lokalnych

Nowoczesna gospodarka wiejska oparta o lokalne zasoby odnosi się przede wszystkim do wykorzystywania potencjału kulturowego obszaru w postaci tradycyjnych produktów lokalnych licznie występujących na obszarze LGD. Produkty lokalne wpisują się w region LGD ze względu na wieloletnią tradycję ich wytwarzania, w oparciu o lokalne zasoby, tj. uprawy, ryby, zwierzęta hodowlane. Sam fakt istnienia tych produktów na obszarze jest niewystarczający. Niedostateczny marketing i brak dostępności produktów lokalnych zarówno dla mieszkańców jak i dla turystów odwiedzających obszar LGD, sprawia że nie są one rozpoznawalne. Dodatkowe zagrożenie stanowią sklepy wielkopowierzchniowe ze swoimi tańszymi towarami, często o niższej jakości. Ważne jest więc podjęcie działań zmierzających do wykreowania wspólnej marki produktu lokalnego, co pozwoli na skuteczną promocję oraz stworzy szanse na wzmocnienie wizerunku regionu oraz jego wyróżnienie spośród innych. Promocji pod wspólną marką sprzyjać będą rozpoznawalne w regionie cykliczne imprezy plenerowe, których motywem przewodnim są właśnie lokalne produkty.

4.0	CEL OGÓLNY 4	Aktywni i świadomi mieszkańcy dbający o kulturę i dziedzictwo obszaru LGD oraz środowisko naturalne					
4.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Rozwój kapitału społecznego i zdolności samoorganizacji społeczności lokalnych wokół zasobów kulturowych, przyrodniczych i dziedzictwa lokalnego					
4.2		Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości ich zaangażowania w życie społeczno - kulturalne obszaru LGD					
4.3		Wsparcie instytucji i osób zaangażowanych w prace na rzecz grup defaworyzowanych					
4.4		Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i rybackiego					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2014 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w4.0	Wzrost zadowolenia mieszkańców obszaru LGD z poprawy jakości życia na obszarze wdrażania LSR		%	65%	75%	dane LGD, badania ewaluacyjne	
	Wzrost liczby osób działających w organizacjach, które zajmują się kultywowaniem tradycji i dziedzictwa obszaru oraz aktywizacją i integracją społeczności lokalnej na terenie LGD		osoba	1500	1700	dane LGD, badania ewaluacyjne	
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2014rok	plan 2022 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w4.1	Liczba osób przeszkolonych w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem		os.	0	40	dane własne LGD	
	Liczba osób kultywujących i wykorzystujących dziedzictwo obszaru		os.	0	3000	dane własne LGD, sprawozdania od beneficjentów	
	Liczba osób biorących udział w wydarzeniach mających na celu aktywizację mieszkańców obszaru LGD		os.	0	200	dane własne LGD	
w4.2	Liczba osób defaworyzowanych objętych wsparciem w ramach realizowanych projektów		os.	0	300	oświadczenia beneficjentów, dane własne LGD	
w4.3	Liczba osób, które otrzymały wsparcie animacyjne i merytoryczne niezbędne w pracy na rzecz grup defaworyzowanych		os.	0	150	dane własne LGD	
w4.4	Wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury wykorzystującej dziedzictwo lokalne na rzecz jego kultywowania i edukacji		os.	0	2500	sprawozdania od beneficjentów,	
	Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty		os.	0	1500	dane z punktu informacji turystycznej, dane z ewidencji obiektów	
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt)	Wskaźniki produktu			
				nazwa	Jednostka	wartość	Źródło danych/sposób

			grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp..)		miary	początkowa 2014 rok	końcowa 2022 rok	
4.1.1.	Wsparcie społeczności lokalnej w zakresie wykorzystania zasobów regionu	mieszkańcy, grupy defaworyzowane, członkowie organizacji pozarządowych	PROW Aktywizacja 4 000	Liczba szkoleń w zakresie wykorzystania zasobów regionu	szt.	0	2	dane własne LGD
4.1.2.	Wsparcie działań dotyczących organizacji wydarzeń mających na celu kultywowanie dziedzictwa	organizacje pozarządowe, gmina, jst	PROW projekt grantowy 300 000	Liczba operacji obejmujących organizację wydarzeń związanych z kultywowaniem dziedzictwa lokalnego	szt.	0	6	sprawozdania beneficjentów
4.1.3.	Wsparcie działań dotyczących wyposażenia grup kultywujących dziedzictwo obszaru	organizacje pozarządowe, gmina, jst	PROW projekt grantowy 300 000	Liczba podmiotów działających w sferze kultury i dziedzictwa które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	0	6	sprawozdania beneficjentów
4.1.4	Aktywizacja mieszkańców obszaru LGD	mieszkańcy	PROW aktywizacja 11 600	Liczba zorganizowanych wydarzeń dla mieszkańców obszaru LGD	szt.	0	4	dane własne LGD
4.2.1	Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno - kulturalne	organizacje pozarządowe, gmina, jst	PROW projekt grantowy 300 000	Liczba operacji obejmujących dostosowanie i wyposażenie obiektów do funkcji społeczno-kulturalnych	szt.	0	6	sprawozdania beneficjentów
4.2.2	Edukacja regionalna dla dzieci i młodzieży	organizacje pozarządowe, gmina	PROW projekt grantowy 120 000	Liczba operacji obejmujących edukację regionalną dzieci i młodzieży	szt.	0	3	sprawozdania beneficjentów
4.3.1	Animacja współpracy na rzecz grup defaworyzowanych	organizacje pozarządowe, organizacje zajmujące się grupami defaworyzowanymi	PROW aktywizacja 6000	Liczba szkoleń dla podmiotów działających na rzecz osób defaworyzowanych	szt.	0	2	dane własne LGD

4.4.1	Wsparcie działań w zakresie renowacji obiektów zabytkowych	parafie, organizacje pozarządowe	PROW projekt grantowy 300 000	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	szt.	0	6	sprawozdania beneficjentów
4.4.2	Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem i edukacją dotyczącą dziedzictwa rybackiego	gminy, organizacje pozarządowe	PO RYBY konkurs 600 000	Liczba obiektów objętych wsparciem przystosowawczym na rzecz kultywowania i edukacji dziedzictwa rybackiego	szt.	0	8	sprawozdania beneficjentów
4.4.3	Wsparcie działalności organizacji pozarządowych i innych grup w zakresie edukacji i promocji dziedzictwa rybackiego	organizacje pozarządowe, gmina	PO RYBY projekt grantowy 300 000	Liczba wydarzeń promujących dziedzictwo rybackie	szt.	0	6	sprawozdania beneficjentów
SUMA				2 241 600,00				

Cel ogólny 4. Aktywni i świadomi mieszkańcy dbający o kulturę i dziedzictwo obszaru LGD oraz środowisko naturalne

Na postrzeganie jakości życia mieszkańców w dużej mierze wpływa poczucie przywiązania do „małej ojczyzny”. O atrakcyjności obszaru do zamieszkania nie decydują jedynie względy ekonomiczne (możliwość znalezienia pracy), ale też możliwości samorealizacji i rozwoju. Rozwój terenu zależy jednocześnie od zgromadzonego kapitału społecznego, kształtowanego przez chęć współpracy, dążenie do integracji, aktywność w inicjowaniu przedsięwzięć.

Obszar LGD charakteryzuje aktywne oraz otwarte na zmiany i ludzi społeczeństwo z dużą liczbą lokalnych liderów i pasjonatów, którzy często stoją na czele organizacji pozarządowych i grup nieformalnych działających w regionie. Podejmują oni wiele działań na rzecz rozwoju swoich miejscowości. Otrzymując odpowiednie środki i przestrzeń do działania, mogą się stać organizatorami życia społecznego i kulturalnego w swoich miejscowościach. Podejmowane w ramach realizacji LSR działania edukacyjne skierowane do lokalnych liderów pozwolą na odpowiednie ich przygotowanie do pełnienia roli animatorów we wsiach, czyli osób prowadzących zajęcia integrujące mieszkańców i pobudzające ich do działania. Jest to zgodne z ogólnokrajowym trendem promowania i wspierania budowania lokalnych więzi i wspólnot. W wielu miejscowościach na obszarze LGD funkcjonują domy kultury i świetlice wiejskie, jednak w większości z nich widoczne są braki infrastrukturalne związane ze złym stanem technicznym bądź niedostatecznym wyposażeniem. Konieczne jest podjęcie działań w ramach realizacji LSR mających na celu zapewnienie dostępu jak największej liczbie mieszkańców do obiektów pełniących funkcje społeczno-kulturalne, co z kolei przełoży się na powstanie oferty kulturalnej i edukacyjnej dla lokalnej społeczności. Podjęcie działań aktywizujących i służących integracji jest bardzo istotne zwłaszcza w odniesieniu do dzieci i młodzieży, seniorów oraz kobiet po 30+, a także mieszkańców wsi, gdyż to właśnie te grupy zgodnie z przeprowadzoną diagnozą, są grupami zagrożonymi wykluczeniem społecznym w związku z ograniczonym dostępem do miejsc i przedsięwzięć sprzyjających integracji. Stworzenie pod kątem tych osób oferty kulturalnej i edukacyjnej w odpowiednio dostosowanych obiektach przyczyni się do ich zaktywizowania i włączenia w życie społeczne. W celu przeciwdziałania wykluczeniu będą także prowadzone działania animacyjne skierowane do osób i organizacji zaangażowanych w pomoc grupom defaworyzowanym.

Ważnym czynnikiem sprzyjającym aktywności mieszkańców jest wysoki stopień przywiązania do tradycji. Pielęgnowanie tożsamości kulturowej i zachęcanie do współpracy daje wymierne korzyści. Mieszkańcy, którzy czują się związani z miejscem zamieszkania, rzadziej podejmują decyzję o emigracji, przeciwnie, ich lokalny patriotyzm pobudza ich do działania na rzecz rozwoju miejsca, w którym żyją. Zintegrowana wspólnota zapobiega szerzeniu się patologii (mieszkańcy nawzajem piętnują zachowania niezgodne z przyjętymi normami, pomagając w sytuacjach problemowych). Zaufanie do siebie przekłada się na wspólne inicjatywy gospodarcze oraz społeczne, czyniąc życie łatwiejszym i spokojniejszym.

Obszar LGD charakteryzuje bogate dziedzictwo kultury materialnej i duchowej oraz wieloletnie tradycje. Mieszkańcy powinni dbać o obiekty zabytkowe oraz zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego oraz rybackiego, co przyczyni się do propagowania dobrostanu społecznego i dziedzictwa kulturowego na obszarach rybackich i akwakultury, które znajdują się na terenach gmin wchodzących w skład LGD. Działania te będą prowadzone z zachowaniem dbałości o środowisko naturalne, co przyczyni się do zrównoważonego rozwoju terytorialnego obszarów wiejskich.

Cel szczegółowy 4.1 Rozwój kapitału społecznego i zdolności samoorganizacji społeczności lokalnych wokół zasobów kulturowych, przyrodniczych i dziedzictwa lokalnego

Niezwykle istotne dla rozwoju kapitału społecznego jest nawiązywanie różnorodnych relacji między mieszkańcami oraz budowanie na tej bazie współdziałania. Osobom pełniącym na obszarze LGD rolę lokalnych liderów brakuje jednak odpowiedniej wiedzy i doświadczenia z zakresu organizowania życia społecznego w swoich miejscowościach w oparciu o zasoby obszaru, w tym przede wszystkim bogate dziedzictwo kulturowe, które stanowi ważny czynnik budowania lokalnego patriotyzmu oraz przywiązania do wartości i miejsca zamieszkania. Dla zapewnienia dynamicznego rozwoju społeczno – gospodarczego konieczne jest wyzwolenie wśród mieszkańców poczucia współodpowiedzialności za losy swojej „małej ojczyzny”. Bardziej zintegrowane społeczeństwo oznacza możliwości rozwiązania wspólnymi siłami większej liczby problemów. Mieszkańcy, którzy angażują się w sprawy publiczne i działania na rzecz innych mieszkańców stanowią gwarancję demokratycznych zachowań i postaw obywatelskich. Z tego względu, wszelkie przejawy aktywności mieszkańców powinny być wspierane.

Mieszkańcy obszaru LGD mogą pochwalić się wielowiekowym dziedzictwem kulturowym i historycznym bogatym w liczne zabytki, obiekty architektoniczne, stanowiska archeologiczne. Oprócz obiektów materialnych teren LGD wyróżnia kuchnia regionalna, lokalne produkty, rękodzieło, tradycje rolnicze oraz zespoły i grupy kultywujące tradycje ludowe i historyczne. Dziedzictwo kulturowe obszaru, zwłaszcza niematerialne stanowi spoiwo społeczności LGD i należy je pielęgnować oraz pokazywać na zewnątrz. W tym celu w ramach realizacji LSR będą prowadzone działania polegające na organizowaniu szkoleń i warsztatów z zakresu wykorzystania zasobów regionu oraz organizowaniu wydarzeń kulturalnych promujących lokalne dziedzictwo, służące budowaniu w mieszkańcach poczucia przynależności do obszaru LGD. Wsparcie będzie kierowane także do zespołów i organizacji nieformalnych kultywujących tradycje i dziedzictwo obszaru, poprzez ich wyposażenie w stroje i inne niezbędne przedmioty.

Cel szczegółowy 4.2 Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości ich zaangażowania w życie społeczno - kulturalne obszaru LGD

Wysoki stopień ubóstwa znacznej części lokalnej społeczności związany z wysokim bezrobociem stanowi główną przyczynę wycofania społecznego mieszkańców. Oprócz wysokości dochodu na wykluczenie społeczne mieszkańców obszaru mają wpływ m. in. czynniki związane z ograniczonym dostępem do infrastruktury społecznej. Problem ten dotyczy przede wszystkim mieszkańców terenów wiejskich – zarówno młodzieży, jak i seniorów, a także kobiet w wieku 30+, dla których barierą w podjęciu zatrudnienia jest wychowywanie małoletniego dziecka. Ograniczenia komunikacyjne związane z dotarciem do ośrodków miejskich oraz brak oferty kulturalnej na obszarze małych miejscowości przyczyniają się do wykluczenia społecznego tych osób. Jest to zjawisko szczególnie niebezpieczne wśród młodzieży, która nie będąc zaangażowana w życie społeczne wykazuje bierną postawę. Powoduje to osłabienie tożsamości lokalnej wśród młodych ludzi.

Właśnie pod kątem tych grup należy podjąć działania mające na celu ich zaktywizowanie poprzez zaangażowanie w życie społeczno – kulturalne obszaru LGD. W tym celu niezwykle istotne jest udostępnianie mieszkańcom przestrzeni publicznej, gdzie mogliby się spotykać, wymieniać poglądy i wspólnie realizować pomysły. Temu celowi służą świetlice, wiejskie klubiki, remizy strażackie, domy kultury, biblioteki i szkoły, które powinny stać się centrami aktywizacji mieszkańców.

Dla młodych ludzi prowadzone będą działania kulturalne oraz edukacyjne związane z historią i dziedzictwem regionu, wzmacniające ich przywiązanie do miejsca zamieszkania i pobudzające ich lokalny patriotyzm, co stanowi szansę na ograniczenie zjawiska emigracji na obszarze LGD. Świetlice wiejskie staną się lokalnymi „klubikami kultury” z bogatą ofertą pod kątem najmłodszych, którzy będą pozostawali pod opieką animatorów. Wiejskie klubiki kultury z właściwie rozbudowaną ofertą staną się także miejscem spotkań i integracji najstarszych mieszkańców wsi, biernych społecznie ze względu na swój wiek, samotność, zły stan zdrowia czy brak kontaktów z osobami w podobnym wieku.

Cel szczegółowy 4.3 Wsparcie instytucji i osób zaangażowanych w prace na rzecz grup defaworyzowanych

Wśród mieszkańców obszaru LGD znajdują się także osoby, które uczestniczą w zbiorowym życiu społecznym w stopniu znacznie mniejszym niż pozostali mieszkańcy. Jest to spowodowane ich niekorzystnym położeniem społecznym ze względu na problemy z pracą i dochodami, edukacją, dostępem do infrastruktury i oferty kulturalnej oraz wizerunkiem społecznym. Utrzymujące się wykluczenie rodzi negatywne skutki społeczne – patologie oraz rozszczeniową i bierną postawę. Ważne jest wsparcie grup defaworyzowanych w wyjściu z trudnej sytuacji i włączenie ich w życie społeczne. Brakuje jednak współpracy i sieciowych działań osób, instytucji i organizacji mających w swoich kompetencjach pracę z zagrożonymi wykluczeniem grupami społecznymi. W procesie wdrażania LSR istotne będzie wsparcie działań podmiotów zaangażowanych w pracę na rzecz grup wykluczonych, poprzez organizację szkoleń, warsztatów i spotkań dyskusyjnych mających na celu wzmocnienie ich w niesieniu wielowymiarowej pomocy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym.

Cel szczegółowy 4.4 Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego

Pamięć o miejscach, wydarzeniach i ludziach jest tym, co często w największym stopniu stanowi o identyfikacji z „małą ojczyzną”. Na dziedzictwo kulturowe obszaru LGD składają się miejscowe zabytki, miejsca pamięci, stanowiska archeologiczne oraz pomniki przyrody, jednak niestety wiele z obiektów świadczących o historii regionu jest w niezadowalającym stanie technicznym. W ramach realizacji LSR będą wspierane przedsięwzięcia mające na celu renowację obiektów zabytkowych. Ochrony i wyeksponowania wymaga także lokalne dziedzictwo kulturowe i tradycje związane z gospodarką rybacką. Konieczne jest kultywowanie tych tradycji poprzez tworzenie miejsc, w których będzie promowane dziedzictwo rybackie oraz poprzez realizowanie programów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży, popularyzację wędkarstwa, tworzenie markowych produktów rybackich oraz skoordynowaną promocję. Działania związane z wykorzystaniem zasobów dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i rybackiego będą podejmowane zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, poprzez ich mądre wykorzystywanie.

Koszty bieżące, służące rozwojowi gospodarczemu obszaru, przy jednoczesnej jego ochronie

Obszar tematyczny	Produkt	Jed. miary	Plan 2023	Rezultat	Jed. miary	Plan 2023	Budżet
Koszty bieżące	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	szt.	48	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD	szt.	200	2 055 000 zł
	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	szt.	150				
	Liczba pomiotów, którym udzielono doradztwa	szt.	800				

W ramach przedstawionych celów i przedsięwzięć możliwe do realizacji będą operacje przedstawione w poniższej tabeli. Zakres opracowany został na podstawie konsultacji społecznych oraz złożonych przez mieszkańców propozycji. Ponadto uwzględniono zapisy rozporządzeń i programów, w ramach których realizowane będzie strategia.

Przedsięwzięcia oraz typy operacji możliwe do realizacji w ramach LSR

Przedsięwzięcie		Zakres tematyczny			Wartość i intensywność pomocy Sposób realizacji, środki przeznaczone na realizację Program
Nr	Nazwa	Opis przedsięwzięcia	Preferowane operacje	Beneficjenci	
Cel ogólny I					
1.1.1	Wspieranie działalności mającej na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty przyczyniające się do przeciwdziałania i zapobiegania szkodom. Dotyczy to zarówno zmniejszania skutki negatywnej działalności człowieka (kłusownictwo), szkód spowodowanych działalnością zwierząt jak również negatywnych skutków zdarzeń noszących znamiona klęski żywiołowej, np. powodzie, stany powodziowe i susze. Wszystkie wymienione szkodliwe czynniki powodują straty dla gospodarstw rybackich zarówno w produkcji jak i w stanie wód.	<ul style="list-style-type: none"> - Wyposażenie straży wodnej w sprzęt - Przywracanie lub zabezpieczanie potencjału sektora rybactwa przypadku zniszczenia klęską żywiołową lub szkodą spowodowaną działalnością zwierząt 	rybacy, straż wodna	300 000,00 do 300 tys. 75% Konkurs PO RYBY
1.1.2	Wspieranie działań mających na celu ograniczenie emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne	W ramach przedsięwzięcia będzie możliwa realizacja projektów z zakresu ochrony środowiska naturalnego oraz wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach rybackich. Przedsięwzięcie to ma na celu zmniejszenia emisji CO ₂ i zwiększenie oszczędności w prowadzonych działalnościach poprzez zakup i montaż urządzeń wykorzystujących OZE, zastosowanie ekologicznych systemów transportowych ograniczających emisje szkodliwych substancji do atmosfery, zastosowanie termomodernizacji w budynkach wykorzystywanych do produkcji i hodowli ryb.	<ul style="list-style-type: none"> - Tworzenie i rozwój infrastruktury wykorzystującej odnawialne źródła energii - Działania na rzecz ograniczenia emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne, wykorzystywanie ekologicznych źródeł energii, termomodernizację i rozwiązania ekologiczne systemów transportowych 	rybacy, gminy, jst,	600 000,00 do 300 tys. 75% Konkurs PO RYBY
1.1.3	Zabezpieczenie i odtworzenie właściwego stanu środowiska wodnego	W ramach przedsięwzięcia możliwa będzie realizacja projektów z zakresu zabezpieczenia i odtworzenia pierwotnego stanu środowiska wodnego między innymi odwracanie procesów eutrofizacji wód publicznych i renaturyzacji zbiorników wodnych i terenów przyległych w przypadku jego zniszczenia.	<ul style="list-style-type: none"> - Renaturyzacja zbiorników wodnych i terenów przyległych zniszczonych w procesie eutrofizacji 	gminy, jst	400 000,00 do 300 tys. 75% Konkurs PO RYBY

1.2.1	Budowa, przebudowa, rozbudowa i/lub adaptacja oraz wyposażenie w sprzęt, urządzenia i/lub innowacyjną technologię obiektów, służących zrównoważonej gospodarce rybackiej oraz do chowu i hodowli ryb	W ramach przedsięwzięcia możliwe będzie otrzymanie dofinansowania na budowę, przebudowę, rozbudowę i/lub adaptację oraz wyposażenie w sprzęt, urządzenia i/lub innowacyjną technologię obiektów, służących zrównoważonej gospodarce rybackiej oraz do chowu i hodowli ryb. Dofinansowane będą działania służące wzrostowi możliwości produkcyjnych obiektów chowu/hodowli lub poprawie jakości chowu/hodowli ryb oraz podniesieniu efektywności wykorzystania dostępnych zasobów wodnych.	Budowa, przebudowa, rozbudowa i/lub adaptacja oraz wyposażenie w sprzęt, urządzenia i/lub innowacyjną technologię obiektów, służących zrównoważonej gospodarce rybackiej oraz do chowu i hodowli ryb	rybacy	1 200 000,00 do 300 tys. 50% Konkurs PO RYBY
1.2.2	Wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb	W ramach przedsięwzięcia możliwa będzie realizacja projektów przyczyniających się do rozwoju przetwórstwa i sprzedaży ryb. W wyniku realizacji operacji możliwy będzie zakup maszyn i urządzeń do przetwórstwa i konserwowania ryb oraz przechowywania produktów rybołówstwa, budowa/modernizacja istniejących budynków związanych z przetwórstwem i sprzedażą ryb.	Wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb	rybacy	800 000,00 do 300 tys. 50% Konkurs PO RYBY
1.2.3	Wspieranie zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą przedsięwzięcia przyczyniające się do różnicowania działalności i dywersyfikacji zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa w drodze tworzenia lub utrzymania miejsc pracy, nie związanych z podstawową działalnością rybacką.	- Rozwój przedsiębiorczości poprzez rozpoczynanie nowej działalności	rybacy, domownicy rybaków, osoby zatrudnione w rybactwie	800 000,00 do 300 tys. 50% Konkurs PO RYBY
1.3.1	Wsparcie promocji obszaru rybackiego i jego produktów oraz obszaru akwakultury	W ramach przedsięwzięcia będą wspierane operacje przyczyniające się do promocji obszaru rybackiego i jego produktów oraz obszaru akwakultury. W wyniku realizacji operacji możliwe będzie dofinansowanie projektów w zakresie organizacji imprez kulturalnych/edukacyjnych/integracyjnych promujących obszar rybacki.	- Przedsięwzięcia mające na celu promocję obszaru i produktów rybackich, m.in. imprezy, szkolenia, konferencje	LGD/ osoby fizyczne, osoby prawne – z wyłączeniem prowadzących działalność gospodarczą, jst	200 000,00 zł od 5 do 50 tys. 100% Projekt grantowy PO RYBY
1.3.2	Regionalny projekt współpracy	W ramach przedsięwzięcia zaplanowano realizację regionalnego projektu współpracy, którego celem będzie zdobycie wiedzy i zwiększenie kompetencji osób związanych z rybactwem. W ramach zadania promowane będą produkty rybackie, które są produkowane na obszarze LGD.	- Promocja produktów rybackich	LGD	100 000,00 95% Projekt współpracy PO RYBY

1.4.1	Dobre praktyki w sektorze rybackim	W ramach przedsięwzięcia zaplanowano wyjazdy szkoleniowo-studyjne, które mają zwiększyć kompetencje oraz wiedzę osób biorących w przedsięwzięciu na temat innowacyjnych rozwiązań technologicznych stosowanych w rybnictwie, nowoczesnych metod hodowli i przetwórstwa ryb. Wyjazdy szkoleniowo-studyjne zostaną zorganizowane do miejsc, w których sektor rybacki to bardzo znacząca gałąź gospodarki lokalnej.	- Wizyta studyjno – szkoleniowa	LGD	10 000,00 zł 100% Aktywizacja PO RYBY
Cel ogólny II					
2.1.1	Tworzenie i rozwój tematycznych obiektów turystycznych	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą operacje przyczyniające się do tworzenia i rozwoju tematycznych obiektów turystycznych, w których oprócz miejsc noclegowych i wyżywienia, turyści będą mogli skorzystać z dodatkowej oferty spędzania wolnego czasu, uczestniczyć w artystycznych warsztatach z rękodzieła, promujących tradycje regionu czy inne aktywności. Możliwa będzie realizacja projektów z zakresu budowy/przebudowy/dostosowywania/remontu obiektów, zakupu wyposażenia m.in. w postaci mebli i innych urządzeń podnoszących standard świadczonych usług, zakupu niezbędnego wyposażenia wzbogacającego ofertę tematyczną obiektów turystycznych. Wsparte zostaną również działania związane z rozwojem istniejących obiektów tematycznych.	- Utworzenie turystycznych obiektów tematycznych - Rozwój, doposażenie, remont, turystycznych obiektów tematycznych - Przystosowanie/wyposażenie gospodarstw agroturystycznych do pełnienia funkcji obiektów tematycznych (z motywem przewodnim, na którym budowana jest oferta dla turysty)	osoby prowadzące gospodarstwa agroturystyczne, przedsiębiorcy, mieszkańcy	I. projekt grantowy 300 000,00 zł od 5 do 50 tys. 90% II. Rozpoczęcie działalności 400 000,00 zł 100 tys. 100% III. Rozwój działalności 600 000,00 zł powyżej 25 tys. do 300 tys. 70% PROW
2.1.2	Tworzenie i rozwój obiektów noclegowych i rekreacyjnych na terenach wykorzystujących walory wodne i rybackie	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą operacje polegające na tworzeniu i rozwoju miejsc noclegowych/rekreacyjnych na terenach wykorzystujących walory wodne i rybackie.	- Podejmowanie lub rozwój działalności gospodarczej wykorzystującej wodny potencjał obszaru rybackiego	osoby prowadzące działalność związaną z usługami turystycznymi, przedsiębiorcy, mieszkańcy	500 000,00 zł do 300 tys. 50% konkurs PO RYBY
2.2.1	Budowa małej architektury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej	W ramach przedsięwzięcia będzie możliwa realizacja projektów z zakresu budowy małej architektury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej. Możliwa będzie budowa m.in. punktów postojowych, wiat turystycznych, wytyczanie nowych szlaków rowerowych, ścieżek edukacyjnych, oznakowanie istniejących już szlaków na obszarze LGD. Dofinansowane również będą zadania z zakresu budowy placów zabaw, boisk sportowych i siłowni zewnętrznych wykorzystujących wodny potencjał.	- Budowa, przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	organizacje pozarządowe, samorządy gmin, samorządowe instytucje kultury	I. projekt grantowy 300 000,00 zł od 5 do 50 tys. 90 % II. konkurs 300 000,00zł od 50 do 300 tys. 90 %

					PROW
2.2.2	Zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych oraz terenów przyległych na funkcje turystyczne lub/i rekreacyjne lub/i edukacyjne	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą operacje przyczyniające się do zagospodarowania zbiorników i cieków wodnych oraz terenów przyległych na funkcje turystyczne lub/i rekreacyjne lub/i edukacyjne. Będzie możliwa realizacja operacji polegających na tworzeniu, rozwoju, wyposażeniu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, przeznaczonej na użytek publiczny historycznie lub terytorialnie związanych z działalnością rybacką.	- Tworzenie, rozwój, wyposażenie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, przeznaczonej na użytek publiczny historycznie lub terytorialnie związanych z działalnością rybacką	mieszkańcy, przedsiębiorcy, osoby prowadzące działalność w sektorze rybactwa, gminy, jst	1 600 000,00 zł do 300 tys. 75% konkurs PO RYBY
2.3.1	Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty przyczyniające się do tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny.	- Podejmowanie działalności gospodarczej - Rozwijanie działalności gospodarczej	Przedsiębiorcy, mieszkańcy, grupy defaworyzowane	I. Rozpoczynanie działalności 500 000,00 100 tys. 100% II. Rozwijanie działalności 400 000,00 powyżej 25 tys. do 300 tys. 70% PROW
2.3.2	Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego	Przedsięwzięcie to przyczyniać się będzie do tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego. Wspierane będą operacje związane z rozwojem gastronomii oraz bazy noclegowej, a także działalności turystycznej, które będą się przyczyniać do tworzenia zintegrowanej oferty.	- Podejmowanie działalności gospodarczej - Rozwijanie działalności gospodarczej	przedsiębiorcy, mieszkańcy, grupy defaworyzowane	rozpoczynanie i rozwijanie działalności 700 000,00 zł do 300 tys. 50% Konkurs PO RYBY
2.4.1	Promocja sieciowego produktu turystycznego	W ramach przedsięwzięcia zaplanowano promocję sieciowego produktu turystycznego, który łączy w sobie różnorodne usługi, rzeczy i wartości. Ważne są działania promocyjne, które w sposób kompleksowy i zintegrowany wyróżnią atrakcje turystyczne obszaru LGD.	- Podejmowanie działań mających na celu promocję sieciowego produktu turystycznego w tym publikacje, wydawnictwa i inne	LGD	10 000,00 100 % Aktywizacja PROW
2.4.2	Podniesienie wiedzy i kompetencji osób świadczących usługi turystyczne w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej	W ramach przedsięwzięcia zaplanowano projekt własny LGD, którego celem będzie organizacja szkoleń podnoszących wiedzę i kompetencje osób świadczących usługi turystyczne w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej. Stanie się to gwarantem profesjonalnej oferty turystycznej, ale również wzmocni współpracę sieciową różnych pomiotów działających w branży turystycznej.	- Szkolenia, wyjazdy studyjne, konferencje, warsztaty, spotkania i inne	osoby fizyczne, osoby prawne, osoby świadczące usługi turystyczne, LGD	50 000,00 90% Konkurs/ Projekt własny PROW

Cel ogólny III

3.1.1	Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno - spożywczym	W ramach przedsięwzięcia będą wspierane projekty przyczyniające się do rozwoju przetwórstwa rolno – spożywczego na obszarze LGD opartego o wysokiej jakości produkty pochodzące z dobrze rozwiniętego rolnictwa. Przedsięwzięcie to ma na celu zwiększenie zatrudnienia na obszarze poprzez otwieranie i rozwijanie działalności gospodarczej polegającej na powstawaniu małych zakładów przetwórczych, w oparciu o lokalne owoce i warzywa. Wsparcie uzyskają przede wszystkim te operacje, w wyniku których powstaną gotowe do wprowadzenia na rynek produkty.	<ul style="list-style-type: none"> - Podejmowanie działalności gospodarczej - Rozwijanie działalności gospodarczej 	przedsiębiorcy , mieszkańcy	<p>I. Rozpoczęcie działalności 700 000,00 zł 100 tys. 100%</p> <p>II. Rozwijanie działalności 700 000,00 zł Powyżej 25 tys. do 300 tys. 70% PROW</p>
3.1.2	Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw	W ramach przedsięwzięcia będzie możliwa realizacja projektów opartych na współpracy podmiotów w zakresie budowania krótkich łańcuchów dostaw służących wprowadzeniu na rynek produktów lokalnych pochodzących z rolnictwa. Przedsięwzięcie to ma służyć tworzeniu sieci sprzedaży służących rozwojowi przedsiębiorczości w regionie oraz usprawnieniu dostaw poprzez zmniejszenie liczby pośredników niezbędnych do dostarczenia konsumentom produktu końcowego. Wsparcie uzyskają beneficjenci realizujący operacje zakładające współpracę między podmiotami.	<ul style="list-style-type: none"> - Podejmowanie działalności gospodarczej - Rozwijanie działalności gospodarczej (sklepy, punkty sprzedaży, restauracje) 	przedsiębiorcy , mieszkańcy	<p>I. Rozpoczęcie działalności 200 000,00 100 tys. 100%</p> <p>II. Rozwijanie działalności 700 000,00 Powyżej 25 tys. do 300 tys. 70% PROW</p>
3.1.3	Wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa	W ramach przedsięwzięcia będą wspierane działania opierające się o zasoby pochodzące z rolnictwa, czemu sprzyjają dogodne warunki klimatyczne. Dofinansowane będą m.in. działania wykorzystujące potencjał rolnictwa, jaki stanowią produkty uboczne pochodzące z przetwórstwa owocowo – warzywnego, które są szczególnym rodzajem biomasy. Wsparcie uzyskają beneficjenci rozpoczynający lub rozwijający działalność gospodarczą związaną z wykorzystaniem zasobów rolnictwa polegającą na zakupie maszyn i urządzeń służących przetwarzaniu biomasy lub wykorzystujących OZE w ramach prowadzonej działalności oraz przyczyniające się do zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska.	<ul style="list-style-type: none"> - Podejmowanie działalności gospodarczej - Rozwijanie działalności gospodarczej 	przedsiębiorcy , mieszkańcy	<p>I. Rozpoczęcie działalności 180 000,00 60 tys. 100%</p> <p>II. Rozwijanie działalności 200 000,00 Powyżej 25 tys. do 300 tys. 70% PROW</p>
3.2.1	Wsparcie innowacyjnej działalności w sektorze usług	W ramach przedsięwzięcia będą wspierane działania związane z podejmowaniem bądź rozwijaniem działalności gospodarczej polegającej na świadczeniu innowacyjnych usług na poziomie obszaru objętego LSR. Beneficjentami przedsięwzięcia będą osoby znajdujące się w grupie osób	<ul style="list-style-type: none"> - Podejmowanie działalności gospodarczej - Rozwijanie działalności gospodarczej 	grupa defaworyzowana, mieszkańcy	<p>I. Rozpoczęcie działalności 600 000,00 60 tys. 100%</p>

		defaworyzowanych i będzie ono służyło poprawieniu ich sytuacji na rynku pracy.			II. Rozwijanie działalności 500 000,00 Powyżej 25 tys. do 300 tys. 70% PROW
3.3.1	Kreator przedsiębiorczości	W ramach przedsięwzięcia zostanie zrealizowany przez LGD „Owocowy Szlak” w partnerstwie z lokalnymi grupami działania z terenu Polski oraz z zagranicy międzynarodowy projekt współpracy. Odbiorcami projektu będzie młodzież zdiagnozowana jako jedna z grup defaworyzowanych, dla której zostało przewidziane wsparcie w postaci szkoleń, warsztatów, spotkań i festynów nastawionych na naukę praktycznej przedsiębiorczości oraz wyjazd studyjny pokazujący dobre praktyki.	<ul style="list-style-type: none"> - Szkolenia, warsztaty, spotkania, festyny, - Wyjazd studyjny - Wzmocnienie kapitału społecznego (uczniowie gimnazjum) 	LGD	110 000,00 100% Projekt współpracy międzynarodowy PROW
3.4.1	Podniesienie kompetencji mieszkańców w zakresie tworzenia sieci sprzedaży oraz nawiązywania współpracy	W ramach przedsięwzięcia będą wspierane operacje polegające na organizowaniu przez LGD „Owocowy Szlak” szkoleń i warsztatów oraz konferencji mających na celu podniesienie wiedzy i kompetencji mieszkańców obszaru z zakresu tworzenia sieci sprzedaży oraz nawiązywania współpracy. Celem tego przedsięwzięcia jest uświadomienie społeczeństwu korzyści płynących ze współpracy, tak by podejmowali wspólne inicjatywy gospodarcze ułatwiające im funkcjonowanie na rynku.	<ul style="list-style-type: none"> - Szkolenia, warsztaty, konferencja i inne 	LGD	10 000,00 100% Aktywizacja PROW
3.5.1	Budowa i promocja marki produktu lokalnego obszaru LGD	W ramach przedsięwzięcia będzie możliwe przeprowadzenie operacji polegającej na podjęciu działań promocyjnych i szkoleniowych zmierzających do stworzenie wspólnej marki produktu lokalnego obszaru LGD. Działania podejmowane w ramach tego przedsięwzięcia będą skoncentrowane na skutecznej promocji produktu lokalnego pod wspólną marką podczas imprez i wydarzeń, co przełoży się na zwiększenie ich dostępności oraz wzmocnienie wizerunku regionu.	<ul style="list-style-type: none"> - Opracowanie planu marketingowego, logo produktów lokalnych, szyldu, półki na produkty lokalne, szkolenia dla wytwórców produktów oraz prowadzących usługi sprzedaży w zakresie marketingu, reklamy, wprowadzenia planu marketingowego w życie, współpracy 	mieszkańcy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy	50 000,00 95% Konkurs/projekt własny PROW
3.5.2	Projekt współpracy	W ramach przedsięwzięcia zostanie zrealizowany projekt współpracy ponadregionalny z LGD spoza województwa lubelskiego opierający się na kultywowaniu dziedzictwa kulturowego i promocji produktu lokalnego partnerskich regionów. Odbiorcami projektu są mieszkańcy obszaru LGD, którzy w ramach projektu będą uczestniczyć w konferencjach i festynach związanych z promocją produktu lokalnego oraz wyjazdach studyjnych ukazujących dobre	<ul style="list-style-type: none"> - Promocja produktów lokalnych, wymiana dobrych praktyk, publikacja, wizyty studyjne, konferencje, festyny i inne 	LGD	projekt współpracy 50 000,00 Projekt współpracy ponadregionalny PROW

		praktyki.			
Cel ogólny IV					
4.1.1.	Wsparcie społeczności lokalnej w zakresie wykorzystania zasobów regionu	W ramach przedsięwzięcia będą możliwe działania polegające na wsparciu lokalnej społeczności, w tym szczególnie osób należących do grup defaworyzowanych, w zakresie wykorzystania zasobów obszaru, szczególnie bogatego dziedzictwa kulturowego. Celem tego przedsięwzięcia jest wzbudzenie lokalnego patriotyzmu, poprzez organizację szkoleń i warsztatów z zakresu wykorzystania zasobów regionu, co przełoży się na zwiększenie zaangażowania mieszkańców obszaru LGD we wspólne działania na rzecz ogółu społeczności.	- Szkolenia z wykorzystania zasobów regionu w tym dla grupy defaworyzowanej	mieszkańcy, grupy defaworyzowane, członkowie organizacji pozarządowych	4 000,00 100% Aktywizacja PROW
4.1.2.	Wsparcie działań dotyczących organizacji wydarzeń mających na celu kultywowanie dziedzictwa	W ramach przedsięwzięcia będą wspierane działania polegające na organizowaniu imprez, festynów i innych wydarzeń kulturalnych promujących lokalne dziedzictwo kulturowe, mających na celu budowanie w mieszkańcach poczucia przynależności do obszaru LGD. Wspierane będą wydarzenia, podczas których będzie prezentowana kuchnia regionalna, lokalne produkty, rękodzieło i tradycje ludowe i historyczne.	- Wydarzenia, imprezy, festyny, pikniki i inne, mające na celu kultywowanie dziedzictwa	organizacje pozarządowe, gmina, jst	300 000,00 od 5 do 50 tys. 90 % Projekt grantowy PROW
4.1.3.	Wsparcie działań dotyczących wyposażenia grup kultywujących dziedzictwo obszaru	W ramach przedsięwzięcia będą realizowane operacje związane z zakupem strojów i wyposażenia dla zespołów i grup kultywujących lokalne dziedzictwo kulturowe obszaru. Przedsięwzięcie umożliwi wspieranie zespołów ludowych oraz organizacji kultywujących tradycje i dziedzictwo obszaru.	- Wyposażenie dla grup kultywujących dziedzictwo obszaru	organizacje pozarządowe, gmina, jst	300 000,00 od 5 do 50 tys. 90% Projekt grantowy PROW
4.1.4	Aktywizacja mieszkańców obszaru LGD	W ramach przedsięwzięcia będą wspierane działania zmierzające do zaktywizowania mieszkańców obszaru LGD. W tym celu będą organizowane szkolenia, warsztaty, konkursy i inne wydarzenia skierowane do mieszkańców obszaru LGD, umożliwiające im wspólne spędzanie czasu, kultywowanie lokalnych tradycji oraz rozwijanie osobowości i zainteresowań, co zaowocuje zwiększeniem zaangażowania mieszkańców w różne inicjatywy obywatelskie i wzmocnienie ich poczucia przynależności do społeczności LGD.	- Szkolenia, warsztaty, konkursy, wydarzenia i inne promujące obszar LGD, produkty lokalne, przedsiębiorczość	mieszkańcy	61600,00 100% Aktywizacja PROW
4.2.1	Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno - kulturalne	W ramach przedsięwzięcia zaplanowano operacje polegające na dostosowaniu obiektów pełniących funkcję świetlic wiejskich do potrzeb mieszkańców. Ma to na celu umożliwienie społeczności lokalnej obszaru LGD dostępu do obiektów publicznych, które będą	- Dostosowanie świetlic wiejskich oraz obiektów pełniących takie funkcje dla społeczności lokalnej pod kątem młodzieży oraz matek z dziećmi (grup de	organizacje pozarządowe, gmina, jst	300 000,00 od 5 do 50 tys. 90 % Projekt

		<p>mogli wykorzystywać do celów kulturalnych, edukacyjnych, społecznych i rozrywkowych. Działania podejmowane w ramach przedsięwzięcia pozwolą na tworzenie w małych miejscowościach klubików kultury, z których będą korzystać także osoby należące do grup defaworyzowanych – mieszkańcy obszarów wiejskich, młodzież, kobiety w wieku 30+ oraz seniorzy. Umożliwienie im dostępu do miejsc integracyjnych oraz stworzenie pod ich kątem oferty kulturalnej i edukacyjnej przyczyni się do ich zaktywizowania i włączenia w życie społeczne.</p>	faworyzowanych) – stworzenie klubików kultury		grantowy PROW
4.2.2	Edukacja regionalna dla dzieci i młodzieży	<p>W ramach przedsięwzięcia będą realizowane operacje z zakresu edukacji regionalnej polegające na przeprowadzaniu działań kulturalnych i edukacyjnych dla dzieci i młodzieży z obszaru LGD, związane z historią i dziedzictwem obszaru LGD. Celem tego przedsięwzięcia jest wzmocnienie w najmłodszych przedstawicielach lokalnej społeczności przywiązania do miejsca zamieszkania i pobudzenie ich lokalnego patriotyzmu.</p>	- Szkolenia, warsztaty, wycieczki edukacyjne dla młodzieży	organizacje pozarządowe, gmina	120 000,00) od 5 do 50 tys. 90% Projekt grantowy PROW
4.3.1	Animacja współpracy na rzecz grup defaworyzowanych	<p>W ramach przedsięwzięcia będą prowadzone działania animacyjne skierowane do osób i organizacji zaangażowanych w pomoc grupom defaworyzowanym. W tym celu organizowane będą szkolenia, warsztaty i spotkania dyskusyjne z zakresu współpracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym.</p>	- Szkolenia i warsztaty ze współpracy na rzecz grup defaworyzowanych (seniorzy, młodzież)	organizacje pozarządowe i organizacje nieformalne zajmujące się grupami defaworyzowanymi	6000,00 100% Aktywizacja PROW
4.4.1	Wsparcie działań w zakresie renowacji obiektów zabytkowych	<p>W ramach przedsięwzięcia będą realizowane projekty mające na celu ochronę obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w ewidencji zabytków poprzez ich renowację. Celem przedsięwzięcia jest odtworzenie zadowolającego stanu technicznego obiektów zabytkowych świadczących o historii obszaru LGD.</p>	- Renowacja obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w ewidencji zabytków)	Parafie, organizacje pozarządowe	300 000,00 od 5 do 50 tys. 90 % Projekt grantowy PROW
4.4.2	Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem i edukacją dotyczącą dziedzictwa rybackiego	<p>W ramach przedsięwzięcia będą realizowane operacje polegające na tworzeniu lub dostosowaniu miejsc, w których kultywowane będzie dziedzictwo rybackie obszaru LGD. Wspierane będą działania polegające na remoncie, modernizacji czy też wyposażeniu świetlic wiejskich, domów kultury lub innych obiektów, które zostaną zaadaptowane na izby rybackie, w których będą</p>	- Doposażenie i remont miejsc w których kultywowane będzie dziedzictwo rybackie (świetlice wiejskie, domy kultury inne obiekty pełniące taką funkcję)	gminy, organizacje pozarządowe	600 000,00 do 300 tys. 75 % Konkurs PO RYBY

		eksponowane przedmioty i akcesoria popularyzujące dziedzictwo rybackie obszaru.			
4.4.3	Wsparcie działalności organizacji pozarządowych i innych grup w zakresie edukacji i promocji dziedzictwa rybackiego	W ramach przedsięwzięcia będą realizowane projekty polegające na wspieraniu działalności organizacji pozarządowych i innych grup w zakresie edukacji i promocji, upowszechnieniu oraz zachowaniu dziedzictwa rybackiego obszaru LGD. W tym celu będą realizowane programy edukacyjne dla dzieci i młodzieży, szkolenia i warsztaty dla mieszkańców. Będą mogły być także podejmowane działania promocyjne polegające na organizowaniu imprez i wydarzeń, udziale w targach promujących dziedzictwo rybackie obszaru oraz na wydawaniu publikacji.	- Promowanie, zachowanie lub upowszechnienie rybackiego dziedzictwa kulturowego – wydarzenia, publikacje, warsztaty i inne	organizacje pozarządowe, rybacy	300 000,00 od 5 do 50 tys. zł 90% Projekt grantowy PO RYBY

W dalszej części niniejszego rozdziału przedstawiono matrycę logiczną obrazującą ciąg przyczynowo-skutkowy realizowanych w ramach strategii celów, przedsięwzięć i wskaźników. Na podstawie diagnozy i partycypacyjnie wypracowanej analizy SWOT rozpoznano problemy lokalnej społeczności oraz ich przyczyny i następstwa. Zgodnie z poniższym schematem, cele ogólne i szczegółowe, które zamierzamy osiągnąć realizując LSR wynikają z kluczowych problemów powstałych po odrzuceniu problemów marginalnych. Cele te są odwróceniem negatywnych trendów, a zarazem są pożądanymi przez naszą społeczność stanami, które chcemy osiągnąć. Efektem realizacji celów ogólnych mają być oddziaływania, jako długotrwałe, pozytywne konsekwencje realizowanych w ramach LSR operacji. Cele szczegółowe są kluczowe dla rozwoju obszaru LGD „Owocowy Szlak”, równocześnie są one mierzalne, konkretne i określone w czasie. Zakładane przedsięwzięcia są odpowiedzią na cele, które przed sobą postawiliśmy. Efekty realizacji poszczególnych celów szczegółowych i przedsięwzięć zostały ujęte jako konkretne wskaźniki liczbowe pozwalające na określenie stopnia ich realizacji oraz ich docelowej wartości. Całość koresponduje z przedstawionymi w matrycy zagrożeniami i szansami, jako czynnikami zewnętrznymi mającymi wpływ na realizację działań i osiągnięcie przyjętych wskaźników.

Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
S7 Uzależnienie od natury (zmiany klimatyczne, zwierzęta) oraz negatywnego zachowania człowieka (zanieczyszczenie śr., kłusownictwo)	CEL 1 Konkurencyjny i innowacyjny obszar rybactwa i akwakultury	Cel 1.1 Wsparcie działań dostosowawczych i naprawczych środowiska wodnego wynikających z klęsk żywiołowych, szkodliwej działalności człowieka i zwierząt oraz łagodzących zmiany klimatu	1.1.1 Wsparcie działalności mającej na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom	Liczba operacji obejmujących działania mające na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom	Liczba podmiotów korzystających z obiektów środowiska wodnego ochronionych przed negatywnym wpływem przyrody i człowieka	Wzrost wartości całkowitej produkcji i produktów rybactwa.	Z3 Wzrost negatywnych zachowań (m.in. kłusownictwo)
S8 Brak rozwiązań przeciwdziałających zmianom klimatycznym, klęskom żywiołowym (susze, powodzie) oraz szkodliwej działalności człowieka i niektórych zwierząt			1.1.2 Wsparcie działań mających na celu ograniczenie emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne	Liczba operacji obejmujących działania mające na celu ograniczenie emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne	Liczba gospodarstw korzystająca z rozwiązań sprzyjających ograniczeniu emisji substancji powodujących zmiany klimatu		Z6 Klęski żywiołowe i zmiany klimatyczne
S20 Niedostateczne wykorzystanie nasłonecznienia regionu do tworzenia małych instalacji produkujących prąd/ciepło			1.1.3 Zabezpieczenie i odtworzenie właściwego stanu środowiska wodnego	Liczba operacji obejmujących zabezpieczenie i odtworzenie właściwego stanu środowiska wodnego			SZ8 Dostępność środków finansowych umożliwiających wykorzystywanie technologii OZE
S41 Niska świadomość ekologiczna mieszkańców					Z5 Zanieczyszczanie środowiska naturalnego		
S3 Przystarzała infrastruktura w gospodarstwach rybactwa			Cel 1.2 Podnoszenie wartości produktów rybactwa oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność gospodarczą	1.2.1 Budowa, przebudowa, rozbudowa i/lub adaptacja oraz wyposażenie w sprzęt, urządzenia i/lub innowacyjną technologię obiektów, służących zrównoważonej gospodarce rybactwa	Liczba nowych lub zmodernizowanych lub wyposażonych w urządzenia obiektów gospodarki rybactwa		Liczba utworzonych miejsc pracy w rybactwie i poza rybactwem
					Liczba utrzymanych miejsc pracy w rybactwie	Z2 Negatywna kampania dotycząca sprzedaży żywego karpia	Z1 Negatywne dla rybactwa konsekwencje polityki ekologicznej

		wykorzystując potencjał obszaru rybackiego	oraz do chowu i hodowli ryb					
S2 Niski stopień przetwarzania surowca rybnego oraz niewystarczająca ilość punktów sprzedaży ryb			1.2.2 Wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb	Liczba operacji obejmujących wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb			Z9 Konieczność sprostania rygorystycznym wymogom produkcji żywności i świadczenia usług gastronomicznych	
S39 Starzenie się osób zajmujących się rybaństwem			1.2.3 Wspieranie zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką			Z7 Supermarkety wprowadzające towar niskiej jakości Z8 Rosnący import niepełnowartościowych produktów	
S4 Niedostateczna wiedza i kompetencje osób związanych z branżą rybacką do wprowadzania nowych rozwiązań w hodowli ryb oraz prowadzenia działalności okołorybackiej							Z10 Niekorzystne i niestabilne przepisy prawne	
S5 Brak wspólnej marki i promocji produktów lokalnych pochodzących z rolnictwa i rybactwa		Cel 1.3 Promowanie obszaru rybackiego i wytwarzanych w jego obrębie produktów oraz włączenie społeczności rybackich w rozwój lokalny	1.3.1 Wsparcie promocji obszaru rybackiego i jego produktów oraz obszaru akwakultury	Liczba operacji obejmujących promocję obszaru rybackiego i jego produktów oraz obszaru akwakultury	Liczba osób biorących udział w wydarzeniach promujących obszar rybacki i obszar akwakultury		SZ7 Wykorzystanie zewnętrznych środków finansowych	
S36 Niedostateczny marketing i brak dostępności produktów lokalnych dla mieszkańców i turystów			1.3.2 Regionalny projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy		Liczba projektów skierowanych do rybaków		Z11 Brak umiejętności pozyskiwania funduszy z zewnątrz
S1 Niska świadomość lokalna o potencjale rybackim obszaru LGD								
S22 Brak instytucji otoczenia biznesu								
S25 Brak dobrych praktyk ukazujących powiązania: nauka, praktyka, biznes		Cel 1.4 Wzmocnienie potencjału i kompetencji osób związanych z sektorem	1.4.1 Dobre praktyki w sektorze rybackim	Liczba wyjazdów szkoleniowo - studyjnych	Liczba osób biorących udział w wyjeździe szkoleniowo - studyjnym		Z20 Konkurencja ze strony podmiotów zajmujących się rybaństwem z innych województw	

		rybackim					
S12 Niedostateczna baza noclegowa i gastronomiczna w miejscach posiadających walory przyrodnicze	CEL 2 Obszar LGD atrakcyjny turystycznie z rozwiniętymi specjalistycznymi i innowacyjnymi usługami wykorzystującymi dziedzictwo, zasoby lokalne, środowisko i kapitał społeczny	Cel 2.1 Rozwój branży turystycznej wykorzystującej w sposób zrównoważony lokalne zasoby i dziedzictwo oraz pasje mieszkańców	2.1.1 Tworzenie i rozwój tematycznych obiektów turystycznych	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów tematycznej infrastruktury turystycznej	Wzrost liczby osób korzystających z tematycznych obiektów turystycznych Liczba utworzonych miejsc pracy Liczba osób, które skorzystały z miejsc noclegowych w ciągu roku Liczba utrzymanych miejsc pracy	Wzrost liczby turystów korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców Wzrost liczby osób uznających obszar LGD jako atrakcyjny turystycznie	SZ3 Rosnące zainteresowanie turystów obszarem LGD i poszukiwaniem oferty gospodarstw tematycznych
S13 Niewystarczająca promocja atrakcji turystycznych i brak sieciowania usług na obszarze LGD – brak organizatora turystyki			2.1.2 Tworzenie i rozwój miejsc noclegowych i rekreacyjnych na terenach wykorzystujących walory wodne i rybackie	Liczba nowych lub zmodernizowanych miejsc noclegowych i rekreacyjnych na terenach wykorzystujących walory wodne i rybackie			SZ1 Moda na turystykę „Blisko Natury” oraz turystykę weekendową
S6 Słabe wykorzystanie atutów środowiska na obszarach rybackich pod kątem działalności około rybackiej oraz turystyki i rekreacji							
S37 Niedostateczna ilość inicjatyw w kierunku ochrony i kultywowania dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego							SZ4 Moda na zdrowy i ekologiczny styl życia
S14 Niewystarczająca infrastruktura sportowo – rekreacyjna (miejsca postojowe, siłownie zewnętrzne, wiaty, niezagospodarowane zbiorniki i ciek wodne)			Cel 2.2 Rozwój infrastruktury uzupełniającej ofertę turystyczną LGD	2.2.1 Budowa małej architektury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	
	2.2.2 Zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych oraz terenów przyległych na funkcje turystyczne lub/i rekreacyjne lub/i edukacyjne	Liczba zagospodarowanych zbiorników i cieków wodnych na funkcje turystyczne lub/i rekreacyjne lub/i edukacyjne					

S11 Niedostateczne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych pod kątem turystyki i rekreacji		Cel 2.3 Wsparcie działalności gospodarczej uzupełniającej ofertę turystyczną obszaru LGD	2.3.1 Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny	Liczba podmiotów działających w sektorze usług turystycznych i wspierających turystykę, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)		Z13 Wysokie wymagania formalno – prawne związane z prowadzeniem działalności gospodarczej związane z sektorem przetwórstwa i rybactwa
			2.3.2 Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego	Liczba podmiotów wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR			Z12 Wysokie koszty stałe prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne (ZUS, US) hamujące rozwój przedsiębiorczości
S10 Niska świadomość mieszkańców w zakresie wykorzystania turystyki i produktów lokalnych jako dodatkowego źródła dochodu		Cel 2.4 Tworzenie i promocja sieciowych usług turystycznych	2.4.1 Promocja sieciowego produktu turystycznego	Liczba sieci w zakresie usług turystycznych, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Liczba osób, które skorzystały z więcej niż jednej usługi turystycznej objętej siecią,		Z20 Konkurencja ze strony podmiotów zajmujących się rybactwem z innych województw
							Z14 Napływ taniej siły roboczej z zagranicy
							SZ1 Moda na turystykę „Blisko Natury” oraz turystykę weekendową

S15 Bliskość dużych ośrodków turystycznych – Nałęczów, Kazimierz Dolny – przejmujących główny ruch turystyczny			2.4.2 Podniesienie wiedzy i kompetencji osób świadczących usługi turystyczne w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej	Liczba szkoleń i przedsięwzięć dla osób świadczących usługi turystyczne w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej	która otrzymała wsparcie w ramach realizacji LSR Liczba osób przeszkolonych w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej		Z9 Konieczność sprostania rygorystycznym wymogom produkcji żywności i świadczenia usług gastronomicznych
S36 Niedostateczny marketing i brak dostępności produktów lokalnych dla mieszkańców i turystów	CEL 3 Obszar LGD konkurencyjny gospodarczo z przedsiębiorcami mieszkańcami świadomymi atutów swojego otoczenia	Cel 3.1 Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno - spożywczym , produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa	3.1.1 Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno – spożywczym	Liczba operacji obejmujących wsparcie działalności związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym	Liczba utworzonych miejsc pracy w sektorze rolno spożywczym w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne	Liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym	Z7 Supermarkety wprowadzające towar niskiej jakości
S9 Niewystarczająca współpraca pomiędzy podmiotami (producenci, dystrybutorzy, odbiorcy instytucjonalni, indywidualni)			3.1.2 Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw	Liczba działalności, które otrzymały wsparcie na wprowadzenie na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw			SZ6 Współpraca podmiotów w zakresie budowania łańcucha dostaw od producenta do konsumenta
S16 Słabo rozwinięta działalność pozarolnicza			3.1.3 Wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa	Liczba operacji obejmujących wsparcie działalności wykorzystujących potencjał rolnictwa			SZ9 Promocja polskiego rolnictwa i produktów tradycyjnych
S21 Niedostateczne wykorzystanie zasobów rolnictwa i produktów lokalnych do osiągania dochodów							Zmiana przepisów o sprzedaży bezpośredniej
							SZ5 Duża świadomość społeczeństwa dotycząca aktywnego stylu życia oraz

S18 Utrudniony start kobiet w wieku 30+ chcących wejść na rynek pracy po urodzeniu dziecka (wysoki udział w strukturze bezrobotnych ogółem)		Cel 3.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczenie ubóstwa poprzez wsparcie zakładania i rozwijania innowacyjnej działalności gospodarczej w sektorze usług	3.2.1 Wsparcie innowacyjnej działalności w sektorze usług	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	Liczba utworzonych miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne w tym przez grupy defaworyzowane	zdrowej żywności (ECO)
S17 Zła sytuacja na rynku pracy (wysokie bezrobocie, sezonowość zatrudnienia (związana z rolnictwem))						Z12 Wysokie koszty stałe prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne (ZUS, US) hamujące rozwój przedsiębiorczości
S30 Brak zajęć i szkoleń dla młodzieży w zakresie praktycznej przedsiębiorczości oraz zachowania się na rynku pracy		Cel 3.3 Wzmocnienie mieszkańców w zakresie praktycznej przedsiębiorczości oraz świadomości i aktywności do wykorzystywania dostępnych zasobów	3.3.1 Kreator przedsiębiorczości	Liczba przygotowanych projektów współpracy promujących przedsiębiorczość na obszarze LGD	Liczba osób defaworyzowanych objętych wsparciem, które podniosły swoje kompetencje i wiedzę z zakresu przedsiębiorczości	SZ14 Rosnące w Polsce zainteresowanie wykorzystywaniem swoich atutów i zasobów regionu w rozwoju gospodarczym
S29 Brak perspektyw zawodowych przyczyniający się do emigracji młodzieży						
S24 Niedostosowana do lokalnego rynku zatrudnienia oferta szkół ponadgimnazjalnych/brak zajęć w zakresie praktycznej przedsiębiorczości oraz zachowania się na rynku pracy						
S19 Niskie kwalifikacja zawodowe lokalnych kadr (umiejętności praktyczne, języki obce)		Cel 3.4 Poprawa konkurencyjności producentów i	3.4.1 Podniesienie kompetencji mieszkańców w zakresie tworzenia sieci sprzedaży oraz nawiązywania	Liczba szkoleń i przedsięwzięć w zakresie tworzenia sieci sprzedaży oraz nawiązywania	Liczba podmiotów przeszkolonych w zakresie budowania sieci	SZ15 Coraz większa świadomość na terenie kraju, że warto kupować „prosto od rolnika” i unikać wielu pośredników

		przetwórców rolnych poprzez animację współpracy oraz podniesienie wiedzy i kompetencji w zakresie tworzenia sieci sprzedaży w ramach krótkich łańcuchów dostaw	współpracy	współpracy	sprzedaży w ramach krótkich łańcuchów dostaw oraz animacji współpracy		
S5 Brak wspólnej marki i promocji produktów lokalnych pochodzących z rolnictwa i rybactwa		Cel 3.5 Promocja produktów lokalnych.	3.5.1 Budowa i promocja marki produktu lokalnego obszaru LGD	Liczba operacji obejmujących budowanie i promocję marki produktu lokalnego	Liczba produktów lokalnych objętych nowo powstałą marką na obszarze LGD		Z8 Rosnący import niepełnowartościowych produktów
S23 Brak marki produktu lokalnego			3.5.2 Ponadregionalny projekt współpracy	Liczba projektów współpracy promujących produkty lokalne obszaru LGD	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach promujących produkty lokalne obszaru LGD		SZ16 Zainteresowanie osób z zewnątrz naszym dziedzictwem kulinarnym
S25 Brak dobrych praktyk ukazujących powiązania: nauka, praktyka, biznes							

S27 Niedostateczny poziom wiedzy i doświadczenia lokalnych liderów na temat organizowania życia społecznego w małych miejscowościach	CEL 4. Aktywni i świadomi mieszkańcy o kulturę i dziedzictwo obszaru LGD oraz środowisko naturalne.	CEL 4.1 Rozwój kapitału społecznego i zdolności samoorganizacji społeczności lokalnych wokół zasobów kulturowych, przyrodniczych i dziedzictwa lokalnego	4.1.1 Wsparcie liderów lokalnych w zakresie wykorzystania zasobów regionu	Liczba szkoleń w zakresie wykorzystania zasobów regionu	Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem	Wzrost zadowolenia mieszkańców obszaru LGD z poprawy jakości życia na obszarze wdrażania LSR	SZ10 Trend krajowy promujący i wspierający budowanie więzi lokalnych i wspólnot		
S34 Brak oferty kulturalnej na terenie małych miejscowości			4.1.2 Wsparcie działań dotyczących organizacji wydarzeń mających na celu kultywowanie dziedzictwa	Liczba operacji obejmujących organizację wydarzeń związanych z kultywowaniem dziedzictwa lokalnego			Liczba osób kultywujących i wykorzystujących dziedzictwo obszaru	Wzrost liczby osób działających w organizacjach, które zajmują się kultywowaniem tradycji i dziedzictwa obszaru oraz aktywizacją i integracją społeczności lokalnej	SZ12 Rosnące zainteresowanie mieszkańców obszaru LGD kultywowaniem dziedzictwa kulturowego i historycznego
S37 Niedostateczna ilość inicjatyw w kierunku ochrony i kultywowania dziedzictwa kulturowego i historycznego			CEL 4.2 Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości	4.1.3 Wsparcie działań dotyczących wyposażenia grup kultywujących dziedzictwo obszaru	Liczba podmiotów działających w sferze kultury i dziedzictwa, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Liczba osób biorących udział w wydarzeniach mających na celu aktywizację mieszkańców obszaru LGD			Liczba osób defaworyzowanych objętych wsparciem w ramach realizowanych projektów
				4.1.4 Aktywizacja mieszkańców obszaru LGD	Liczba zorganizowanych wydarzeń dla mieszkańców obszaru LGD		Liczba osób defaworyzowanych objętych wsparciem w ramach realizowanych projektów	Liczba osób defaworyzowanych objętych wsparciem w ramach realizowanych projektów	
S32 Niedostateczna oferta zajęć pozaszkolnych dla młodzieży w wieku 15+		CEL 4.2 Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości	CEL 4.2 Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości	4.2.1 Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno - kulturalne	Liczba operacji obejmujących dostosowanie i wyposażenie obiektów do funkcji społeczno-kulturalnych	Liczba osób defaworyzowanych objętych wsparciem w ramach realizowanych projektów			Liczba osób defaworyzowanych objętych wsparciem w ramach realizowanych projektów
S33 Słabe skomunikowanie małych miejscowości pod względem ilości i jakości połączeń powodujące wykluczenie z życia społecznego i kulturowego ich mieszkańców				CEL 4.2 Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości	CEL 4.2 Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości		4.2.1 Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno - kulturalne	Liczba operacji obejmujących dostosowanie i wyposażenie obiektów do funkcji społeczno-kulturalnych	

S26 Niedoinwestowana infrastruktura kulturalna i społeczna zwłaszcza na terenie małych miejscowości		ich zaangażowania w życie społeczno - kulturalne obszaru LGD	4.2.2 Edukacja regionalna dla dzieci i młodzieży	Liczba operacji obejmujących edukację regionalną dzieci i młodzieży		na terenie LGD	Z15 Emigracja młodzieży – starzenie się społeczeństwa
S31 Brak podejmowania inicjatyw własnych (oddolnych) przez młodzież przyczyniający się do słabej integracji							
S38 Niski stopień związania z miejscem zamieszkania młodzieży prowadzący do zanikania patriotyzmu lokalnego oraz wiedzy na temat swojego regionu							
S28 Niedostateczna ilość miejsc i przedsięwzięć sprzyjających integracji i aktywizacji seniorów							
S35 Niedostateczna wymiana informacji pomiędzy osobami i instytucjami chcącymi coś zmienić w obszarze pomocy osobom potrzebującym		Cel 4.3 Wsparcie instytucji i osób zaangażowanych w prace na rzecz grup defaworyzowanych	4.3.1 Animacja współpracy na rzecz grup defaworyzowanych	Liczba szkoleń dla podmiotów działających na rzecz osób defaworyzowanych	Liczba osób, które otrzymały wsparcie animacyjne i merytoryczne niezbędne w pracy na rzecz grup defaworyzowanych		Z16 Zubożenie społeczeństwa i uzależnienie od pomocy zewnętrznej
							Z18 Negatywne zjawiska społeczne – patologie, negatywne skutki długotrwałego bezrobocia, roszczeniowa i bierna postawa społeczeństwa
S39 Niedostatecznie zinwentaryzowane i zaniedbane dziedzictwo materialne (zabytki, pomniki i mogiły historyczne)		Cel 4.4 Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i	4.4.1 Wsparcie działań w zakresie renowacji obiektów zabytkowych	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	Wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury wykorzystującej dziedzictwo lokalne na rzecz jego kultywowania i edukacji		SZ17 Coraz więcej osób poszukuje swoich korzeni i interesuje się dziedzictwem swoich „małych ojczyzn”
			4.4.2 Tworzenie i przystosowanie	Liczba obiektów objętych			

		rybackiego	miejsc związanych z kultywowaniem i edukacją dotyczącą dziedzictwa rybackiego	wsparcie przystosowawczy m na rzecz kultywowania i edukacji dziedzictwa rybackiego	Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty		
			4.4.3 Wsparcie działalności organizacji pozarządowych i innych grup w zakresie edukacji i promocji dziedzictwa rybackiego	Liczba wydarzeń promujących dziedzictwo rybackie			

Matryca wskazuje uzasadnienie powiązania wskaźników z celami i przedsięwzięciami oraz problemami zdiagnozowanymi podczas konsultacji społecznych. Do każdego celu ogólnego określono wskaźnik oddziaływania, do celów szczegółowych wskaźniki rezultatu, a do przedsięwzięć wskaźniki produktu.

W procesie tworzenia LSR wykorzystano podejście innowacyjne polegające na udziale społeczności w tworzeniu dokumentu oraz zaplanowanie wdrażania w taki sposób, aby jak największa liczba mieszkańców obszaru LGD w tym procesie uczestniczyła. Uspołecznienie realizacji strategii daje poczucie, że założone cele zostaną osiągnięte i przyniosą spodziewane efekty. Udział społeczności sprawi, że zarówno realizacja jak i nadzór nad nią będą się odbywały na wielu płaszczyznach. Wpływa to pozytywnie na poczucie odpowiedzialności za rozwój obszaru w kontekście tego, że przedsięwzięcia uzupełniają się sprawiając, że jedna grupa mieszkańców może wspierać drugą tak, by każdy osiągnął swój cel przyczyniając się do wypracowania wspólnego, konkurencyjnego produktu.

Innowacją całej strategii jest nadanie głównej roli nie zasobom czy też szansom, ale właśnie człowiekowi, który dzięki podniesieniu swoich kompetencji i umiejętności jest sprawcą powodzenia i sukcesu. I tak w każdym celu ogólnym zaplanowane jest wsparcie dla danej grupy odbiorców, którzy będą mogli z większym powodzeniem zrealizować planowane działanie. Cel ogólny IV skierowany jest wprost na podniesienie aktywności społeczności oraz wzrost kompetencji, świadomości i wiedzy na temat wykorzystania zasobów, troski o dziedzictwo kulturowe i środowisko. Społeczność nie jest podzielona i każdy zainteresowany będzie mógł uczestniczyć w przedsięwzięciach. Większym wsparciem zostaną objęte grupy defaworyzowane zdiagnozowane w LSR po to by włączyć je w życie społeczne i gospodarcze obszaru. Działania szkoleniowe zostaną jako pierwsze umieszczone w planie działania i będą kontynuowane przez cały proces wdrażania LSR po to, by wzmocnić społeczność, która zdeterminowana przyczyni się do osiągnięcia wskaźników. Innowacyjne będzie również połączenie dwóch funduszy w strategii w taki sposób, aby się ze sobą uzupełniały i nadanie ważniejszej roli w rozwoju społecznym rybakom, którzy do tej pory nie angażowali się w życie społeczne. Rozwój rybactwa wymaga przełamania barier rynkowych i naturalnych, z którymi rybacy bez wsparcia nie są sobie w stanie poradzić. Szczególnym wyzwaniem jest zaktywizowanie sektora rybackiego, który nawiąże relacje z podmiotami działającymi w innych gałęziach gospodarki.

Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanowienia kryteriów wyboru

1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno – instytucjonalnych wraz ze związłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

Proces oceny i wyboru operacji jest bardzo ważnym i kluczowym elementem strategii, bo to od jego poprawności zależy powodzenie w realizowanych działaniach. Procedury i kryteria zostały opracowane w oparciu o konsultacje społeczne, w których zastosowano 4 metody partycypacyjne oraz w oparciu o przepisy unijne i krajowe.

Strategia Rozwoju Lokalnego na lata 2016-2020 będzie realizowana poprzez działania dotyczące następujących typów operacji:

- operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW,
- projekty grantowe,
- operacje własne LGD (których beneficjentem i realizatorem operacji jest LGD),

Podczas prac ze społecznością powstały procedury wyboru operacji dla każdego typu operacji oraz kryteria wyboru dla każdego celu ogólnego. Dokumenty są załącznikiem do Regulaminu Działania Rady LGD. Dodatkowo w Regulaminie opisano zasady postępowania w całym procesie od podjęcia decyzji o ogłoszeniu konkursu do rozpatrywania odwołań i protestów, w przypadku projektów grantowych, aż po rozliczenie i kontrolę. W trakcie opracowywania rozwiązań formalnych dbano przede wszystkim o zgodność zapisów z przepisami obowiązującymi dla RLKS oraz przepisami szczegółowymi dla poszczególnych EFSI, a także dopasowanie ich do specyfiki obszaru objętego LSR. Przyjęte rozwiązania formalno-instytucjonalne zostały skonstruowane w taki sposób, aby umożliwiały sprawny i transparentny wybór operacji w oparciu o zdefiniowane problemy i ich rozwiązania. Organem odpowiedzialnym za ocenę i wybór operacji jest Rada, którą powołuje Walne Zebranie członków spośród członków LGD. Członków Rady rekomenduje Zarząd LGD. Nadrzędną jest zasada, że przedstawiciele poszczególnych sektorów i ewentualnych grup interesów nie mają w Radzie więcej niż 49% głosów, natomiast co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodziło od partnerów nie będących instytucjami publicznymi przy zachowaniu paritetu sektorów publicznego, społecznego i gospodarczego. Zasady pracy Rady podczas oceny i wyboru operacji, zapewniające obiektywizm i wykluczenie z głosowania członków Rady powiązanych z Wnioskodawcami zapisane są w Regulaminie Rady.

W procedurach wskazano sposób udostępnienia procedur do wiadomości publicznej – procedury będą zamieszczone na stronie każdorazowo przy ogłoszeniu konkursu. Dodatkowo będą zamieszczone wraz z regulaminem na stałe na stronie LGD w zakładce dokumenty LGD.

W Regulaminie i procedurach opisano sposób podejmowania decyzji przez Radę w sprawie wyboru operacji do dofinansowania oraz sposób udokumentowania tej oceny (załącznik – wzór protokołu). Zaplanowano również przejrzysty sposób postępowania w sytuacjach rozbieżnych ocen w ramach kryteriów. W tym celu został stworzony dodatkowy organ Rady – Komisja Rady, która będzie rozstrzygała sytuacje sporne. Członków Komisji Rada będzie powoływała uchwałą w każdym roku na podstawie wyników testów, które będą zdawali wszyscy członkowie Rady corocznie. W Komisji będą się mogły znaleźć osoby, które najlepiej zdadzą testy z zachowaniem sektorowości (po jednym reprezentancie z każdego sektora). Dodatkowo uwzględniono osobę, która będzie czuwała nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru operacji. Będzie to Przewodniczący Rady, natomiast poprawność dokumentacji dodatkowo będzie weryfikował Sekretarz posiedzenia.

Opisano sposób organizacji naborów wniosków, w tym szczegółowo opisano tryb ogłoszenia wraz z wymaganiami w sprawie ogłoszenia, czas trwania naboru oraz wskazano miejsce składania wniosków.

Opisano udostępnianie protokołów z posiedzeń rady dotyczących oceny i wyboru operacji. W protokołach zawarta będzie szczegółowa informacja o wykluczeniach z podejmowania decyzji poszczególnych członków Rady. Deklaracja poufności i bezstronności, której wzór stanowi załącznik do Regulaminu będzie podpisywana przed oceną każdego naboru wniosków w odniesieniu do poszczególnych operacji. Dodatkowo biuro LGD będzie prowadziło rejestr interesów członków Rady, który będzie uzupełniany przed każdą oceną operacji.

W procedurach określono szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny oraz możliwości i warunki wniesienia protestu wraz z pouczeniem, co protest powinien zawierać i jak powinien zostać skutecznie wniesiony.

Procedury i kryteria opracowano tak, aby były przejrzyste, czytelne dla potencjalnych beneficjentów i niedyskryminujące dla żadnej grupy społecznej. Procedury regulują postępowanie w przypadku przyznania takiej samej liczby punktów ocenianym operacjom. Wówczas o wyborze do dofinansowania będzie decydowała data i godzina złożenia wniosku o dofinansowanie.

W LSR zaplanowano 9 projektów grantowych, dla których stworzono odrębną procedurę szczegółowo opisującą proces wyboru grantobiorców oraz sposób rozliczania, monitorowania i kontrolowania realizacji poszczególnych operacji składających się na projekt grantowy.

Zaplanowano również 2 projekty własne, dla których stworzono procedurę. Projekty własne będą zrealizowane przez LGD w przypadku, gdy nie będzie beneficjentów zainteresowanych realizacją projektu. Ma to zapewnić bezpieczeństwo w realizacji LSR i osiągnięciu wskaźników.

2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru.

Kryteria wyboru są załącznikiem do procedur i zostały stworzone dla celów ogólnych strategii oraz operacji własnych i grantowych w taki sposób, aby były czytelne i zrozumiałe dla wnioskodawców. Kryteria powstały dzięki współpracy z mieszkańcami podczas konsultacji społecznych oraz zgodnie z wymogami określonymi w programach dla programu PROW i PO RYBY. Kryteria posiadają opisy i definicje oraz wyjaśnienia w przypadku wymagań niezbędnych do spełnienia danego kryterium. Kryteria są mierzalne, a sposób przyznawania punktów jest zero-jedynkowy lub wprowadzono jasną gradację, co pozwoli uniknąć sytuacji rozbieżnych. Nie dopuszcza się możliwości przyznawania punktów ułamkowych. Kryteria wynikają z diagnozy i analizy SWOT i bezpośrednio przyczyniają się do wyboru operacji, co pozwala na osiąganie celów i wskaźników zawartych w LSR. Kryteria odnoszą się do wskaźników produktu i rezultatu. Zastosowano kryteria sprzyjające tworzeniu miejsc pracy, dotyczące innowacyjności oraz przewidujące zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i klimatu, a także ukierunkowane na wzmocnienie grup defaworyzowanych zwłaszcza w dostępie do rynku pracy. Zastosowano kryteria mające pozytywny wpływ na sektor rybacki. Kryteria są narzędziem pozwalającym wybrać operacje, które będą realizowały wskaźniki i osiągały założone cele. Szczegółowy opis każdego z kryteriów znajduje się na kartach oceny (załączniki do procedur).

Zgodnie z procedurą zmiany kryteriów, przyjęte kryteria mogą zostać zmienione uchwałą przez Walne Zebranie Członków w uzasadnionych przypadkach. Każda zmiana musi zostać poddana konsultacjom społecznym również ze społecznością rybacką oraz przedstawiona do zaakceptowania SW. Nie dopuszcza się możliwości zmiany kryteriów podczas trwania naboru.

3. Podejście innowacyjne w kryteriach.

Kryteria wyboru operacji uwzględniają ocenę wniosku pod kątem jego innowacyjności. Samo pojęcie **innowacyjności** oznacza wprowadzenie nowego lub udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych na poziomie co najmniej gminy. Zastosowanie kryterium innowacyjności jest zgodne z podejściem RLKS oraz wynika z konsultacji społecznych. Wprowadzenie nowych lub udoskonalonych rozwiązań zwiększa bowiem szanse na powodzenie danego przedsięwzięcia. Każda branża, a w przypadku LSR każdy cel ogólny, potrzebuje podejścia innowacyjnego, by przynieść spodziewane efekty. Zarówno sektor rybacki, który od lat jest zaniedbany, jak i turystyka czy przedsiębiorczość, oparte o lokalne zasoby oraz kapitał społeczny dbający o swój region wymagają udoskonalenia, by zwiększyć swoje szanse. Takie rozwiązanie jest pozytywne zwłaszcza dla grup defaworyzowanych, które znajdują się w trudniejszej sytuacji życiowej i często wykazują się brakiem zaradności. Połączenie przedsiębiorczości z innowacją da im większe poczucie możliwości przetrwania na rynku. Innowacyjność zostanie dodatkowo zdefiniowana i doprecyzowana w opisie do każdego celu ogólnego oraz kryterium. Proponowane podejście jest innowacyjne zarówno z poziomu branży gospodarczej, rybackiej czy turystycznej na terenie obszaru jak również z punktu widzenia osób będących użytkownikami produktów i procesów. Dodatkowo występują innowacje społeczne, które oznaczają takie rozwiązania danego problemu, które równocześnie odpowiadają na zapotrzebowanie społeczne jak i powodują trwałą zmianę w danych grupach społecznych (np. defaworyzowanych wskazanych w diagnozie). Zastosowanie innowacji ma się przyczynić do poprawy jakości życia w szczególności osób wskazanych w diagnozie uwzględniając fakt, że najbardziej pożądane są w dziedzinach /obszarach problemowych, gdzie dotychczasowe rozwiązania nie zdały egzaminu lub ich efekty nie były wystarczające by rozwiązać problem.

4. Informacja o realizacji projektów grantowych i operacji własnych.

W LSR zaplanowano 9 projektów grantowych na łączną kwotę 2 420 000 zł oraz 2 operacje własne na kwotę 100 000 zł. Projekty grantowe będą dotyczyły: promocji obszaru i dziedzictwa rybackiego, tworzenia i rozwoju tematycznych obiektów turystycznych, budowy małej architektury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej, ochrony dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego, dostosowania obiektów pełniących funkcje społeczno – kulturowe dla grup defaworyzowanych oraz edukacji regionalnej dzieci i młodzieży. Wartość projektów grantowych wynosi od 120 tys. do 300 tys. natomiast wartość operacji grantowych wynosi od 5 do 50 tys. Intensywność pomocy została pomniejszona w stosunku do wynikające z rozporządzenia do 90%. Operacje własne dotyczą stworzenia marki produktu lokalnego i jej promocji oraz podniesienia wiedzy i kompetencji osób świadczących usługi turystyczne w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej. Projekty własne uzupełniają cel ogólny II i III. Stworzenie marki produktu lokalnego jest działaniem innowacyjnym w skali regionu. W ramach projektu zostanie opracowana marka z logo produktu lokalnego oraz stworzone zostaną tablice informacyjne oraz półki promocyjne, które wnioskodawcy innych działań będą mogli zakupić w ramach realizowanych projektów i sprzedawać za ich pomocą produkty lokalne. Dodatkowo, takie rozwiązanie zostanie wprowadzone do kryteriów wyboru i operacje te będą premiowane. Podniesienie kompetencji osób świadczących usługi turystyczne będzie bazą wyjściową do tworzenia produktów sieciowych na obszarze LGD.

Rozdział VII Plan działania

Realizacja działań w ramach LSR została zaplanowana w kontekście 3 kluczowych etapów: 1 etap: lata 2016-2018, 2 etap: lata 2019-2021 oraz 3 etap: lata 2022-2023.

Plan działania został przygotowany dla każdego z czterech celów osobno. Wskaźniki produktu będą mierzone bezpośrednio po zrealizowaniu operacji, natomiast wskaźniki rezultatu i oddziaływania osiągnane będą w dłuższym okresie po zakończeniu rozliczenia operacji przez beneficjentów.

Poniższe zestawienie ukazuje % zakładanych do osiągnięcia wskaźników produktu w poszczególnych latach. Większość operacji planowanych do realizacji, została zaplanowana w 1 i 2 etapie w sposób umożliwiający minimalizowanie ryzyka związanego z osiąganiem wskaźników przyjętych jako miary sukcesu jej wdrażania.

Cel ogólny	2016-2018 % osiągnięcia wskaźnika	2019-2021 % osiągnięcia wskaźnika	2022-2023 % osiągnięcia wskaźnika	Razem 2016-2023 % osiągnięcia wskaźnika
I	44,74%	47,37%	7,89%	100%
II	15,20%	80,40%	4,40%	100%
III	55,93%	35,60%	8,47%	100%
IV	12,25%	73,46%	14,29%	100%

W planie działania wskazano szczegółowo harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu oraz przedsięwzięć w przedziałach czasowych. Działania zaplanowano w taki sposób, aby ograniczyć występowanie ewentualnych problemów w osiąganiu założonych wskaźników, a w przypadku ich wystąpienia podejmować działania naprawcze. Plan działania jest ściśle powiązany z logiką realizacji LSR opisaną w rozdziale V, który zawiera opis celów i wskaźników. Zaplanowane przedsięwzięcia Realizują cele dotyczące RLKS oraz przyporządkowano do nich wskaźniki zgodne z Programami w taki sposób, aby pozwoliły one na osiągnięcie celów. Osiąganiu wskaźników będą sprzyjały określone kryteria, które zgodnie z procedurą ich aktualizacji mogą być zmienione w sytuacji, gdy dany wskaźnik będzie osiągnięty (przeniesienie wagi na inne kryterium, które pozwoli na osiągnięcie wszystkich wskaźników).

W latach 2016-2018 zaplanowano w ramach celu ogólnego I działania mające na celu ograniczenie emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne oraz dostosowanie i wyposażenie w sprzęt obiektów zajmujących się gospodarką rybacką, a także regionalny projekt współpracy, który ma na celu promocję zasobów rybactwa. W ramach celu ogólnego II zaplanowano działania mające na celu rozwój przedsiębiorczości wykorzystującej wodny potencjał obszaru oraz przedsięwzięcia zmierzające do podniesienia wiedzy osób świadczących usługi turystyczne. W ramach celu ogólnego III nabory dotyczące wspierania działalności związanej z przetwórstwem rolno – spożywczym oraz działania mające na celu podniesienie kompetencji mieszkańców w zakresie tworzenia sieci sprzedaży, a także przedsięwzięcie polegające na budowie marki produktu lokalnego. W ramach celu ogólnego IV zaplanowano wsparcie społeczności lokalnej w zakresie wykorzystania zasobów regionu, aktywizację mieszkańców obszaru oraz animację współpracy na rzecz grup defaworyzowanych. Wszystkie działania mają dać początek realizacji celów oraz przygotować społeczność do realizacji kolejnych etapów.

Lata 2019-2021 będą bardziej intensywne w zakresie osiągania wskaźników produktu. W ramach celu ogólnego I zaplanowano wspieranie działań mających na celu przeciwdziałanie szkodom, zabezpieczenie i odtworzenie właściwego stanu środowiska wodnego, dostosowanie i wyposażenie w sprzęt obiektów zajmujących się gospodarką rybacką, wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb, działania skierowane do osób zajmujących się rybactwem, które będą chciały rozwijać przedsiębiorczość nie związaną z tą branżą oraz wsparcie promocji obszaru rybackiego. W ramach celu ogólnego II zaplanowano tworzenie i rozwój obiektów tematycznych, tworzenie i rozwój obiektów noclegowych i rekreacyjnych wykorzystujących walory wodne, budowę małej architektury turystycznej i rekreacyjnej, zagospodarowanie zbiorników wodnych oraz działania dla przedsiębiorców w branży uzupełniającej ofertę turystyczną obszaru oraz wykorzystujące wodny potencjał obszaru. W ramach celu III zaplanowano wspieranie działalności związanej z przetwórstwem, projekt współpracy Kreator przedsiębiorczości skierowany do młodzieży gimnazjalnej, wspieranie działalności związanej z prowadzeniem na rynek produktów lokalnych, wspieranie innowacyjnej działalności w sektorze usług, oraz regionalny projekt współpracy dotyczący promocji produktów lokalnych. W ramach celu ogólnego IV zaplanowano wspieranie działań dotyczących kultywowania dziedzictwa obszaru, aktywizację mieszkańców, dostosowanie obiektów pełniących funkcje społeczno – kulturalne zwłaszcza pod kątem grup defaworyzowanych, działania mające na celu edukację regionalną dzieci i młodzieży, a także wsparcie działań w zakresie renowacji zabytków, tworzenia miejsc związanych z dziedzictwem rybackim oraz wsparcie organizacji pozarządowych w zakresie edukacji i promocji dziedzictwa rybackiego.

W latach 2022-2023 zaplanowano w ramach celu ogólnego I wsparcie przedsiębiorczości osób związanych z rybactwem poprzez podejmowanie działalności w innej branży. W ramach celu ogólnego II zaplanowano działania dotyczące przedsiębiorczości w zakresie usług uzupełniających ofertę turystyczną obszaru. W ramach celu III zaplanowano wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa, wspieranie innowacyjnej działalności w sektorze usług. W ramach celu IV zaplanowano tworzenie miejsc związanych z dziedzictwem rybackim.

Plan działania wraz z budżetem i wskaźnikami został sformułowany adekwatnie do możliwości realizacji operacji przez beneficjentów. W celu zmobilizowania beneficjentów zostanie wprowadzone kryterium premiujące operacje, które będą realizowane w czasie krótszym niż przewidywany w rozporządzeniu. Pozwoli to na sprawniejsze wdrażanie strategii oraz podejmowanie działań naprawczych po przeprowadzonym monitoringu zgodnie z określonymi kamieniami milowymi.

Szczegółowy harmonogram realizacji celów i osiągnięcia wskaźników, przedstawiony został w Planie działania stanowiącym załącznik nr 3 do LSR.

Wysokość wsparcia dla poszczególnych działań została opisana w tabeli Przedsięwzięcia oraz typy operacji możliwe do realizacji w ramach LSR w rozdziale V. W przypadku rozpoczynania działalności gospodarczej wsparcie 100 tys zostało przyznane działalnościom związanym z turystyką, przetwórstwem oraz sprzedażą produktów lokalnych jako kluczowym dla osiągnięcia celów LSR. Typy takiej działalności cieszyły się największym zainteresowaniem w poprzednim okresie programowania. Pozostałe działalności otrzymają wsparcie w wysokości 60 tys.

Rozdział VIII Budżet LSR

LSR jest strategią dwufunduszową łączącą środki PROW 2014-2020 oraz PO „Rybacko i Morze” 2014-2020. Łączna kwota budżetu na **wdrażanie LSR wynosi 16 mln** na wdrażanie LSR w tym **8 mln to środki PROW** i jest to maksymalna kwota możliwa do uzyskania oraz **8 mln z funduszu rybackiego** i jest to kwota wynikająca z przeprowadzonych badań pod kątem zapotrzebowania i możliwości zrealizowania założonego budżetu. Dodatkowo plan finansowy zakłada środki na projekty współpracy w tym **2% z PROW – 160 tys. zł** oraz kwota **100 tys. zł z PO RYBY**. W związku z tym, że działanie z zakresu współpracy ze środków PROW może wynosić 5% budżetu na wdrażanie LSR w momencie, gdy znajdzie taka możliwość LGD będzie ubiegało się o zwiększenie kwoty na realizację kolejnego projektu współpracy. Kwota na **koszty bieżące wynosi 2 055 000,00 zł** natomiast na **aktywizację 395 000,00 zł**. W tym kwota przeznaczona na działania w ramach **planu komunikacji** wynosi **398 400,00 zł**. Funduszem wiodącym jest PROW. Łączna **kwota budżetu to 18 710 000,00 zł**.

Szczegółowy podział środków przedstawia załącznik nr 4 do LSR – Budżet LSR.

W ramach wdrażania LSR ponad 50% środków przeznaczono na tworzenie lub utrzymanie miejsc pracy i jest to kwota 9 680 000 zł w tym z PO RYBY 4 000 000 zł, z PROW 5 680 000 zł. Pozwoli to na utworzenie 49 miejsc pracy oraz utrzymanie 15 miejsc pracy. 30% budżetu LSR zostało przeznaczone na wsparcie grup defaworyzowanych. Zaplanowano 9 projektów grantowych na które przeznaczono 2 420 000 zł.

Środki przeznaczone na wdrażanie LSR pochodzą z 4 źródeł: budżet EFRROW, budżet EFMiR, budżet państwa, wkład własny.

Cel ogólny	Budżet – łączna kwota, % z całego budżetu oraz % z poszczególnego EFSI	Fundusz	Uzasadnienie i odniesienie do planu działania
I Konkurencyjny i innowacyjny obszar rybacki i akwakultury	4 410 000,00 zł % z całego budżetu – 27,03 % z PORYBY – 54,32	PO RYBY	Rozwój sektora rybackiego, zwłaszcza działań przyczyniających się do poprawy tej działalności (produkcja, przetwórstwo) jest niezwykle ważny z punktu widzenia rozwoju gospodarczego obszaru LGD. Ilość i jakość zasobów rybackich i akwakultury pozwala na zaplanowanie działań mających na celu znaczne wzmocnienie branży, która stanie się istotną gałęzią gospodarki obszaru. Cel będzie realizowany zgodnie z planem działania, który zakłada kompleksowy rozwój tej dziedziny.
II Obszar LGD atrakcyjny turystycznie z rozwiniętymi specjalistycznymi i innowacyjnymi usługami wykorzystującym i dziedzictwo, zasoby lokalne, środowisko i kapitał społeczny	5 660 000,00 % z całego budżetu – 34,69 % z PROW – 34,92 % z PORYBY – 34,56	PROW PO RYBY	Turystyka jest branżą, która ma duże szanse rozwoju co w konsekwencji przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru. Połączenie w tym celu funduszu PROW i PO RYBY daje szersze pole do działania poprzez zbudowanie oferty wykorzystującej potencjał obszaru (wiejskość, tradycja) wzbogaconej ofertą opartą o walory wodne i dziedzictwo rybackie. Zarówno fundusze jak produkty, które powstaną po zrealizowaniu założonych działań uzupełniają się dając spójny i kompleksowy produkt turystyczny. Działania zaplanowane w tym celu będą realizowane w ustalonej kolejności, zgodnie z planem działania, co pozwoli na stopniową budowę kompleksowej oferty obszaru oraz jej promocję i w końcu sprzedaż.

III Obszar LGD konkurencyjny gospodarczo z przedsiębiorczym i mieszkańcami świadomymi atutów swojego otoczenia	4 000 000,00 % z całego budżetu – 24,53 % z PROW – 48,71	PROW	Przedsiębiorczość na obszarze LGD powinna się opierać na przetwórstwie i sprzedaży produktów lokalnych. Realizacja celu zakłada wsparcie takiej działalności oraz podniesienie kompetencji mieszkańców w zakresie przedsiębiorczości oraz we wprowadzaniu innowacji. Wdrożenie tego działania jest niezwykle ważne ponieważ przekłada się na tworzenie miejsc pracy oraz poprawę sytuacji gospodarczej obszaru. Cel będzie realizowany zgodnie z planem działania w ustalonej kolejności (produkcja, przetwórstwo, budowa marki, promocja, sprzedaż) Jest to uzasadnione, ponieważ zaplanowane przedsięwzięcia uzupełniają się tworząc w efekcie końcowym gospodarczy produkt który, może być konkurencyjny nie tylko na obszarze LGD.
IV Aktywni i świadomi mieszkańcy dbający o kulturę i dziedzictwo obszaru LGD oraz środowisko naturalne	2 241 600,00 % z całego budżetu – 13,75 % z PROW – 16,37 % z PORYBY – 11,12	PROW PO RYBY	Spójność obszaru LGD, w sposób istotny związana jest z aktywnością i tożsamością mieszkańców oraz dbałością o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze. Dlatego też, w ramach tego celu realizowane będą działania aktywizujące mieszkańców, oraz mające na celu zachowanie dziedzictwa. Ponadto zaplanowano przedsięwzięcia skierowane do grup defaworyzowanych, które nie tylko będą niosły doraźną pomoc, ale również zakładają wsparcie kompetencji tych osób oraz wskazanie sposobu radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Dodatkowo, ważna jest odpowiedzialność za środowisko naturalne, jako wspólne dobro, dlatego też ważnym aspektem jest podnoszenie świadomości mieszkańców w tym temacie.

W celu wsparcia większej liczby operacji poziom dofinansowania w ramach projektów grantowych został obniżony w stosunku do określonego w rozporządzeniu, co przyczyni się do realizacji przedsięwzięć przez podmioty wnoszące wkład własny i przeznaczenia na realizację wyższych kwot. Ponadto w ramach operacji własnych LGD określiła poziom wkładu własnego na poziomie 5%, co również wpłynie na zwiększenie efektywności realizowanych zadań. Dodatkowo w kryteriach wyboru w niektórych działaniach premiowane będą operacje, których wkład własny będzie przewyższał wkład wymagany o 5% (rozpoczynanie i rozwijanie działalności gospodarczej). Intensywność wsparcia dla poszczególnych działań została opisana w rozdziale V.

Harmonogram osiągnięcia wskaźników został ustalony podczas konsultacji społecznych oraz w odniesieniu do osiągnięcia celów szczegółowych i celu ogólnego. Ważnym aspektem było podejście kompleksowe, skupiające się na uzupełnianiu się celów szczegółowych, co pozwala osiągnąć cel ogólny. Działania zostały rozplanowane w odpowiedniej kolejności sprzyjającej i pomagającej osiągać lepsze efekty następnych działań (np. produkt, promocja, sprzedaż). Cele ogólne również się wzajemnie uzupełniają i ich realizacja jest od siebie zależna, co również zostało wzięte pod uwagę przy planowaniu kolejności ogłaszanych konkursów. Uwzględniono również działania finansowane z aktywizacji jako uzupełnienie działań w celu wzmocnienia społeczności, która utrzyma wysoką mobilizację w całym procesie realizacji LSR i osiągnięciu wskaźników.

Rozdział IX Plan komunikacji

Plan komunikacji zapewnia realizację działań informacyjnych w celu prawidłowego i efektywnego wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2022. Określa podstawowe zasady i metody prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych, grupy docelowe, cele i efekty.

Doświadczenia z poprzedniego okresu programowania stanowią cenne źródło informacji na temat określania narzędzi, kanałów docierania do odbiorcy i planów działań informacyjno – promocyjnych w latach 2007-2013, szczególnie dla instytucji odpowiedzialnych za promocję Programu na poziomie regionu.

Z analizy doświadczeń zarówno udokumentowanych, jak i obserwacji własnych z procesu wdrażania LSR na lata 2009-2015 wynika, że pomimo pozytywnej informacji zwrotnej dotyczącej komunikacji, proces ten nadal można usprawniać, szczególnie w związku z rozszerzeniem grupy beneficjentów. Postanowiono wprowadzić dodatkowe, innowacyjne formy komunikowania się z mieszkańcami, które przyczynią się do osiągnięcia celów LSR, a ponadto zapewnią udział i wpływ społeczności lokalnej w całym procesie jej wdrażania.

Z przeprowadzonego badania ewaluacyjnego na koniec wdrażania LSR na lata 2009-2015 wynika, że beneficjenci ocenili proces wdrażania LSR bardzo dobrze oraz czuli się wystarczająco skutecznie informowani o poszczególnych etapach i zmiany w tym zakresie nie są oczekiwane. Rekomendowano, aby utrzymać dotychczasowy, wysoki poziom funkcjonowania organów LGD przede wszystkim poprzez kontakt z beneficjentami i mieszkańcami. Rekomendowano również zwiększenie liczby szkoleń, warsztatów i spotkań w tym o utrzymanie dotychczasowego,

wysokiego poziomu działań. Dodatkowo zwrócono uwagę na wprowadzenie podziału szkoleń i spotkań na grupy o różnym stopniu zaawansowania poprzez oddzielenie beneficjentów przygotowujących wnioski od realizujących i rozliczających.

Podczas spotkań konsultacyjnych i rozmów indywidualnych uczestnicy zgłosili konieczność zwiększenia informacji docierającej do nich przez Internet (newsletter, e-mailing, e-konsultacje). Jednak najwięcej osób proponowało wprowadzenie częstszych spotkań informacyjnych i szkoleń zwłaszcza przed naborami organizowanych w każdej gminie.

Podczas spotkań konsultacyjnych z grupami defaworyzowanymi uczestnicy zgłosili że, najlepszą formą komunikacji będzie kontakt telefoniczny oraz spotkania i szkolenia w małych grupach.

Z przeprowadzonych ankiet metodą CATI (ankietę wypełniło 679 osób) wynika, że mieszkańcy chcą być informowani o działaniach LGD poprzez organizację zebrań/spotkań z przedstawicielami LGD oraz poprzez zamieszczanie informacji na stronie LGD i urzędów gmin. Pojawiła się również informacja dotycząca kontaktu telefonicznego oraz pocztą tzw. „pantoflową”, dla której odzwierciedleniem jest kartka z informacją przekazywana od domu do domu przez sołtysa w danej miejscowości. Wśród młodzieży najczęstszą formą informacji był Internet w tym portale społecznościowe. Ważne jest włączenie sektora rybackiego do planu komunikacji z uwagi na fakt, że grupa ta nie włącza się życie społeczne i jest słabo zintegrowana i zaktywizowana.

Z obserwacji własnych i doświadczeń wynika, że istnieje konieczność współpracy między wszystkimi podmiotami zaangażowanymi we wdrażanie LSR celem osiągnięcia pozytywnego efektu synergii i komplementarności wsparcia oraz niezbędna jest koordynacja działań informacyjno-promocyjnych na poziomie lokalnym w celu jak najskuteczniejszego i pełnego wykorzystania Funduszy Unijnych.

Rozdział X Zintegrowanie

Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność LGD „Owocowy Szlak” to spójny zestaw operacji mających na celu osiągnięcie założonych celów i zaspokojenie potrzeb, które przyczyniają się do osiągnięcia celów UE odnośnie inteligentnego, zrównoważonego rozwoju społeczeństwa. Jednym z podstawowych elementów, na który należy zwrócić uwagę jest jej zintegrowany charakter. Podejście zintegrowane w ramach LSR LGD „Owocowy Szlak” i sformułowanych w jej ramach przedsięwzięć przejawia się w następujących aspektach:

- spójności pomiędzy poszczególnymi celami i przedsięwzięciami;
- związków pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w realizacji LSR;
- wykorzystania różnych zasobów lokalnych do realizacji przyjętych celów ogólnych i szczegółowych (integracja sektorów, partnerów, branż działalności).

Określone w strategii cele ogólne, szczegółowe i przedsięwzięcia tworzą wspólny, ściśle ze sobą powiązany system. Takie kompleksowe podejście sprawia, iż działania określone w LSR wzajemnie na siebie oddziałują, dzięki czemu zwiększają swą efektywność, skuteczniej przyczyniając się do poprawy jakości życia oraz rozwoju na obszarze LGD.

Zintegrowane podejście do celu ogólnego „Konkurencyjny i innowacyjny obszar rybacki i akwakultury” przyczyni się do rozwoju i wzrostu potencjału tej dziedziny działalności. Zintegrowany charakter będzie polegał na współpracy sektorów poprzez wielokierunkowe działania poprawiające warunki funkcjonowania tego sektora, w pełni wykorzystujące jego potencjał, a co z tym idzie, zwiększające jego rangę gospodarczą nie tylko na obszarze LGD, ale również w skali ogólnopolskiej. I tak jednostki samorządu terytorialnego we współpracy z gospodarstwami rybackimi będą wspólnie podejmować działania na rzecz przeciwdziałania i zapobiegania szkodom. Dla przedsiębiorców z tej branży przewidziano działania polegające na budowie, rozbudowie, adaptacji oraz wyposażeniu (w innowacyjny pod względem technologicznym sprzęt/urządzenia) istniejących podmiotów rybackich, działania na rzecz usprawniania sprzedaży ryb oraz podnoszenie wartości lokalnych produktów rybactwa i wspieranie ich w dążeniach do poprawy jakości produktu. Równocześnie przewidziano działania wspierające podejmowanie dodatkowych aktywności poza sektorem lub w jego otoczeniu, w szczególności dotyczy to małych, rodzinnych oraz nisko dochodowych gospodarstw rybackich. LGD również włączy się w realizację założeń zintegrowanego charakteru poprzez realizację międzynarodowego projektu współpracy, przyczyniającego się do wymiany doświadczeń i promocji produktów rybackich na obszarze partnera.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy SWOT ważną i pożądaną przez społeczeństwo zmianą, która przyczyni się do poprawy jakości życia na obszarach wiejskich jest zintegrowane wykorzystanie walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych obszaru. Dlatego też zaplanowano w LSR realizację celów wymagających współdziałania i zaangażowania reprezentantów wszystkich sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego oraz społeczności lokalnej. Cel „Obszar LGD atrakcyjny turystycznie z rozwiniętymi specjalistycznymi i innowacyjnymi usługami wykorzystującymi dziedzictwo, zasoby lokalne, środowisko i kapitał społeczny” jest związany z rozwojem branży turystycznej, która w sposób zrównoważony wykorzystuje zasoby lokalne (kulturowe, przyrodnicze, historyczne). Swoim zakresem będzie on obejmował działania zintegrowane dzięki zaangażowaniu poszczególnych sektorów: samorządy/instytucje kultury będą tworzyły odpowiednie warunki, np. poprzez zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych oraz terenów przyległych na funkcje turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne, przedsiębiorcy zasilą te obiekty usługami, a organizacje pozarządowe włączą swoich członków w

działania promujące atrakcje turystyczne oraz będą współorganizatorami imprez i współtwórcami pomysłów na lokalne produkty.

Zaplanowano zintegrowanie poszczególnych przedsięwzięć i operacji, jakie w ramach LSR mogą być realizowane. I tak zaplanowano działania związane z dostosowaniem i wyposażeniem obiektów pełniących funkcje społeczno – kulturalne - najczęściej jest to zadanie realizowane przez jednostki samorządowe. Ale to organizacje społeczne są podmiotami, które przyczyniają się do efektywnego wykorzystania tej bazy poprzez rozwijanie aktywności lokalnej społeczności, organizując różne przedsięwzięcia. Świetlice będą również pełniły rolę klubików, gdzie poprzez swoją ofertę kulturalną będą zachęcać matki z dziećmi do aktywnej integracji, a jednocześnie będą stwarzały miejsce kreatywnego pobytu dla ich pociech.

W ramach celu szczegółowego „Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno - spożywcym, produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa” zaplanowano realizację przedsięwzięć: „Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno – spożywcym” oraz „Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw” oraz „Wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa, które mają charakter zintegrowany. W sposób spójny i kompleksowy uzupełniają poprzez zaangażowanie różnych partnerów i branż tworząc tzw. ZIT. Zaplanowano zaangażowanie przynajmniej 3 branż działalności gospodarczej. W ramach tego przedsięwzięć możliwe będzie otrzymanie wsparcia na tworzenie/rozwój działalności gospodarczej polegającej na sprzedaży artykułów spożywczych, gdzie będzie punktowany na poziomie wyboru operacji zakupu produktów lokalnych z tzw. „półki” z produktami lokalnymi. Dostawcami w/w. produktów będą producenci z branży przetwórstwa owoców i warzyw (np. dżemy, soki owocowe), którzy otrzymają wsparcie w ramach przetwórstwa produktów rolnych. Uzupełnieniem będzie przedsięwzięcie dotyczące działalności gospodarczej wykorzystującej potencjał rolnictwa np. firmy transportowe, które będą dostarczały produkty. Na poziomie wyboru operacji punkty będą przyznawane za nawiązanie współpracy, zakup półek i wprowadzenie do sprzedaży produktów lokalnych oraz ich promocja. Cel ten jest odpowiedzią na problem zidentyfikowany w analizie SWOT - niedostateczny marketing i brak dostępności produktów lokalnych dla mieszkańców i turystów oraz niedostateczne wykorzystanie zasobów rolnictwa do osiągnięcia dochodów.

Przedsięwzięcie „Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem i edukacją dotyczącą dziedzictwa rybackiego” posiada charakter zintegrowany, gdyż wymaga wykorzystania zasobów kulturalnych, historycznych i przyrodniczych obszaru w oparciu o zasoby ludzkie. W ramach tego przedsięwzięcia będą szczególnie promowane inicjatywy realizowane z wykorzystaniem tradycji obszaru, a jednocześnie przyczyniające się do zagospodarowania przestrzeni społecznej (świetlice wiejskie) i przyrodniczej, np. zbiorników wodnych zlokalizowanych na terenie wszystkich gmin. Działania te będą służyły różnicowaniu działalności gospodarczej wykorzystującej wodny potencjał środowiska przy jednoczesnym rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego.

Zintegrowane podejście wyraża się również w ząbieniu się oraz przenikaniu celów i przedsięwzięć. Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego będzie ułatwiała rozwijanie turystyki, działania z zakresu integracji i zwiększania aktywności mieszkańców powinny zapoczątkować wzrostem liczby mikroprzedsiębiorstw i podejmowanych oddolnych inicjatyw. Zaplanowane przedsięwzięcia bazują na zasobach obszaru LGD i w rezultacie mają przyczynić się do rozwoju turystyki, sektora rybackiego i rolno – spożywczego.

LSR zapewnia zgodność i komplementarność z innymi dokumentami planistycznymi.

Tabela 12. Zintegrowanie LSR ze Strategią Rozwoju Powiatu Opolskiego na lata 2016-2023

LSR		Strategia Rozwoju Powiatu Opolskiego na lata 2016-2023
Cel szczegółowy	Nazwa przedsięwzięcia	Priorytety i cele operacyjne
1.2. Podnoszenie wartości produktów rybackich oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność gospodarczą wykorzystującą potencjał obszaru rybackiego 2.3. Wsparcie działalności gospodarczej uzupełniającej ofertę turystyczną obszaru LGD 3.1. Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno - spożywcym, produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa 3.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczenie	1.2.2. Wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb 2.3.1. Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny 2.3.2. Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego 3.1.1. Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno – spożywcym 3.1.2. Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw	Priorytet 1. Lepiej funkcjonująca lokalna gospodarka i rynek pracy. Cele operacyjne 1.4. Rozwój przedsiębiorczości i nowych form zatrudnienia

ubóstwa poprzez wsparcie zakładania i rozwijania innowacyjnej działalności gospodarczej w sektorze usług	3.1.3. Wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa 3.2.1. Wsparcie innowacyjnej działalności w sektorze usług	
2.1. Rozwój branży turystycznej wykorzystującej w sposób zrównoważony lokalne zasoby i dziedzictwo oraz pasje mieszkańców	2.1.1. Tworzenie i rozwój tematycznych obiektów turystycznych 2.1.2. Tworzenie i rozwój miejsc noclegowych na terenach wykorzystujących walory wodne i rybackie	Priorytet 1. Lepiej funkcjonująca lokalna gospodarka i rynek pracy. Cele operacyjne 1.3. Rozwój zintegrowanych form turystyki w oparciu o lokalne walory i istniejącą infrastrukturę
2.2. Rozwój infrastruktury uzupełniającej ofertę turystyczną LGD	2.2.2. Zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych oraz terenów przyległych na funkcje turystyczne lub/i rekreacyjne lub/i edukacyjne	Priorytet 1. Lepiej funkcjonująca lokalna gospodarka i rynek pracy. Cele operacyjne 1.1. Rozbudowa infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną Powiatu
4.1. Rozwój kapitału społecznego i zdolności samoorganizacji społeczności lokalnych wokół zasobów kulturowych, przyrodniczych i dziedzictwa lokalnego. 4.2. Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości ich zaangażowania w życie społeczno - kulturalne obszaru LGD 4.3. Wsparcie instytucji i osób zaangażowanych w prace na rzecz grup defaworyzowanych	4.1.1. Wsparcie liderów lokalnych w zakresie wykorzystania zasobów regionu 4.2.1. Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno – kulturalne 4.3.1. Animacja współpracy na rzecz grup defaworyzowanych	Priorytet 2. Lepszy dostęp mieszkańców do infrastruktury i usług publicznych 2.5. Rozwój różnych form integracji społecznej i aktywności osób starszych 2.3. Poprawa dostępności mieszkańców do usług kultury, sportu i rekreacji

Tabela 13. Zintegrowanie LSR z Programem Ochrony Środowiska dla Powiatu Opolskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 roku

LSR		Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Opolskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 roku
Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Priorytety i cele
1.1. Wsparcie działań dostosowawczych i naprawczych środowiska wodnego wynikających z klęsk żywiołowych i szkodliwej działalności człowieka i zwierząt	1.1.1. Wspieranie działalności mającej na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom 1.1.2. Wspieranie działań mających na celu ograniczenie emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne	Cel Kształtowanie harmonijnej struktury funkcjonalno – przestrzennej gmin należących do powiatu sprzyjającej równoważnemu wykorzystaniu walorów przestrzeni z rozwojem gospodarczym, poprawą jakości życia, trwałym zachowaniem wartości środowiska Cel Zapewnienie skutecznej ochrony przed powodzią i suszą Cel Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych

Tabela 14. Zintegrowanie LSR ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

LSR		Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
Cele szczegółowe	Nazwa przedsięwzięcia	Priorytety i cele operacyjne
1.2. Podnoszenie wartości produktów rybackich oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność gospodarczą wykorzystującą potencjał obszaru rybackiego 3.1. Rozwój	1.2.2. Wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb 3.1.1. Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno – spożywczym 3.1.2. Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek	Cel strategiczny 2: Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów Wiejskich Cel operacyjny 2.2. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, pozwalający na wykorzystanie istniejącego potencjału

przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno - spożywczym, produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa	produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw 3.1.3. Wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa	Cel operacyjny 2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich w najbardziej efektywnych sektorach gospodarki (głównie usług, w tym usług dla rolnictwa)
1.2. Podnoszenie wartości produktów rybackich oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność gospodarczą wykorzystującą potencjał obszaru rybackiego 2.3. Wsparcie działalności gospodarczej uzupełniającej ofertę turystyczną obszaru LGD	1.2.3. Wspieranie zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką 2.3.1. Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny 2.3.2. Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego	Cel strategiczny 3 Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu Cel operacyjny 3.5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw
4.1. Rozwój kapitału społecznego i zdolności samoorganizacji społeczności lokalnych wokół zasobów kulturowych, przyrodniczych i dziedzictwa lokalnego. 4.2. Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości ich zaangażowania w życie społeczno - kulturalne obszaru LGD 4.3. Wsparcie instytucji i osób zaangażowanych w prace na rzecz grup defaworyzowanych 4.4. Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i rybackiego	4.1.2. Wsparcie działań dotyczących organizacji wydarzeń mających na celu kultywowanie dziedzictwa 4.1.3. Wsparcie działań dotyczących wyposażenia grup kultywujących dziedzictwo obszaru 4.2.1. Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno – kulturalne 4.2.2. Edukacja regionalna dla dzieci i młodzieży 4.3.1. Animacja współpracy na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym 4.4.2. Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem i edukacją dotyczącą dziedzictwa rybackiego	Cel strategiczny 4 Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu Cel operacyjny 4.2. Wspieranie włączenia społecznego 4.3. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej
2.2. Rozwój infrastruktury uzupełniającej ofertę turystyczną LGD 2.3. Wsparcie działalności gospodarczej uzupełniającej ofertę turystyczną obszaru LGD	2.2.1. Budowa małej architektury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej 2.2.2. Zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych oraz terenów przyległych na funkcje turystyczne lub/i rekreacyjne lub/i edukacyjne 2.3.1. Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny 2.3.2. Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego	Cel strategiczny 4 Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu Cel operacyjny 5 4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.

Tabela 15. Zintegrowanie LSR z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

LSR		RPO Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
Cele szczegółowe	Nazwa przedsięwzięcia	Priorytety
1.2. Podnoszenie wartości produktów rybackich oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność	1.2.3. Wspieranie zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką	Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw Priorytet inwestycyjny 3a: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności

<p>gospodarczą wykorzystującą potencjał obszaru rybackiego</p> <p>2.3. Wsparcie działalności gospodarczej uzupełniającej ofertę turystyczną obszaru LGD</p> <p>3.1. Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno - spożywczym, produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa</p>	<p>2.3.1. Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny</p> <p>3.1.1. Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno – spożywczym</p> <p>3.1.2. Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw</p>	<p>poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości</p>
<p>3.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczenie ubóstwa poprzez wsparcie zakładania i rozwijania innowacyjnej działalności gospodarczej w sektorze usług</p>	<p>3.2.1. Wsparcie innowacyjnej działalności w sektorze usług</p>	<p>Oś Priorytetowa 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna</p> <p>Priorytet inwestycyjny 4b: Promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach</p>
<p>1.1. Wsparcie działań dostosowawczych i naprawczych środowiska wodnego wynikających z klęsk żywiołowych i szkodliwej działalności człowieka i zwierząt oraz łagodzących zmiany klimatu</p>	<p>1.1.1. Wspieranie działalności mającej na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom</p> <p>1.1.2. Wspieranie działań mających na celu ograniczenie emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne</p>	<p>Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów</p> <p>Priorytet inwestycyjny 5b: Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami</p>
<p>4.2. Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości ich zaangażowania w życie społeczno - kulturalne obszaru LGD</p> <p>4.4. Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i rybackiego</p>	<p>4.2.1. Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno – kulturalne</p> <p>4.4.1. Wsparcie działań w zakresie renowacji obiektów zabytkowych</p> <p>4.4.2. Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem i edukacją dotyczącą dziedzictwa rybackiego</p>	<p>Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego</p> <p>Priorytet inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</p>
<p>3.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczenie ubóstwa poprzez wsparcie zakładania i rozwijania innowacyjnej działalności gospodarczej w sektorze usług</p>	<p>3.2.1. Wsparcie innowacyjnej działalności w sektorze usług</p>	<p>Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy</p> <p>Priorytet inwestycyjny 8iii:</p> <p>Praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw</p>
<p>4.2. Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości ich zaangażowania w życie społeczno - kulturalne obszaru LGD</p>	<p>4.2.1. Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno – kulturalne</p>	<p>Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna</p> <p>Priorytet inwestycyjny 9a: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych</p>

Tabela 16. Zintegrowanie LSR ze Strategią Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

LSR		Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
Cele szczegółowe	Nazwa przedsięwzięcia	Cele
<p>3.1. Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno - spożywczym, produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa</p> <p>3.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczenie ubóstwa poprzez wsparcie zakładania i rozwijania innowacyjnej działalności gospodarczej w sektorze usług</p>	<p>3.1.1. Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno – spożywczym</p> <p>3.1.2. Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw</p> <p>3.1.3. Wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa</p> <p>3.2.1. Wsparcie innowacyjnej działalności w sektorze usług</p>	<p>Cel główny 1. Wzrost zatrudnienia i ograniczenie poziomu ubóstwa w województwie lubelskim do 2020 roku</p> <p>Cel operacyjny 1. Zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem</p> <p>Cel operacyjny 4. Rozwój oraz upowszechnianie aktywnej integracji i pracy socjalnej wśród osób długotrwale bezrobotnych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym</p>
<p>4.1. Rozwój kapitału społecznego i zdolności samoorganizacji społeczności lokalnych wokół zasobów kulturowych, przyrodniczych i dziedzictwa lokalnego.</p> <p>4.2. Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości ich zaangażowania w życie społeczno - kulturalne obszaru LGD</p>	<p>4.1.1. Wsparcie liderów lokalnych w zakresie wykorzystania zasobów regionu</p> <p>4.2.1. Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno - kulturalne</p>	<p>Cel ogólny 6. Aktywne społeczeństwo lokalne województwa lubelskiego</p> <p>Cel operacyjny 3. Wzrost zaangażowania społecznego mieszkańców województwa lubelskiego do 2020 roku</p>

Tabela 17. Zintegrowanie LSR ze Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

LSR		Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020
Cele szczegółowe	Nazwa przedsięwzięcia	Priorytety
<p>4.1. Rozwój kapitału społecznego i zdolności samoorganizacji społeczności lokalnych wokół zasobów kulturowych, przyrodniczych i dziedzictwa lokalnego.</p> <p>4.2. Włączenie grup defaworyzowanych poprzez zwiększenie możliwości ich zaangażowania w życie społeczno - kulturalne obszaru LGD</p>	<p>4.1.1. Wsparcie liderów lokalnych w zakresie wykorzystania zasobów regionu</p> <p>4.2.1. Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno - kulturalne</p>	<p>Cel strategiczny 1. Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski</p> <p>Cele priorytetowe</p> <p>1.1. Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji</p> <p>1.2. Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne</p> <p>1.3. Usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy</p>

Tabela 18. Zintegrowanie LSR z Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

LSR		Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Priorytety i cele
<p>1.1. Wsparcie działań dostosowawczych i naprawczych środowiska wodnego wynikających z klęsk żywiołowych i szkodliwej działalności człowieka i zwierząt</p>	<p>1.1.1. Wspieranie działalności mającej na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom</p>	<p>II Oś priorytetowa. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu</p> <p>5ii . wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększaniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami</p>

4.4. Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i rybackiego	4.4.1. Wsparcie działań w zakresie renowacji obiektów zabytkowych 4.4.2. Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem i edukacją dotyczącą dziedzictwa rybackiego	VII Oś priorytetowa. Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury 6 c. zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego
--	--	--

Tabela 19. Zintegrowanie ze Strategią Zrównoważonego Rozwoju Akwakultury Intensywnej 2020

LSR		Strategia Zrównoważonego Rozwoju Akwakultury Intensywnej 2020
Cele szczegółowe	Nazwa przedsięwzięcia	Cele
1.2. Podnoszenie wartości produktów rybackich oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność gospodarczą wykorzystującą potencjał obszaru rybackiego 1.3. Promowanie obszaru rybackiego i wytwarzanych w jego obrębie produktów oraz włączenie społeczności rybackich w rozwój lokalny	1.2.2. Wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb 1.2.3. Wspieranie zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką 1.3.1. Wsparcie promocji obszaru rybackiego i jego produktów oraz obszaru akwakultury 1.3.2. Projekt współpracy regionalny	Cel główny. Osiągnięcie i utrzymanie pozycji lidera w UE, w produkcji ryb pochodzących z intensywnej akwakultury śródlądowej Cel szczegółowy. Wykreowanie mody na spożycie ryb wyhodowanych po sąsiedzku Cel szczegółowy. Dywersyfikacja i reorientacja działalności mikro i małych przedsiębiorstw akwakultury, Cel szczegółowy. Promocja powszechnego spożycia ryb z akwakultury

Tabela 20. Zintegrowanie LSR ze Strategią Karp 2020

LSR		Strategia Karp 2020
Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Cele
1.2. Podnoszenie wartości produktów rybackich oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność gospodarczą wykorzystującą potencjał obszaru rybackiego	1.2.1. Budowa, przebudowa, rozbudowa i/lub adaptacja oraz wyposażenie w sprzęt, urządzenia i/lub innowacyjną technologię obiektów, służących zrównoważonej gospodarce rybackiej oraz do chowu i hodowli ryb 1.2.2. Wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb	Cel 1. Utrzymanie potencjału produkcyjnego gospodarki karpiovej na poziomie z 2013 r., to jest 60 000 ha powierzchni produkcyjnej, minimum 17 000 ton karpia handlowych oraz wzrost do co najmniej 20% udziału stawowych dodatkowych gatunków ryb Cel 2. Zwiększenie dochodowości gospodarstw karpiowych, poprzez zapewnienie minimalnej rentowności poziomie 10% w perspektywie lat 2014-2020.

Tabela 21. Zintegrowanie LSR ze Strategią Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020

LSR		Strategia Zrównoważonego Rozwoju wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020
Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Cele
1.2. Podnoszenie wartości produktów rybackich oraz rozwój usług obejmujących rybactwo i działalność gospodarczą wykorzystującą potencjał obszaru rybackiego 2.3. Wsparcie działalności gospodarczej uzupełniającej ofertę turystyczną obszaru LGD	1.2.3. Wspieranie zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką 2.3.1. Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny 2.3.2. Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego	Cel główny. Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju. Cel 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich
3.1. Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno	3.1.1. Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno –	Cel główny. Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne

- spożywczym, produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa	spożywczym 3.1.2. Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw 3.1.3. Wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa	wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju. Cel 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego;
1.1. Wsparcie działań dostosowawczych i naprawczych środowiska wodnego wynikających z klęsk żywiołowych i szkodliwej działalności człowieka i zwierząt oraz łagodzących zmiany klimatu	1.1.1. Wspieranie działalności mającej na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom	Cel główny. Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju. Cel 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich.

Tabela 22. Zintegrowanie LSR z Programem Operacyjnym Polska Wschodnia 2014-2020

LSR		Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020
Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Cele
3.1. Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno - spożywczym, produkcją i sprzedażą produktów lokalnych oraz wykorzystującą potencjał rolnictwa 3.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczenie ubóstwa poprzez wsparcie zakładania i rozwijania innowacyjnej działalności gospodarczej w sektorze usług	3.1.1. Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno – spożywczym 3.1.2. Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw 3.2.1. Wsparcie innowacyjnej działalności w sektorze usług	Oś priorytetowa I. Przedsiębiorcza Polska Wschodnia Cel szczegółowy Większa liczba innowacyjnych przedsiębiorstw typu startup w Polsce Wschodniej.

Tabela 23. Zintegrowanie LSR z Krajowym Programem Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 Nowy wymiar aktywnej integracji

LSR		Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 Nowy wymiar aktywnej integracji
Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Cele
3.3. Wzmocnienie mieszkańców w zakresie praktycznej przedsiębiorczości oraz świadomości i aktywności do wykorzystywania dostępnych zasobów	3.3.1. Kreator przedsiębiorczość	Cel operacyjny 2. Gwarancja dla przyszłości młodzieży – Stworzenie szansy dla młodzieży w wejście na rynek pracy i tworzenie rodzin
4.3. Wsparcie instytucji i osób zaangażowanych w prace na rzecz grup defaworyzowanych 3.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczenie ubóstwa poprzez wsparcie zakładania i rozwijania innowacyjnej działalności gospodarczej w sektorze usług	4.3.1. Animacja współpracy na rzecz grup defaworyzowanych 3.2.1 Wsparcie innowacyjnej działalności w sektorze usług	Cel operacyjny 3. Aktywna osoba, zintegrowana rodzina, odpowiedzialne lokalne środowisko

Tabela 24. Zintegrowanie LSR ze Strategicznym planem adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030

LSR		Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030
Cel szczegółowy	Nazwa przedsięwzięcia	Priorytety i cele operacyjne

<p>1.1 Wsparcie działań dostosowawczych i naprawczych środowiska wodnego wynikających z klęsk żywiołowych, szkodliwej działalności człowieka i zwierząt oraz łagodzących zmiany klimatu.</p>	<p>1.1.3 Zabezpieczenie i odtworzenie właściwego stanu środowiska wodnego</p>	<p>Cel 1. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i dobrego stanu środowiska Kierunek działań 1.1- dostosowanie sektora gospodarki wodnej do zmian klimatu Cel 2. Skuteczna adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich Kierunek działań 2.2 – organizacyjne i techniczne dostosowanie działalności rolniczej i rybackiej do zmian klimatu</p>
--	---	--

W gminach należących do LGD trwają prace nad aktualnymi strategiami rozwoju, gdyż obejmowały one okres do 2015 roku. W związku z tym, dokumenty te, nie zostały uwzględnione w opisie zgodności i komplementarności. Równocześnie LGD aktywnie uczestniczy w procesie konsultowania tychże strategii, zarówno promując proces konsultacji społecznych, jak i biorąc w nich udział.

Rozdział XI Monitoring i ewaluacja

Monitoring i ewaluacja realizacji LSR są procesami koniecznym do sprawdzenia skuteczności osiągniętych celów zapisanych w strategii. Istotą wdrażania strategii rozwoju jest poprawa sytuacji mieszkańców obszaru poprzez osiąganie celów i realizację wskaźników. Proces monitoringu (a w dalszym okresie także ewaluacji) będzie prowadzony w całym okresie przewidzianym na wdrażanie LSR (2016-2022), jak również w roku 2023 i po roku 2023 w celu obserwowania efektów oddziaływania zrealizowanych operacji.

MONITORING LSR jest procesem systematycznego i ciągłego zbierania oraz analizowania informacji na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji LSR w aspektach rzeczowym i finansowym. Monitoring finansowy polega na śledzeniu wydatkowania środków, natomiast rzeczowy obejmuje analizę stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii. Proces ten służy dostarczaniu informacji dla celów kontroli zarządzania i podejmowania decyzji w sprawie realizacji i aktualizacji strategii. Monitoring pokazuje wszystkim wiarygodne, rzetelne informacje o stanie zaawansowania prac, postępach, uchybieniach, zmianach czy też zaniechaniach wraz z przyczynami i uzasadnieniem takiego stanu rzeczy. Proces monitoringu LSR na lata 2016 – 2022 będzie wspierany narzędziami informatycznymi pozwalającymi znacznie usprawnić pracę osób monitorujących.

EWALUACJA LSR jest systematycznym badaniem wartości i cech jej wdrażania w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie główne, czy zostały osiągnięte zamierzone cele oraz ustalenia związków pomiędzy podjętymi działaniami, a uzyskanymi efektami, zwłaszcza w ujęciu średnio i długookresowymi. LGD będzie dokonywać systematycznej i obiektywnej oceny LSR, jej założeń, przebiegu wdrażania, osiągniętych rezultatów z punktu widzenia adekwatności, skuteczności, efektywności, użyteczności i trwałości podejmowanych działań. Podstawowym zadaniem ewaluacji jest przedstawienie wniosków i rekomendacji, które pozwolą poprawić wdrażanie LSR. Przeprowadzona ewaluacja ma służyć przede wszystkim władzom LGD w podejmowaniu decyzji dotyczących zmian LSR, ale również wszystkim członkom w poprawie jakości współpracy.

Głównym celem ewaluacji jest ocena wpływu działalności LGD i realizacji LSR na funkcjonowanie i rozwój społeczności lokalnej.

Wyniki ewaluacji wykorzystane zostaną do:

- oceny, czy założone cele są realizowane (czy następuje zmiana ogólnej sytuacji na obszarze LGD w zakresie dywersyfikacji gospodarki, aktywizacji ludności, rozwoju turystyki oraz sektora rolno - przetwórczego, zachowania dziedzictwa kulturowego),
- oceny postępu w realizacji oraz efektów wdrażanych przedsięwzięć (na podstawie danych z monitoringu),
- zidentyfikowania ewentualnych problemów we wdrażaniu LSR i zaproponowania środków usprawniających ten proces,
- ocenienia sprawności działania LGD jako jednostki odpowiedzialnej za wdrażanie LSR i budowanie partnerstwa (postęp w procesie rozszerzania LGD, zachęcania nowych podmiotów do włączenia się w realizację przedsięwzięć),
- oceny współpracy pomiędzy partnerami.

Zakres przedmiotowy badania:

- **Realizacja LSR:** stopień realizacji celów i wskaźników, stopień realizacji wybranych operacji oraz ocena zgodności realizowanych operacji z przyjętymi założeniami i celami, stopień wykorzystania budżetu, jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur, oddziaływanie realizacji LSR na rozwój lokalny, jakość procesu partycypacji, operacji i procedur, realizacja planu komunikacji.

- **Działalność Biura:** efektywność pracy biura i organów LGD, ocena przebiegu konkursów, ocena sposobu przepływu informacji, ocena pracowników, efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej.

Zakres podmiotowy badania

Pracownicy i kierownictwo biura, członkowie LGD, Zarząd LGD, beneficjenci operacji, wnioskodawcy, którzy nie uzyskali dofinansowania, organizacje pozarządowe, mieszkańcy.

Przeprowadzenie badania wymaga zebrania informacji pochodzących z szeregu rozproszonych źródeł, dokonania ich analizy, a następnie wypracowania rekomendacji na poziomie eksperckim. Powoduje to konieczność zastosowania w badaniu szerokiego wachlarza metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe będzie zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału badawczego dotyczącego efektów realizacji LSR.

Planowana jest realizacja badania opartego na zróżnicowaniu:

- **źródeł danych:** przeanalizowane będą zarówno dokumenty zastane różnego typu, jak i dane wywołane pochodzące ze wcześniejszych badań; dane zostaną uzupełnione danymi pierwotnymi.
- **metod badawczych:** łączenie różnych metod badawczych w badaniu tych samych zagadnień, co pozwoli na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu; podejście to pozwoli też wykorzystać mocne strony każdej metody przy wzajemnym ograniczeniu ich słabości;
- **perspektyw badawczych:** ewaluacja zostanie przeprowadzona przez pracowników biura oraz przez zewnętrznych doświadczonych badaczy, co pozwoli uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień. Poza tym zastosowany zostanie partycypacyjny model badania, którego idea jest jak najszersze zaangażowanie społeczności zarówno na etapie przygotowania badania, jego realizacji, jak i wnioskowania i rekomendacji.

W przeprowadzonym badaniu zastosowane zostaną następujące metody badawcze **służące pozyskiwaniu danych:**

- **Analiza danych zastanych (desk research)** - to zbieranie i analiza danych zastanych, zgromadzonych w ramach innych działań lub pozyskanych bez aktywnego działania badawczego;
- **Ankieta** - to anonimowe badanie metodą kwestionariuszową z zastosowaniem ankiety internetowej możliwej do wypełnienia ze strony internetowej lub wysłanej na adres mailowy respondenta albo ankiety wypełnianej tradycyjnie;
- **Wywiady IDI (indywidualne, również przez telefon)** - pozwalają na uzyskanie pogłębionych informacji dotyczących nie tylko faktów, ale również interpretacji zjawisk, motywacji czy emocji;
- **Wywiady FGI (zogniskowane wywiady grupowe)** - to wersja grupowa pogłębionych wywiadów indywidualnych, dzięki którym uzyskujemy skumulowany efekt informacyjny, natomiast dzięki procesom grupowym możemy pozyskać zobiektywizowane wyniki;
- **Panel ekspertów** - to grupa robocza niezależnych specjalistów w danej dziedzinie pozwalająca ustalić ocenę działań na podstawie danych zgromadzonych innymi metodami. Efektem pracy ekspertów będą wnioski przedstawione w formie raportu eksperckiego.

Zadania w zakresie monitoringu i ewaluacji będą realizowane przez: pracowników Biura LGD, Walne Zebranie Członków LGD, Zarząd LGD, zewnętrznych niezależnych ekspertów.

Pracownicy Biura LGD

Pracownicy Biura LGD będą pracować zgodnie z opracowanym harmonogramem. Będą przygotowywać raport z dokonanej ewaluacji na każdym etapie przewidzianym w harmonogramie. Raport ten będzie zawierał, w razie takiej potrzeby, rekomendacje dotyczące działań, jakie należałoby podjąć w przypadku zagrożenia dla nieosiągnięcia celów i wskaźników LSR. Następnie raport ten prezentowany będzie Zarządowi LGD i Walnemu Zebraniu Członków do zatwierdzenia. Walne Zebranie Członków będzie powierzało Zarządowi LGD wykonanie przyjętych rekomendacji.

LGD będzie przeprowadzać ewaluację przy pomocy zewnętrznych niezależnych ekspertów dwukrotnie:

- 1) **On-going** - w trakcie realizacji LSR. Ocena na tym etapie służy sprawdzeniu czy podjęte działania zmierzają w założonym kierunku. Czy określone w LSR cele są osiąganymi zgodnie z założeniami czasowymi i ilościowymi. LGD planuje przeprowadzenie ewaluacji w tym zakresie w połowie okresu wdrażania LSR – w 2019 roku. Zakłada się zewnętrzne badanie przy współpracy Pracowników Biura LGD. LGD będzie poddawać ewaluacji także swoje funkcjonowanie na obszarze. Oceniana będzie współpraca w środowisku oraz z innymi LGD.
- 2) **Ex- post** – po realizacji strategii. Ocena na tym etapie prowadzona będzie przez zewnętrznych niezależnych ekspertów przy udziale Pracowników Biura LGD. Badanie na tym etapie ma na celu:
  - sprawdzenie osiągniętych wskaźników
  - ocenę skuteczności, efektywności i oddziaływania w stosunku do założeń.

Ewaluacja po realizacji LSR przeprowadzona zostanie w roku 2023.

Walne Zebranie Członków LGD

- 1) **W trakcie realizacji LSR** - Walne Zebranie Członków będzie opiniować propozycje Zarządu w sprawie zmian w LSR w przypadku konieczności ich dokonania dla osiągnięcia celów strategii i zaplanowanych wskaźników.
- 2) **Po realizacji LSR** – ocena w zakresie osiągniętych wskaźników, oraz efektów długoterminowych i zakładanych na wstępie korzyści. Walne Zebranie Członków rozpatrzy i przyjmie również sprawozdanie z wykonania LSR

przygotowane w oparciu o przeprowadzoną ewaluację, pokazujące osiągnięcie zakładanych celów po zakończeniu realizacji LSR.

Zarząd LGD

W zakresie monitoringu i ewaluacji do kompetencji Zarządu należeć będzie bieżąca ocena efektów wdrażania LSR w trakcie jej realizacji. Zarząd będzie dokonywał tej oceny w oparciu o sprawozdania i raporty Biura LGD przygotowane po przeprowadzonych naborach operacji. Zarząd LGD będzie również oceniał funkcjonowanie Biura LGD i pracowników.

W ramach monitoringu niezbędne są również bieżące działania zmierzające do oceny efektów wdrażania LSR w trakcie realizacji. W wyniku tych działań również przygotowywane będą sprawozdania lub raporty zawierające rekomendacje w zakresie ewaluacji LSR.

W zakresie ewaluacji do kompetencji Zarządu należeć będzie bieżąca ocena efektów wdrażania LSR. Oceny takiej Zarząd dokonywał będzie w formie sprawozdań okresowych przygotowanych na podstawie danych dostarczonych przez Biuro LGD.

Informacje na temat postępu rzeczowo - finansowego poszczególnych operacji (w szczególności wskaźniki produktu i rezultatu) będą systematycznie gromadzone i agregowane. Posłużą one do dokonywania porównań osiągniętych (zrealizowanych) rezultatów z wartościami zakładanymi. Na tej podstawie zostanie dokonana ocena stopnia osiągania celów, do których przypisane zostały poszczególne przedsięwzięcia.

Oprócz analizy danych ilościowych zostaną przeprowadzone badania jakościowe (np. wywiady badające odczucia mieszkańców, zauważalność zmian). Opracowane zostaną ankiety, które będą udostępnione na stronie internetowej LGD. Pracownicy Biura LGD lub zatrudnione do tego osoby będą przeprowadzały ankietyzację w wersji tradycyjnej (papierowej) wśród społeczności lokalnej.

Sposób wykorzystania wyników z monitoringu i ewaluacji

Z przeprowadzonych analiz będzie sporządzany raport, zawierający opis problemów, zjawisk oraz wnioski i rekomendacje. Raport zostanie przedstawiony Zarządowi LGD i podany na stronie internetowej Biura. Skrót raportu zawierający rekomendacje i wnioski zostanie przedstawiony członkom LGD oraz społeczności lokalnej.

Wyniki ewaluacji będą służyć jako:

- podstawa lub jedna z przesłanek do podjęcia przez władze LGD decyzji o aktualizacji LSR,
- wskazówki do poprawy funkcjonowania Biura LGD (zmiana regulaminu organizacyjnego, nowe funkcje i zadania, zmiany w sposobie przekazywania informacji, itp.),
- przesłanka, na podstawie której podejmowane będą działania w celu podniesienia sprawności działania beneficjentów - realizatorów operacji (zwiększenie wysiłków na rzecz zaangażowania partnerów do realizacji operacji, w sytuacji gdy przedsięwzięcia nie są realizowane kompleksowo, wspieranie doradcze beneficjentów realizujących operacje),
- podstawa podejmowania działań zacieśniających współpracę pomiędzy partnerami.

Systematyczna i obiektywna ocena wdrażania LSR z punktu widzenia adekwatności, efektywności, skuteczności, oddziaływania i trwałości efektów jest niezbędna w celu wykorzystania środków w sposób przyczyniający się do rozwiązywania problemów obszaru. Żeby można było na bieżąco reagować w przypadku wystąpienia zagrożeń dla osiągnięcia celów LSR monitoring i ewaluację należy prowadzić z zastosowaniem skutecznych procedur. Szczegółowo procedury te opisane zostaną w załączniku do LSR.

Monitoring i ewaluacja przeprowadzane będą zgodnie z Procedurą monitoringu i ewaluacji stanowiącą załącznik nr 2 do LSR

Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

LSR jest dokumentem strategicznym, założenia w niej zawarte mają charakter długofalowy, a jej efekty mogą potencjalnie znacząco wpływać na środowisko, dlatego też należało zbadać już na etapie jej projektowania, czy podlega ona strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Konieczność przeprowadzenia takiej oceny zależy od indywidualnej zawartości dokumentu, zewnętrznych uwarunkowań jego realizacji oraz ryzyka wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na obszary Natura 2000 w związku z realizacją zaplanowanych na ich terenie przedsięwzięć. Dlatego też, w odniesieniu do art. 47 i 49 oraz art. 58 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r.12 (Ustawa OOS), LGD w dniu 25 listopada 2015 r. zwróciła się do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ) w Lublinie oraz do Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej z wnioskiem o stwierdzenie, czy istnieje konieczność przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko do projektu tworzonej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru LGD „Owocowy Szlak”. W pismach tych zawarto analizę LSR pod kątem zapisów art. 49 Ustawy OOS.

Z przeprowadzonej analizy LGD wyprowadziła wniosek, iż zapisy, cele i sposoby realizacji projektów zawarte w niniejszej LSR nie wpłyną znacząco i negatywnie na środowisko, a tym samym nie jest konieczne przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w rozumieniu Ustawy OOS. W odpowiedzi na złożone wnioski, obie instytucje (RDOŚ i Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna) wyraziły stanowisko, iż **przedstawiony projekt LSR nie wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko** w myśl przepisów Ustawy OOS.

Celem procedury jest dostosowanie zapisów Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność do wymogów prawnych, aktualizacja danych dotyczących obszaru oraz korekta zapisów wynikająca z ewaluacji i monitoringu wdrażania LSR.

§1

Aktualizacja Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność zwanej dalej LSR, może nastąpić w związku:

1. ze zmianą danych dotyczących obszaru LSR;
2. ze zmianą przepisów dotyczących LSR;
3. na skutek przeprowadzonego monitoringu lub ewaluacji i wyciągniętych wniosków;
4. na skutek zastosowania zaleceń z kontroli.

§2

Aktualizacja LSR może nastąpić na wniosek:

1. Rady LGD;
2. Zarządu LGD;
3. 40 % członków LGD;
4. 80 mieszkańców obszaru.

§3

Organem LGD uprawnionym do aktualizacji LSR jest:

1. Walne Zebranie Członków;
2. Zarząd LGD - zakresie planu komunikacji, monitoringu i ewaluacji oraz rocznych przesunięć w planie działania.

§4

1. Wniosek o aktualizację LSR składa się do Zarządu LGD.
2. Analiza zgłaszanych do LGD zmian dokonywana jest przez pracowników Biura i Zarząd LGD.
3. Analiza przepisów prawnych związanych z funkcjonowaniem LGD i wdrażaniem LSR dokonywana jest przez pracowników Biura i Zarząd.
4. Zarząd może dodatkowo podjąć decyzję o zleceniu ekspertom zewnętrznym przeprowadzenia analizy zmiany LSR lub skonsultować wprowadzaną zmianę z Samorządem Województwa.
5. W terminie 30 dni Zarząd dokonuje ostatecznej decyzji o zmianach i składa wniosek do Walnego Zebrania Członków lub podejmuje uchwałę o zmianie LSR zgodnie ze swoim kompetencjami §3 ust. 2 procedury.
6. Aktualizacja Lokalnej Strategii Rozwoju dokonywana jest uchwałą Walnego Zebrania Członków.

§5

Projekt zmiany LSR musi zostać poddany konsultacjom społecznym poprzez zamieszczenie zmienianych części LSR wraz z uzasadnieniem na stronie internetowej LGD na okres co najmniej 14 dni.

§1

Cel procedury

Monitoring i ewaluacja są narzędziami służącymi do weryfikacji prawidłowości realizacji LSR poprzez ocenę wskaźników produktu, rezultatu, zakresu planowanych przedsięwzięć oraz weryfikację założonych w LSR celów.

§2

Zakres procedury

Procedura monitoringu i ewaluacji obejmuje czynności od wyznaczenia przez Zarząd LGD Pracowników Biura LGD odpowiedzialnych za prowadzenie monitoringu i ewaluacji do prowadzenia i archiwizacji materiałów ewaluacyjnych.

§3

Założenia ogólne

Monitoring jest procesem ciągłym. Polega na systematycznej analizie wdrażania LSR, wszystkich podejmowanych działań przez LGD oraz otoczenia, na które działania LGD wywołują wpływ. Organem odpowiedzialnym za monitoring jest Zarząd LGD. Monitoring jest ściśle powiązany z oceną - ewaluacją własną.

§4

Przebieg procedury monitoringu

1. Powołanie przez Zarząd LGD pracowników Biura, odpowiedzialnych za prowadzenie działań związanych z monitoringiem i ewaluacją.
2. Opracowanie szczegółowych zasad prowadzenia monitoringu.
3. Rozpoczęcie monitoringu prowadzonego przez pracowników biura LGD.
4. Monitoring przeprowadza się na podstawie: sprawozdań beneficjentów, ankiet beneficjentów, anonimowych badań ankietowych, rejestrów danych prowadzonych przez LGD, w tym rejestrów ogłoszonych konkursów oraz licznika odwiedzin strony internetowej.
5. Monitoring będzie prowadzony zgodnie z tabelą – sposób realizacji monitoringu i ewaluacji.
6. Monitoring prowadzony będzie w oparciu o następujące zasady: cykliczność obserwacji, ujednoczenie metod pomiaru i obserwacji, ujednoczenie interpretacji wyników.
7. Przedstawienie Zarządowi raportu z monitoringu. Podjęcie działań naprawczych jeśli będzie to konieczne.
8. Prowadzenie dokumentacji i archiwizacja materiałów z monitoringu.

§5

Przebieg procedury ewaluacji

1. Wybór zewnętrznych ekspertów do przeprowadzenia ewaluacji lub 3 osobowego zespołu składającego się pracowników Biura odpowiedzialnych za przeprowadzenie ewaluacji.
2. Opracowanie/zlecenie opracowania narzędzi badawczych.
3. Organizacja i realizacja badań ewaluacyjnych.
4. Opracowanie wyników badań oraz przedstawienie na Zarządzie raportu z badań.
5. Przedstawienie rekomendacji oraz nadzór nad wdrożeniem rekomendacji.
6. Prowadzenie dokumentacji i archiwizacja materiałów ewaluacyjnych.
7. Ewaluacja będzie prowadzona zgodnie z tabelą – sposób realizacji monitoringu i ewaluacji.
8. Ewaluacja będzie prowadzona w oparciu o następujące kryteria:
  - a) adekwatność – pozwoli określić, w jakim stopniu cele przyjęte do realizacji LSR odpowiadają zidentyfikowanym problemom.
  - b) skuteczność – bezpośrednio pozwoli ocenić, na ile skuteczne są działania w zakresie osiągania celów określonych w dokumentach programowych oraz jak skuteczna jest działalność biura.
  - c) efektywność – pozwoli określić realizację operacji wybranych do dofinansowania: osiągnięcie wskaźników, udział podpisanych umów z beneficjentami w stosunku do limitu środków, postęp w wydatkowaniu środków przez beneficjentów.
  - d) użyteczność – pozwoli ocenić stopień zaspokojenia istotnych potrzeb grup docelowych lub przyczynienia się do rozwiązania problemów, niezależnie od tego, czy były one zasygnalizowane przez cele interwencji.
  - e) trwałość – pozwoli ocenić, w jakim stopniu pozytywne efekty zrealizowanych interwencji (na poziomie celów) mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tych projektów na proces rozwoju społeczności lokalnej w dłuższym okresie.
9. Zarząd LGD swoje uwagi i wnioski zaprezentuje na Walnym Zebraniu Członków. Uczestnicy Zebrania, po dyskusji, podejmą uchwałę w sprawie ich wykorzystania do aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju, usprawnienia pracy Biura LGD, jak i funkcjonowania całego partnerstwa.

Tabela - sposób realizacji monitoringu i ewaluacji

CO SIĘ BADA?	KTO WYKONUJE?	JAK SIĘ WYKONUJE?	KIEDY?	OCENA
Monitoring wdrażania LSR i funkcjonowania LGD				
Wskaźniki realizacji LSR	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Sprawozdania beneficjentów, ankiety beneficjentów, rejestr danych LGD	Na bieżąco przez cały okres wdrażania LSR	Stopień realizacji wskaźników
Budżet LGD	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	Na bieżąco przez cały okres wdrażania LSR	Stopień wykorzystania funduszy Wysokość zakontraktowanych środków
Harmonogram ogłaszania konkursów	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	Na bieżąco przez cały okres wdrażania LSR	Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem konkursów LSR Ocena stopnia realizacji zadań wdrażanych w ramach LSR
Funkcjonowanie biur i ocena pracowników	Pracownicy Biura LGD (ocena własna), Zarząd LGD (ocena własna)	Ankiety anonimowe, opinia Kierownika biura na temat podległego personelu, opinia Zarządu	Na bieżąco przez cały okres wdrażania LSR	Wyniki oceny okresowej pracowników Sposób przekazywania informacji potencjalnym beneficjentom Ocena jakości doradztwa
Zainteresowanie stroną internetową LGD	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Licznik odwiedzin strony internetowej, dane od administratora strony internetowej	Na bieżąco przez cały okres wdrażania LSR	Skuteczność przepływu informacji Efektywność promocji obszaru LGD
Realizacja planu komunikacji	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Ankiety anonimowe, analiza wpisów na portalach społecznościowych, wywiady bezpośrednie przeprowadzane podczas konferencji i spotkań, opinie beneficjentów, raporty z rozmów z mieszkańcami na otwartych spotkaniach	Na bieżąco przez cały okres wdrażania LSR	Poprawność realizacji zaplanowanych celów i zadań komunikacyjnych Efekty działań komunikacyjnych oraz stopień ich realizacji Liczba działań zrealizowanych w ramach planu komunikacji Wpływ planu komunikacji i zaplanowanych do osiągnięcia wskaźników na realizację LSR
Wykorzystanie partycypacyjnych metod wdrażania LSR	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Analiza raportów i sprawozdań z lokalną społecznością, ankiety anonimowe, wpisy na portalach społecznościowych, statystyki od administratora strony internetowej LGD	Na bieżąco przez cały okres wdrażania LSR	Zaangażowanie społeczności lokalnej w proces wdrażania LSR
Ewaluacja wdrażania LSR				
Stopień realizacji celów LSR – stopień realizacji wskaźników	Zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Ankiety anonimowe, sprawozdania beneficjentów, rejestr danych LGD Analiza dokumentów z monitoringu	Po 3 latach od zatwierdzenia LSR – w grudniu 2019 roku oraz na zakończenie okresu programowania - wykonywana na dzień 30 czerwca	Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR Określenie poziomu realizacji poszczególnych celów i wskaźników LSR

			2023 roku (za całość okresu programowania)	
Stopień realizacji budżetu	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	Ocena wykonywana raz na kwartał, ostatnia wykonywana w grudniu 2023 roku	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do poziomu realizacji LSR oraz kwot wynikających z podpisanych umów Zgodność z harmonogramem ogłaszania konkursów
Harmonogram rzeczowo – finansowy LSR	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	Ocena wykonywana raz na pół roku, ostatnia wykonywana w październiku 2023 roku	Ocena zgodności ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR
Jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur	Pracownicy Biura LGD, przedstawiciele organów LGD (ocena własna)	Ankiety anonimowe z Beneficjentami, wywiady indywidualne z Beneficjentami Analiza raportów i sprawozdań z wywiadów i ankiet	Ocena wykonywana raz na kwartał, ostatnia wykonywana w październiku 2023 roku	Stopień realizacji zaplanowanych operacji Społeczna ocena jakości kryteriów i procedur Klarowność i zrozumiałość kryteriów i procedur Sprawiedliwość kryteriów i procedur
Ewaluacja funkcjonowania LGD				
Działalność LGD, pracownicy i funkcjonowanie biura	Pracownicy Biura LGD (ocena własna), Zarząd LGD (ocena własna) Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej (ocena zewnętrzna)	Ankiety anonimowe Zogniskowany wywiad grupowy Rozmowy z mieszkańcami na spotkaniach Opinie Kierownika Biura i Członków Zarządu	Ocena roczna w latach 2016-2022, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego, z wyłączeniem roku 2023, kiedy będzie wykonywana na dzień 30.VI.	Ocena poprawności działalności prowadzonej przez LGD, określająca skuteczność realizowanych zadań w odniesieniu do założeń z LSR Ocena poprawności wywiązywania się pracowników z powierzonych im zadań Jakość świadczonych usług doradczych
Skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Pracownicy Biura LGD (ocena własna) Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej (ocena zewnętrzna)	Ankiety anonimowe Rejestr danych LGD Zogniskowany wywiad grupowy z beneficjentami i wnioskodawcami	Ocena roczna w latach 2016-2022, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego, z wyłączeniem roku 2023, kiedy będzie wykonywana na dzień 30.VI.	Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona, jako liczba osób, które uzyskały informację na temat działań oraz aktywizacji prowadzonej przez LGD
Przebieg konkursów	Zewnętrzni eksperci (ocena zewnętrzna) Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Analiza dokumentów z monitoringu	Po 3 latach od zatwierdzenia LSR – XII.2019 r. oraz na zakończenie okresu programowania - wykonywana na dzień 30.VI.2023 r. (całość)	Realizacja LSR zgodnie z harmonogramem Realizacja LSR zgodnie z budżetem Sprawność realizacji procedur Jakość organizacji posiedzeń Rady
Komunikacja wewnętrzna i	Pracownicy Biura LGD	Ankiety anonimowe	Ocena roczna w latach 2016-2022,	Jakość przepływu informacji Skuteczność działań

zewnętrzna (w tym plan komunikacji)	(ocena własna)		dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego, z wyłączeniem roku 2023, kiedy będzie wykonywana na dzień 30 czerwca	informacyjnych działań promocyjnych ustanowionych kanałów komunikacji ze społecznością Stopień aktywizacji społeczności do wyrażania informacji zwrotnych
Efektywność współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej pomiędzy LGD	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	Ocena roczna w latach 2016-2022, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego, z wyłączeniem roku 2023, kiedy będzie wykonywana na dzień 30 czerwca	Stopień osiągnięcia zaplanowanych wskaźników i celów dotyczących projektów współpracy

Załącznik nr 3 Plan działania

Cel ogólny nr 1	Lata		2016-2018		2019-2021		2022-2023		Razem 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu		
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN			Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN
Cel szczegółowy 1.1											PROW/ PO RYBY			
1.1.1	Wspieranie działalności mającej na celu przeciwdziałanie i zapobieganie szkodom				2 szt.	100%	300 000				2 szt.	300 000	PO RYBY	Realizacja LSR
1.1.2	Wspieranie działań mających na celu ograniczenie emisji substancji powodujących zmiany klimatyczne	10 szt.	100 %	600 000							10 szt.	600 000	PO RYBY	Realizacja LSR
1.1.3	Zabezpieczenie i odtworzenie właściwego stanu środowiska wodnego				2 szt.	100%	400 000				2 szt.	400 000	PO RYBY	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.1				600 000			700 000			0		1 300 000		
Cel szczegółowy 1.2														
1.2.1	Budowa, przebudowa, rozbudowa i/lub adaptacja oraz wyposażenie w sprzęt urządzenia i/lub innowacyjną technologię obiektów służących zrównoważonej gospodarce rybackiej oraz do chowu i hodowli ryb	3 szt.	50%	600 000	3 szt.	100%	600 000				6 szt.	1 200 000	PO RYBY	Realizacja LSR

1.2.2	Wsparcie przetwórstwa i sprzedaży ryb				3 szt.	100%	800 000				3 szt.	800 000	PO RYBY	Realizacja LSR
1.2.3	Wspieranie zatrudnienia osób mających pracę z wiązaną z sektorem rybactwa w kierunku nie związanym z podstawową działalnością rybacką				3 szt.	50%	400 000	3 szt.	100%	400 000	6 szt.	800 000	PO RYBY	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.2				600 000			1 800 000			400 000		2 800 000		
Cel szczegółowy 1.3														
1.3.1	Wsparcie promocji obszaru rybackiego i jego produktów oraz obszaru akwakultury				5 szt.	100 %	200 000				5 szt.	200 000	PO RYBY	Realizacja LSR
1.3.2	Regionalny projekt współpracy	1 szt.	100 %								1 szt.		PO RYBY	Współpraca
		2 szt.	100 %	100 000						2 szt.	100 000			
Razem cel szczegółowy 1.3				100 000			200 000			0		300 000		
Cel szczegółowy 1.4														
1.4.1	Dobre praktyki w sektorze rybackim	1 szt.	10%	10 000							1 szt.	10 000	fundusz wiodący	Aktywizacja
Razem cel szczegółowy 1.4				10 000			0			0		10 000		
Razem cel ogólny 1				1 310 000			2 700 000			400 000		4 410 000		
Razem LSR				1 200 000			2 700 000			400 000		4 300 000		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PO RYBY													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
<i>(% wyliczono do kwoty przewidzianej na realizację LSR z PO RYBY)</i>											2 800 000,00		35,00	

Cel ogólny 2	Lata		2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN			
Cel szczegółowy 2.1												PROW/ PO RYBY			
2.1.1	Tworzenie i rozwój tematycznych obiektów turystycznych				12 szt.	100%	1 300 000				12 szt.	1 300 000	PROW	Realizacja LSR	
2.1.2	Tworzenie i rozwój obiektów noclegowych i rekreacyjnych na terenach wykorzystujących walory wodne i rybackie				3 szt.	100%	500 000				3 szt.	500 000	PO RYBY	Realizacja LSR	
Razem cel szczegółowy 2.1				0			1 800 000			0		1 800 000			
Cel szczegółowy 2.2															
2.2.1	Budowa małej architektury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej				8 szt.	100 %	600 000				8 szt.	600 000	PROW	Realizacja LSR	
2.2.2	Zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych oraz terenów przyległych na funkcje turystyczne lub/i rekreacyjne lub/i edukacyjne				5 szt.	100 %	1 600 000				5 szt.	1 600 000	PO RYBY	Realizacja LSR	
Razem cel szczegółowy 2.2				0			2 200 000			0		2 200 000			
Cel szczegółowy 2.3															

2.3.1	Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw świadczących usługi związane i uzupełniające sektor turystyczny				5 szt.	71,42 %	500 000	2 szt.	100 %	400 000	7 szt.	900 000	PROW	Realizacja LSR
2.3.2	Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego	2 szt.	50%	350 000	2 szt.	100 %	350 000				4 szt.	700 000	PO RYBY	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.3				350 000			850 000			400 000		1 600 000		
Cel szczegółowy 2.4														
2.4.1	Promocja sieciowego produktu turystycznego				2 szt.	100 %	10 000				2 szt.	10 000	Fundusz wiodący	aktywizacja
2.4.2	Podniesienie wiedzy i kompetencji osób świadczących usługi turystyczne w zakresie promocji oraz współpracy sieciowej	5 szt.	100 %	50 000							5 szt.	50 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.4				50 000			10 000			0		60 000		
Razem cel ogólny 2				400 000			4 860 000			400 000		5 660 000		
Razem LSR				400 000			4 850 000			400 000		5 650 000		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
(% wyliczono do kwoty przewidzianej na realizację LSR z PROW)												1 900 000,00	23,75	
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PO RYBY													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
(% wyliczono do kwoty przewidzianej na realizację LSR z PO RYBY)												1 200 000,00	15,00	

Cel ogólny nr 3	Lata		2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN			
Cel szczegółowy 3.1												PROW/ PO RYBY			
3.1.1	Wspieranie działalności związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym	7 szt.	70%	700 000	3szt.	100%	700 000				10 szt.	1 400 000	PROW	Realizacja LSR	
3.1.2	Wspieranie działalności związanej z wprowadzaniem na rynek produktów lokalnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw				5 szt.	100%	900 000				5 szt.	900 000	PROW	Realizacja LSR	
3.1.3	Wspieranie działalności wykorzystującej potencjał rolnictwa							3 szt.	100%	380 000	3 szt.	380 000	PROW	Realizacja LSR	
Razem cel szczegółowy 3.1				700 000			1 600 000			380 000		2 680 000			
Cel szczegółowy 3.2															
3.2.1	Wspieranie innowacyjnej działalności w sektorze usług				10 szt.	83,33%	600 000	2 szt.	100%	500 000	12 szt.	1 100 000	PROW	Realizacja LSR	
Razem cel szczegółowy 3.2				0			600 000			500 000		1 100 000			
Cel szczegółowy 3.3															
3.3.1	Kreator przedsiębiorczości				1 szt.	100%	110 000				1 szt.	110 000	PROW	współpraca	

				19 szt.	100 %				19 szt.			
Razem cel szczegółowy 3.3			0			110 000		0		110 000		
Cel szczegółowy 3.4												
3.4.1	Podniesienie kompetencji mieszkańców w zakresie tworzenia sieci sprzedaży oraz nawiązywania współpracy	5 szt.	100 %	10 000					5 szt.	10 000	Fundusz wiodący	aktywizacja
Razem cel szczegółowy 3.4			10 000			0		0		10 000		
Cel szczegółowy 3.5												
3.5.1	Budowa i promocja marki produktu lokalnego obszaru LGD	1 szt.	100 %	50 000					1 szt.	50 000,00	PROW	Realizacja LSR
3.5.2	Ponadregionalny projekt współpracy				1 szt.	100%			1 szt.			
					2 szt.	100%	50 000		2 szt.	50 000,00	PROW	współpraca
Razem cel szczegółowy 3.4			50 000			50 000		0		100 000,00		
Razem cel ogólny 3			760 000			2 360 000		880 000		4 000 000,00		
Razem LSR			750 000			2 200 000		880 000		3 830 000,00		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW											% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
(% wyliczono do kwoty przewidzianej na realizację LSR z PROW)										3 780 000,00	47,25	

Cel ogólny nr 4	Lata		2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN			
Cel szczegółowy 4.1													PROW/ PO RYBY		
4.1.1	Wsparcie społeczności lokalnej w zakresie wykorzystania zasobów regionu	2 szt.	100 %	4 000							2 szt.	4 000	Fundusz wiodący	aktywizacja	
4.1.2	Wsparcie działań dotyczących organizacji wydarzeń mających na celu kultywowanie dziedzictwa				6 szt.	100%	300 000				6 szt.	300 000	PROW	Realizacja LSR	
4.1.3	Wsparcie działań dotyczących wyposażenia grup kultywujących dziedzictwo obszaru				6 szt.	100%	300 000				6 szt.	300 000	PROW	Realizacja LSR	
4.1.4	Aktywizacja mieszkańców obszaru LGD	2 szt.	50 %	5 800	2 szt.	100%	5 800				4 szt.	11 600	Fundusz wiodący	aktywizacja	
Razem cel szczegółowy 4.1				9 800			605 800		0			615 600			
Cel szczegółowy 4.2															
4.2.1	Dostosowanie i wyposażenie obiektów pełniących funkcje społeczno-kulturalne				6 szt.	100%	300 000				6 szt.	300 000	PROW	Realizacja LSR	

4.2.2	Edukacja regionalna dla dzieci i młodzieży				3 szt.	100%	120 000				3 szt.	120 000	PROW	Realizacja LSR	
Razem cel szczegółowy 4.2				0			420 000			0		420 000			
Cel szczegółowy 4.3															
4.3.1	Animacja współpracy na rzecz grup defaworyzowanych	2 szt.	100 %	6 000							2 szt.	6 000,00	Fundusz wiodący	aktywizacja	
Razem cel szczegółowy 4.3				6 000			0			0		6 000,00			
Cel szczegółowy 4.4															
4.4.1	Wsparcie działań w zakresie renowacji obiektów zabytkowych				6 szt.	100%	300 000				6 szt.	300 000,00	PROW	Realizacja LSR	
4.4.2	Tworzenie i przystosowanie miejsc związanych z kultywowaniem i edukacją dotyczącą dziedzictwa rybackiego				4 szt.	50%	300 000	4 szt.	100%	300 000	8 szt.	600 000,00	PO RYBY	Realizacja LSR	
4.4.3	Wsparcie działalności organizacji pozarządowych i innych grup w zakresie edukacji i promocji dziedzictwa rybackiego				6 szt.	100%	300 000				6 szt.	300 000,00	PO RYBY	Realizacja LSR	
Razem cel szczegółowy 4.4				0			900 000			300 000		1 200 000,00			
Razem cel ogólny 4				15 800			1 925 800			300 000		2 241 600,00			
Razem LSR				0			1 920 000			300 000		2 220 000,00			
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR													PROW		% budżetu poddziałania Realizacja LSR
												0,00	0,00		

KOSZTY BIEŻĄCE	Lata		2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN			
													PROW		
1.	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	8	66%	40000	4	100%	20000	0	0	0	12	60000	Fundusz wiodący	Koszty bieżące	
2.	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	6	60%	30000	4	100%	20000	0	0	0	10	50000			
3.	Liczba pomiotów, którym udzielono doradztwa	300	37,5%	700000	300	75%	700000	200	100%	545000	800	1 945000			
Razem koszty bieżące				770 000			740 000			545000		2 055 000			

Wysokość wsparcia finansowanego EFSI w ramach poszczególnych poddziałań:

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)			Razem EFSI
	PROW	PO RYBY	Fundusz wiodący	
Realizacja LSR (art.35 ust.1 lit.b rozporządzenia nr 1303/2013)	8 000 000,00	8 000 000,00		16 000 000,00
Współpraca (art.35 ust.1 lit.c rozporządzenia nr 1303/2013)	160 000,00	100 000,00		260 000,00
Koszty bieżące (art.35 ust.1 lit.d rozporządzenia nr 1303/2013)			2 055 000,00	2 055 000,00
Aktywizacja (art.35 ust.1 lit.e rozporządzenia nr 1303/2013)			395 000,00	395 000,00
Razem	8 160 000,00	8 100 000,00	2 450 000,00	18 710 000,00

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	Razem
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	3 881 430,00	2 218 570,00		6 100 000,00
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	1 208 970,00		691 030,00	1 900 000,00
Razem	5 090 400,00	2 218 570,00	691 030,00	8 000 000,00

I. Cel główny

Głównym celem długofalowym planu komunikacji jest wspieranie realizacji celów określonych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Programie Operacyjnym Rybactwo i Morze na lata 2014-2020 i Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2022 oraz zbudowanie spójnego i pozytywnego wizerunku Lokalnej Grupy Działania „Owocowy Szlak”. Dodatkowo wspieranie realizacji celów określonych we Wspólnych Ramach Strategicznych 2014-2020 oraz Strategii Rozwoju Kraju do roku 2020, służących zapewnieniu maksymalnego i efektywnego wykorzystania środków pochodzących z Unii Europejskiej.

Cel główny planu komunikacji jest realizowany poprzez następujące cele szczegółowe:

- I. pobudzanie aktywności mieszkańców obszaru i informowanie o możliwościach pozyskania dofinansowania w ramach LSR,
- II. wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz w procesie realizacji projektów i rozliczania poprzez profesjonalne doradztwo, szkolenia i pomoc na każdym etapie realizacji projektów,
- III. wzrost poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w UE dla obszaru LGD dzięki zrealizowanym w ramach strategii projektom i bezpośrednim korzyściom wynikającym z ich realizacji,
- IV. budowanie pozytywnego wizerunku oraz utrwalenie spójnego systemu identyfikacji wizualnej LGD oraz Funduszy Europejskich,
- V. włączanie mieszkańców w proces podejmowania decyzji skutkujące aktywnym i ciągłym uczestnictwem społeczności lokalnej w bieżącym wdrażaniu LSR,
- VI. wsparcie i dialog z lokalnymi liderami, którzy dzięki zaangażowaniu przyczyniają się do rozwoju obszaru i osiągnięcia założonych celów.

II. Działania komunikacyjne oraz odpowiadające im środki przekazu, odbiorcy, wskaźniki i budżet

Powyższe cele zostaną osiągnięte poprzez intensywne, różnorodne i długofalowe działania informacyjno – promocyjne i konsultacyjne, które zostaną dostosowane do fazy wdrażania LSR oraz rodzajów beneficjenta i odbiorców. Odpowiednio dobrane zostaną również środki przekazu w tym środki komunikacji. Podejmowane działania zostaną szczegółowo zaplanowane, w przypadku większych kampanii będą podzielone na etapy. Nowością w teraźniejszym podejściu jest zwrócenie większej uwagi na poszczególne grupy, z którymi będzie prowadzona obustronna komunikacja. Są to: przedsiębiorcy, rybacy, organizacje pozarządowe oraz grupy defaworyzowane: **seniorzy, młodzież, bezrobotne kobiety w wieku 30+** - kobiety powyżej 30 roku życia, w tym szczególnie młode matki wychowujące dzieci w wieku przedszkolnym, które nigdy nie podjęły zatrudnienia, pracowały sezonowo lub mają doświadczenie niedostosowane do rynku pracy chętne do wejścia/powrotu na rynek pracy, dla których jednak barierą w powrocie na rynek pracy stanowi konieczność opieki nad dzieckiem oraz brak odpowiednich kwalifikacji i doświadczenia lub zbyt krótkotrwałe doświadczenie, **mieszkańcy wsi** – osoby zamieszkujące tereny wiejskie, szczególnie młodzież i matki z dziećmi (często osoby niezmotoryzowane), którzy zamieszkują miejscowości oddalone od centrum powiatu, pozbawione komunikacji publicznej, mające utrudniony dostęp do infrastruktury i oferty kulturalnej. W poszczególnych przypadkach odpowiednio dobierane będą metody komunikacji tak, by treść przekazywana była czytelna, zrozumiała i wspierała dialog i interakcję na linii społeczności lokalne – LGD i LGD – społeczności lokalne. Działanie takie ma m.in. na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. W przypadku policzalnych grup zostaną przygotowane bazy danych, co ułatwi kontakt telefoniczny czy email. Nowością będzie utworzenie na stronie internetowej newslettera oraz wprowadzenie e-konsultacji. Duży nacisk zostanie postawiony na bezpośrednie kontakty z mieszkańcami poprzez szkolenia, seminaria i spotkania informacyjno – konsultacyjne.

Odbędzie się także szereg przedsięwzięć mających na celu aktywizację społeczności lokalnej i wzmocnienie kapitału społecznego. Wdrażanie LSR zostanie ukazane jako „wspólna sprawa”. Pozwoli to na utrzymanie mobilizacji społecznej przez cały okres wdrażania LSR.

Cel	Działanie komunikacyjne	Środki przekazu	Adresaci	Wskaźniki	Budżet
I., II.,	Świadczenie usług informacyjnych i doradczych Udzielanie informacji telefonicznej (telefon stacjonarny i kom.). Usługi świadczone będą przez pracowników biura LGD.	- kontakt bezpośredni świadczony w biurze LGD - kontakt telefoniczny, sms	Społeczność lokalna Potencjalni beneficjenci Beneficjenci	Udzielenie min. 300 osobom rocznie usług doradczych w tym bezpośrednich i telefonicznych	W ramach kosztów bieżących

I., II., III. IV., V., VI	Wykorzystanie Internetu Zamieszczanie na stronie internetowej aktualności oraz relacji po wydarzeniach. Wykorzystanie stron internetowych partnerów LGD (gmin, KSOW)	strona internetowa: newsletter, system e-mailing, e-konsultacje	Społeczność lokalna Potencjalni beneficjenci Beneficjenci	Min. 1500 miesięcznie wejść na stronę internetową LGD Min.200 osób rocznie skorzysta z usługi newslettera. Min. 100 osób rocznie skorzysta z e-konsultacji.	W ramach kosztów bieżących
I., II., V., VI	Spotkania informacyjne, szkolenia tematyczne, seminaria, konferencje, warsztaty (poruszające zagadnienia związane z etapem wdrażania LSR: ph. nabory wniosków)	Prezentacje, materiały infor., szkoleniowe przygotowane przez LGD i zatrudnionych wykładowców, ulotki, dokumentacja konkursowa	Społeczność lokalna Potencjalni beneficjenci Beneficjenci	Zorganizowanie min. 5 szkoleń, seminariów, warsztatów rocznie, w których udział weźmie min. 200 osób. Zorganizowanie 1 konferencji rocznie w której udział weźmie min.100 osób.	40 000 zł
I., II., III. IV., V., VI.	Przygotowanie i wydruk materiałów informacyjnych i promocyjnych	Ulotki, publikacje, broszury, plakaty	Społeczność lokalna Potencjalni beneficjenci Beneficjenci	Opracowanie i wydanie minimum 2 opracowań rocznie w ilości po 1000 szt.	20 000 zł
IV.	Przygotowanie i wykonanie nośników informacji i gadżetów	Ścianka reklamowa, roll up, gadżety – materiały prom.: kalendarze, notatnik, długopisy, torby, kubki, koszulki, pendrive itp.	Społeczność lokalna Potencjalni beneficjenci Beneficjenci	Wykonanie 2 nośników informacji (roll up).Wykonanie gadżetów po 3 rodzaje w roku w ilości od 200 do 1000 szt. (w zależności od rodzaju).	43 400 zł
I., III., IV., V., VI.	Organizacja wydarzeń, imprez, konkursów, wyjazdów studyjno - szkoleniowych	Organizacja Święta Produktu Lokalnego, Konkursu wiedzy, wyjazdów studyjnych pokazujących dobre praktyki dla potencjalnych BO oraz lokalnych liderów, organizacja konkursów tematycznych z motywem przewodnim	Społeczność lokalna Potencjalni beneficjenci Beneficjenci	Organizacja 1 Święta Produktu Lokalnego w każdym roku, którym udział weźmie min. 1000 osób. Organizacja 3 rodzajów konkurów w roku, w których udział weźmie min. 300 osób. Organizacja 3 wyjazdów studyjnych w których udział weźmie 120 osób.	200 000 zł
III. IV.	Udział LGD wraz z reprezentantami w przedsięwzięciach na terenie kraju – targi, festyny, konkursy	Stoisko promocyjne LGD oraz reprezentantów prezentujących swoją ofertę,	Uczestnicy przedsięwzięć zainteresowani obszarem LGD i ofertą	Udział LGD w 2 imprezach rocznie na terenie kraju	30 000 zł
I., III., IV.	Współpraca z mediami zwłaszcza lokalnymi	Ogłoszenia o naborach i przedsięwzięciach w prasie lokalnej, artykuły o promocji obszaru oraz aktywności społeczności, audycja radiowa o efektach wdrażania LSR	Społeczność lokalna Potencjalni beneficjenci Beneficjenci Osoby z poza obszaru LGD	Zamieszczeniem w prasie lokalnej min. 10 informacji rocznie, zorganizowanie w radio regionalnym min.1 audycji radiowej	W ramach kosztów bieżących
V,	Udział przedstawicieli LGD	Materiały	Społeczność	Udział LGD w 4	10 000 zł

VI	w konferencjach, szkoleniach, organizowanych przez instytucje zewnętrzne w celu nabycia wiedzy i przekazania jej lok. społeczności	szkoleniowe, prezentacje, informacje ustne przekazywane na przedsięwzięciach	lokalna Potencjalni beneficjenci Beneficjenci	szkoleniach rocznie, w których udział weźmie min. 1 przedstawiciel.	
V, VI	Udział przedstawicieli LGD w spotkaniach organizowanych przez mieszkańców obszaru LGD	Uczestnictwo w festynach, imprezach ze stoiskiem promocyjnym LGD	Społeczność lokalna	Udział LGD w min. 3 przedsięwzięciach rocznie.	W ramach kosztów bieżących
I., III., V, VI	Utrzymywanie stałego kontaktu z liderami oraz sołtysami, radnymi z terenu LGD	Spotkania info. w miejscowościach, kontakt telefoniczny w tym sms i e-mail	Liderzy lokalni, sołtysi, radni	Zorganizowanie min. 5 spotkań rocznie.	W ramach kosztów bieżących

SUMA BUDZETU= 343 400,00 ZŁ

Punkt informacyjny i doradczy – zostanie zorganizowany w biurze LGD. Usługi będą świadczone przez pracowników biura osobiście i telefonicznie. Biuro czynne będzie 5 dni w tygodniu (pn-pt) od 7.30-15.30. Dodatkowo jeden dzień w tygodniu biuro będzie czynne do godziny 17.00, aby usprawnić komunikację pomiędzy osobami pracującymi. W uzasadnionych przypadkach po wcześniejszym umówieniu będzie możliwe spotkanie w innych godzinach tak, aby każdy zainteresowany mógł skorzystać z usługi doradczej.

Aby usprawnić komunikację z grupami defaworyzowanymi będą tworzone bazy danych – kontaktowe zawierając nazwę/imię nazwisko, adres, telefon i e-maili. Takie bazy zostaną również stworzone w przypadku rybaków, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych formalnych i nieformalnych. Dane pozyskane zostaną na podstawie wiedzy własnej LGD (dotychczasowe kontakty) oraz poprzez zgłaszanie się zainteresowanych uczestników i wyrażanie zgody na umieszczenie ich danych w takiej bazie i prowadzenie z nimi komunikacji. UP, OPS oraz gminy należące do LGD poproszone zostaną o poinformowanie odpowiednich osób o możliwości pozyskania informacji i wsparcia ze strony LGD (grupy defaworyzowane). Dodatkowo podczas spotkań i szkoleń LGD będzie udzielała informacji o możliwości dopisania się do bazy kontaktowej. Bazy danych będą przechowywane zgodnie z polityką bezpieczeństwa i Ustawą o ochronie danych osobowych.

Wykorzystanie Internetu – w ramach działania będzie prowadzona i aktualizowana strona internetowa oraz profil na portalu społecznościowym – facebook. Strona będzie zawierała newsletter – system powiadomień na e-mail. Na stronie będą zamieszczane informacje dotyczące działań podejmowanych przez LGD, informacje na temat aktualnych dokumentów, programu i oferowanego wsparcia, harmonogram naboru wniosków o dofinansowanie, ogłoszenia o naborach wniosków wraz z dokumentacją konkursową. Dodatkowo zamieszczone zostaną informacje o zrealizowanych projektach jako dobre praktyki. System newsletter ułatwi każdej zainteresowanej osobie pozyskanie informacji zaraz po zamieszczeniu jej na stronie internetowej LGD. System e-konsultacji będzie się odbywał za pośrednictwem e-maila: zapytanie – odpowiedź, konsultacja wniosku o dofinansowanie, przesyłanie uwag i sugestii do LGD oraz za pośrednictwem facebooka, gdzie zainteresowane osoby będą mogły uzyskać i przekazać informacje na czacie.

Spotkania informacyjne, szkolenia tematyczne, seminaria, konferencje, warsztaty – realizacja działań z tej grupy będzie polegała głównie na upowszechnianiu informacji na temat celów LSR oraz zasad ich wdrażania, informowaniu o możliwościach uzyskania dofinansowania w ramach LSR, procedurach składania wniosków, zasadach realizacji projektów, informowaniu o kryteriach oceny i wyboru projektów, obowiązujących procedurach, informowaniu o postępach we wdrażaniu LSR, przekazywaniu materiałów informacyjnych i promocyjnych oraz dokumentów związanych z aplikowaniem o środki, a także uzyskiwaniu ewentualnej informacji zwrotnej od społeczności lokalnej. Działania będą rozlokowane na terenie wszystkich gmin należących do LGD. Celem działań jest dotarcie do jak największej grupy potencjalnych beneficjentów, zwiększenie ilości i podniesienie jakości składanych i realizowanych projektów oraz dostarczenie specjalistycznej wiedzy niezbędnej do prawidłowej realizacji projektów. Temat poruszany na poszczególnych etapach zależny będzie od etapu wdrażania LSR oraz sytuacji w jakiej będą znajdowali się potencjalni beneficjenci. Komunikaty pod kątem treści i języka zostaną dostosowane do grupy docelowej. Część spotkań i warsztatów będzie organizowana w godzinach popołudniowych oraz w weekendy, tak by nie dyskryminować osób pracujących i umożliwić im skorzystanie z oferty.

Ważnym elementem będzie zorganizowanie szkolenia dotyczącego komunikacji i przełamania barier przy wyrażaniu swoich opinii i poglądów. Na szkoleniu zostaną poruszone zagadnienia dotyczące metod i sposobów komunikowania się oraz metod włączania społeczności lokalnej w proces decyzyjny. Odbiorcami szkolenia będzie zespół realizujący LSR oraz kluczowi interesariusze. Szkolenie zostanie zorganizowane na początku wdrażania strategii.

Przygotowanie i wydruk materiałów informacyjnych i promocyjnych – służyć będą przekazywaniu informacji na temat dostępnych środków w ramach LSR oraz zwiększeniu skuteczności aplikowania o te środki. Nacisk zostanie położony na system wizualizacji zgodnie z księgą wizualizacji. W materiałach informacje zostaną zamieszczone w sposób przejrzysty i zrozumiały dla ogółu społeczeństwa. Materiały promocyjne poświęcone będą zasobom terenu LGD wykorzystanym pod kątem turystycznym i przedsiębiorczości.

Materiały będą dystrybuowane bezpłatnie w punkcie informacyjnym, na wydarzeniach organizowanych przez LGD oraz poprzez gminy należące do LGD.

Przygotowanie i wykonanie nośników informacji i gadżetów - które stanowią popularną metodę promocji oraz utrwalenie elementów graficznych w pamięci odbiorcy. W ramach nośników przygotowane zostaną roll –up, ścianka reklamowa, które używane będą podczas przedsięwzięć, które LGD będzie organizowała. W ramach gadżetów zostaną przygotowane kalendarze, notatniki, długopisy, torby, kubki, koszulki, pendrive itp. Produkty będą dystrybuowane bezpłatnie podczas przedsięwzięć organizowanych przez LGD oraz w konkursach jako dodatek do nagrody.

Organizacja wydarzeń, imprez, konkursów, wyjazdów studyjno – szkoleniowych – w ramach działania będą organizowane wydarzenia promocyjne, których motywem przewodnim będą zasoby obszaru LGD w tym produkty lokalne, produkty turystyczne, dziedzictwo kulturowe, historyczne czy przyrodnicze. Największym wydarzeniem jest Święto Produktu Lokalnego, które będzie odbywało się corocznie. Inne przedsięwzięcia będą kierowane do młodzieży – konkurs wiedzy, organizacji pozarządowych, lokalnych liderów i seniorów – warsztaty, imprezy integracyjne i aktywizacyjne. Wyjazdy studyjno – szkoleniowe będą organizowane dla przedsiębiorców oraz osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą w tym grup defaworyzowanych, rybaków oraz lokalnych liderów i osób świadczących usługi turystyczne.

Udział LGD wraz z reprezentantami w przedsięwzięciach na terenie kraju – targi, festyny, konkursy – udział w przedsięwzięciach będzie miał charakter promocyjny. Promowana będzie oferta turystyczna, produkty tradycyjne i regionalne.

Współpraca z mediami – działanie będzie polegało na przekazywaniu do lokalnej prasy informacji, aktualności w tym ogłoszeń o naborach wniosków, szkoleniach i innych przedsięwzięciach organizowanych przez LGD. Ponadto dziennikarze mediów regionalnych – prasa, radio, telewizja będą informowani i zapraszani na wszystkie ważne wydarzenia.

Udział przedstawicieli LGD w konferencjach, szkoleniach, seminariach organizowanych przez instytucje zewnętrzne – celem działania będzie nabycie wiedzy przez przedstawicieli LGD i przekazanie jej lokalnej społeczności.

Udział przedstawicieli LGD w spotkaniach organizowanych przez mieszkańców obszaru LGD – przedstawiciele LGD będą uczestniczyli w przedsięwzięciach organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe, jednostki kultury, szkoły, sołectwa ewentualnie inne zainteresowane podmioty. Celem będzie promocja obszaru LGD oraz informowanie o stopniu wdrażania LSR oraz pozyskiwanie informacji zwrotnej od mieszkańców dotyczącej funkcjonowania LGD i realizacji LSR.

Utrzymywanie stałego kontaktu z liderami oraz sołtysami, radnymi z terenu LGD – w ramach zdania będą organizowane spotkania informacyjno – konsultacyjne mające na celu przekazanie i uzyskiwanie ważnych informacji od osób reprezentujących poszczególne miejscowości (liderzy, sołtysi, radni). Zostanie zawiązana współpraca dotycząca dialogu ze społecznością lokalną. Po każdym spotkaniu osoba odpowiedzialna za swoją miejscowość będzie miała za zadanie przekazanie informacji w postaci ogłoszenia przy sklepie, szkole, kościele oraz tzw. wysłanie kartki z informacją od domu do domu. Osoba taka będzie mogła także przekazywać ewentualną informację zwrotną od mieszkańców do LGD. Wprowadzony zostanie również system powiadamiania osób - liderów, sołtysów, radnych poprzez sms. Na potrzeby komunikacyjne zostanie stworzona baza danych takich osób.

Harmonogram działań:

Działanie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Świadczenie usług informacyjnych i doradczych								
Wykorzystanie Internetu								
Spotkania informacyjno-konsultacyjne, szkolenia tematyczne, seminaria, konferencje, warsztaty								
Przygotowanie i wydruk materiałów informacyjnych i promocyjnych								
Przygotowanie i wykonanie nośników informacji i gadżetów								
Organizacja wydarzeń, imprez, konkursów, wyjazdów studyjno - szkoleniowych								
Udział LGD wraz z reprezentantami w								

przedsięwzięciach na terenie kraju – targi, festyny, konkursy									
Współpraca z mediami									
Udział przedstawicieli LGD w konferencjach, szkoleniach organizowanych przez instytucje									
Udział przedstawicieli LGD w spotkaniach organizowanych przez mieszkańców obszaru LGD									
Utrzymywanie stałego kontaktu z liderami oraz sołtysami, radnymi z terenu LGD									

III. Grupy docelowe

W procesie komunikacji działania będą zaplanowane na poziomie następujących odbiorców:

Spoleczność lokalna – są to osoby zamieszkujące teren LGD, do których będzie kierowana informacja dotycząca promocji i pozytywnego wizerunku LGD oraz efektów wdrażania LSR, a także pokazania zmian jakie następują dzięki Funduszom Europejskim. Z tą grupą będzie także prowadzona komunikacja dotycząca działań animacyjnych, promocyjnych i integracyjnych społeczność lokalną podejmowanych przez LGD. Komunikacja ta będzie miała charakter informacyjny, oraz konsultacyjny i motywujący do działania. Systematycznie prowadzony ze społecznością lokalną dialog pozwoli na bieżąco korygować działania oraz we wczesnej fazie identyfikować zagrożenia, by im skutecznie przeciwdziałać.

W ramach tej grupy identyfikuje się: mieszkańców obszaru LGD. Grupy mieszkańców, które należy objąć intensywniejszym wsparciem ze względu na swoją niekorzystną sytuację tzw. grupy defaworyzowane, **seniorzy, młodzież, bezrobotne kobiety w wieku 30+, mieszkańcy wsi.**

Potencjalni beneficjenci LSR – są to osoby zainteresowane pozyskaniem dofinansowania na realizację swojego pomysłu. Informacja kierowana do tych grup będzie miała charakter informacyjny i motywujący do składania wniosków w ramach ogłaszanych naborów.

W ramach tej grupy identyfikuje się: osoby fizyczne, osoby bezrobotne planujące rozpoczęcie działalności gospodarczej, rolnicy, rybacy i ich rodziny, przedsiębiorcy, młodzież ze średnim lub zawodowym wykształceniem, gminy, jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, organizacje nieformalne, kościoły i związki wyznaniowe, grupy defaworyzowane.

Beneficjenci LSR – są to osoby starające się o dofinansowanie lub realizujące projekt. Informacja kierowana do tej grupy będzie miała charakter informacyjny i doradczy. Będzie to najbardziej rozbudowany i specjalistyczny komunikat, który przyczyni się do prawidłowej realizacji operacji oraz będzie motywował do działania.

W ramach tej grupy identyfikuje się: osoby fizyczne, osoby bezrobotne planujące rozpoczęcie działalności gospodarczej, rolnicy, przedsiębiorcy, rybacy i ich rodziny, młodzież ze średnim lub zawodowym wykształceniem, gminy, jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, organizacje nieformalne, kościoły i związki wyznaniowe, grupy defaworyzowane.

V. Efekty działań komunikacyjnych

Realizacja planu komunikacyjnego stanowi integralną część procesu wdrażania LSR, dlatego efektem będzie osiągnięcie zakładanych w LSR celów i wskaźników. Komunikacja na linii społeczność lokalna – LGD będzie wykorzystywana w bieżącej ewaluacji projektu. Dodatkowo dialog ze społecznością lokalną ma znaczący wpływ na jej aktywizację i wzmacnianie kapitału społecznego. Pozyskiwanie informacji, uwag i postulatów od partnerów, interesariuszy i mieszkańców pozwoli na zbudowanie trwałych relacji, które będą mogły się stać punktem odniesienia w sytuacjach problematycznych. Nastawienie na otwartą, jawną i transparentną komunikację pomoże efektywnie rozwiązywać bieżące problemy. W warstwie emocjonalnej utrwalone zostanie przekonanie o skuteczności i pozytywnym wpływie, jaki Fundusze Europejskie mają na sytuację społeczną, ekonomiczną i gospodarczą regionu. Działania komunikacyjne będą koncentrowały się również na aktywizacji społeczności lokalnej i podniesieniu świadomości wśród mieszkańców o ich roli we wdrażaniu strategii.

VI. Analiza efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu

Działania przewidziane do realizacji w ramach planu komunikacji LGD będą poddane ewaluacji i ocenie skuteczności prowadzonych działań w dwóch obszarach: przez cały cykl wdrażania oraz na zakończenie wdrażania LSR. Ocena będzie prowadzona przez cały cykl wdrażania planu komunikacji za pomocą anonimowej ankiety przeprowadzonej wśród uczestników podczas realizacji poszczególnych zadań. Ankieta będzie dostępna również na stronie internetowej LGD w wersji elektronicznej. Dodatkowo podczas przedsięwzięć typu imprezy plenerowe, festyny, targi będą prowadzone badania sondażowe stopnia znajomości LSR i rozpoznawalności LGD na obszarze poprzez organizację konkursów wiedzy. Ponadto wyciągane będą wnioski z obserwacji własnych oraz rozmów indywidualnych z klientami LGD. Podczas rozmów będą zadawane pytania o jakość przekazywanych informacji, satysfakcję klienta, poziom zrozumienia oraz formy którymi można udoskonalić proces wdrażania LSR. Opinie klientów będą ujmowane w raportach.

Analiza zebranych dokumentów i opinii będzie prowadzona na bieżąco, natomiast podsumowanie będzie się odbywało kwartalnie i wyniki będą prezentowane na stronie internetowej LGD w formie krótkiego sprawozdania. Badanie ewaluacyjne zostanie przeprowadzone na koniec wdrażania LSR. Analiza będzie realizowana w odniesieniu do adekwatności i skuteczności przeprowadzonych działań. Badanie zostanie zrealizowane z wykorzystaniem metod i technik badawczych: analiza danych zastanych, badanie ankietowe PAPI i CATI, zogniskowane wywiady grupowe. Raport ewaluacyjny zostanie zamieszczony na stronie LGD w formie prezentacji.

VII. Wnioski i sposoby ich wykorzystania w procesie realizacji LSR

Dane zebrane w ankietach i badaniach sondażowych i opiniach będą analizowane pod kątem osiągnięcia planowanych efektów poprzez raportowanie raz na kwartał. Raporty będą zamieszczone na stronie internetowej LGD. Monitoring prowadzony na bieżąco dostarczy informacji o jakości świadczonych działań komunikacyjnych, procesu zarządzania wdrażaniem LSR oraz wskaże te obszary, które wymagają aktualizacji i udoskonalenia czy też zmiany. Pozyskane informacje zostaną wykorzystane do aktualizacji LSR, procedur oraz wprowadzenia zmiany sposobu funkcjonowania organów LGD czy biura.

W przypadku wystąpienia problemów z wdrażaniem LSR lub niezadowolenia społecznego zostaną zastosowane środki naprawcze, a w przypadku braku przewidzianego środka naprawczego plan komunikacji zostanie uaktualniony.

Zagrożenie	Środek zaradczy
Niezrozumienie komunikatu – trudny język branżowy „projektowy”, zmiana zasad w stosunku do poprzedniego okresu programowania (nabyte nawyki).	Kierowanie jasnych, przystępnych komunikatów sformułowanych prostym językiem, wskazanie na zmiany w stosunku do poprzedniego okresu programowania (dodatkowe spotkania, punkt doradczy).
Małe zainteresowanie społeczności lokalnej pozyskiwaniem dofinansowania (lęk przez odpowiedzialnością finansową, mała wiara w powodzenie, obawa przed podejmowanie ryzyka).	Wskazanie dobrych praktyk oraz korzyści płynących z pozyskania dofinansowania (dodatkowe spotkania ze społecznością w których udział wezmą byli beneficjenci, intensywniejsza, specjalistyczna pomoc punktu doradczego).
Duża liczba odrzuconych wniosków przez SW na etapie weryfikacji (słaba jakość przygotowanych wniosków wynikająca z braku konsultacji w punkcie doradczym).	Świadczenie rozbudowanego, specjalistycznego doradztwa w formie e-konsultacji co ułatwi potencjalnym beneficjentom korzystanie z usług doradczych biura.
Nieprawidłowa realizacja projektów skutkująca niewypłaceniem środków	Prowadzenie monitoringu podpisanych umów oraz utrzymywanie stałego kontaktu z beneficjentami i SW w celu nadzoru nad prawidłową realizacją projektów. Ingerowanie w przypadku zagrożeń (pomoc doradcza oraz specjalistyczne szkolenia).
Niska frekwencja na szkoleniach i spotkaniach spowodowana niedogodnym terminem (prace sezonowe polowe, praca zawodowa).	W przypadku problemu szkolenia specjalistyczne i spotkania będą organizowane w dwóch terminach do wyboru dla uczestników.
Problemy zgłaszane przez beneficjentów na etapie realizacji projektów (bariery wynikające z braku doświadczenia, niezrozumienia dokumentów prawnych i braku orientacji w przepisach).	W przypadku problemu, który nie koniecznie musi zostać zgłoszony przez beneficjenta (obserwacje własne) będą organizowane spotkania robocze mające na celu objęcie specjalistyczną opieką pojedynczego beneficjenta i przeprowadzenie go przez najtrudniejsze etapy realizacji projektu.